

3115
ჩვენს თაობა

პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით!

რევნი თაობა

1340

საქართველოს საბჭოთა მფრლებლის
კავშირის ყოველთვიური ჟურნალი

3-4

1935 წ
თბილისი

შ ი ნ ა ა რ ს ი

1. ვაჟა-ფშაველა—ლექსები . . . . .
2. „ „ —დათვი . . . . .
3. ვაჟას წუბილი მარიამ დემურისადმი . . . . .
4. აღ. აბაშელი—ვაჟა-ფშაველას გამოუქვეყნებელი ნაწერები . . . . .
5. აკაკი თათარიშვილი—ვაჟა-ფშაველა . . . . .
6. გერონტი ქიქაძე—ვაჟა-ფშაველას ცხოვრება და შემოქმედება . . . . .

მხატვრული ლიტერატურა

7. გიორგი კალანდიაძე—კავკასს ქედმაღალს . . . . .
8. მიხეილ ფოფხაძე—გარდამავალი . . . . .
9. ალექსანდრე ქუთათელი—რღვევა . . . . .
10. კონსტანტინე ლორთქიფანიძე—ძირს სიმინდის რესპუბლიკა . . . . .
11. გრიგოლ არაბია—სოფლად . . . . .
12. ვალერიან გაფრინდაშვილი—ხდკაზე . . . . .
13. ილო მახაშვილი—არყის ტყეში . . . . .
14. გრიგოლ აბაშიძე—ძველი იმერლები ახალ იმერეთში . . . . .
15. მახე გვასალია—სურამი . . . . .
16. ამირან ვაბესკირია—ვაჟას . . . . .
17. შალვა ამისულაშვილი—ჭადარა ლარბი . . . . .
18. გიორგი კაჭახაძე—მგზავრის სტრიქონები . . . . .
19. მიხეილ ეზრაიძე—დაბადების ბარათი . . . . .
20. აკაკი ბელიაშვილი—ფალავნები . . . . .

კლასიკური მემკვიდრეობა

21. ალიგუიერი დანტე—სალზინებელი . . . . .
22. პრაფ. სერგი დანელია—ა. პ. ჩეხოვი . . . . .

სსრკ ხალხთა ლიტერატურა

23. სელივანოვსკი—მ. ბაჟანის შემოქმედება . . . . .
24. მიკოლა ბაჟანი—გზა . . . . .
25. „ „ —აირწინალი . . . . .

ბიბლიოგრაფია

26. მიქელ პატარიძე—„ვეფხისტყაოსნის“ რუსული თარგმნებისათვის . . . . .
27. ქრონიკა და ინფორმაცია . . . . .

მამა-ფრანკო

ნახ. ს. კეცხოველი.

* *
*

ზღვამც ააღელვა მძინარე,
ტალღნი ეგორა მთებურა,
რომ გულს მფენიყო ნათელი,
რა მისი ჩქეფა მეყურა.
ნისლო, ასხედით ცის პირად,
ელვაგ, დანათდი ღრუბლებში:
რა გეხარჯებათ, ტივლებო,
თქვენ მაინც მეციით ნუგეში!

1891 წ.

ს ი მ ლ ე რ ა

ოცნებაგ, ჩანგი მომართე,
ტირილის ნაცვლად მაცინე;
არ კმარა, რაც რომ ვიტანჯე
და რაც ცრემლები მადინე?!
მინდა დღეს გული ლაღობდეს,
მოსვენებითა ვტკებოდე,
არ ვწყევდე თავის გაჩენას,
ბედნიერებით ვთვრებოდე.
ვერ შესძლებ ამას, მეც გატყობ,
ლხენას არა ხარ ჩვეული,
არ გაძლევს მოსვენებასა
ცხოვრების შხამი წყეული, —
მაშ ნურც მე და შენ ვიქნებით
სწორებში გამორჩეული.

1903 წ.

გ უ ლ ს

გულო, ჩემს ხელთ ხარ ცოტახანს,
შემდეგ იქცევი მიწადა,
მანამა სცოცხლობ ჩემთანა,
შენც უნდა იყო ბიჭადა.

რაც კი რამ სასიცოცხლოა,
შესვი, დალიე ხარბადა:
ზოგი გვირგვინად დაიდგო,
ზოგი ჩაიცვი კაბადა.
საწყევრად ისიცა კმარა,
როცა ვიქცევით ლაფადა;

როს მიწას ვიწვნეთ უგრძნობლად
კია-ლუების საქმელად,
აღარ გვეცალოს სატირლად,
აღარც სიმღერის სათქმელად;
სამარის ქვასა ზედ ეკრას
ნარი და შამბი სანთელად;

ცა სჭექდეს, წვიმაც დიოდეს,
დილის მზეც ამოდდიოდეს;
ურიცხვი გუნდი ყვავილთა
მიწილამ გამოდიოდეს,
სატრფო ჰკოცნიდეს სატრფოსა,
ჩვენ ერთიც არ მოგვდიოდეს!

1892.

ს ი მ ლ მ რ ა

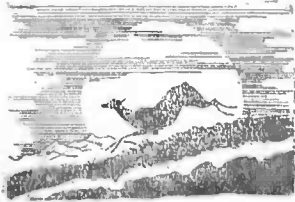
ზოგი ღრო მოვა, ნისლითა
სულ-გული შამებურება,—
არსად ელვაა, არც მეხი,
ჩაბნედით ჩაიხურება.
სულ სხვა ვარ, როცა ღრუბელი
მდულარედ დაიწურება.

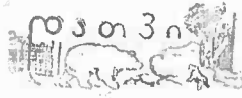
გულისა მწარე ტკივილი
თვალებს დაუწყებს წოვასა.
ელამუნება სასმელად
შავის ფიქრების გროვასა.

როგორც ცა, გამოვიდარებ,
დამიყუჩდება ტკივილი...
თითქოს არა მაქვს საწყრომი,
არა მჭირდება ჩივილი.

მაგრამ სადიდხნო როდია
ეს ამისთანა წამალი...
კვლავ ამეშლება ტკივილი,
მანამ იყივლებს მამალი,
და ისევ ცრემლი, ტირილი,
ისევ ძველი ვზა სავალი...

1896 წ.

ღვთისაგან ხაკურთხი წლის დროა ეს ზაფხული. აკი იმიტომ ყველასაც უყვარს ეს დალოცვილი. რამდენი რამ დედამიწაში დამარხული ამ დროს გამოჩნდება, — დასტკბეს ზაფხულის ცქერიტა. ყველას, — სულიერს თუ უსულოს, ეადვილება ამ დროს ცხოვრება... საწყალი კაცი ხომ ზაფხულის ლოცვა-კურთხევაშია, მხალი ბევრია და პური ცოტა მიდის. ვინ მოსთელის რამდენი ლხინი, სადილები გაიმართება ზაფხულის გამოისობით ბალებში, მწვანეზედ სადმე ტყეში, ჩრდილების ქვეშ, რამდენი ბროწეულივით გოგონა უფრო დაიბრაწება ამ ქვიფების დროს, რამდენს შეიკუნტრუშებს, რამდენს „შეფუნდრუკდება“; რამდენი ჩვეულებრივზე მეტი სტაქანი დაიცილება; „გადღეგძელოს“ ითქმის, რამდენი „მრავალჟამიერი“. რამდენი რამ სხვა მოხდება, რითაც კაცის სიცოცხლეს, ცხოვრებას ფასი ედება და თვითონ ცხოვრებაც კაცისათვის სასიამოვნო ხდება... მაგრამ ეს სიამოვნება, ამგვარი ცხოვრება ისე ვერ შეედრება იმ ერთის ცხოვრებას, როგორც ჭინჭველის გორა იალბუხს. ვინ არის ეს ყველა ცხოველებზე ბედნიერი? ეს გახლავსთ დათვი.

ტყუილია ვინმემ დათვისთანად დროება გაატაროს! ჯერ ერთი ისა, რომ ყველაფერი მუქთად მოსდის დათვისა, არაფერზე შრომა არ წაუფა. ბედნიერების ნაწილი არა გგონიათ ესა თუ? მეორე, — იმაზე მოსვენებით, დასვენებით არავინ დაიარება დედამიწის ზურგზე. ზაფხულში გარეთ არის, მაგრამ თოფს ვერავინ ესვრის, არ დამიჭიროს და არ დამბეგოსო, ზამთარში სოროში წვეს არხეინად, გაუჭირებლად, უდარდელად და ტოტს ილოკავს, ათასში ერთხელ თუ დაიღმუთუნებს. იქაც ვერავინ მიუხტება, კაცს ემინიან, უცებ არ გადმოვარდეს, არ დამეცეს და არ გამიტანოსო.

სწორედ თებერვლის დამლევს, მარტის პირველ რიცხვებში ადგა დათვი, გამოვიდა სოროდან, ერთის ხევის პირას იცოდა, რომ ადრე უნდა მოსულიყო ჩადუნა, ჭინჭარი, შუპყა და კენკემა... ცოტა ხანს დაყუნტდა თავის სოროს ახლო, მიავლ-მოავლო გარშემო წითელი თვალეები, დაამთქნარა, გაიზმორ-გამოიზმორა და გასწია „ფახტახით“. მიდის ტყე-ტყე, ისმის ლაწუნნი ხმელი ხეებისა, ჩავიდა დანიშნულს ადგილას, მისვლიპ-მოსვლიპა თუ რამე ნახა, უამა და გაიღიმა. რაც რამე ტყეში, ყრუ ადგილას, უხვედრს ადგილას ამოვა, სადაც ფრთხილი თვალი და ფეხი მონადირისა არა ჰხვდება, ყველაფერი დათვმა უნდა შეფლანგოს უფასოდ, უშრომლად... ამაზედ ეს არაფერი. იმედი მომავალში უცინის. დათვი უიმედო ნუ გგონიათ, იმას საკუთარი იმედი აქვს და როცა-კი წარმოიდგენს თავის სატრფიალო საგანს. და იფიქრებს, მე და ჩემი სატრფო ამა და ამ დროს უნდა შევი-

ყარნეთო, კბილებს გააკრატუნებს, ყბებს „დაადღლაფუნებს“, რალაცნაირად ჩარუხნრუხებს, თითქოს გაიცინაო. რა არის იმისი სატრფო, რომელიც მუდამ დათვს რ გაუმტყუენდება და უეჭველად ჩაუვარდება ხელში, რონელიც ზუდამ სიზმარშიაც-კი ეჩვენება? ცხვარი? არა. კინკველის გორა? არა. თაფლი? არა. რატომ? იმიტომ, რომ ყველა ამათი შოვნა და ჰოვნა სათუთა. მაშ რა? სოფლის ბოლოს სიმინდი, რომელიც ჩვენებიანთ გოგიას ეკუთვნის, და სოფლის თავში ქერი და შვრია, — ისიც ხომ ჩვენებიანთ სოსიასია... რალა ამათ ქირნახულს დაემტერა ეს ბანჯღვლიანი? იცის რომ მშიშარებია ორივენი. იარადის ხმარება არ იციან... რამდენი იცინა ერთხელ იმათ საფრთხობელაზედ; გოგიამ სიმინდში აი როგორი საფრთხობელა გააკეთა... ერთი ძველი ფარაჯა ჰქონდა, დაახვია ხეზედ, გაუფარჩხა ხელები, ჩამოჰკიდა თოფი და დარბაისლურად, თავმომწონედ დაასკუპა 'მუთ სიმინდში, თავად თავისი ძველი ქუდის „ჩაჩი“ გაუკეთა. სოსიაც ეგრევე მოიქცა, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ ტანზე ძველი ტომარა ჩააცვა. დათუნამ შეუარა ერთს ღამეს გოგიას სიმინდს და რომ დაინახა ეს კაცად დაყენებული არა-კაცი, შეფიქრიანდა; ერთს ღამეს სულ გარშემო უარა, მაგრამ შიგ შესვლა ვერ გაბედა. პეორე ღამეს კი გაიგო საქმე რაშიც იყო, გადისროლა საფრთხობელა და დაუწყო ტაროებს „ხვრემა“, — ტარო ტაროზე წააქეკყა; მერე ქანაობაც მოინდომა: გადაგორდა და გადმოგორდა, აგორდა და ჩაგორდა, ხან ზურგზე დაწვა, ხან მალაყი გადვიდა, ხან ყალხზე შედგა, და სიმღერა რომ იცოდეს, არტისტული რამ ნიშან-წყალი მოსდგამდეს, იმ გუნებაზე იყო, ბაიათსაც დაიძახებდა. ღმერთმა ნუ თქვას, დათვმა ბაიათები ისწავლოს!.. დაემზადა, იფიქრა: მოდი ერთი ამ სიმინდის პატრონის სადღეგრძელოდ ერთს მრავალქამიერს მაინც ვიტყვიო, მაგრამ ბოლოს ისევ დაიშალა, ჯერ ადრეაო, ჯერ ვნახოთ, რა კაცია ამის პატრონი, ერთი ოთხჯერ-ხუთჯერ კიდევ ვესტუმროვო, და რაკი ოთხჯერ-ხუთჯერ ესტუმრებოდა, რა თქმა უნდა, გოგიასთვის „ოპერა“ შეიქმნებოდა დათვის ნათქვარალი „მრავალქამიერი“.

ესტუმრა დათვი არა ერთხელ — ოცჯერაც, მუდამ წელს ესტუმრება ხოლმე ამ დასწაველულს ადგილს... გოგია, განა არა, ბევრჯელ დაემზადა, მოდი, ერთი წავალ, დაუჯდები იმ „დათვ-ტიალასა“, თოფის ჩახმახიცა წმინდა, მეზობლის ბიჭებიც დაიპირა, მაგრამ გაუმტყუედენ: „კაცო, ა იქ დათვს არ დაგვაბეგვინო, შენ შენი ღმერთი, თავი დაგვანებეო“ — უთხრეს. მარტოკა გოგიამაც ვერ გაბედა... რა ქნას გოგიამ, არ დათესოს სიმინდი, არ იქნება, ცოტა მაინც გადარჩებოა, ამბობს და ამით იგრილებს გულსა. დიახ, ბევრიდამ ცოტა მაინც დარჩებოა. გოგია ბევრს არ გამოეკიდება. ცოტაც ბევრად ეჩვენება... დათვისა კიდევაც: მადლობელია ხოლმე: „ესეც რომ არ გაეწირა, მე რა ძალა შემეძლოვო“... ბედნიერია დათვი, იმოდენას არაეინა სჭამს, რამოდენა ხორავს, მწვანის, მცენარეულობას აოხრებს; სჭამს და „სდღვლეფს“, ჰყლაპავს, ჰყლაპავს და „სდღვლეფს“ რასაც-კი გაეწევა... ხანდახან ყელის „ჩატკბანურებაც“ უყვარს „ბიძასა“. შეისწავლის სადმე ფუტკარს და მიუხდრბა და დაუწყებს თაფლს, მოღვაწეთა ნაწოვნადაგს, მუქთად სვლესას. შემოეხევიან საცოდავი ფუტკრები, გაუდისთ „ბზუ“, „ბზუ“, „წუ“, „ჰკოდენ“ დათვსა, მაგრამ ბანჯღვლიანი სტუმარი ყურსაც არ იბერტყავს. რა უშავს? ცოტა ხან დაწვება და გაუვლის მცირე წყლულები. მაგრამ

ეს დათვის „კოდა“-ებენა ფუტკრებს თავის სიცოცხლედ უღირს: რამდენიც „ყურ-დაუჭრელს“ ისარს ჩაარკობს, იმდენი სულს დაღვეს, დათვისათვის ნასროლი ისრები თვითონვე ხედებათ სასიკვდილოდ. დახედეთ ბუნების სამართალს! საკუთრების დამცველებსვე ჰუყუყავს და ჰმუსრავს! დათვი-კი უნდა გაძღეს, გაატი-ალოს, გააქარწყლოს ამოდენა ღვაწლი, შრომა და წავიდეს მშვიდობით, უნდა შე-პრჩეს!...

გაჩნდება წიფელი, გაჩნდება კურკო, პანტა, უხარიან, უხარიან დათვსა, შე-მოღამდება და გაუდის ლაწა-ლუწი, ამტვრევს, ჰლეწავს, სკამს. გადმოსდის პირი-დამ ქაფი, დორბლი, — გაძღება, გაძღება ისე, რომ სუნთქვა უჭირდება. წავა-სალაფავზე, დაჰღვეს წყალს, „ჰბლუქავს“, ჰსრუტავს და დაეგდება. გაგრილდება და კიდევ მიმართავს საჭმელს. ჭამა და სმა, სმა და ჭამა, მუქთი, უფასო, ღმერთ-მა ააშენოს ბუნება, რომელი ბედნიერი დაიკვებებს დათვთან ბედნიერებას?! იმდენს სვამს და სკამს, რომ სამი თვე ზამთარს უსმელ-უჭმელად ატარებს, ჩაეგ-დება თავის ლოგინში, სოროში, ბუნავში, რაკი თოვლს ჩამოჰყრის, და ფშვინავს... სძინავს და ფშვინავს, დათვის სუნით არის გარემოცული ის არემარე... ხანდახან დაიკვნესებს მეტისმეტი ბედნიერებისაგან... აბა სხვა რომელი ბედნიერი ეგდება სამი თვე უძრავად, უსმელ-უჭმელად! მაგრამ ამბობენ, დათვი ამ დროს „ტოტს ილოკავსო“. შეიძლება. სინოყივრე ნასომ-ნაჭამისა ტოტში მოიყრის თავსა და განსვენების დროს ტკბილად შაექცევა. ოჰ, ოჰ, რა განსვენებაში და ბედნიერება-შია ამ დროს დათვი! ბედნიერება მეტი-ლა შეიძლება, ჭამაც-კი არ უნდება!.. თავისუფლება? დათვზე თავისუფალი ვინ იქნება დედამიწის ზურგზე? რაც უნდა, რაც მოთხოვნილება აქვს, ყველაფერს იკმაყოფილებს. თავი დავანებოთ, იმას, დათვს რა მოთხოვნილება აქვს? სმა-ჭამა და ძილი. ყველა ამ მოთხოვნილებას აკმაყოფილებს, მაშ რაზედ-ლა შესწუხდება? არაფერზე. ვის შეუძლიან სთქვას, რომ დათვი თავისუფალი და ბედნიერი არ არის?.. ვინ არის ის ურწმუნო?!.. რა-ტომ ეგრე ადვილად არ შეჰბედავს მონადირე და არ ესვრის თოფს? რატომ არ მიუხტებიან დათვსა და შიგ სოროში არ ამოართმევენ სულსა? იმიტომ, რომ ეშინიანთ!! ეს კი ბედნიერება არ არის დათვისათვის? რო არ ეშინოდეს კაცს იმისა. აქამდის დათვის ხსენება გაჰჭრებოდა, მაგრამ ეშინიან და იმიტომ ის კიდევ იხსენიება. იქნება მითხრან: ხანდახან რომ ამოშხამდება დათვს და გვერდებს დაუცხა-ვებენ ხოლმეო? რა ვუყოთ! რა ვუყოთ, ხანდახან ესეთი საქმე კაცთა შორის ყვე-ლაზე ბედნიერსაც დაემართება ხოლმე.

(1889).

ქვირფასსო ღაო მარიაში!

ერთ მოთხრობას ვიკზავნით, თუ მოგეწონებათ, რა თქმა უნდა, დაჰბეჭდავთ. ამაზე ლაპარაკი შეტია. სალაპარაკო და სათხოვარი ჩემი თქვენთან სულ სხვაა: მე სოფლად ცხოვრება აღარ შემიძლიან, უნდა ამიერიდან ქალაქში ვიცხოვრო. ფიზიკურმა შრომამ გამტეხა წელში, თანაც ვბერდები, ერთი დღე რომ ვიმუშაო. ერთი კვირა უნდა ვიწვე. ეხლაც ავადა ვარ, უსათუოდ ექიმი და წამლობაა შემთხვის საჭირო. უნდა, თუ შევიძელი, ამ მოკლე ხანში ჩამოვიდე თბილისში და თავის თავს მოჟარო. ჩემმა სოფლად ცხოვრებამ ბევრი არცა-რა სოფელს არგო და მე ხომ დამაუძღურა ყოველ მხრივ: ნივთიერად, გონებრივ, ფიზიკურად და თითქმის ზნეობრივაც-კი. ამიტომ გადავწყვიტე ვიშოვნო რამ ისეთი სამუშაო (დიდს ჯამაგირს არ დავეძებ), რომ იოლად გამოვიდე და ზაფხულობითაც ერთი-ორი თვე თავისუფალი დრო მქონდეს. ვინაც სიყრმიდან აქაურ პირობებში აღზრდილა, შეჩვეულია აქაურ საქმეს, ჯერ ისინი ველარა სძლებენ აქ, მიეშურებინ ბარად—შირაქში თუ სხვაგან და მე რის პატრონს როგორ შემიძლია აქ ცხოვრება? გარდა ამისა, შვილებიც უსწავლელეები მრჩება. მეყოფა ამდენი ძალღუმადური ცხოვრება. საზოგადოებას თუ რადმე ეფასება ჩემი თავი, უნდა მიპატრონოს. ამ საქმეს შესახებ მე პეტრე სურგულაძესთანა მქონდა ლაპარაკი, სხვასთან არავისთან მქონია, იმან სათავად-აზნაურო გიმნაზიის ეკონომის თანამდებობა დამისახელა, მეც არ ვუთხარი უარი, თუ კი როგორმე მოხერხდება-მეთქი. გთხოვთ თქვენ თავადაც, ვისთანაც ჯერ არს, მოილაპარაკოთ, სურგულაძესაც მოაგონეთ ჩემთან საუბარი ამის შესახებ, რომ ისიც ეცადოს და როგორმე მოახერხოთ. ადგილი, ვგონებ, მომავალი წლის 1 იანვრიდან გაიხსნება. თქვენ როგორც ლმობიერი ადამიანი სადმე კუთხეში არ მიაგდებთ ამ ჩემს წერილს და არ დაივიწყებთ ჩემს თხოვნას. მე რომ ქალაქში ვიცხოვრებ, უეჭველია, ჩემი ლიტერატურული შრომა ერთი ათად იმატებს და არც თქვენ დაგჭირდებათ ჩემთვის მუდარისა და ხვეწნის წერილების წერა—ლექსი ან მოთხრობა გამომიგზავნეთო. აღარწმუნდით, ასე იქნება. პეტრე სურგულაძისთვისაც მინდოდა წერილი მომეწერა, მაგრამ ამჟამად ვერ მოვახერხე. თითქმის წერილი საჭირო არაა, რადგან თქვენ თუ მოინდომებთ, ყველაფერს მოახერხებთ.

სხვას მე წერილს არავის არა ვწერ, რადგან მაგრე-რიგად დაახლოვებით არა ვარ არავისთან და თან ისიც ვიცი, ჩემთვის თავს არავინ გაიცხელებს.

თქვენი მარადის პატივისმცემელი

ვაჟა-ფშაველა.

ვაჟა-ფშაველას გაეოუქვეყნებელი ნაწარები

„ჩვენი თაობის“ წინამდებარე ნომერში ჩვენ ვათავსებთ ვაჟა-ფშაველას რამდენიმე ნაწარ-
მოებს, რომელთაგან ორი: მოთხრობა „დათვი“ და ვაჟას კერძო წერილი გამოუქვეყნებელი
მასალა.

„დათვი“-ს სათაურით ვაჟას აქვს დაბეჭდილი ორი მოთხრობა, ერთი 1889 წელს გაზ.
„ივერია“-ში, № № 277, 279, და მეორე 1909 წელს ჟურნ. „ჩვენი ვერი“-ს პირველ ნომერში. ჩვენ
მიერ გამოქვეყნებული „დათვი“ იბეჭდება ვაჟას ხელნაწერიდან, რომელიც ინახება საქართველოს
მუზეუმში (№ 5317-ს), ხელნაწერი დათარიღებული არ არის. ზოგიერთი სტილისტური ნიშნებით
ეს ხელნაწერი უახლოვდება 1889 წელს გამოქვეყნებული „დათვი“-ს პირველ თავს.

ვაჟა-ფშაველას კერძო წერილი მე გადმომიცეს 1923 წელს სოფ. ჩარგალიდან ჩამოტანილ
სხვა ხელნაწერთან ერთად. წერილი, როგორც ეტყობა, არ არის გაგზავნილი დანიშნულე-
ბისამებრ, ავტორს ან დავიწყებია გაგზავნა, ან სხვა რაღაც მიზეზს შეუშლია ხელი. შეიძლება
გადაიფიქრა გაგზავნა. ხელნაწერი არა ჰგავს წერილის შავს, სუფთად და წაუშლელად არის
დაწერილი და სრული ხელმოწერა აქვს. დათარიღებული არ არის, არც მისამართია აღნიშნუ-
ლი, მაგრამ რამდენიმე ნიშნის მიხედვით ადვილად გასარკვევია როგორც მისამართი, ისე წიო-
ლის თარიღიც.

მ არ იამ არის უძველესად საყმაწვილო ჟურნალი „ნაკადული“-ს რედაქტორი მ არ იამ
დემურია. იგი რედაქტორობდა ამ ჟურნალს 1910 წლამდე. როგორც წერილიდან სჩანს,
ვაჟა-ფშაველას მიუმართავს იმავე თხოვნით პეტრე სურგულაძისთვისაც, რომელიც ჟურნალ
„ერი“-ს რედაქტორად იყო 1909 წელს. ამ წლის განმავლობაში სურგულაძემ გამოსცა ჟურნა-
ლის ოთხი ნომერი. ოთხსავე ნომერში მოთავსებულია ვაჟა-ფშაველას ნაწერები: ორი ლექსი
და ორი მოთხრობა: „მოგენდო, ისიც მაშინებს,“ „რუსთველის ნეშტს,“ „დათვი,“ და „მელია-
სერეფენია.“ ამავე წელს ვაჟამ „ნაკადული“-ს სუბედასხვა ნომერებში დაბეჭდა ხუთი ლექსი და
ხუთი მოთხრობა: „სახალწლო სიზღერა,“ „საწყალის კაცის ვედრება,“ „ანაო ომი,“ „ობოლი“
„საშობაო ზღაპარი,“ „ახალი წელი ფშაველისა,“ „დიდებული საჩუქარი,“ „ძაღლმა ციკანი
მოიგო,“ „როგორ გაჩნდენ ბუები ქვეყანაზე“ და „ბერდიხა.“ უნდა ვიფიქროთ, რომ ვაჟა-ფშა-
ველამ მიმართა ერთი და იმავე თხოვნით პეტრე სურგულაძესა და მარიამ დემურიას იმ წელს,
როცა ისინი რედაქტორობდენ ჟურნალებს, რომელთა უახლოესი თანამშრომელი იყო ვაჟა. ეს
იყო 1909 წელს.

ვაჟას ოთხი ლექსი, რომლებსაც ჩვენ აქ ვბეჭდავთ, ცალკე გამოცემებში არსად არის
მოთავსებული და გადმოწერილია პირველნაბეჭდ წყაროებიდან: „ზღვამც ააღელვა მძინარე“
საქართველოს კალენდარი 1891 წლისა; „გულს“—„ივერია“ 1892 წ. № 204; „ზოგი დრო მოვა“—
საქართველოს კალენდარი 1896 წლისა; „ოცნებავ, ჩანგი მომართე“—„ცნობის-ფურცლის“ სურა-
თებთან დამატება 1903 წლისა, № 164.

ალ. აბაშელი

ვაჟა-ფშაველა

ყველა ჩვენი ღონისძიებანი, დაკავშირებულნი კლასიკური მწერლობის ათვისებასა და შეფასებასთან, წარმოადგენს კულტურული მემკვიდრეობის საკითხში ლენინური თვალსაზრისის განხორციელების მორიგ დემონსტრაციას. სოციალიზმის მშენებელმა კლასმა მტკიცედ შეითვისა თავისი უდიდესი მასწავლებლების მარქსის, ენგელსის, ლენინისა და სტალინის მითითებანი იმის შესახებ, რომ პროლეტარიატის კლასობრივი კულტურა არამც თუ არ სპობს და არ უარყოფს კაცობრიობის მიერ წარსულში შექმნილ კულტურულ ღირებულებებს, არამედ ამ ღირებულებათა ღრმად შესწავლისა და კრიტიკულად გამოყენების საფუძველზე შენდება სოციალისტური კულტურა.

ბევრისათვის გაუგებარი აღმოჩნდა ეს მარქსისტულ-ლენინური კვებმართება, ზოგიერთებმა კლასიკოსებისადმი ჩვენი დამოკიდებულება გაიგეს როგორც უკრიტიკოდ აღიარების პოზიცია, ისინი დაქანდენ წარსულისადმი ეპიგონურ დამორჩილების გზაზე და შესთხვეს ყოველად ყალბი და მავნე „თეორიები“, რომელთა ნიადაგზედაც ყოველ კლასიკოსს სოციალისტად და პროლეტარიატის იდეოლოგად აცხადებდენ.

სამაგიეროდ აღმოჩნდნენ ისეთებიც, რომელთაც მუშათა კლასის რევოლუციური ამოცანები კულტურის სფეროში, გაიგეს, როგორც წარსულის ყველა ღირებულებათა ნილილისტური უარყოფა. ამით ისინი ობიექტურად მუშათა კლასს ხელიდან აცლიდენ კულტურული მშენებლობის ისეთ ძვირფას იარაღს, როგორსაც წარმოადგენს მარქსისტულ-ლენინურად შესწავლილი და კრიტიკულად დაძლეული კულტურული მემკვიდრეობა.

ვაჟას გარდაცვალებიდან 20 წლის თავის აღსანიშნავი ღონისძიებები, ისე როგორც ჩვენ მიერ ამას წინადაც ჩატარებული აკაკის გარდაცვალების ოცი წლის აღსანიშნავი საღამოები, ისე, როგორც ჩვენს მიერ განზრახული რუსთაველისა და პუშკინის საიუბილეო ღონისძიებანი, მიმართულია იქითკენ, რომ საფუძველშივე აღმოვფხვრათ ყოველგვარი დამახინჯებანი და ვულგარიზატორული თეორიები კლასიკოსების საკითხში, რომ სწორი, ისტორიულად ობიექტური შეფასება მივსცეთ ყოველ კლასიკოსის შემოქმედებას. გამოვარკვიოთ მათი შემოქმედების ის დადებითი ელემენტები, რომლებიც მისაღები და გამოსადეგია მუშათა კლასისათვის და გავამახვილოთ პროლეტარული საზოგადოებრივობის ყურადღება მათი დაუფლებისა და ათვისების აუცილებლობაზე.

რატომ და რისთვის აფასებს ვაჟა-ფშაველას მუშათა კლასი, მისი ხელმძღვანელი კომუნისტური პარტია და პროლეტარული ხელისუფლება, რატომ მიგვაჩნია ჩვენ საჭიროდ ასეთ მასიურ ფორმებში აღვნიშნოთ ვაჟას გარდაცვალების ოცი წლის თავი? ან რა არის ისეთი ვაჟას შემოქმედებაში, რაც ჩვენ

უნდა შევისწავლოთ, კრიტიკულად შევითვისოთ და გამოვიყენოთ საბჭოთა ლიტერატურის მშენებლობის საქმეში?

ვაჟა გასულ საუკუნის 80-იან წლების დასაწყისში გამოვიდა სამწერლო ასპარეზზე.

პოლიტიკურად ეს იყო სუსხიანი რეაქციის ხანა, როდესაც მეფის თვითმპყრობელობამ ქართველი ხალხის კულტურა, ისე როგორც სხვა ვანაპირა ერებისაც, უმძლავრესი ეროვნული დევნის ობიექტად გაიხადა, ეკონომიურად კი — კაპიტალიზმის ინტენსიური ზრდის პერიოდი.

ამ გარდაუვალი ისტორიული პროცესის გავლენას არ ასცდა ვაჟას სამშობლოც — ფშავ-ხევსურეთი, სადაც თითქმის ხელუხლებლად იყო შენახული ძველი გვაროვნული ყოფა-ცხოვრება თავისი პატრიარქალური ურთიერთობით. „მთაში შობილი და ქართულ პოეზიის მთად ქცეული“ ვაჟა თანაბარი სიძულვილით არის განწყობილი როგორც საქართველოს ეროვნულ თავისუფლების შემბოჭველ რუსეთის თვითმპყრობელობისადმი, ისე ბურჟუაზიულ ეკონომიკის განვითარებისადმი, რამდენადაც მას თან სდევდა მის საყვარელ მთებში საუკუნოებით განმტკიცებულ თემურ წყობის საფუძვლების დანგრევა.

ცნობილია, რომ ვაჟა-ფშაველა არ ყოფილა პროლეტ. მოაზროვნე, მიუხედავად იმისა, რომ მის თვალწინ მისი ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ეპოქაში ისახებოდა, იზრდებოდა და საზოგადოებრივი ცხოვრების მოწინავე კლასად ირახმებოდა რევოლუციური პროლეტარიატი, ქმნიდა თავის რკინისებურ პარტიას და იძლეოდა რევოლუციურ ბრძოლის გმირულ მაგალითებს, ვაჟა-ფშაველა ვერ მიუახლოვდა ამ მოძრაობას, არ გაიზიარა მისი იდეები და არ დაუკავშირდა მას.

მიუხედავად ამისა ვაჟას შემოქმედებაში ჩვენ მაინც ვხედავთ მთელ რიგ ისეთ მომენტებს, რომელთა მეოხებითაც მისი პოეზია და პროზა ასრულებდა ვარკვეულ დადებით როლს.

სამოციან წლების მოღვაწეთა იდეებზე აღზრდილი პოეტი თავის შემოქმედების მახვილს უმთავრესად მეფური ბიუროკრატის წინააღმდეგ მიმართავდა. იგი მთელი სიმკაცრით ებრძოდა თვითმპყრობელობას კოლონიალური პოლიტიკის წინააღმდეგ და ხალხის შეგნებაში აღვივებდა არსებული პოლიტიკური წყობილებისადმი ზიზღსა და პროტესტის გრძნობას.

ვაჟას პოეზიის მეტრძოლი პათოსი, მისი გამამხნეველი მოტივები, ის გმირობისა და თავგანწირვის იდეა, რომლითაც ასულდგმულეფულია ვაჟას შემოქმედება, უეჭველად აცხოველებდა ხალხში ბრძოლის ენტუზიასს და ნერგავდა თავისუფლებისათვის თავდადების რწმენას.

ვაჟა ებრძოდა ამომავალ კაპიტალისტურ ურთიერთობას და თუმცა ამ შემახვევაში იგი უფრო წარსულის პოზიციებზე იდგა, ვიდრე მომავლის, მაინც საგრძნობლად მძაფრი კრიტიკით ნიღაბი ახადა იმ დროინდელ სოფლის პარაზიტულ ელემენტებს, ჩარჩ-ვაჭრებს, მეფის მოხელეებს, და სხვ.

ვაჟამ უეჭველად განიცადა ხალხოსანთა იდეური გავლენა, მის პოეზიასა და პროზაში უხვადაა მოცემული ძალმომრეობისა და უსამართლობის წინააღმდეგ მიმართული მოტივები.

ვაჟა უდიდესი სიყვარულით ხატავდა მთის ხალხის ცხოვრებას და განსაკუთრებით მის გმირულ თვისებებს. მაგრამ ამავე დროს თავის შემოქმედებაში მკაფიოდ გამოხატა ის წინააღმდეგობანი, რომელმაც თავი იჩინა ახალი სოციალური ვითარების მეოხებით ამ ხალხის პრიმიტიულ-კარჩაკეტილ ცხოვრებაში და ამით ერთგვარად ნათელი გახადა ნატურალურ-საგვარეულო წყობილების განწირულება.

ჩვენთვის ცხადია, რომ ვაჟას შემოქმედების მთავარი იდეური შინაარსი არ შეესაბამება ჩვენი კლასის იდეებს და ჩვენს თანადროულობას — ჩვენ იგი უნდა შევაფასოთ მხოლოდ ისტორიული ღირებულების თვალსაზრისით.

სამაგიეროდ ვაჟას შემოქმედებაში არის ისეთი ელემენტები, რომლებიც დღესაც არ კარგავენ თავის ღირებულებას, რომლებიც ჩვენს მიერ აუცილებლად შესწავლილი და გამოყენებული უნდა იქნან.

ეს არის ვაჟას შემოქმედების უდიდესი მხატვრული ღირებულება. იგი საუკეთესო ოსტატია ეპიური პოეზიის. მან მოგვცა ბუნების და კერძოდ მთის ბუნების აღწერის ნამდვილი პოეტური შედეგები. მისი პოეზია წარმოადგენს საუცხოვო ნიმუშს ხალხური სიტყვიერების მდიდარი საგანძურის გამოყენებისა. ეს შესანიშნავი მასალა მან გადაამუშავა თავისი ღრმა პოეტური ფანტაზიის ასპექტში და ამით მკვეთრი კოლორიტი და ორიგინალური სიღრმე მისცა თავის ლექსებს, პოემებს, პროზას.

ვაჟა უდიდესი ცხოველმყოფელობით ხატავდა ცოცხალ სინამდვილეს. მისი პოემები სიუჟეტის შესანიშნავი კომპოზიციით, ადამიანთა განცდების და სულიერი დრამის ასახვით მხატვრობის უდიდესი ოსტატობით არიან აღნიშნული.

ხალხურ შემოქმედებაზე მჭიდროდ დაყრდნობამ ვაჟას პოეზიას გზა გაუხსნა ხალხის შეგნებისაკენ და გახადა იგი მშრომელი ხალხისათვის გასაგებ და საყვარელ პოეტად.

თუ თავის პოეზიაში ვაჟა მთის თავისებურ დიალექტს დაემყარა, სამაგიეროდ მისი პროზა საუკეთესო ნიმუშია ქართული პროზაული მეტყველების. ვაჟას პროზას საპატიო ადგილი უჭირავს სალიტერატურო ქართულ ენის დახვეწისა და ჩამოყალიბების საქმეში.

„გველის-შქამელის“, „სტუმარ-მასპინძლის“, „ალუდა ქეთელაურის“, „შვლის ნუკრის ნამბობის“ და მრავალ სხვა პოემების, ლექსების და მოთხრობების ავტორი უეჭველად თავისი მხატვრული ნიჭისა და პოეტური პოტენციის მიხედვით გვერდში უდგას ქართული კლასიკური მწერლობის ისეთ კორიფეებს, როგორც არიან გურამიშვილი, ბარათაშვილი, ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი და სხვა.

სოციალიზმის მშენებელი კლასი და მისი მწერლობა ღრმად აითვისებს, კრიტიკულად დასძლევს და გამოიყენებს ამ ძვირფას მემკვიდრეობას.

ჩვენი ვალაია კიდევ მეტად უფრო პოპულარული გავხადოთ ვაჟას შემოქმედება და ობიექტურ-მეცნიერული შეფასება მივცეთ მას.

ვაჟა-ფშაველას ცხოვრება და შემოქმედება

ვაჟას თავ სუფლად შეეძლო თავისი ავტობიოგრაფიის ეპიგრაფად გამოეყენებინა ია. ხალხური ლექსი, რომელიც მას ერთ თავის ეთნოგრაფიულ წგრილში მოჰყავს ფშაველთა გმირობის იდეალების დასახასიათებლად:

კაი ყმა ლაშქარს მოკვდება,
სწორების მჯობინობასა,
ცუდაი—ბოსლის ყურესა,
ქალებთან ლოვინობასა.

ვაჟა ნამდვილი სპარტანელი იყო თავისი აღზრდით და თავისი ცხოვრების სტილით. მან ნამდვილი გმირული გზა განვლო ჩამორჩენილი მთიდან კულტურულად დაწინაურებული ბარისაკენ, ხელახლა მთას დაუბრუნდა ვაჟა-ფშაველას ასაკში. რათა ბოლოს სული ბარში დაეღია. ვაჟა რომ სამუდამოდ მთაში დარჩენილიყო, ფშავეის მივარდნილ ოემში, შეიძლება მას თავისი წილი შეეტანა ხალხური პოეზიის სალაროში, მაგრამ ჩვენთვის ის დღეს ისევე უცნობი იქნებოდა, როგორც უცნობია მრავალი ანონიმური პოეტი, რომელთაც ჩვენი მდიდარი ფოლკლორი შეჰქმნეს. მეორე მხრით, ის რომ მთას მოწყვეტილიყო და საბოლოოდ ბარში დასახლებულიყო, შეიძლება მნიშვნელოვანი მწერალი გამზადრიყო, მაგრამ მის შემოქმედებას არ ექნებოდა იმ უშუალობისა და ორიგინალობის ელფერი, რომელიც მისი მომზიბლაობის მთავარ ელემენტს შეადგენს.

თავის ავტობიოგრაფიულ ნარკვევში „ჩემი წუთის სოფელი“, რომელიც სამწუხაროდ დაუმთავრებელი დარჩა, ვაჟა ორიოდ დამახასიათებელი ხაზის მოსმით გვიხატავს თავის ბავშობას და თავის დედამამის სურათს. თუ ამ ავტობიოგრაფიულ ესკიზს პოეტის ბიოგრაფების მიერ მოწოდებულ ცნობებს დავუმატებთ, ნათლად თვალწინ წარმოგვიდგება ვაჟას მიერ ბედნიერად გატარებული პირველი წლები მძღავრი ბუნების წიაღში და-ძმებთან ერთად, რომელთაგანაც ორი — ბაჩანა და თედო — შემდეგ აგრეთვე ცნობილი მწერლები გახდნენ. როგორც თვით პოეტი, ისე მისი ბიოგრაფები განსაკუთრებული სიყვარულით იგონებენ ვაჟას დედას, ძველებურად სტუმართმოყვარე და ხელგაშლილ ქალს, რომელიც თვით სახალხო პოეტთა ოჯახიდან წარმოსდგებოდა და, თუმცა წერაკითხვის უცოდინარი იყო, მაგრამ ძროხიდან ან თევზაობიდან და ჭიდაობიდან დაბრუნებულ პატარა ვაჟას, თუ მას დაღლილობის გამო საჩიქლის წკრიალში არ ჩაეძინებოდა, ხალხურ ლექსებს ეუბნებოდა დაჰკურასა და სხვა ფშაველი გმირების შესახებ. წერაკითხვა ვაჟამ თავისი მამისაგან ისწავლა, რომელიც ჩვეულებრივ ხანჯლით სახინკლე ხორცს ჰკეპავდა იმ დროს, როცა ბავშვს პირველი ასოები გამოჰყავდა ფიქალზე; შემდეგ მას ბიბლიურ მოთხრობებს უამბობდა დავითსა და გოლიათსა, სამსონ უძლეველსა და სხვებზე. მან თავის ვაჟს

შეაყვარა „ვეფხისტყაოსანისა“, „მზე-ჭაბუკისა და ჯიმშერის“ კითხვა და გაულ-ვიძა მოკრძალება თავისი საყვარელი გმირების—ძლიერი ნებისყოფისა და თვით-რწმუნის ადამიანების—დავით აღმაშენებლისა, ნაპოლეონისა, ლეონ გამბეტასა, ვიქტორ ჰიუგოსადმი. ამ შინაურ მასწავლებელთა გაღერეას ამთავრებს ვაჟას მესამე აღმზრდელი, მისი მამის უმცროსი ძმა, ბოიგარი, მძღავრი, ბრგე ვაჟკაცი და სახელოვანი მონადირე, რომლის პორტრეტი ვაჟამ თავის „მოგონებაში“ დაგვიხატა და რომელმაც მას ბუნებისა და ნადირობის სიყვარული ჩაუნერგა.

ამ ფიგურებიდან ყველაზე დამახასიათებელია ვაჟას მამა — პავლე მღვდელი. ესაა პატარა ტანის მთიელი, ამაყი და ენერგიული, მკერმეტყველი და ცნობის-მოყვარე, ღირსეული შვილისშვილი პირუთენელი იმედა გოგოჭურ რაზიკაშვილისა. რომელმაც, ხალხური ისტორიული გადმოცემის თანახმად, ერეკლე მეფეს შეჰკადრა:—ბატონო, ორი რომ შენი მიბრძანო, ერთი ჩემიც უნდა გაიგონოვო. ვაჟას მამა ჯიუტი ავტოდიდაქტია, წერაკითხვა მწყემსობაში აქვს შესწავლილი, ქურდულად, თავის მამის ფარულად, რომელიც სწავლას სჯულის და თემის და-ლატად სთვლიდა და თავისი შვილი კინალამ თოფით მოჰკლა, როცა ხელში დაწერილი ფიქალი დაუნახა, მაგრამ პავლე რაზიკაშვილი ყოველ დაბრკოლებას სძლევის, სწავლა-განათლებას ამთავრებს მონასტერში, კარგად ეცნობა არა მარტო საღმრთო წერილს, არამედ საერო ქართულ ლიტერატურასაც, მღვდელი ხდება იმის მაგივრად, რომ ხვეისბერი ან დეკანოზი გამბდარიყო, ქრისტიანული წირვა-ლოცვის წესს ასრულებს ნახევრად წარმართულ ფშავხევსურეთში და იმავე დროს ვაჭრობასაც მისდევს, ღუქნებს ხსნის გზაჯვარედინებზე, სადაც თელაველი ნოქრები უყენია.

თელავის სასულიერო სასწავლებელი, სადაც ვაჟამ ექვსი წელი დაჰყო შინაური აღზრდის დასრულების შემდეგ, მისი ავტობიოგრაფიული ნარკვევის მკვეთრი დახასიათებით, ნამდვილ ძველ რუსულ საპყრობილეს წარმოადგენდა, სადაც სულისშემზუთავი სახაზინო სული იყო გამეფებული და სადაც მედილე-გების როლს გონებაჩლუნგი მასწავლებლები ასრულებდნენ.—პირველად ჩემთვის თავისუფალი ადგილიც კი არ აღმოჩნდა სკოლის მერხზე, ბუხარში ვიჯექი და იქიდან სასაცილოდ გამოვიჭყიტებოდიო, უამბობდა ხშირად ვაჟა თავის ძმებს. ქართული ენა განდევნილი იყო პროგრამიდან, მთელი სასკოლო სიბრძნე ამო-იწურებოდა გაუგებარი ბერძნულ-ლათინური ფრაზების და რუსული ბილინების გაზეპირებით. გონებაგახსნილი და ცნობისმოყვარე ვაჟა დაეწაფა წიგნების კითხვას, მაგრამ რადგან წიგნები ადვილი საშოვნელი არ იყო, უსისტემოდ კითხულობდა ყველაფერს, რაც კი ხელში ჩაუვარდებოდა, განსაკუთრებით ასტრო-ნომიული შინაარსის წიგნებს, რისაც, რასაკვირველია, ბევრი არათფერი ესმოდა.

თუ თელავის სასულიერო სასწავლებელმა ვაჟას გონებასა და ფანტაზიას ჯანსაღი საკვები ვერ მიაწოდა, სამაგიეროდ მან აქ განაგრძო ის სპარტანული თვითაღზრდა, რაც თავის სამშობლო სოფელში დაიწყო. მან გაითქვა კარგი მოჭიდავის და მობურთალის სახელი, კარგად ისწავლა ძველებური ქართული სპორტი—კრივი, რომელიც იმ დროს თითქმის ყოველ შაბათ-კვირას იმართებოდა თელავსა და აღმოსავლეთ საქართველოს სხვა ქალაქებში და ყველასათვის ფართო ასპარეზს წარმოადგენდა ძალღონისა და სიმარდის გამოსაჩენად.

თელავის პერიოდს ეკუთვნის ვაჟას პირველი სიყვარული: „ათი წლისა უკვე შეყვარებული გახლდით: მაგრამ რამდენადაც ძლიერი იყო ეს ჩემი სიყვარული, იმდენად გაუბედავი და მალული, უსიტყვო, ისე რომ ვგონებ, ვინც მიყვარდა, იმანაც არ იცოდა, მე კი თუ მუდამ დღე თვალთ არ მენახა, მოვკვდებოდი. ამიტომ, როცა დროს ვიხელთებდი, იქ უნდა გავქცეულიყავი, საცა ჩემი სატრფო მეგულებოდა. ჩემი სიყვარულის მევე მრცხვენოდა, ეს სიყვარული დანაშაულად მიმაჩნდა და სატრფოს როგორ განვუცხადებდი“.

ასეთივე გაუბედავი იყო ვაჟას მეორე სიყვარულიც, რომელიც მან უკვე თბილისში განიცადა, როცა ის ჩვიდმეტ-თვრამეტი წლის მომწიფებული ქაბუჯი საოსტატო ინსტიტუტთან არსებულ ორკლასიან სასწავლებელში სწავლობდა, „ეს სიყვარულიც პირველს ჰგავდა: შორით კვდომა, შორით დაგვა იყო ჩემი ნუგეში. ვიდრე არ დავევაჟაცდი და საყვარელი ქალის ცოლად შერთვა არ განვიზრახე, ვერც სიყვარულის გამოცხადება გავბედე“.

თუ თელავსა და ტფილისში ყოფნიდან ვაჟამ ბევრი ვერაფერი გამოიტანა, გარდა გაუბედარი ბერძნულ-ლათინური ფრაზეოლოგიისა, კრივსა და ქიდაობაში დახელოვნებისა, ბუნდოვანი ასტრონომიული ცნებებისა და „ვეფხვის-ტყაონის“ იდეებით ჩავსობებული პლატონური სიყვარულის მოგონებისა, სამაგიეროდ გორის საოსტატო სემინარიამ, სადაც მან სამი წელი დაჰყო, სახელდობრ, 1879 წლიდან 1882 წლამდე, დიდი გავლენა იქონია მის შემდგომ სულიერ ევოლუციაზე.

გორის საოსტატო სემინარია იმ დროს საუცხოვოდ დაყენებული სასწავლებელი იყო, მას ხემლძღვანელობდნენ გამოჩენილი რუსი და ქართველი პედაგოგები. ამას გარდა, გორი წარმოადგენდა რადიკალურად და რევოლუციურად მოაზროვნე ინტელიგენციის ცენტრს, აქ არსებობდა საიდუმლო წრე, რომელიც დაკავშირებული იყო ტფილისის და რუსეთის ხალხოსნურ წრეებთან. გორის რევოლუციონური ინტელიგენციის მეთაური იყო ცნობილი მიხეილ ყოფიანი, რომელიც, სანამ მთავრობა ჩრდილოეთში გადაასახლებდა, ქართულ ენას ასწავლიდა გორის საოსტატო სემინარიაში, ამას გარდა, სამოცდაათიანი წლების დასასრულსა და ოთხმოციანი წლების დასაწყისში გორში დროგამოშვებით ან ხანგრძლივად ცხოვრობდნენ: შათე კერესელიძე, ანტონ ფურცელაძე, სოფრომ მგალობლიშვილი, ნიკოლოზი, შიო დავითაშვილი, ნიკო ხიზანიშვილი, სიმონ სალარიძე და სხვ. რომელნიც მეტად თუ ნაკლებად რუსეთის ხალხოსნური ან ევროპის სოციალისტური იდეების გავლენის ქვეშ იმყოფებოდნენ.

აი ამ ინტელიგენციის იდეური ზემოქმედების წრეში მოხვდა ვაჟა-ფშაველაც ზოგიერთ თავის სკოლის ამხანაგთან ერთად. სოფრომ მგალობლიშვილისა და სიმონ სალარიძის მოწმობით ის ამ დროს გულმოდგინედ ეცნობა არა მარტო არალეგალურ ლიტერატურას, არა მარტო ლავროვის „ისტორიულ წერილებს“ და ჟურნალ „ვპერიოდს“, არამედ ძველი და ახალი ფილოსოფოსების ნაწარმოებსაც და კლასიკოს პოეტებსაც — ჰომეროსს, დანტეს, შექსპირს, მილტონს, გოეტეს. ამასთანავე რეფერატებს სწერს საქართველოს ისტორიიდან და ჯერ სკოლაში ჰკითხულობს, შემდეგ კერძო ოჯახებში.

შიო დავითაშვილის მემუარების თანახმად ვაჟას ამ დროს საპასუხისმგებლო კონსპირაციულ დავალებას აკისრებენ, როგორც ყველაზე საიმედო ახალგაზრდას,

სვ. სალარიძე გვარწმუნებს, ვაჟა მონაწილეობას იღებდა საიდუმლო კრებაზე, რომელიც 1882 წელს გაიმართა უფლისციხის კლდოვან დარბაზში ფეოდალური საკუთრების კონფისკაციის და პატარა ერების საკითხის გადასაჭრელად; მას არ სწამდა პრაქტიციზმი, „პატარა საქმეები“. მისი ლოზუნგი იყო „ან ყველაფეფერი ან არაფერი“, მისი ფიქერბახისიყოლი ჰუმანიზმი კოსმიურ საზღვრებამდე აღწევდაო. უფლისციხის დარბაზში მან ფაფარაყრილ ლომივით შეარყია თავისი ფალაენური ბეჭები და გაშმაგებით წამოიძახა: ან თავისუფლება ან სიკვდილიო.

მაგრამ უნდა ითქვას, რომ გორის პერიოდში ვაჟა საერთოდ უფრო დიდი ეგოცენტრისტიცის შთაბეჭდილებას ახდენს, ვიდრე ხალხში სიარულით გატაცებული ნაროდნიკისა. — აი ადამიანი, რომელიც დადის როგორც მარტორქა, ამბობენ მის შესახებ მისი ამხანაგები. — მე გტრიალებ ჩემი ღერძის ირგვლივ, უპასუხებს ის თავის ამხანაგებს, როცა ისინი უსაყვედურებენ, რად არ დადიხარ კრებებზეო. ის დროს ანაწილებს სხეულის კულტურასა და გონებრივ შრომას შორის, მთელი თავისი პიროვნებით და ყოფაქცევით ის უფრო ძველ სტოიკოსს ჰგავს, რომელიც კლასიკური კულტურის ნგრევიდან ალაღბედზე გადარჩენილა სადღაც საქართველოს მიუვალ მთებში. როგორც ეტყობა გორში ყოფნის დროს ყალიბდება საბოლოოდ ვაჟას მსოფლხედველობა, რომელიც ძველ ბერძნულ ჰილოციონის უახლოვდება, რამდენადაც მთელი მატერიალური სამყაროს გასულიერებას აღიარებს.

გორის საოსტატო სემინარიის დასრულებით მთავრდება ვაჟას „შეგირდობის წლები“ და იწყება მისი „ხეტიალის წლები“. იგი ერთს წელიწადს მასწავლებლად არის ერწოში, სოფელ ამტნის ხევში, შემდეგ ორ წელიწადს თავის უფროსს ძმასთან გიორგისთან, ერთად, როგორც თავისუფალი მსმენელი, ლექციებს ისმენს პეტერბურგის უნივერსიტეტში: ხელმოკლეობის გამო სამშობლოში ბრუნდება და შინამასწავლებლად მსახურობს ოთარშენში, დიდი ფეოდალის კოტე ამილახვარის ოჯახში: ბოლოს ორ წელიწადს დიდ თიონეთში ატარებს ისევ სოფლის მასწავლებლად. ამ ხეტიალის წლებში აშკარად ვაჟას ხასიათის ძირითადი თვისებები, მისი უპრაქტიკობა და შეგუების ნიჭის უქონლობა, მისი სიფიცხე და კეთილშობილი სიამაყე, მის მიერ ქედის მოუხრელობა ამა ქვეყნის ძლიერთა წინაშე.

ამტნის ხევიდან ვაჟა ადგილობრივი მღვდლის დაბეზღების გამო დაითხოვეს, მოწაფეებს მთავრობის საწინააღმდეგო აზრებს უქადაგებსო. ამ დაბეზღებას მოჰყვა მოულოდნელი რევიზია, მაგრამ ვაჟამ რევიზორი სკოლაში არ შეუშვა. ამილახვრის ოჯახში მან სილა გააწნა თავის ჯიუტ და გაუგონარ მოწაფეს, შემდეგში ცნობილ გულზვიად და ქედმაღალ ფეოდალს გიორგის, რომელსაც არასოდეს აღარ შერიგებია: ადგილის დაკარგვა იმით აინახლაურა, რომ თან წაიყვანა და ცოლად შეირთო ამილახვრიანთ უკანონო ქალი, რომელიც ოთარშენის სასახლეში უფრო პირისფარეშის როლს ასრულებდა, ვიდრე ქალბატონისას. რომანტიული ხასიათი ჰქონდა ვაჟას მაყრონის მოგზაურობას მცხეთიდან ჩარგლამდე. დამსწრეები მოგვითხრობენ, ვაჟა ცხენზე ისე ამაყად იჯდა, თითქო მთელი ქვეყნის მფლობელიაო. გზათ მაღაროსკარის დუქანში მოქეიფე ფშავლები შეხვდენ, ერთმა მათგანმა ვაჟას შაირი უთხრა, სადაც ცოტა არ იყოს უდიერად მოიხსენია პატა-

რძალი. ვაჟამ ხელი რევოლვერს იტაცა, მოშაირემ ხანჯალი დაახვედრა, მაშინ ვაჟამ რევოლვერის ხმარება აღარ იკადრა, ხანჯალი იშიშვლა და ფშაველს ყური ჩამოათალა.

ასეთივე გულფიცხობას და ქედმაღლობას იჩენს ვაჟა დიდ თიონეთში მასწავლებლობის დროს, სადაც იგი მთავრობის მიერ მეტად პატივცემულ და ჯვარ მენდლებით დაჯილდოვებულ მამასახლისს სცემს, ასეთივე გულფიცხობას და ქედმაღლობას იჩენს იგი სულ ბოლო დროს, როცა უკვე ხანშიშესული და დაწვრილშვილებული გამოცდას აბარებს მომრიგებელი მოსამართლის თანამდებობაზე, მაგრამ როდესაც თიანეთში, სადაც მისთვის უფრო მოსახერხებელი იყო სამსახური, მთავრობა მის მაგივრად ერთს თავადიშვილს ნიშნავს, ის სრულიად უარს ამბობს რაიმე ოფიციალურ თანამდებობაზე.

ვაჟას ბარიდან გაქცევას და საბოლოოდ ჩარგალში დასახლებას, რაიცა 1888 წელს მოხდა, რთული სოციალური და ფსიქოლოგიური მიზეზები აქვს. თავისთავად ადვილი გასაგებია, რომ თავის გენიის შემცნობ პოეტს, აღზრდილს რესპუბლიკური ტრადიციებით გაყდნთილ მთის ატმოსფეროში, სადაც ყოველთვის სუსტად აღწევდა რუსეთის ბიუროკრატიისა და კანონმდებლობის გავლენა, და სადაც თითქო ჟან ჟაკ რუსოს იდეალი იყო განხორციელებული, გაუჭირდა შეგუებოდა ბარს და მის საზოგადოებას, სადაც ალექსანდრე III ტახტზე ასვლის შემდეგ სულის შემზუთავი რეაქცია-გამეფდა, ერთ თავის პატარა მოთხრობაში, რომელიც შეუდარებელი ჰუმორითაა დაწერილი, ვაჟა ამჟღავნებს, როგორ ეზიზღებოდა მას კანცელარიის ვირთხები, ყველა ეს ბაგრატ ზახარიჩები, რომელნიც თბილი ადგილის დაკარგვის შიშმა სიცილსაც კი გადააჩვია და რომელთა სიკვდილის შემდეგ მის მეგობართ და ქირისუფალთ არაფერი რჩებათ, გარდა „ღრატიკის“ ღრმა ცოდნით და მშვენიერი „ბოჩერკით“ დაწერილი შემქვარტლული ქალღლებისა.

როგორ შეხვდა ვაჟას მთაში გაქცევას მაშინდელი მოწინავე ქართველი საზოგადოება? ვაჟამ თარგმნა და წერა ჯერ კიდევ მოწაფეობის დროს დაიწყო, მისი პირველი მოთხრობები და ნარკვევები „დროებაში“ დაიბეჭდა 1877-78 წ. მისი პირველი ლექსები ჟურნალ „იმედში“ 1881 წელს, ამ დროს ის უკვე ცნობილი მწერალია და ლირიკულ ლექსებს გარდა გამოქვეყნებული აქვს ისეთი შედეგები, როგორიცაა „გიგლია“, „მონადირე“, „გოგოთურ და აფშინა“, „ალუდა ქეთელური“, „შვლის ნუკრის ნაამბობი“, „მოგონება“ და სხვა. ყოველი მისი ახალი თხუზულება აღტაცებას იწვევს ტფილისის გემოგახსნილ და მოწინავე ლიტერატორების ვიწრო წრეში; მაგრამ ამავე დროს გაზეთ „ივერიას“, სადაც ამის ნაწერები იბეჭდება უმთავრესად, განსაკუთრებით დასავლეთ საქართველოდან მოსდის ერთპიროვნული ან კოლექტიური მუქარის წერილები, შესწყვიტეთ ვაჟა ფშაველას ნაწერების ბეჭდვა, თორემ გაზეთის გამოწერაზე უარს ვიტყვითო. ეს არალოიალური და მტრული განწყობილება ვაჟასადმი შემდეგაც კარგა ხანს არ შეცვლილა: მან ჯერ თავი იჩინა თვით „ივერიის“ ერთერთი ხელმძღვანელის მეველის ყოვლად უდიერ გალაშქრებაში ვაჟას წინააღმდეგ 1894 წელს, ხოლო უკანასკნელ დროს აკაკის ცნობილ ლექსში, სადაც ვაჟას ენა იყო დაწუნებული; ამ ლექსმაც ვაჟას მხრივ რაინდული და თავდაჭერილი პასუხი გამოიწვია. რაც

შეეხება ვაჟას ბარიდან მთაში გადასახლების ხანას, იმდროიდანდელი ოფიციალური და არაოფიციალური საზოგადოების დამოკიდებულება პოეტისადმი კარგად გამოჰხატა თვით გაზეთმა „ივერიამ“, რომელმაც თავის 1889 წლის პირველ ნომერში საახალწლო მილოცვა მიუძღვნა მას:

მთაში არ გედგომილება,
ჰავაც არ გწყალობს ბარისა.
ყოველგვარ სამსახურშია
ზღურბლი გიჩვენებს კარისა;
დაგიომეს გასართობადა
სხივი მზისა და მთვარისა,
ჰაერი წყალი, და ზეცა
ყველა შენს ნებას არისა.

მაგრამ ვაჟას განდევილობა არ აიხსნება მარტოდენ სოციალური და პოლიტიკური მიზეზებით: იგი გამოწვეული უნდა ყოფილიყო აგრეთვე იმ ღრმა სულიერი კრიზისით, იმ შინაგანი კონფლიქტით, რომელსაც ბოლოს თავი უნდა ეჩინა ლალი ბუნების წიაღში აღზრდილი ადამიანის საღ ინსტინქტებსა და მის მიერ რუსულ სკოლაში შეძენილ მწიგნობრულ კულტურას შორის. ამ კრიზისის შედეგია, რომ ვაჟა-ფშაველამ უარჰყო, რაც ავადმყოფური და უკულმართი იყო რევოლუციის წინადროინდელ საქართველოში: მთლიანი ძალოვანი კულტურული სტილის უქონლობა („ბაბილონს ენათ არევა ჩვენი დროება მგონია“), წვრილმანი ბურჟუაზიული სულის („გამრავლდა ჩვენს ქვეყანაში მიკიტანი და ჭონია“), რაინდული იდეალების გაცვლა კაბინეტისა და კანცელარიის იდეალებზე („სისხლის დაღვრასთან სწორად გვაჩნს ქალაქს ნათითხნი მელანი“). ასევე უარჰყოფს ვაჟა ბურჟუაზიული ევროპის დეკადენტურ კულტურასაც, ათვალისწინებით ლაბარაკობს მის უკანასკნელ სიტყვასა, ნიცშეს ზეკაცობაზე და ევროპიდან ახლადდაბრუნებულ სანდრო შანშიაშვილს ეუბნება: „ხერხემალ გამოფიტული ევროპიელი ფილოსოფოსია შენი ნიცშე, ჩვეულებრივი ნაცარქექიაა; აზვიადებს ყველაფერს, რაც თვითონ არ მოეპოვება“ (შიო მღვიმელის „მოგონებანი“).

უკანასკნელი ოცდაშვიდი წელი ვაჟამ ჩარგალში გაატარა, ამ ხნის განმავლობაში მის განუყრელ მეგობრებს მისი საჯდომი ცხენი, მისი შავქარქაშიანი ხანჯალი და გრძელბეწვიანი გაცვეთილი ნაბადი წარმოადგენდნენ. ის ცხოვრობდა სოფელში, რომლის ორმოციოდე კომლი რამდენიმე კილომეტრის მანძილზეა ვაფანტული, ისე რომ ხანგრძლივი და სუსხიანი ზამთრის დღეებში მეზობელთან ჰისვლაც კი ძნელია. მისი ოროთახიანი ქვის სახლი მოკლებული იყო არა თუ რაიმე ელემენტარულ კომფორტს, არამედ ხის იატაკსა და ფართო ჩარჩოიან ფანჯრებსაც: ის ბაღჩაში, ყანაში და სათიბში მუშაობდა როგორც უბრალო, ლეხიკაცი, ხშირად ხდებოდა, რომ მკისა ან თიბვის დროს ორი-სამი კილომეტრის მანძილიდან შინ გაიქცეოდა, რათა ქალაქზე გადაეტანა სახეები და დეები, რომელიც მოულოდნელად ეწვეოდა. მაგრამ ჩვეულებრივ ზამთრის რძელ ღამეებში სწერდა, კვარის ან ბუხრის ცეცხლის შუქზე, იმიტომ რომ ავთის მარაგი ყოველთვის არ ჰყოფნიდა. თავისი პოეტური გენიისა და თავისი

ადამიანური ღირსების შეგნება მას ხელს არ უშლიდა ძალდაუტანებლად უბრალო და თავდაბალი ყოფილიყო ფშაველების საზოგადოებაში, მათ დღეობებში ის ერთი დაწაფებით ორ-სამ ლიტრ საკარგუმაო ლუდს სვამდა ფშაველი გმირის დაჭაურას მუზარადიდან, ხოლო მათ მიცვალებულთა სულის შესანდობლად გამართულ თოფის სროლაში ხშირად ყაბახს ლებულობდა, როგორც საუკეთესო მსროლელი. როგორც ნაღდ ფშაველს შეეფერება მას წაწლები ჰყავდა ახალგაზრდობაში; მის უძლიერეს ვნებას, რაიცა სიკვდილამდე არ განელებია, ნადირობა შეადგენდა. თავდაჭერილი და ზომიერი იყო სმაჭამაში, მაგრამ თავდავიწყებით და უზომოთ იცოდა სიყვარულიც და სიძულვილიც. მის ვნებიან სიძულვილს მისი ცხოვრების ფაქტები მოწმობენ, მისი დაუსრულებელი შეტაკებანი მეფის ხელისუფლების უდიერ წარმომადგენლებთან და ქართული პრესის უმადურ მესვეურებთან, მისი ვნებიანი სიყვარული სჩანს მის ლექსებში, რომელიც მისი მეგობრებისადამია მიძღვნილი და მისი ლირიკის შედეგში „სიყვარული“, რომელიც სანდრო რაზიკაშვილის მოწმობით მისი პირველი ცოლის სიკვდილის წინა დღეებშია დაწერილი და სამუდამო განშორების წინაგრძნობითაა გამსჭვალული. რაინდულად ექცეოდა მეგობრებსა და ქალებს, თვით მაშინაც კი, როცა ეს უკანაკნელნი სიყვარულით ვაჭრობდენ; მაგრამ ადამიანთა საზოგადოებაზე მეტად მაინც ბუნება უყვარდა, საიდუმლოებით მოცული ტყე, პირიშით მოქარგული ველი, საღამოს გრილით დაჩრდილული ხეები და აყვირებული წყლები, ხოლო განსაკუთრებით რაღაცის მომლოდინე მაღალი მთები, რომელთაც გაცეხული ეკითხებოდა, რად არ მღერით მთებოვო. ვაჟკაცობის ჰასაკში მოკლებული არ იყო ძლიერ საზოგადოებრივ ინსტიქტს, მაგრამ სრულიად უმწეო იყო თავისი პირადი და ოჯახური კეთილდღეობის მოწყობაში: მისი თაოსნობისა და ენერგიის წყალობით დასახლდა ფშაველების ორი სოფელი შირაქში, რომელნიც დღეს აყვავებულ მდგომარეობაში არიან, მაგრამ არც ამ ახალშენებს, არც თვით მას არ განსენებიათ მისთვის ერთი ნაჭერი მიწა მიეზომათ.

ბარში უფრო ხშირად ზამთრის პირას ჩამოდიოდა, რათა რედაქციისათვის ახალი ხელნაწერები გადაეცა და ის მცირე ჰონორარი მიეღო, ათი თხუთმეტი მანეთიდან ოც-ოცდახუთ მანეთამდე, რაიცა მისი ღარიბული არსებობის ერთ მთავარ წყაროს წარმოადგენდა. უყვარდა დროსტარება და დარბაისლური საუბარი თავის უახლოეს მეგობრებთან. შიო მღვიმელსა, ივანე ბუჭურაულსა, ილიკო აღლაძესა, ევდოშვილსა, ნიკო კურდღელაშვილსა და სხვ. ერთად, ტფილისის ზოგიერთ ბოჰემურ სარდაფს, მაგ. ქოსებისას მან სამუდამოთ გაუთქვა სახელი. უკანასკნელ წლებში დასძლია ქართველი საზოგადოების გულგრილობა და გაუგებრობა და დიდი პოეტის სახელი მოიხვეჭა, თუმცა უკიდურეს სიღარიბეს თავი მაინც ვერ დააღწია. 1913 წელს ქუთაისში საღამო გაუმართეს, ხოლო 1915 წელს გაზაფხულზე ტფილისში იუბილე გადაუხადეს. მაგრამ ამ დროს გაცივების ნიადაგზე ის უკვე მომაკვდინებელი სენით იყო დაავადებული და ამავე წლის 27 ივლისს გარდაიცვალა ახლანდელი უნივერსიტეტის შენობაში, სადაც მაშინ სამხედრო ლაზარეთი იყო მოწყობილი მოკვდა ისევე სტოიკურად, როგორც თავისი სიცოცხლის 53 წელი გაატარა მხოლოდ სიკვდილის წინ მოითხოვა, რომ მის ოთახში იატაკზე ახლად მოქრილ

ზის ტოტები, ბალახი და ყვავილები დაეყარათ, რათა ზედ დაწოლილიყო და ერთხელ კიდევ ეყნოსა მთებისა და ველების სურნელება და საბძლის ბურდოში გატარებული ბედნიერი ბავშობის ღამეები მოეგონებია.

ვაჟა ფშაველა როგორღაც განმარტოებული დგას ქართული ლიტერატურის ისტორიაში. უცილობელია, რომ მასზე ერთგვარი გავლენა მოახდინეს ილია ჭავჭავაძემ თავისი „მგზავრის წერილებით“ და რაფიელ ერისთავმა თავისი „სამშობლო ხევსურისათი“. შემდეგ ვაჟას ლირიკაში, განსაკუთრებით მისი სიცოცხლის უკანასკნელ წლებში, გაისმის ღრმა ტრაგიკული მოტივები, რომელიც დ. გურამიშვილის ლირიკას მოგვაგონებს. ბოლოს ის ალექსანდრე ყაზბეგს ენათესავება თავისი სენსუალიზმით და თავისი ტენდენციებით გმირობისა და რომანტიკისადმი. მაგრამ მეორე მხრივ ის ძალიან დაშორებულია ი. ჭავჭავაძის ოდნავ მშრალ ინტელექტუალიზმს, პატრიარქალური და იდილიური რაფიელ ერისთავის გულკეთილობას, დ. გურამიშვილის მძაფრ ქრისტიანულ შეგნებას, ა. ყაზბეგის ოდნავ დეკადენტურ გრძნობიარობას.

ვაჟას გრძნობიარობაში არაფერია ავადმყოფური ან დეკადენტური, მის რომანტიზმში არაფერია ნაძიები ან ძალდატანებული. მისი გმირები მტრებს ებრძვიან, სისხლიდან იცლებიან და იხოცებიან 'ისევე უბრალოდ, როგორც ამას მისი დაჭრილი მგლები, ვეფხვები ან ფრთამოტეხილი არწივები შვრებიან:

ხვეის პირზედა, ლოდებზე
გიგლია კვდება ხარია,
არ უნდა გულს ხელს დაკრეფა,
კლდეს მიუბჯინავ მხარია!
კვდება გულს უწადინოდა,
მტრისა მიჰყვება ჯავრია.

ასევე გმირულია მისი პეიზაჟიც, ის წარმოადგენს არა ეკზოტიურ სათეატრო დეკორაციას, არამედ მღელვარე შინაგანი ცხოვრებით გაუღენთილ არსებას, ორგანიულად დაკავშირებულს მისი გმირების ცხოვრებასთან:

როცა გიგლია კვდებოდა,
მთებ სატირელზე სხდებოდა:
ერთი ბებერი არწივი
ზეით ჭიუხში წყრებოდა...
მალღით მომფრენი მთის წყარო
სიბრალულისგან შრებოდა...
სამყარომ შავი ჩაიცვა,
მყვირალი რაღას შვრებოდა.

მსოფლიო ლიტერატურაში ძნელია მეორე პოეტის აღმოჩენა, რომელსაც ვაჟა ფშაველაზე უფრო გამახვილებული გრძნობა. ჰქონდეს ბუნების საიდუმლოების ასახსნელად და მისი მშვენიერების ასათვისებლად. ის დაჯილდოვებულია არაჩვეულებრივი მდიდარი ქვეშეცნობილი ცხოვრებით, მისი სული თითქო სრულიად ბუნებრივ დიალოგს მართავს არა მარტო ცხოველებსა და მცენარეებსა,

არამედ კლდეებსა და ქვის ლოდებთანაც. ამიტომ მისი პოეტური პეიზაჟები-
რალაც სასწაულის შთაბეჭდილებას ახდენენ თანამედროვე ადამიანზე, განსაკუთ-
რებით, როცა ეს უკანასკნელი მოწყვეტილია ბუნებას და თავისი ცხოვრების
უდიდეს ნაწილს ასფალტიანი ქუჩებისა და აგურის შენობების გარემოცვაში
ატარებს.

ამ თავისებურ გრძნობიარობას თავისებური მსოფლგაგება უდევს საფუძე-
ლად: ვაჟა ფშაველა სამყაროს უცქერის, როგორც ნამდვილი წარმართი, მის შეგ-
ნებაში ქრისტიანულ სპირიტუალიზმს ჯერ კიდევ ორმო არ გაუთხრია ბუნებასა-
და ადამიანს შორის, მისთვის მთელი ბუნება ერთნაირად სულჩადგმულია, ერთი-
და იმავე ღვთაებრივი გონებითაა გამსჭვალული: ამიტომ ის ვერავითარ არსე-
ბითს განსხვავებას ვერ ჰხედავს არა თუ ადამიანსა და ცხოველსა ან მცენარესა,
არამედ ადამიანსა და ე. წ. არაორგანიულ სამყაროს შორისაც. მას სრულიად
ბუნებრივად მიაჩნია თავისთავის შედარება ნაიალადარ ხართან ან მთის არწივ-
თან; ერთს თავის სიმღერაში ის ნანობს, რომ ადამიანად გაჩნდა:

რამ შემქმნა ადამიანად,
რატომ არ მოვედ წვიმად,
რომ ვყოფილიყავ. მუდამა
ღრუბელთ გულმკერდის მძივად,
მიწაზე გადმოსაგდებად
ცვარად ან თოვლად ცივად,—
არ გამწირავდა პატრონი
ასე ოხრად და ტივლად...
თოვლათ ქცეულსა გულშია
ცეცხლად იმედი მრჩებოდა,
რომ ისევ ჩემი სიკვდილი
სიცოცხლედ გადაიქცეოდა
და განახლებულ ბუნებას
ყელყურზე მოეხვევოდა.

ამ ლექსში, რომელიც 1913 წელსაა დაწერილი და თითქო სიკვდილის
წინათგრძნობითაა ნაკარნახევი, ნათლად ვხედავთ, რას სთვლიდა ვაჟა ადამიანის
შეჩვენებად, მისი ტრაგიზმის წყაროდ: ადამიანი უბედურია იმიტომ, რომ ხდება.
მისი ინდივიდუალიზაცია, მისი გამოთიშვა უპიროვნო ბუნებისაგან: თუ ეს არ
ყოფილიყო, მას არ ეცოდინებოდა რა არის სიკვდილი, ვინაიდან ბუნებაში არა-
ფერი არ კვდება, იქ მხოლოდ მეტამორფოზი ხდება.

გაეხსენოთ ვაჟას პოემების მთავარი გმირები. თუ მათ ან წარმართების
სახელები აქვთ (მაგ., თორღვაი, ზეზვაი, ზვიადაური, ლუხუმი, ალუდა, გოგო-
თურ, მინდია, სულა და სხვ.) ან ცხოველების (მაგ., დავთია, მგელიკა, ძაღლიკა,
ფოცხვერა, ჯიხვაი, კურდღელა და სხვ.), ეს მიტომ რომ მათი შემქნელი პოე-
ტის მსგავსად ისინი ახლო სდგანან წარმართულად გაგებულ ბუნებასთან. თა-
ვიანთ მხრივ ვაჟას ლომები, არწივები, შვლის ნუკრები, ხმელი წიფლები, იები,
მთის წყაროები, თვით მთები თითქო ადამიანურად გრძნობენ და აზროვნობენ,
მხოლოდ მათი სულიერი ცხოვრება რალაც სიზმარისებურ ბურუსშია გახვეული
და ინდივიდუალური შეგნების სინათლით არაა განათებული. გაეხსენოთ რა
წარმართული სენსუალიზმით აქვს გადმოცემული ვაჟას სცენები ნადირობიდან,

როცა ადამიანი განსაკუთრებით უშუალოთ გრძნობს თავის სიახლოვეს ბუნებასთან. თორღვაი ხარირემზე ნადირობს ყვირილობის დროს. ნადირის მოსატყუებლად იგი ბუჩქნარში ხმელ ხის ტოტს სტეხს და სამჯერ დაიბუხუნებს ფურირემიკით:

ფური ვეგონე, მთარდა,
უნდოდა გული ეჯერა,
კინლართ გამანადგურა,
კინალ პირდაპირ მეფგერა.
ვაჟკაცის ილეეთი ჰქონდა
სქელი კისერი ეღერა („მონადირე“).

თვარელი მთელი დღე უშედეგოდ ნადირობს, საღამო ეამს კლდის პირზე დაჭრილ ვეფხვს წააწყდება მოულოდნელად:

-- რას უცდი, მონადირეო,
დაჰკარ, ხომ ვეფხვიც მხეცია!
-- არ დავკრავ, ძმაო, რომ მომკლა,
რადი გახლავარ ბეცია,
ეგვეც ჩემსავით ნადირობს,
კალთები აუკეცია,
ნადირობაში მაგასაც
მთაბარი დაუკეცია.

თვარელი ჩირქს ამოუფხეკს და ჭრილობას შეუხვევს ვეფხვს. მაღლობის ნიშნად ეს უკანასკნელი მარეკის როლს ასრულებს და მას ხარირემსა და ხარჯიხვს მოაკვლევინებს („დაჭრილი ვეფხვი“).

ვაჟას გმირების უბედურება იწყება იმ წუთიდან, როცა ისინი სცდილობენ გადალახონ ბუნებრივი ან ათასწლოვანი ტრადიციებით განმტკიცებული საზოგადოებრივი საზღვრები. ტრაგიკულია მინდიას ბედი „გველის მჭამელში“, იმიტომ რომ მან გადალახა ადამიანისთვის მიჩენილი საზღვრები და ქაჯური ნიჭი შეითვისა, ტრაგიკულია ალუდა ქეთელაურის ბედი, მან თემის ჩვეულებებ დაარღვია და მარჯვენა ხელი არ მოსჭრა მოკლულ მტერს; ბოლოს ტრაგიკულია ჯოყოლას და ალაზას ბედი „სტუმარმასპინძლიდან“, მათ უღალატეს თავიანთ თემს და ქისტების მოსისხლე მტერს მასპინძლობა და ჭირისუფლობა გაუწიეს, თემი შეუბრალებლად ებრძვის თავის გამდგარ წევრს, აძევებს ან ჰკლავს მას. თემის ნებისყოფა უმაღლესი კანონია, მის დასაცავად ხშირად მიცვალებული წინაპრებიც კი გამოდიან. მაგრამ თუმცა ვაჟას ესმის რა ტრაგიკულია თემიდან გამოთიშული და გამდგარი პიროვნების ბედი, მისი სიმპატია მაინც ამ უკანასკნელის მხარეზეა. „ალუდა ქეთელაურში“, „სტუმარ-მასპინძელში“ ვაჟა თავის ტრაგიკულ გმირებთან ერთად ლახავს ვიწრო ტომობრივ და ნაციონალურ განკერძოებულ გრძნობას და ზოგად ადამიანურ თვალსაზრისამდე მაღლდება. რასაკვირველია, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ვაჟა მოკლებული იყოს მძაფრ პატრიოტულ გრძნობას. პირიქით, ვაჟას მთელი შემოქმედება სამშობლოს ღრმა სიყვარულითაა გაჟღერებული, ძნელია უფრო პატრიოტული ნაწარმოების წარმოდგენა, ვიდრე მაგ. მისი „ბახტრიონი“, „ხმლის ჩივილი“ და სხვ. მხოლოდ ეს პატრიოტიზმი ყველაზე უკეთ შეიძლება გადმოიციეს პოეტის სიტყვებით:

სამშობლოს არვის წავართმევთ,
ნურც ნურვინ შეგვეცილება,
თორემ ისეთ დღეს დავაყრით,
მკვლასაც კი გავცინება.

არამედ კლდეებსა და ქვის ლოდებთანაც. ამიტომ მისი პოეტური პეიზაჟები რაღაც სასწაულის შთაბეჭდილებას ახდენენ თანამედროვე ადამიანზე; განსაკუთრებით, როცა ეს უკანასკნელი მოწყვეტილია ბუნებას და თავისი ცხოვრების უდიდეს ნაწილს ასტალტიანი ქუჩებისა და აგურის შენობების გარემოცვაში ატარებს.

ამ თავისებურ გრძნობიარობას თავისებური მსოფლგაგება უდევს საფუძვლად: ვაჟა ფშაველა სამყაროს უცქერის, როგორც ნამდვილი წარმართი, მის შეგნებაში ქრისტიანულ სპირიტუალიზმს ჯერ კიდევ ორმო არ გაუთხრია ბუნებასა და ადამიანს შორის, მისთვის მთელი ბუნება ერთნაირად სულჩადგმულია, ერთი და იმავე ღვთაებრივი გონებითაა გამსჭვალული: ამიტომ ის ვერავითარ არსებობის განსხვავებას ვერ ჰხედავს არა თუ ადამიანსა და ცხოველს ან მცენარესა, არამედ ადამიანსა და ე. წ. არაორგანიულ სამყაროს შორისაც. მას სრულიად ბუნებრივად მიაჩნია თავისთვის შედარება ნაიალაღარ ხართან ან მთის არწივთან; ერთს თავის სიმღერაში ის ნანობს, რომ ადამიანად გაჩნდა:

რამ შემქმნა ადამიანად,
რატომ არ მოვედ წვიმად,
რომ ვყოფილიყავ. მუდამა
ღრუბელთ გულმკერდის მძივად,
მიწაზე გადმოსაგდებად
ცვარად ან თოვლად ცივად,—
არ გამწირავდა პატრონი
ასე ოხრად და ტივლად...
თოვლათ ქცეულსა გულშია
ცეცხლად იმედი მრჩებოდა,
რომ ისევ ჩემი სიკვდილი
სიცოცხლედ გადიქცოდა
და განახლებულ ბუნებას
ყელყურზე მოეხვევოდა.

ამ ლექსში, რომელიც 1913 წელსაა დაწერილი და თითქო სიკვდილის წინათგრძნობითაა ნაკარნახევი, ნათლად ვხედავთ, რას სთვლიდა ვაჟა ადამიანის შეჩვენებად, მისი ტრაგიზმის წყაროდ: ადამიანი უბედურია იმიტომ, რომ ხდება მისი ინდივიდუალიზაცია, მისი გამოთიშვა უპიროვნო ბუნებისაგან: თუ ეს არ ყოფილიყო, მას არ ეცოდინებოდა რა არის სიკვდილი, ვინაიდან ბუნებაში არაფერ არ კვდება, იქ მხოლოდ მეტამორფოზი ხდება.

გაეხსენოთ ვაჟას პოემების მთავარი გმირები. თუ მათ ან წარმართების სახელები აქვთ (მაგ., თორღვაი, ზეზვაი, ზვიადაური, ლუხუმი, ალუდა, გოგოთურ, მინდია, სულა და სხვ.) ან ცხოველების (მაგ., დავთია, მგელიკა, ძაღლიკა, ფოცხვერა, ჯიხვაი, კურდღელა და სხვ.), ეს მიტომ რომ მათი შემქმნელი პოეტის მსგავსად ისინი ახლო სდგანან წარმართულად გაგებულ ბუნებასთან. თავიანთ მხრივ ვაჟას ლომები, არწივები, შელის ნუკრები, ხმელი წიფლები, იები, მთის წყაროები, თვით მთები თითქო ადამიანურად გრძნობენ და აზროვნობენ, მხოლოდ მათი სულიერი ცხოვრება რაღაც სიზმარისებურ ბერუსშია გახვეული და ინდივიდუალური შეგნების სინათლით არაა განათებული. გაეხსენოთ რა წარმართული სენსუალიზმით აქვს გადმოცემული ვაჟას სცენები ნადირობიდან,

როცა ადამიანი განსაკუთრებით უშუალოთ გრძნობს თავის სიახლოვეს ბუნებასთან. თორღვაი ხარირემზე ნადირობს ყვირილობის დროს. ნადირის მოსატყუებლად იგი ბუჩქნარში ხმელ ხის ტოტს სტეხს და სამჯერ დაიბუხუნებს ფურირემიკით:

ფური ვეგონე, მობარდა,
უნდოდა გული ეჯერა,
კინლართ გამანადგურა,
კინად პირდაპირ მეძგერა.
ვაყკაცის იღეთი ჰქონდა
სქელი კისერი ეღერა („მონადირე“).

თვარელი მთელი დღე უშედეგოდ ნადირობს, სალამო ჟამს კლდის პირზე დაქრილ ვეფხვს წააწყდება მოულოდნელად:

— რას უცდი, მონადირეო,
დაჰკარ, ხომ ვეფხვიც მხეცია!
— არ დავკრავ, ძმაო, რომ მომკლა,
როდი გახლავარ ბეცია,
ეგეც ჩემსავით ნადირობს,
კალთები აუკეცია,
ნადირობაში მაგასაც
მთაბარი დაუკეცია.

თვარელი ჩირქს ამოუფხეკს და ჭრილობას შეუხვევს ვეფხვს. მაღლობის ნიშნად ეს უკანასკნელი მარეკის როლს ასრულებს და მას ხარირემსა და ხარჯიხვს მოაკვლევინებს („დაქრილი ვეფხვი“).

ვაჟას გმირების უბედურება იწყება იმ წუთიდან, როცა ისინი სცდილობენ გადალახონ ბუნებრივი ან ათასწლოვანი ტრადიციებით განმტკიცებული საზოგადოებრივი საზღვრები. ტრაგიკულია მინდიას ბედი „გველის მჭამელში“, იმიტომ რომ მან გადალახა ადამიანისთვის მიჩენილი საზღვრები და ქაჯური ნიჭი შეითვისა, ტრაგიკულია ალუდა ქეთელაურის ბედი, მან თემის ჩვეულებზე დაარღვია და მარჯვენა ხელი არ მოსჭრა მოკლულ მტერს; ბოლოს ტრაგიკულია ჯოყოლას და ალაზას ბედი „სტუმარმასპინძლიდან“, მათ უღალატეს თავიანთ თემს და ქისტების მოსისხლე მტერს მასპინძლობა და ჭირისუფლობა გაუწიეს, თემი შეუბრალებლად ებრძვის თავის გამდგარ წევრს, აძევებს ან ჰკლავს მას. თემის ნებისყოფა უმაღლესი კანონია, მის დასაცავად ხშირად მიცვალებული წინაპრებიც კი გამოდიან. მაგრამ თუმცა ვაჟას ესმის რა ტრაგიკულია თემიდან გამოთიშული და გამდგარი პიროვნების ბედი, მისი სიმპატია მაინც ამ უკანასკნელის მხარეზეა. „ალუდა ქეთელაურში“, „სტუმარ-მასპინძელში“ ვაჟა თავის ტრაგიკულ გმირებთან ერთად ლახავს ვიწრო ტომობრივ და ნაციონალურ განკერძოებულ გრძნობას და ზოგად ადამიანურ თვალსაზრისამდე მალდება. რასაკვირველია, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ვაჟა მოკლებული იყოს მძაფრ პატრიოტულ გრძნობას. პირიქით, ვაჟას მთელი შემოქმედება სამშობლოს ღრმა სიყვარულითაა გაჟღერებული, ძნელია უფრო პატრიოტული ნაწარმოების წარმოდგენა, ვიდრე მაგ. მისი „ბახტრიონი“, „ხმლის ჩივილი“ და სხვ. მხოლოდ ეს პატრიოტიზმი ყველაზე უკეთ შეიძლება გადმოიციეს პოეტის სიტყვებით:

სამშობლოს არვის წავართმევთ,
ნურც ნურვინ შეგვეცილება,
თორემ ისეთ დღეს დავაყრით,
მკვდარსაც კი გაეცინება.

მაგრამ ვაჟა კრიტიკულად ეპყრობა არა მარტო ხალხურ მსოფლმხედველობასა და ზნეჩვეულებებს; არამედ იმ მხატვრულ განძსაც, რომელსაც იგი ხალხური ლეგენდისა და მითოსის სალაროდან სესხულობს. არც ერთი ქართველი პოეტი ასე უშუალოდ არ დასწაფებია ნოყიერი ქართული ფოლკლორის პირველ წყაროებს, როგორც ვაჟა დაეწაფა. ამ გარემოებამ მისი ისედაც საოცარი ლექსიკონი კიდევ უფრო გაამდიდრა კონკრეტული, ძარღვიანი სიტყვებით და გამოთქმებით, მის სახეებს ბიბლიური უბრალოება და მონუმენტალობა მისცა. მაგრამ, როგორც შემცდარია ის შეხედულება, თითქო ვაჟა რაღაც გაუგებარ პროვინციულ ყარჯონზე სწერდეს, ისე შემცდარია ის შეხედულებაც, თითქოს მას თავის პოემებში უკრიკიტოდ, პასიურად გადაჰქონდეს ხალხური პოეზიის სიუჟეტი, ტიპები და მხატვრული სახეები; ეს მან ამომწურავად დაამტკიცა თავის პასუხში იპ. ვართაგავასადმი. ვაჟას ამოდ არ გაუფლია კლასიკური ლიტერატურის სკოლა: მას აქვს კომპოზიციის დიდი გრძნობა, მისი შედარებები მოულოდნელი და ორიგინალურია, მისი სტილი ენერგიული, და ლაპიდარული. ამას ზედ ერთვის არაჩვეულებრივი, თითქმის უბადლო ნიჭი მხატვრული სახეების შექმნაში, ამ მხრივ მას ბევრი პოეტი ვერ შეედრება ვერც ქართულ, ვერც მსოფლიო ლიტერატურაში. მხოლოდ იმ გარემოებამ, რომ მან ვერ შეიმუშავა თავისი ინდივიდუალური ლექსწყობა და თავის ეპოსსა და ლირიკაში უმთავრესად ხალხური შაირი გამოიყენა, ცოტა არ იყოს ერთფეროვანი გახადა მისი პოეტური ენა.

ვაჟას შემოქმედების ფორმალური ესთეტიური ანალიზი, კერძოთ მისი მხატვრული სახეების შესწავლა ცალკე გამოკვლევას მოითხოვს. აქ მხოლოდ რამდენიმე მაგალითს მოვიყვანთ იმის საილუსტრაციოდ, თუ რამდენად ინტენსიურია პოეტის ნათელმხედველობა და გრძნობიარობა და რა ძლიერია მისი ნიჭი შინაგანი ხილვის პლასტიურად გადმოცემაში.

ავიღოთ ერთი მომენტი, რომელსაც უდიდესი როლი უჭირავს ვაჟას შემოქმედებაში, სახელდობრ, სქესობრივი სიყვარული. ახალგაზრდა ვაჟას აზროვნებაში ქალ-ვაჟის სიყვარული მძაფრი სენსუალიზმის ატმოსფეროშია გახვეული; მისი მწყემსები ერთმანეთს ხედებიან არა როგორც სისხლნაკლები ეროტომანები, არამედ როგორც თხისჩლიქიანი სატირები:

თუ მომკლავ, ისევ შენ მომკალ,
ქალავ, თავ დახრით ჩინარო;
დღეს ჩემის პირის მკოცნელო,
ხვალ სხვისთვის ძუძუს მჩინარო... („სიმღერა“)
ტყუილად ჰფრთხები, ქალაო,
კიდევ მოალის ზაფხული,
მოგანდომებენ ჯალაფნი,
ჩემთან იქონო სულ-გული...
ნეც იქ დაგზვდები ფოცხვერა,
გაკრული გორის პირადა.
მალე გაგიწყვეტ საკინძსა,
ჩაგეტოლები ძნელადა („მწყემსის მუქარა“)

შემდეგ ვაჟას ასაკში შესვლასთან ერთად სიყვარულს ცნება თანდათან იწმინდება და მაღლდება; სიყვარული მისი გაგებით იქცევა ძალად, რომელიც

ერთმანეთთან აკავშირებს არა მარტო ცოცხალ არსებათ, არამედ ცოცხალსა და მიცვალებულსაც:

ქალს თვალ შალშავას უთხროდით,
მალე მაიჭრას თმანია,
შავეთში კელაპტრად მინდან,
რო გავიკვლიო გზანია („მწყემსის ანდერძი“)
ვინა სთქვა, ტრფობა ბერდება
და სატრფიალო საგანი,
ყინულის ეკალს დაისხანს
წამწმები ცრემლით ნაბანი?..
ცოცხალი პირქვე დამარხეთ,
დამხურეთ ძიწის საბანი,
თუ ჩემს შენდამი სიყვარულს
დაეკლოს ერთი ცვარია...
საფლავშიც შენზედ ვიფიქრებ,
შენგნით ვიცოცხლებ მკვდარია („სიყვარული“)

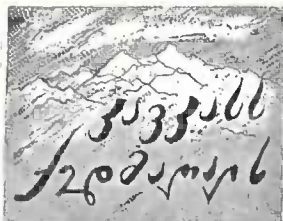
ბოლოს სიყვარული წმინდა იდეალური, ყოვლის დამძლველი ძალა ხდება:

გამოღმით მე ვარ, გაღმა — შენ,
შუაზე მოდის მდინარე,
ხიდი არ გვიძე წყალზედა,
ფიქრი გვკლავს მოუთმინარე.
მინდა გაკოცო, მაკოცო,
შენს სახეს ვხედავ მღიმარეს,
მაგრამ ვერსაიდ გამოვედ
ამ სატილო მდინარეს..
რა უნუგეშა ყოფნაა,
წელთა სვლა მხოლოდ მზერაში;
რომ მოვკვდე, ბევრით სჯობია,
მანც გარგ-ვარ ვერრაში..
არა, ის მინდა, გხედავდე,
ნუგეშა ვპოვებ ცქერაში („სიმღერა“).

ქართველ კლასიკოსებს შორის ბევრი არაა ისეთი მწერალი, რომელიც ჩვენი თანამედროვე თაობის თვალსაზრისით ვაჟა-ფშაველას შეედრებოდეს. ის მრავალმხრივ წასაბამ ნიმუშს წარმოადგენს, როგორც მაღალი იდეალებისათვის თავგანწირული ადამიანიც და როგორც ხელოვნების დიდი ოსტატიც. მან დაგვანახა, როგორ ნაყოფიერდება ინდივიდუალური შემოქმედება, როცა ის კოლექტიურ შემოქმედებას ეუღლებება, მან გავვიღვიძა გმირობისა და სალი რომანტიკის სული. მართალია, დღეს ჩვენთვის მიუღებელია შურისძიებისა და სისხლის აღების ადათი, რომელსაც ხშირად მისი გმირები იცავენ, მაგრამ ყველასათვის, ვინც გულგრილად არ უცქერის იმ დიდ სოციალურ ბრძოლებს, რომელსაც თანამედროვე თაობები აწარმოებენ, გასაგები უნდა იყოს ვაჟას გმირების სიმამაცე და მოუდრეკლობა, რასაც ისინი იჩენენ მაშინაც კი, როცა მათ „სტუმარ მასპინძლის“ გმირ ზვიადაურივით ყელზე მტრის ხანჯალი აქვს დაბჯენილი.

მხატვრული დიკეა, გურია

ზიორგი კალანდიაძე

კავკასს ქედმაღალს ვინ შეჰბედავდა,
ვინ შეადგამდა ფეხს მყინვარს ზვიადს?!
ბარში დაღუპულ გმირთა დედათა
მოთქმა იქ ამბავად აჰქონდა ნიავს.

დაბლა კი ეგდო გუდამაყარი,
თრუსო, ხევი და ხევებში ხერგი,
ქათმორეული, ჯანლდანაყარი,
ჩერქეზეთისკენ გარბოდა თერგი.

მყინვარის წვერზე ქარი წიოდა,
იღგნენ, სასწაულს ელოდენ მთები.
თრუსოს არწივი ჩამოდიოდა
და ლეგა ჯანლი მოჰქონდა ფრთებით.

იტვირთეს მთებმა გრგვინვა და თქეში,
საუკუნენი ვილოდენ ზანტად.
რამდენი ჯიხვი ჩაიმხვრა კლდეში,
რქებით რომ ხევედა ნისლეების ფარდას.

დღეს საბჭოეთის ხალხი ამდგარა,
თერგი ღმუის და მყინვარი შიშობს;
თერგს არ სმენია ხმები ამგვარი,
ქურთაულის და დავლეთის პირმშოს.

ხევიდან ხევში ხმა გავარდნილა,
გერგეთის მთაზე ზარს ამბობს თელხვი,
რომ ჩვენი ქვეყნის კორ-შეკარდნებმა
წითელ ყინულებს დაადგეს ფეხი.

ღელის პირებზე ბნელი შამბები,
მწკრივად ჩარგული ჩანს ტირიფები;
აღვის ხეები, ვით ჟირაფები,
იზმორებიან ტანირიბები;

ამოშოლტილი სწორი ცაცხვები,
რბილი ხავერდი, მწვანე მოლები,
გული გეტყვის და თუ გსურს წაწვები.
ბუნებას მკერდში ჩაეკონები!

ელავს ეზონი ლურჯი ბალახი
დილაა, წუხელ მოსულა წვიმა.
ისროლა ბანზე მან ჩაბალახი
და გაეშურა გორაკის მიღმა.

— მე გარდამავალ დროშას ნამდვილად
ვერც დღეს ავიღებ, არ უნდა ეჭვი.
ეს სთქვა ლუკამ და მწვავე განცდილად
მეხდაკრულივით ასწია ბეჭი.

აეწვა ვაჟკაცს ფერმკრთალი ლოყა
და დაემსგავსა გაცრეცილ ტილოს,
მოღურბლა წარბი, მირბის და ოხრავს,
მზად არის მწარე ცრემლით იტიროს.

არა! არ მინდა უგულო ვიყო,
მე კომკავშირის ვამაყოზ მოდგმით.
ბრძოლა შეტევით უნდა დავიწყო
და არა ამგვარ წუწუნით, მოთქმით.

მოსწვი, მოწმინდე და მოვა წვიმა,
ნოყიერ ბელტებს წვეთები ჩაშლის...
მაღალ ქედიდან ჩანჩქერი ცვივა,
როგორც შერხეულ ტოტიდან ვაშლი!!

ჩანჩქერი ცამდე აბჯენილ კლდიდან
გავს გადმოფენილ ატლასის ქათქათას.
ამომავალ მზის ელვარე სბივთა
მოვარდისფერო სიწითლე გასდგამს!!

აეწვა ვაჟკაცს ფერმკრთალი ლოყა
და დაემსგავსა გაცრეცილ ფურცელს.
— გესმის, ლუარსაბ, ბრიგადა მომყავს,
თუ ხარ ვაჟკაცი, სცადე გაუძელო!!

შეირხა მინდვრის ველური პანტა,
მზე სხივს რომ აყრის მოოქრილ ძაფად.
გრუხა თმა შუბლზე შემოიფანტა
და ჩაამწკრივა ბრიგადა სწრაფად!

ხერხემლის ძვალი შეკუმშა ბულამ,
ჩადგა კვალში და წახარა ქედი,
რკინის გუთანი ნიადაგს ბურღავს,
ბელტიდან შავი მოჟონავს წვეთი.

ვით დახოცილი ყორნების ეუნდი
ყრია ბელტები შავი და მსუყვე;
სიმღერის ტალღავ შენც აწკარუნდი,
წინ მიგყავს ჯგუფი დ- თვალებს უხელ!

აჰა, ლუარსაბს გადაჰყავს რაზმი,
შემოუტია ლუკას მარცხნიდან.
მობრუნდა ლუკა და ერთი გასმით,
თითქოს დაბანილ თავს ივარცხნიდა,—

გაყო სისწრაფით ბრძოლის ფართობი
და მონაკვეთი აიღო ნარდად.
აჩქროლდა მკლავში რკინა ნაღობი
და ბრძოლა მწვავე კვლავ გაიმართა!

აყვირდა მთაზე ირემი ფური
და გაშტერებით გადმოდგა ქიმთან.
მზე ჩადის უკვე, აშალა ბური
კოკისპირულად წამოსულ სხვითა.

ჩანჩქერი ცამდე აბჯენილ კლდიდან
გავს გადმოფენილ ატლასის ქათქათას,
და ჩამავალ მზის ელვარე სხვითა
მოვარდისფერო სიწითლე გასდგამს!!

ჩალისფერ ბარში ელავს ბუნება
ლივლივებს ლურჯი ფოთლების ფარჩა,
ორი ჯგუფიდან ერთს აქვს უფლება...
გარდამავალი მხოლოდ ერთს დარჩა!!

მოჭრილ ბელტების ცოცხალმა ფეტქამ
მოსტაცა თვალი უცქირა დიდხანს.
ვინ იცის, ლუკას რა სურდა ეტქვა,
როცა აშკარად ამოიკითხა:

შენც ნებისყოფას მკლავებში სძაგრავ,
შმაგი ლომივით იბრძვი მთელი დღე.
კარგი, ლუარსაბ. ეს კარგი, მაგრამ
ხნულის ხარისხი რათ დაივიწყე?!

გარდამავალი დროშის დიდება
შეიგრძნო ლუკამ, გმირულად დასწვდა.
მისთვის მზეც სხვაგვარ ამობრწყინდება
და შეაგებებს უმაღლეს განცდას!!

1935 წელი.

(ნაწყვეტი პოემიდან „სტრეკობიტოველნი“)

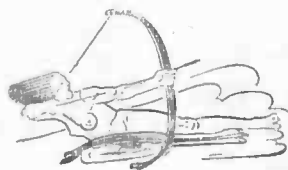
ეს უამრავი სალდათი
სარდალთ უფროსის კარებთან
გარბის, ავსილა ბაღები,
მალლა—კიბე და დარბაზი.
გლოვით დადიან ლამაზი
მუნდირში შტაბ-ოფიცრები:
ადიუტანტები, ლევთაევი,
თავადი — გენერალები.
არავის არ ებრალება
ყრმა თუ მოხუცი უფროსი.
ფრონტში სწორებით არვინ სდგას,
გლეხივით იზღაზნებიან.
გაფს მაგილოვი აფზნიან
ჭიანჭველების საბუღარს.
სალდათი სალდათს აწვება
და ჯარი თავის მეთაურს,
მეფის გახედნილ ბედაურთ
ჩამოუყრიათ ყურები.
ვაგონს მიჰყავდა ტყვე მეფე
მაგილოვიდან ურვებით.
სდუმდა ტაძართა სამრეკლო
პეტროგრადამდე უკლებლივ.
„განვიღო ტანჯვისთვის არ კმარა
მტარვალს არგუნო სამარე!“
ყვიროდა ასი ათასი
მუშა და გლეხი ტანჯული,
მაგრამ ფრონტებზე არ იქნა,
არ შეწყდა სისხლის კამარა.
და ჩამოვიდა კერენსკი
ინგლისურ ფრენჩით, ქამარით,
გარს შემოერთყენ ერთგული
რუსეთის მეფის დამქაშნი
ხმლით, ორდენებით, ქარქაშით
მხედართა მხედართ მთავარნი:

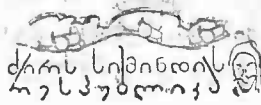
ალექსეევი, დენიკინ,
 კორნილოვ ოხერნაფარი.
 „ — უნდა გადიქცეს სამარედ
 ეს მაგილოვი, სასახლე!“ —
 ასე ფიქრობდენ სალდათნი
 განაწამები დღედაღამ,
 როცა სანგრებში ეყარნენ
 და თავზე ტყვია ათოვდათ,
 როცა დაგლეჯილ მკერდიდან
 სისხლის ნაკადი დიოდათ,
 როს ვერ იხილეს პატარა
 ჩრდილიც თავისი მიწაზე,
 მთვარემ რომ უბით ატარა
 და თვის არსებად იწამეს,
 როცა ცდილობდა იოლად
 კაცი ჩიორა, არიფი
 კვლავ გაერეკა ფრონტებზე
 მუშა, გლეხი და ღარიბი,
 სად უზარმაზარ ყალიბის
 იდგა ზარბაზნის გრიალი,
 სადაც როსკიბი ქალივით
 ვაჭრობს ანტანტა ტიალი,
 სადაც ბორბლები მფრინავი,
 მორბის ორბივით ფრთამარდი,
 ცეცხლში ნაწრთობი რკინანი,
 გრდემლი და ურო წარმართი.
 მაგრამ ავარდა, ზუზუნებს
 ოქტომბრის ქარი ეწერიო.
 გარბის მიდიდარი ზუზუნით —
 წინ წყალი უკან მეწყერი!
 მერე ჩიოდა მრეწველი
 და მემამულე წუწუნით:
 „უკვე დამშრალან მეწველი
 მშობელ რუსეთის ძუძუნი!“

აღმოსავლეთით დაიმსხვრა კერბი,
 ჩანს მშობლიური სახე და ხელი:
 ჩაქუჩ-ნამგალის გასკედა ღერბი
 და გამოჰყარა მან ქუჩებზე მახვილთა ლხენა.
 ვლიდნენ ჯარები
 ფარაჯებით ოქტომბრის ბუქში,

გზა — სადგურები
 დახუნზულან ეშელონებით.
 ბუხრის ქუდებით
 დაგლეჯილი ჩექმებით და ქურქით
 ჩელიაბინსკამდე
 გარაზმულან ლეგიონები.
 არ უჩანს ურალს
 ურაგანით გზა და გამზირი.
 ავარდა ბოლი,
 ხმა, ამბორი და ყაზახების
 დადგა თქარუნნი
 გაქათული ხმალ-მათრახებით.
 წინ — ბიტიუგივით
 ურაცხენზე უზით რაზინი.
 ისმის: „საომრად მოემზადე!“
 ვაზნები ჩადვეს.
 თოფის სარაზი მყის გადარაზეს.
 რაზმს დაეწია ნაწროთობი ტყვია —
 კრაზანასავით,
 საწელკავე, მწარე ავყია.
 ისმის: „შემიკარი,
 ამხანაგო, იარა, ი...არ...“
 „ნაბიჯით იარ —
 წინ!“
 წინა ხაზზე, წინა ხაზზე
 გარბოდა ჯარი.
 უკვე გამართეს
 მოქნეული ხმალი და შუბი
 მოღუმულ შუბლით.
 ჯარის სიმკაცრე ბრძოლის ველს შვენის.
 შორს ფრიალებდა მხედართა დროშა,
 დროშა მაღალი, წითელი ჩვენი
 და მალე თეთრი დაეცა ორშაც.

ქ. გომელი 1935 წ.

ნაწყვეტი მეორე წიგნიდან

სოფლიდან გაქცეული დახუნდარა გოჩა-ჯინაიში აპირებდა გამოჩამთრებას. როველი თავდებოდა. დახუნდარა კარგახანს უტრიალებდა ელიზო-მჭედლის კარმიდამოს, ათვალიერებდა მოუკრეფავ ვენახს, აკვირდებოდა ფარღალალა ბელელში კბილებდაკრეკილ ტაროებს. იგი ალტაცებული იყო. იგი თანდათან რწმუნდებოდა, რომ ერთი ზედმეტი კაცის შენახვა დიდათ არაფრად გაუჭირდებოდა ამდენი ღვინისა და სიმინდის პატრონს.

შეჯირითდა მჭედლის ეზოში. ორი დღე ვენახში წაუჭრა ხელი, მეგრე ყურძნის დასაწურავად შესთავაზა ზაფხუ. ელიზო გაბრიყვდა: საპონი და ცხელი წყალი გამოუტანა

— უჰ, შე ოხერო, რამსიგრძე ბალანი გქონია! — შეწუხდა მჭედლის ცოლი კესარია, როცა დახუნდარამ შარული დაიკოტავა და მაიმუნის კანკები გამოაჩინა.

— ტანზე უფრო მეტი მაქვს! ბედნიერების ნიშანია. უბედურ კაცს ფრჩხილი ეზრდება, ბედნიერს ბალანი. — განმარტა დახუნდარამ მჭედლის ცოლის დასამშვიდებლად, თუმცა ფერით და სიგრძით არც მისი ფრჩხილები იყო უკეთესი.

წყალსა და საპონს დახუნდარა სულმუდამ ცალცალკე ხმარობდა. ცხელი წყალი გაქვავებულ მახოლებზე მრძსაქნელად სჭირდებოდა. საპონი — მესტების ჩასაცმელად, ამიტომ ორი თუნგი წყალი ცრტა გამოტდა, რომ დახუნდარას წვდვებს უნებურადი ფერი დაზარუნებოდა. არა და მასაც მოგებოდა ამდენი ხეხვა და მესამე თუნგის ლოდინი. თანაც მასპინძლები ეცოდებოდა. ისინი გულუბრყვილო ხალხი იყო. ისინი ვერ ხვდებოდნენ, რომ ამ ძვირფას მამლიან საპონს ყოვლად შეუძლებელ საქმეს აღუვდენ.

— თქვენ, ბოშო, რაფარც გატყობთ დამდუღრობთ გინდათ და მეტი არაფერი, — ჯავრობდა, კანკებზე ხელებს იპარტყუნებდა: — აგი, ბოშო, წვირე კი არაა, ბუნებით დამყვა ამისთანა ფერი. ახლა თქვენი გულისთვის ბუნების წინააღმდეგ ხომ ვერ წავალ!

იმდენი ეჩიჩინა ორივე ცოლქმარს, რომ მესამე თუნგი ზედმეტად ჩათვალეს და ქოშები მოუტანეს. ჩავიდა საწინახელში

ელიზო კურებს რეცხდა. კესარია თხილის ანცემებს ამზადებდა ტკბილში ამოსავლებად. შარავზაზე ზენაქარი ბულრაობდა. კრიალებდა დახუნდარის ვაშლის ხე. იყრებოდა ლაყლაყა ვაშლები. ისინი რბილად ეცემოდნენ მოღვჯ. მათი დაცემის ადგილას სულწასული ღლუტუნით მიგლიჯინობდნენ ლორები. დახუნდარა წნებავდა ქარვისფერ ცოლიკოურის მტევნებს, ფუხფუხებდა სქელი და მღვრიე ტკბილი.

მოშუადლდა. კესარიამ სუფრა გაშალა, კაცებს დაუძახა. ვერ მოასწრო დახუნდარამ საწნახლიდან ამოსვლა, რომ უცებ კესარიამ შეიცხადა. იგი ღომს არიგებდა გობზე. ჩოგანი ქვაბში ჩაკრა და გაფოფრილი წამოვარდა.

— უი, უი, შეხედე, კაცო, შეხედე! რა თეთრი ყოფილა მაგ სამიწე, მაგი ჩავაწვინე უზიარებლად დედამიწაში. შეხედე, კაცო, რავე გვატყუებდა ამისთანა ფერი მაქვსო! — მოსთქვამდა ქალი და გამშრალი მიჩერებოდა დახუნდარას გათეთრებულ ფეხებს

საპნის დაწყებული საქმე საწნახელში დასრულებულიყო. თავად დახუნდარასაც უკვირდა:

— მართლა რა თეთრი ვყოფილვარ, სულაც არ მახსოვდა! — პურტყუნებდა თავისთვის და სწრაფად უშვებდა შარვლის ტოტებს.

კესარია მალე დაშოშმინდა. აღარ ილანძლებოდა. მაგრამ დახუნდარას მიწა გახეტქოდა ერჩია. სადაც არ უნდა ყოფილიყო კესარია — ოთახში, ბოსელში, თავანზე, მისი გამგელებული მზერა მაინც არ შორდებოდა დახუნდარას კანჭებს. ყოველი ჭუჭრუტანა ამ აშარი დედაკაცის თვალებით იყო გაჭეჭილი. თვალებით კი არა, მძულვარებით ანთებული ნაკვერჩხლებით. სულმუდამ წვივებზე მიჩერებოდა. მუხლებს ზევით დახუნდარა აღარ არსებობდა მისთვის. მოსპო ეს ამხელა კაცი კესარიას თვალებმა. გაჭირვებით ხმარობდა ფეხებს, თითქო ისინი ხისგან ჰქონდა გაკეთებული. ნასადილევს წამოწვა. ძილი გაუქრა. გამაგდებენო, შიშობდა. ეგდო ასე გატრუნული, რომ უცებ ცოლქმარის გაცხარებული პუტუნი შემოესმა. დახუნდარა დაძინებული ეგონათ. მოურიდებლად ჩურჩულებდენ. ისინი ჭილოფზე იჯდნენ. კესარია თავებს უხილავდა მუთაქას.

იგი ლაპარაკობდა:

— არ დევინახო დღეიდან ჩემს სახლში! ოი, მაგის კუბო გეიტანეს თავუკულმა ჭიშკრიდან, რავე წამიწყმიდა ოჯახი!

— ანგარიშის საქმეა, დედაკაცო, — ედავებოდა ელიბო — ფეხები ქე ჩეიბანა და ბარელამ მოათავოს ეს ორი საწნახელი!

... ჭკვიანი კაცი ყოფილა — გაიფიქრა დახუნდარამ. იგი დამშვიდდა. აწი ძილიც შეიძლებოდა.

ძვირად დაუჯდა ელიბოს. იმ ორი საწნახელი ყურძნის დაწურვა. დახუნდარა მოუშორებელ ჭვირად გადაიქცა მისი ოჯახისთვის. მისი შიშით ორივე ცოლქმარს ჩამწარებული ჰქონდა სადილვახშამი. ყოველ უბრალო ხმაურზე ჰამას თავს ანებებდენ და სუფრის ალაგებას იწყებდენ. გამწარებული ელიბო ყოველდღე სხვადასხვა დროს ჯდებოდა სადილად. არაფერი ეშველა. დახუნდარა დაბარებულივით გაჩნდებოდა ყოველთვის.

— სიმამრიც მყოლია და სიდედრიც, სიდედრიც და სიმამრიც! — ჭიხვინობდა იგი და ვაწყობილ სუფრას მუჭისხელა თვალებით გმირავდა.

დღეში ერთხელ აკითხავდა ელიბოს. ამ ერთხელზეც ისე მოპირავდა თავის სტომაქს, რომ ვახშმის ხსენებაზე გული ერეოდა.

გასულ კვირას სამხარეც მოინდომა. მჭედელს სახე აემღვრა. ქლოშინით წამოვარდა.

— ნუ ამიშალე ძარღვები, შე ხედავო! თავლა ხომ არ გგონია ჩემი ოჯახი რომ ააღერ თავს და მოჭიხვინობ! ჩამომშორდი, მე შენ გეტბნები, თვარა ნაობახში ჩავჯდები შენი გულისთვის!

შეშინებულმა დახუნდარამ მობრუნება ველარ გაბედა, ზურგში არ მომაცოლოს რამეო. კიბოსავით იხევედა უკანუკან.

დილით თავის მიტოვებულ ფიცრულს ესტუმრა. ფართოდ გამოალო კარფანჯრები. შემოუშვა რაც შეიძლებოდა მეტი სინათლე. ბნელი კუნჭულების შესწავლა უნდოდა. დიდხანს ფათურობდა. მისი ბინა ბევრად უფრო საინტერესო აღმოჩნდა, ვიდრე თავათ ფიქრობდა. ჩაქუჩი, ორი ბარი, თოხი, რკინის ლომი... სადღაც ძველმანებში უტარო ნაჯახი იპოვა. ყველაზე უფრო წალკატის ნახვა ესამოვნა. წაღებული ეგონა. იმ უტარო ნაჯახის გარდა ყველაფერი სხვისი იყო, ნათხოვარი ჰქონდა. მაგრამ დახუნდარას საუცხოვოდ ახსოვდა, რომ ნივთი, თუნდაც სხვისი ყოფილიყო, მაინც არ კარგავდა თავის შესანიშნავ თვისებას: მუდამ იქცეოდა ფულად. სუყველა გაწმინდა, ზოგს მიმხმარი მიწა ჩამოფეხკა, ზოგის მორყეული ტარი ლურსმით გაჭეკა, ზოგსაც ისე გადახედა, რა ეღირებო — და მერე ასეთი გულაჩუყებული სიტყვით მიმართა მზეზე ალაპლაპებულ რკინებს.

— ეხ, მარგველადის ლომო და წალკატო! რა ძალა ჰქონია შეჩვევას! აგერ ჩემი ნაჯახი და აგერ თქვენ. გიყურებთ და ერთმანეთში ვერ გარჩევთ, ყველა ჩემი მგონიხართ, გეფიცებით თქვენს გამჭედველს.

გაყიდა ისინი. მერე ფიცრულიც მიაცოლა. მას ახლა არაფერი გააჩნდა ამ ქვეყნად, გარდა იმ ერცახე მიწა-ადგილისა, რაზედაც დამსკდარი ფეხისგულები ედგა. სოფლისგან მოძულებულს, ხელს არავინ უმართავდა. ყველგან აწბილებდნენ. ერთხელ კვერნაძესთან მიჩიქიქდა. კვერნაძეს ყურებდაჭრილი ნაგაზი ჰყავდა. მურზას ეძახდნენ. მთელი ეს კვირა მოწყენილი იყო, ვერავის დევნიდა, ვერავის კბენდა. განკულაკებულ ერემოს ეზოდან ოთხფეხის ლანდიც არ გადმოდიოდა კვერნაძის ბაღსა და ვენახში. ველარ აჭყვირებდა ნაგაზი მესრებში გაკვეხებულ უღლიან ღორებს, ველარც ცხვრებს ახევედა ბათმანიან ღუმებს. ცარიელი იყო ყურის მეზობლის კარშიდამო. ორად-ორი ოთხფეხი, რომელიც ერემოს დაუტოვეს, ეზოს ძაღლი და უშნოდ აწოწილი წვევარი იყო. უსაქმობით გამწარებულ მურზას ეს ორიც ეყოფოდა თავშესაქცევად, მაგრამ ისინი ლაჩრები გამოდგენ. რთველის გამო სტუმრობაც შესწყდა. მისდღეში არ ყოფილა მურზა ასე მომცდარი და მოწყენილი. ამ დილით უგუნებოდ ხრავდა ძვალს. ბოგირთან დახუნდარა შენიშნა. სიხარულით ვერცკი დაყეფა. ერთი შეყმუველა და მოწყდა ადგილს. კვერნაძე გარეთ იყო. ლაფაროში დოლაბს კოდავდა. სხვა დროს, სტუმრის დანახვაზე, იგი და მურზა ერთად გავარდებოდნენ ხოლმე ბოგირისკენ. თუ სტუმარი პატივისაცემი კაცი იყო, კვერნაძე უმაღლე გაუსწრებდა ნაგაზს, ახლა წელიც არ წამოიღო. მარტო მურზა გაუშვა, — და რომ შეხედა მესაფლავემ, — კბილებდაკრეჭილ ნაგაზს, უკან არავინ მოსდევდა, ცივად გატრიალდა ქუჩისკენ. ყველაფერი ნათელი იყო. კვერნაძე კაცისმკვლელს უფრო შემოუშვებდა ეზოში, ვიდრე იმისთანა მანე მუქთახორას.

— კაცო, პატიოსან შრომას მოკიდე ხელი. ერთხელ მაინც დაგინახოს სოფელმა თოხით ხელში. გამოსწორდაო, იტყვიან, შეგითვისებენ, — ურჩია ნაფეტვარიძემ.

თოხის გახსენებაზე დახუნდარას წინდაწინვე წყდებოდა მკლავები. ოფლის სუნს ვერ იტანდა. დალოდავდა ხონსა და მალლაკს შორის, და შურით გაყურებდა ეტლების კოფოზე გამოჯგიმულ პავლიკა მერლნეს. პავლიკა ნამეტანი ვადილ-კაცდა ამ ბოლო დროს. უეტლოდ არცერთ მოქეიფეს აღარ მიყვებოდა.

— ესეც დობტურია, რალა! სულ ფაიტონი აკერია ენაზე. ცხოვრებაც ამას ჰქვია. არლანს ვინ ჩივის, ერთი შნოზე მაინც ჩამაცვა. ცოტა პატივი დამედება, მომეხატრებიან, — ფიქრობდა მესაფლავე და ნატვრით შეხურებულ გონებას უცებ გაშლიდრების წყაროს აძებნიებდა

შემოდგომის ნაზი და მსუბუქი დილა იყო. ჰქროდა ნიზვი, დაცვარულ ქვეყნის სურნელებით გაუენთილი. მზე მალლა იწვედა. იგი თაფლივით აღნებოდა ყველაფერს, რაც მისქვეშ იზრდებოდა. მოთმინება არ ყოფნიდა მისი შარბათით. შეხურებულ ნაყოფს: წაბლი ხეთქავდა ბუტგებს, სკდებოდა ლედვი, და ვითომ სიმღერას აპირებენო, პირს აბჩენდენ ალისფერი ბროწეულები.

მალლაკის აღმასკომთან ქალაქის ეტლი გაჩერდა. ეტლში ზორი ხანშესული ქალი და სათვალეზიანი მამაკაცი იჯდა, მამაკაცი აღმასკომში შევიდა. ცოტა ხნის შემდეგ ათისთავი კინწურაშვილი დახუნდარას მოსაძებნად აფრინეს.

დახუნდარა ნარდს თამაშობდა აფთიაქში.

აფთიაქის გამგე, ტიტე ქაბზინაძე დამწვარი მონარდე იყო, მტელმა სოფელმა იცოდა მისი ახირებული ჩვეულება. არავინ საყვედურობდა. პირიქით, სწუნიდათ კიდევ, როცა აფთიაქიდან კამათლების ქახუნი არ ისმოდა. ეს იმას ნიშნავდა, რომ აფთიაქი დაკეტილი იყო. ტიტე მხოლოდ მაშინ აღებდა აფთიაქს, როცა ამფსონს მონახავდა.

მდიდრულად ჩაცმულ ქალაქელების დანახვაზე დახუნდარა დაფეთდა. არაფერში გაბრიყვდე, არიგებდა თავისთავს და განგებ ილენჩებდა პირსახეს.

— ბიჭო, ხომ გახსოვს, შენ რომ ტერძენი დამარხე გზისპირას? — ჟითხა აღმასკომის თავჯდომარემ.

— ვინ ბერძენი, ბატონო?

— ყაჩაღებმა რომ მოკლეს. აბა გვიხსენე!

დახუნდარა სივრცეს მიაშტერდა, ვითომ იხსენებდა. განა არ ახსოვდა, მაგრამ ჯერჯერობით ენის დამოკლება და მეხსიერების დაჩლუნგება ამჯობინა.

...1920 წელს სოფლის განაპირას ყაჩაღებმა მოჰკლეს და გაძარცვეს ბუძენი ვაჭარი, ხონში შიშავალი აბრეშუმის პარკის საყიდლად. მოკლულს არავინ გამოუჩნდა ჭირისუფალი. დახუნდარამ უპატრონა. იქვე დამარხა გზისპირას.

დახუნდარას გამოორჩენის სუნი სცემდა. რალაც ირკვევოდა. თვითონ დაიწყო გამოაკითხვა.

— ესენი ვინ არიან?

— ჭირისუფლებია.

— მერე სად იყვენ ჰმდენხანს!

— მთელი ქვეყანა შესძრეს თურმე, გაზეთებში აცხადებდენ, მშლიციხს მოხვენებას არ აძლევდენ; მარა წყალმა წაიღო, თუ მიწამ ჩაყლაპა ვერაფერი გაიგეს. ამასწინად ჩვენებური კაცი შეხვედროიათ ქუთაისში. იმას მოუსწავლებია აქეთ. აბა, ახლა შენ იცი, დატრიალდი!

— რა ვქნა, ბატონო, ვერ გევიხსენე და... სად წვეიყვანო! მამაჩემის საფლავზე ხომ ვერ წავიყვან მაგ უბედურებს. სხვა მე არ ვიცი.

და ასე გამოზოგილი ჰასუხებით იმდენი იჯანჯლა და იფორხილა დახუნდარამ, ვიდრე ჭირისუფლებმა ცისა და მიწის წყალობა არ აღუთქვეს საჩუქრად. ეტლი რახრახით დაეშვა ფონის დაღმართზე.

— ახლოა? — იკითხა სათვალეებიანმა.

— ფეხითაც ქე მივიდლოდით.

გაცილდენ სოფელს, ჭალას, შორიდან გუბისწყლის თეთრი ზოლი გამოკრთა. კოფოზე დასკუბებულ დახუნდარას თხასავით წაუგრძელებია კისერი. დაფეთებული აცეცებს თვალებს. არამც თუ საფლავი, მგონი ისიც არ ახსოვს, შარავზის რომელ მხარეს დამაზნა ბერძენი. უზომოდ ეცოდებოდა ეს დაღონებული ჭირისუფლები. ისინი ორიოდ დაგვიანებული ცრემლის დასაპკურებლად მოისწრაფოდენ უცნობრად დაკარგულ საფლავისკენ, მაგრამ დავიწყებია, მართლა დავიწყებია დახუნდარას, სად წააყარა ჩვენი სოფლის მიწა სახელოვან ელინთა შთამომავალს.

სიმწრის ოფლში იწურება. საჩუქარი ეკარგება. რა იცოდა თუ ჭირისუფლები მოკითხავდენ, თორემ ჯვარს მაინც დაუსობდა, ქვას მაინც დაადებდა საფლავს. თვალებით ბურღავს შარას გადაღმა ტალღებივით გაფენილ მინდვრებს, ასე უნამუსოდ რომ სღუმან და გზაკვალს ურევნენ მესაფლავეს.

ეტლი მირახრახებს.

— ქვა მაინც დამედო, ქვა დაედო ჩემს გულს! — ნაცემივით ლულულუდებს, შეძრწუნებული უმზერს გუბისწყლის ხიდს. რა უნდა ამ სიშორესს?

სათვალეებიანის მუჯღლუგუნმა გამოარკვია.

— არ მიველით?

დახუნდარას კენესა ამოხდა. წყალგაღმა რამდენიმე მუხა მოსჩანდა. რომელიც ყველაზე შორს იყო, მისკენ აძგერა თიფი.

— იმ ხეებთან ბატონო!..

მანამდე რამეს მოისაზრებს, გამოსავალს მონახავს, ბედნიერება კარზე მოადგა და კარი ვერ გაუღო! ზიზლით გადახტედა მეეტლეს. ესეც ჯიბრში უდგას ხითქოს. გამალებით მირეკავს ცხენებს, რა აჩქარებს! მოფიჭრება მაინც აცაღლეს. უცებ სუნთქვა შესწყვიტა.

— უნდა წაასვენოთ? — ჩაკითხა სათვალეებიანს.

— ზუფროს ძმას ველით, არ ვიცი თ როგორ გადასწყვეტს. მოიწერა, გაისამდე ვერ ჩამოვალო! მანამდე საფლავს მჩვებდავთ, რკინის მესერს გაფუკეთებთ. კიდევ რალაც უთბრა სათვალეებიანმა, მაგრამ დახუნდარას ატაფერი გაუგონია, მას ახლა თავის გულის ბაგაბუგი ესმოდა მხოლოდ. გაისამდე, გაისამდე... კაკუნობდა თავში. გაისამდე ან ის ბერძენი გაცოცხლდება და თვითონ მონახავს ჭირისუფალს, ან თვითონ დახუნდარა მიეწევა მას. რალაც უკეთურს აპირებდა ეს მაკვარანცხი.

ეტლი აღთქმულ მუხას გაუსწორდა, დახუნდარა თოფნაკრავივით წამოვარდა.

— დააყე, ბიჭო, დააყე! მიველით, აგერ ბატონო, თქვენი მკვდარო,

და ვიდრე თავზარდაცემული ჭირისუფლები გონს მოვიდოდენ, მესაფლავემ კალიასავით ისკუბა მიწაზე და ისე ბეჯიფად დახედა რომელიღაც ბექობს, თითქო თვალწინ მართლა ესვენა მიცვალებული.

მანდილოსნებმა მომუჭულ ხელმანდილებში ცხვირი ჩარგეს და წივილ-კივილით დააცხრენ ბექობს. მამაკაცი შორიახლო გაჩერდა. წარამარა იხსნიდა სათვალეს. იწმენდა თვალებს. დახუნდარა თავის მიცვალებულებს იგონებდა, ეგება ქირისუფლების გასაგონად ქვითინი წამსკდესო. კურცხალიც ვერ გამოწურა თვალებს. გაჯავრებულმა თავი დახარა და თავისთავი წარმოიდგინა ვარდებიან კუბოში. მაინც ვერ ატირდა.

— აქ არავინ მარხია და ვინ ეშმაკი ვიტირო! ძაან მოტირალია ჩვენი დესპინე ვაშაქიძე, მარა ამ ცარიელ კოლბოხებზე ვერც ის გასკდებოდა ცრემლად, და ამ ნუგეშით დაბრუნდა ეტლთან.

ბერძნის ქირისუფლებმა ასი მანეთი აჩუქეს. ხონის თერძებმა და ხარაზებმა სიძე-ბიჭივით მოკაზმეს. ნიავევით მსუბუქი მესტები, გალიბანდური შარვალი, დარაიას ხალათი, ერთ კაცად მარტო მისი ღილები ღირდა, თეთრი აბრეშუმის ყაითნით გამოსკვნილი და მძივებივით ჩაჭიკჭიკებული მარცხენა მკერდზე. თავზე წაბლის ფერი ბოხობი ეხურა, მართალია კრაველის არ იყო, მაგრამ მტერს მაინც მოუკლავდა გულს. ფრენით წამოვიდა სოფლისკენ.

გამოჩნდა ბონდი. ერემოს ღუქანი. შეყვითლებული ცაცხვები—საჯარო მინდორს რომ ამშვენებდენ. მერე ბარნაბა საგანელიძის კრამიტიანი სახურავიც გამობრწყინდა კაკლის ტოტებში. დახუნდარას გაუხარდა რომ ისინი, როგორც ყოველთვის, პირველი გამოჩნდნენ შორიდან. დახუნდარას ამხნევებდა მათი დანახვა. ქვეყანა უცვლელი ეჩვენებოდა.

პატივმოყვარე ფიქრებით დამთვრალს, ქირის ოფლი ასხამდა. ნახევარი გზა სულ იმას არჩევდა. რომელი ქუჩით შესულიყო სოფელში. ცაცხვისუბანი ამჯობინა ყველას. იქაურ მოსახლეებს უშობლისხელა ქოფაკები ჰყავთ. ისინი ყეფით აყრუებდენ სოფელს, როცა შარაზე უცხო ვინმე ჩაივლიდა. ისინი მეფურ შეხვედრას მოუწყობდენ დახუნდარას. ვერ იცნობენ ასე გამოპრანჭულს, ასტეხენ ღრიანცელს, დიდსა და პატარას გარეთ გამოყრიან! მთელი სოფელი შეიტყობს მისი დაბრუნების ამბავს. დახუნდარა ძმასავით დაჰკოცნის იმ ქოფაკს, რომელიც ყველაზე მეტად გაცხარდება მისი დანახვით, იგი ზეიმობდა. იგი უკვე ჰვრეტდა გონების თვალთ მესრებთან კისრისტებით მოცვნილ ქალიშვილებს. ესმოდა მათი წამოძახილი: შეხეთ, ეს ჩვენი გლახა რავა გაკეთებულა და დამშვენებულა.

მაგრამ მესაფლავეს ბედმა უმტყუნა. ვერ უშველა ახალმა ტანისამოსმა. იცნენს ძაღლებმა ოდესღაც მათი ეზოების ამატალახებელი დახუნდარა. მზიარული წკმუტუნით შემოებვივნენ გარშემო. ზოგი ფეხში გაუგორდა, ზოგმა ხელი მოულოკა, ზოგიც ზურგზე შეახტა—და ამ ძაღლური სიხარულის შედეგად დახუნდარა მტვერში ამოგორებულს დაემგვანა.

— თქვენ მიაკვლით თქვენ პატრონს, რამ გადაგაჩვიათ ყეფას! — იყვირა მესაფლავემ, წიხლი დაუშინა ალერსიან ცხოველებს.

— შე ვირო-მამაძაღლო, ხომ ხედავ გეფერებიან. რას ერჩი! — შესძახა ვილაცამ. ლობეზე ოსია ნაფეტვარიძე გადმოხტა. მისმა შეძახებამ სულერთავად მოსპოდა მოდრიკა თავმომწონე დახუნდარა. ისევ დასაწყლდა, გალაქუცდა, წახდა, თითქო ეს დიდებული გალიბანდური შარვალი და ნიავევით მსუბუქი მესტები ერთბაშად გახადეს და ისევ ძველი კონკები მიუგდესო.

გრიზოლ არღსია

ჩაელიმება სიმიდს ულვაშში,
ოქროს ტაროებს ცისკენ აიშვერს.
და ზენა ქარი ბამბის ქულად შლილს
მიათამაშებს ღრუბლის ბალიშებს.

მაქარის სუნი ბიჭებს დაათრობს
ყურძნის მარცვალი ზიმიშემებს მზეში.
მოსავლის ხევი მხარეს დაათოვს
მზით გალადებულ ღვინობისთვეში.

შრომა მღერის და შრომა ღალადებს,
კოლმეურნესთან გახლავთ თითონ მზეც.
გუდიაშვილის ვხედავ ნახატებს
ამ ჩემს სამშობლოს გაშლილ მინდორზე.

აქ სულმა ფრთების გაშლა გაბედა,
შემოიბერტყა სევდის ნაცარი.
თითქოს ვიპოვე ზღვა უცაბედად,
როგორც რომ ხვითო უზარმაზარი.

მე ზღვას გავსქცერი. ასე მგონია,
რომ ვარ მფლობელი ურიცხვ ქონების.
თითქოს ტალღათა ეს ჰარმონია
იყოს ქმნილება ჩემ შთავონების.

ზღვა თითქოს არის ჩემი მამული,
თვალუწვდენელი ტალღების ბალით.
ვნახე მზის ჩასვლა აქ მეწამული,
ზღვის ხეტიალი — მარადის ლალი.

ვით ოიდიპოს ქიმერა ძველი —
ტალღა გვაწოდებს ბევრ გამოცანას.
ფაფარაყრილი, მძიმე და სველი
ტალღა გუგუნებს თავის ოსანას.

ზღვა არის ჩემი ოცნების განძი,
სხვა მარგალიტი მე აღარ მინდა.
დარჩა წარსული ცხოვრება განზე
და ტალღა ჩემს წინ კვლავ აბიბინდა.

დღემდე მირაყებს ამოდ ვქმნიდი,
ტყვილად ვეძებდი ზურმუხტებს, ლალებს.
სანახაობა ამაზე დიდი
არ ღირსებია ჩემ საწყალ თვალებს.

ტალღა მე ისეთ განძეს მაჩუქებს,
და დამანახვებს ისეთ ფერიას,
ისეთ დაისით მზე გამაშუქებს,
რომ მე ვიხილავ ძველ ქიმერიას.

ვინ ამოსწუროს ზღვის სიღრმეები,
შიგ ჩაძირული ვინ ჰპოვოს თასი,
ჯერ არ ნახული ორხიდეები
და სასწაული ათი ათასი?

შორს ზღაპარით ღვას ციხის-ძირი,
ვით ამოსული ზღვიდან მშვენება.
მესმის ტალღების ლაშქრობა ხშირი
და თავი სარდლად კვლავ მეჩვენება.

ჰა, ჰორიზონტზე გამოჩნდა გემი,
მაღალ აფრების თეთრი შტოებით,
ისეთ სინაზის, შვების მომცემი,
რომ დავიკვნესე მე ქასოებით,
მთვრალი ტალღების უსაზღვროებით.

1935 წ. ქობულეთი. სექტემბერი.

ტბაზე ჩრდილი დაეცემა ყანჩის,
ფრთას დაჰკრავს და გადაბზარავს სარკეს.
ფრთას დაჰკრავს და დაეშვება ფშანში,
საცა ქარი აშრიალებს არყებს.

მახსოვს ხეო, მოლეწილი ლამის
ცაში როგორ შეეგებე მეხსა,
მერე გაშლილ ჩრდილოეთის ღამეს,
ჟოლის ფერი ვარსკვლავები ესხა.

ხეო, მახსოვს შენი რხევა ეშხით,
აქაფებულ ბერეზინას თავზე,
იდექი და ბელორუსულ ტყეში,
შრიალებდი სიხარულით საესე.

იდექი და სუსხიანი ქარი,
ჩამოგხსნიდა გაციებულ მთვარეს
და ტყის თავზე შევერცხლილი ტარით,
გააღებდი განთიადის კარებს.

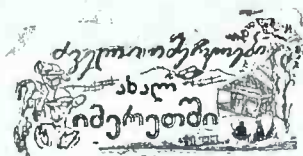
იქ მიამბე პარტიზანი ქალი,
ღამით როგორ შეეფეთა ირემს,
ეხლაც მისდევს სისხლიანი კვალი,
მოღუღუნე ბერეზინას პირებს.

ეხლაც, შამბში, როგორც იცის ვეფხმა
ლეკვებს გეშავს ნაომარი დედა,
შენს ტოტებში, შენს ტევრებში ეხლაც,
საბჭოეთის არწივები სხედან.

ცაში მიტომ აგისვრია ტანი
და ამაყად ასე მიტომ მიმზერ,
ამართულხარ, როგორც დროშის ტარი,
ომგადახდილ ბერეზინას ქიმზე.

ხეო, შეგვხდი როგორც ნაცნობ იმედს —
თუ იმედით უმღერია ვისმე,
შენს ფოთლებში აჟღერებულ სიმებს,
საქართველოს სივ. ცეებშიც ვისმენ.

1935—24. 9.

ყველა ფოთლიანს და წიწვებიანს
შენ ამჯობინე ჩრდილი კაპარის,
ყველა სიმართლე დაგვიწყებია
და ერთადერთი იცი ზღაპარი!

სადაურია,

რა ზღაპარია,

რად ამბობ აგრე დარდის გადამდებს—

ქოსა ტყუილა და თხაპარია

გუდებს ბერავენ განთიადამდე!

თითო ზღაპარი ოცტომიანი!—

სად გისწავლია ან მესამედი?!

აღარ თავდება როსტომიანი

და სურნელება დგას კვესაბედის!

მიმობნეულა ჯამები მინდის

და ფხები ყრია ხმელი თაველის,

დგას ხვიშირები საესე სიმინდით,

როგორც ბაგაზე ცხენის თავები.

ძილს არ იკარებს ღამით თვალეზზე,

ბრუნავს ბორბალი დაუსვენებლივ,

ბაჯალლო სიმინდს აჩხრიალებენ

კოლექტიველი ასფურცელები!

რეკს სარეკელა, ბრუნავს ბორბალი,

არის მტვერი და ალიაქოთი,

შენ მართლა გჯერა: უბრალო თვალი

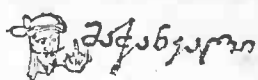
ხედავს წყლიდან რომ ალი ამოდის.

შენ მართლა გჯერა: ალქაჯებს რქიანს
ხვდებიან მგზავრნი ბინდში, გვიანნი,
და როგორც ბუხარს ნაცარქექია,
ალარ შორდები წისქვილს მტვრიანი!

შუალამემდე აჩრდილებს მისდევე
და გვიან ხუჭავ თვალებს ჟინიანს...
ლამით დგებიან თავგნი მემინდელ,
შენი თავგებსაც არ ეშინიათ!

თურმე... წასულა დრო როსტდმების,
არ სჯერათ ქვეყნად დევი რა იყო,
დილით მოდიან ოქროს ტომრებით,
რომ სალამომდე ვერცხლი წაიღონ!

ბავშვსაც არ სჯერა შენი ქაჯების,
გტოვებენ ზრუნვით და მოფერებით—
გუდით ტყუილი მიაქვთ და ჯიბით—
შენი კაპარის სათოფელები!

შემპარავი, ხმის ოდნავი კანკალით,
ტკბილი ენით, თითქო სულში მიძვრება,
თვალს გაუყრის თვალში ვაჟკაცს ისრებად
და რომ ჩუმად გადმოავდოს ჩანგალი,

ამბავს იწყებს შორიდან მაჭანკალი:
ოცი წლის ხარ, სწორედ შენთვის იქნება
გომართელის წამალივით მისწრება—
ავირჩიე ქალი, მაგრამ რა ქალი!

სილამაზეს ნ-ელარ იტყვი, ყმაწვილო,
მოწყვეტილი ვარსკვლავია ნამდვილი!
შენც კარგი ხარ, ღმერთმა ნუ აგაცილოს—

არც გართული, არც ბიჭების მდევარი,
ჭკვიანია, დედის ერთად გაზრდილი,
ორასამდე დღეც აქვს ნამუშევარი!

უკვირმაკვირა

წვიმიან დარში თავმომწონე გამოჰყვა შარას,
ტანს ეცვა თეთრი ტანსაცმელი ახალთახალი,
ჩადგა გლეხებში, უცებ შეწყდა აყალმაყალი—
ახელ-დახედეს ამპარტავანს და მეტიჩარას.

ახლის ჩვენების სურვილი რომ ველარ დათარა,
ბატივით იდგა მედრიდური და ტანმალაი,
სიცივემ სახე გაუწითლა, როგორც ქარხალი—
ესეც იღბალი, რალა დღეს არ გამოიღარა!

წაშალა შარელის ზოლი, ზრუნვით გადაკეცილი,
წვიმა და ქარი აშხეფებდა ტალახს ქრელ წინდას,
უეცრად წასკდათ თავჩალუნულ ბიჭებს სიცილი.

ქოჩორზე ხელეებს იფარებდა ქუდის მაგივრად,
შტოცხვა, შეხედა ჯოჯოხეთურ ავდარს, შეშინდა.
და ხალხში ჩუმად გაიპარა უკვირ-მაკვირა.

(დასასრული *)

ხაშურიდან ზესტაფონამდე, 63 კილომეტრზე ლითონის ანძებია მწყრივად გაბაწრული. სამი ამერიკული საბარგო ვაგონი და ოთხი ბაქანი ერთმანეთზე გადაუბამთ და ამ კულმეკვეცილ შემადგენლობისათვის ერთი ღონიერი ორთლქმავალი მიუჩენიათ. ბაქანზე ფოლადალუმინის მავთულების უშველებელი გოგორები აწყვია, ხოლო დახურული ვაგონები უამრავ იზოლატორებითა და სპილენძის დეტალებითაა გამოჭედილი.

ნელა მიიწევდა მატარებელი წინ ხაშურისაკენ, ერთ საათში მხოლოდ ერთ კილომეტრს გადიოდა.

გამშლელთა ბრიგადა ანძებზე ნაჩქარევად ფოლადალუმინის მავთულს კიდებდა. მატარებელს კვალდაკვალ მოსდევდნ დამონტაჟებლები, რომლებიც თავიანთ დაუდგრომელ ლეიტერებით**) ნაჩქარევად გამართულ მავთულს ასწორებდნ, იზოლატორებით ამაგრებდნ და ელექტრომაგლისათვის ამზადებდნ. იზოლატორები, ფოლადის ტრასები და სპილენძის გამტარები ოდნავ ირწეოდნ და ლაპლაპებდნ.

გამყინავ ქარში, რომელიც მათ ანძებიდან ჩამოხვეტას უპირებდა, მატარებლების გადასარბენზე წამოწევის საფრთხის ქვეშ, დამონტაჟებლები მოიწევდნ განიერ ქამრებით და რკინის ნამგლისებური თხილამურებით განუწყვეტლივ ანძებზე მიბმულნი, ან საკონტაქტო ქსელის ხლართებზე დაკიდულნი. ღამე იძინებდნ საბარგო ვაგონში, მბუჟტავ კრაქის სინათლეზე არჩევდნ სქელკანიან წიგნებს და საგულისხმო ცნობებს გამართულ რვეულებში იწერდნ.

ასე გამოიარეს მათ უძნელესი საუდელტეხილო გზა.

გვირაბს მოუახლოვდნ, აქ უფრო სახიფათო სამუშაო უნდა შეესრულებიათ. გვირაბში ანძები არ იყო და ფოლადალუმინის მავთული სამაგიეროდ

*) იხ. „ჩვენი თაობა“ № 2.

**) ლეიტერი — მოძრავი კიბე, ლიანდავზე გამართული.

მაღლა ქვის კედელზე უნდა მიეჭედათ. გვირაბში ბნელოდა. მას ღღემღე მთელი ნახევარი საუკუნე ხუთი ნავთის მბუტუთავი ლამფით ანათებდენ, რომელიც ყოველი ახალი კილომეტრის დასაწყისში იყო დადგმული. ქვის ჭერიდან ჟონავდა წყალი. ორთქლმავლები ტოვებდენ მოშხამულ ჰაერს, რომელიც უმეტესად მაღალ თაღს ეკვროდა, სადაც სატეხი და ადამიანის ხელი უნდა დატრიალებულიყო.

ბაბუციძემ თავის „გამოცდილებიდან“ თქვა: „გვირაბში მონტაჟის წარმოება შეუძლებელია, თუ მატარებლის მოძრაობა მთლიანად არ შეწყდა, აგრეთვე საჭიროა განსაკუთრებული პლევმატური სატეხი, იზოლატორების მისამაგრებლად, რაც გამოწერილი უნდა იქნას, ისევე უნდა შევიძინოთ ძლიერი პროექტორები“.

ლობჯანიძემ კი ასეთი გამოსავალი იპოვა: მატარებლების მოძრაობის შეჩერება მილიონ ოქროს მანეთს გვაზარალებს, პლევმატურ სატეხს და პროექტორს ერთ წელიწადს ვერ მივიღებთ, მარტო ჩვენი საკუთარი თავის იმედი უნდა გვქონდეს და საქმეც დაქჩარებით გავაკეთოთო.

ღია ვაგონზე, ფოლადალუმინის კოჭების გვერდით, ხაშურში დამზადებული, სუსტი ნათურები დადგეს. ზედ მჭედლიძე, ხაბეიშვილი, ინჟინერი ჩიჭოვანი მოკალათდენ, და ბესარიონმა პირველმა, პლევმატური სახვრეტის მაგიერ, უბრალო სატეხი და ჩაქუჩი აიღო ხელში...

ხაშურში დამზადებული ოციათასსანთლიანი პროექტორი რამდენიმე ნაბიჯზე ისე მოჩანდა, თითქოს ისიც ნავთის მბუტუთავი ლამფა ყოფილიყო.

ქვის ტომარაში გამომწყვდეულ მჭედლიძეს ძალიან ეშინოდა, ჯერ უკან გამოიქცა, შემდეგ, როგორც იყო, მიეჩვია, მაგრამ დაფეთებული ყოველ ნაბიჯზე მატარებლის გამოჩენას ელოდა.

— ნუ შეშინდი, ბიჭო! — არიგებდა ლობჯანიძე, მაგრამ არც თვითონ იყო მამაცად.

მაშინ მემანქანედ იყო, ნავთის გრძელი მატარებელი მოჰყავდათ. — გვირაბში შევდივართ, მიეცი ნიშანი, — უთხრა ლობჯანიძემ თავის თანაშემწეს. საყვირი აუშვეს, ორთქლმავალში სანთლები აანთეს. გვირაბში შევიდენ, ახლა ზემოდან გვირაბის თავზე მთაა, ხეებითა და თოვლით დაფარული. ქვის აღმაცერად დაწყობილ ფენებში მატარებელი მიიწევს წინ, გუგუნებენ მანქანები, ჩალამებული კედლები იმეორებენ ოხვრას, თიფთიფს, კაკუნს. ბოლი ჩამოწვა დაბლა, სულ დაბლა, თითქოს გვირაბის კედლები ჩაიზნიქენ. მემანქანეებმა ხელი მოიფარეს სახეზე და კარები მაგრდ დაგმანეს. გაიბრძოლა წინ ლობჯანიძის ორთქლმავალმა, ბუფერის თეფშები ერთმანეთს საყოჩაოდ დაერაჯგუნენ, და მთელი შემადგენლობა ისე არაზრახდა, თითქოს გვირაბის კედლები გაიბზარა და ქვები დასცვივდაო.

ამ რაზრახზე ლობჯანიძის ორთქლმავალში თალი ოთხად გაიბზარა, იმევე წუთს აშვადა და დაირღვა.

მატარებელი გაჩერდა და მაშინვე, თვალსა და ხელს შუა, სუნთქვა შეუძლებელი გახდა.

შეშინებულმა ლობჯანიძემ აუშვა საყვირი, შემადგენლობიდან მემუხრუქეთა ბრიგადა გადმოცვივდა. ვილაცა კიოდა: — „გაეიქცეთ წინ“, დედას იგინებოდა,

გაირბინა ცოტა და ფოოხილით წაიქცა, — ორივე ხელი წინ გამართული დაურჩა და კვამლში გაეხვია.

ორთქლმავალში სწნთლები ჩაქრა, ჰაერზე იწამლებოდა, მბუტუთავი ნაუთის ლამფის ალი, რომელიც გვირაბში ანათებდა, ცერზე შედგა, ძაფივით დაწვრილდა და გაგრძელდა, შემდეგ ისიც ჩაქრა.

ახლაც ყველაფერი ისე მიწყნარდა, ხმაურობა თითქოს იქიდან მოდიოდა, სადაც წუთის წინათ გემი ჩაიძირა. გვირაბის ტყვეები, ქვეყანას მოწყვეტილნი თვალბამოსვიტულნი და ფეხებშებორკილნი, სიკვდილმა ჩააჩუმა, და ახლა გარეტიანებულ ლობჯანიძეს მოუვიდა აზრად მთელი შემადგენლობა დაეძრა უკან თავდაღმართზე, საილდანაც ძალა შეემატა, ხელები გაშალა და დაიძახა, — დაჯექით!.. — და დაუსრულებელი ხველა აუტყდა, თითქოს ფილტვები გავარვარებულ რკინაზე ელაგა. ორთქლმავალზე აფოფხნდა და ხელი საყვირამდე ააწვდინა, შემდეგ მუხრუჭები აუშვა, ორთქლს გზა გაუხსნა და თვითონ ღონემიხილვით ჩაიკეცა ღუმელის წინ.

ისინი მოასულიერეს დამბარე ჯაგონში ჟანგბადით. გონს შრსულები გამბარ ტუჩებს ილოკავდნენ და გაოცებული უყურებდნენ ვაგონის ზღვისფერ კედლებს.

ამ ჯაგონებამ ლობჯანიძე ახლა წუთით დაკბინა; ელექტროწყვილის დროს ეს განუწყვეტელი ჯანლიც გაშორდებოდა გვირაბს, არც შემანქანებები მოიწამლებოდნენ, არც გვირაბის დარაჯები. ლობჯანიძე მჭედლიძეს ამხნევებდა და თვითონ კი ხიფათი შეემთხვა, დილას გვირაბში რომ შევიდა, მუხლები ჩაქეცა, ლობჯანიძეს ეგონა ქვას მოზღო ფეხი, მაგრამ ნელნელა ხრეშში ჩაჯდა. ერთხელ დეპოში მოუვიდა ასე, მაშინ შემანქანებელ იყო, ამხანაგს გადაეკიდა. ეს „ამხანაგი“ მისი ორთქლმავლიდან მჯუთოს იპარავდა, შემდეგ ტენდერს გაბუჯვნიდა და იქიდან პაკლი და კბილანები მიჰქონდა. იმ დღეს ორთქლმავლის გასარეცხავი საყენიანი რეზინის მილი უნდა მოეპარა, მაგრამ ლობჯანიძემ ზედ წაუსწრო და მაგრად „მითეთქვა“. არც „ამხანაგმა“ დააყარა უკეთესი დღე, ლიანდაგიდან გასვრილი და მტვერიანი წამოხტა, იქვე ქვაბის გასაცხელებელი რკინის მილები ეყარა, წამოუპოტინა ხელი და ბესარიონს თავში დაათხლიძა. ლობჯანიძეს მუხლი ჩაქეცა, თანდათან დაეშვა და, როგორც შემდეგ ამხანაგებმა უთხრეს, თურქე გულიც წაუვიდა... „ალბათ ახლაც ასე მომდის“ — გაძფიქრა ბესარიონმა და მიწაზე გაწვა. ფოლადალუმინის მავთულებით დატვირთული მჭედლიძე უკან მოდიოდა და თავის ოსტატს ამ ყოფაში რომ წააწყდა, ერთი სამჯერ ისეთი დაიკივლა, გვირაბის მეორე მხარეს გაიგონებდნენ, შემდეგ მივარდა და ოსტატს პბრხსახე რაც ძალიდაღონე ჰქონდა დაუხილა (ვაი ისეთ დაზელას: ლობჯანიძეს შემდეგ ერთი კვირა, სახის დაჟეჟილი კანი სტკიოდა).

სამონტაჟო სამუშაოებიდან მუშები დაბლა ჩამოცვივდნენ, ლობჯანიძე გვირაბიდან სუფთა ჰაერზე გამოიყვანეს. ჩქარა ქსენონიდან ექიმი მოვარდა და ნემსი გაუკეთა. ბესარიონი ისე დააწვინეს, რომ თავი დაბლა მოუქციეს. ამას რომ მჭედლიძემ შეხედა, კინადამ გადაირია და ექიმს ცრემლმორეული ეკითხებოდა:

— რას შობი კაცო, როგორ შეიძლება ასე!

— არაფერია, ასე უნდა; — დააწყნარა ექიმმა, — უსაზღვროდ დაღლილა, ამის გვირაბში დარჩენა აღარ შეიძლება!..

ლობჯანიძემ ვაგონში გაახილა თვალები და ამასიქით ბევრი ხანი არ გასულა. მარჯვენა ხელით კაბააწეულმა, თავზე თავშალშემოხვეულმა, მეზობლის ქალის თანხლებით, დარუშ ფერღობიდან თავი ამოყო და სირბილით ვაგონში შემოვორდა, ხვნეშოდა, ოფლი და ცრემლი სახეზე წურწურით ჩამოსდიოდა, ყელს და პირისახეს იკაწრავდა, დაშინებულ თვალებს აბრიალებდა და გულდამდუღრული მოსთქვამდა:

— დედა, დედა, დედააა...

რამდენიმე დღის წინ სადგურ მოლითში ინჟენერმა გეგეშიძემ, რომელიც შშენებლობაზე საუკეთესო მომუშავედ ითვლებოდა, ლიანდაგზე ფიქრში წასულმა გადმოიარა. დაღლილი გეგეშიძე ფიქრობდა თავის ბრიგადაზე, ამდროს დაეწია საფოსტო მატარებელი და ქიაქიად აქცია. საწყალი ცოლი სადგურზე გარეტიანებული მოვარდა. გეგეშიძე ოცი დღე არ ყოფილა სახლში და ცოლშვილთან პაემანი დანიშნული ჰქონდა გადამცემი ხაზის ფინალის დღისათვის. ახლა ასეთ პაემნის გამო ცოლს პატიებას სთხოვდა და სულთმობრძავი კარგად მყოფს აიმედებდა. ამასწინათ მჭედლიძე მონტაჟის საქმეში გართული და აფოფრილი მოაგორებდა ლეიტერს, ზედ თვალწინ ნავთის გრძელი მატარებელი გამოუჩნდა. აუცილებელი იყო დამსხვრევა, მაგრამ მჭედლიძემ ლეიტერი ისე გააქანა წინ, მატარებლის სიჩქარეს გაუსწორდა. მირბოდა მჭედლიძე, მირახრახებდა ლეიტერი, ხოლო მატარებელი ფებღაფებ მისდევდა. შემდეგ, მატარებელი რომ გააჩერეს, მჭედლიძე ძლივს ააგლიჯეს ლეიტერიდან, გაფითრებული და სასომიხდილი...

დარუშ ეს ამბავი იცოდა და ეგონა მის თავზე ჟარესი ამბავი დატრიალდა.

ხაშურის, მოლითის და ზესტაფონის ღია და დახურულ ქვესადგურებში სააღმშენებლო სამუშაოები დასასრულს უახლოვდებოდა, ოჩოფებაზე შემდგარი მხრებგამოღილი ლითონის კონსტრუქციები, მრავალი ფორმის იზოლატორებით დაყურსულნი, დღე-დღეზე ზაჰესის მაღალი ქინვის დენს ელოდებოდნენ.

იოსებ ბაბუციძე მოელი დღე დაფორთხავდა მარტო, სამონტაჟო სამუშაოებს ვალინას სიახლოვესაც არ აკარებდა. ვილაცყებთან ჩურჩულებდა. ფულს ჰპირდებოდა, ქაქანით დარბოდა ორსართულიან ქვესადგურის კიბეებზე და ღამე როდესაც ბრუნდებოდა შინ, აწვალებდა უცნაური წინაგრძნობა, რომ ის ჩქარა, სულ ჩქარა მოკვდება. ერთ საღამოს წერილიც დაწერა და ამდენი ხნის უსაშველო გადასაწყვეტიც გადაწყვიტა, მაგრამ შემდეგ მოფიქრებულ გეგმაზე ისევ ხელი აიღო და ჯერ ქვესადგურის მონტაჟის საქმეების დამთავრება ამჯობინა.

ამ ქვეყნად იოსებისათვის ყველაზე დიდი მათრთხოებელა ვალინა იყო. რა უნდა მოეხერხებია ამ ქალისათვის იოსებს... დღეს ან ხვალ ვალინა წავიდოდა და წერილობით მოხსენებას ჩააბარებდა ბესარიონს...

არა, ჯერ ვალინას უნდა მოუაროს იოსებმა?

...და მალე უკანასკნელად იხუბეს მათ. იოსებმა კარები ჩაკეტა, არაჩვეულებრივად ფაცურობდა, ვალინა განუწყვეტლად ადევნებდა თვალს და ბაგეების კუთხეში ღიმილის ნაოჭები ეკერა:

— აი, აქამდე ყოველთვის შენ მეხვეწებოდი, ვალინა, მოვილაპარაკოთო, ახლა მე გაძლევ წინადადებას, გავათავოთ ყველაფერი!..

— გავათავოთ, — უბასუხა გალინამ და ხმაც აუკანკალდა. მაშინ იოსებმა განაგრძო:

— ახლა მე სრულებით არ ვარ ნორმალურ ხასიათზე, ამიტომ ბევრის მიკიბმოკიბვა აღარ შემიძლია,

— ეს არც საჭიროა...

— მართალი არის, ეს არც საჭიროა. ბევრი ხანია მე და შენ ვიცნობთ ერთმანეთს, ოდესის უნივერსიტეტიდან, ხოლო უკანასკნელი ახუთი წელი სულ ერთად ვმუშაობდით, სანამ ამ ქაობში ამოგყობდით თავს, სადაც ყოველდღე უფრო და უფრო ღრმად ვიძირებით...

— არა, მე ჯერ ახალგაზრდა ვარ! შემიძლიან ახალი ცხოვრება მოვაწყო, და მე მინდა როგორმე გამოვიდე ამ ტალახიდან.

— გამოდი, პატიოსანი, მეც მინდა ვარ. ორ წელიწადზე მეტია შენ მაგას იძახი, და სწორედ დღეს ყველაფერი გავათავოთ. წადი, მაგრამ ერთ რამეს გულცივად გეტყვი, გეტყვი და შენ იცი, მე უადგილოდ ლაპარაკი არ მიყვარს... ჩვენი ქვესადგური მაღალი ქინვის დენს ღებულობს, შესაძლებელია ეს დენი შემთხვევით მოხვდეს იმ ქსელში, სადაც შენ სამუშაოდ იქნები მიბმული, ან სხვა საშუალებას მონახავს კაცი, ხომ იცი, ათასნაირი საშუალებაა...

იოსებმა მარჯვენა ხელი ჰაერში შეათამაშა.

— დახე, მოკვლითაც მემუქრებით... — მიუგო გაოცებულმა გალინამ; აკანკალებული ხელი შუბლზე გადაასვა და მხოლოდ შემდეგ დაგვიანებით დაუმატა: — ხომ შესაძლებელია, იოსებ, მანამდე თქვენი პიროვნებით დაინტერესდეს ვინმე?

— სრულებითაც არა, შე ქალო, დასამუქრებელი მე რა მაქვს, პირიქით, შენ ხარ ყველაზე დიდი მუქარა ჩემთვის, და თუ ვინმე ჩემი პიროვნებით დაინტერესდა, ჩემი წარსული მუშაობის სურათის აღსადგენაა საჭირო იქნება თქვენი წარსულის გაშუქებაც! ხა-ხა-ხა! და თუ შემთხვევით გამოვიშვებს, ან რომელიმე ნიშანი გულზე დაგაბნის, მაღლობის ნიშნად, როგორც მამბებლარს, მაშინ, აკი ვითხარი, ათასნაირი საშუალებაა, ჩემო კარგო!..

იოსები ლაპარაკობდა სრულიად გულცივად, და როდესაც ქალი ყველაფერ ამას ისმენდა, ის პირდაპირ შეპყურებდა თავის ნაცნობს და გაფითრებული, უმწეო, თავის სკამზე წრიალებდა, შუბლს ისრესდა, თითებს იმტვრევდა.

— დიახ, იოსებ, მე ამაზე მიფიქრია, — ამოიკვნესა ბოლოს ქალმა, — მე ბევრჯერ ეს წინასწარ გამიზომავს, აქამდისაც ველოდი ყოველივე ამას. მე არსადაც არ შემიძლია განვაცხადო რაიმე თქვენს შესახებ, ეს კარგად იცით, ამიტომ ვემუდარებოდით ორი წელიწადი, მაგრამ მე გეტყვი და შენ იცი! მე გულწრფელი ვარ, მე მართლს გეტყვი... მე ჩემთვის მინდა ვიყო, შენ თუგინდ ქვეყანა დააქციე, რა ვქნა, არც ავში, არც კარგში მე არ შემოგერევი.

— შენ გინდა თქვა: შენ შენთვის, მე ჩემთვის! მაგრამ მე თუ ქვეყანა დავაქციე ერთხელაც იქნება კოკა წყალს ველარ წაიღებს, მე ჩემს ცოდვებს მომკითხავენ და მაშინ, სულერთია, შენც ჩემ გვერდით მოხვდები...

გალინა ისევ აწრიალდა, თმა უადგილოდ გადაივარცხნა, ამოიკვნესა და რომ მღელვარება დაეფარა, ნაძალადევად გაცინება სცადა.

— დამშვიდდი, ამხანგო გალინა! ხა-ხა-ხა! თქვენ, უპირველესად ყოვლისა, ქალი ხართ და ყოველგვარ საკითხებს მსუბუქედ უდგებით. მე არ ვამბობ ეს აუცილებელი იყოს. შენ გაქვს მეორე გზაც, ვიქტორწინებთ, ვიქნებით ცოლქმარი და...

— ხმა. ხმა, არ გამაგონო! — წამოხტა სკამიდან გამწარებული გალინა, — არ გამაგონო, შენ ხუთი წელიწადი ჩემთან ღორულად ცხოვრობ და მაგ სიტყვებით ჭკუა შემიშალე! ათასი საშუალება იყოს, აილე რაიმე და დამარტყი, გაათავე, აჰა, დამარტყი! მე არ შემიძლია, არ შემიძლია, არა...

და გალინა ასე გამწარებული რომ ყვიროდა, თვალიდან ცეცხლს ჰყრიდა, კისერს იღელავდა, იოსები ველარ მიმხვდარიყო როგორ მოქცეულიყო, ამიტომ სკამზე ჩამოჯდომა ამჯობინა.

ქალი შეტრიალდა, დაავლო ხელი თავის პალტოს, პორტფელს და კარები-საკენ გაემართა. იოსებმა წინააღმდეგობა არ გაუწია, გალინამ კიბე ჩაირბინა და ჭიშკარს მიაშურა.

წავიდა, მაგრამ რეტდასხმული იოსები დიდხანს, დიდხანს იჯდა სკამზე. ღია კარებიდან შემოდინდა სიცივე, მაგრამ ამას ის არაფერად აგდებდა. მხოლოდ მაშინ, როდესაც შეღამდა, ფეხისკვრით მიხურა კარები, ტანგაუნდელად დაწვა ლოგინზე, თვალები ჭერს მიაბჯინა და ათასნაირი მოგონება, ათასნაირი სურათი მოსვენებას აღარ აძლევდა. ყველაზე ძლიერად ახლა იოსებმა იგრძნო სიმარტოვე და ოჯახში შემოსული სიცივე. თითქოს ვიღაც ყელზე ხელს უჭერდაო, ისე ტრიალებდა იოსები ლოგინზე და უცნაურ ლანდებს იგერიებდა.

მან ადრე გამოიღვიძა და თავის სახლის დერეფანში გავიდა. შავი შალის წამოსასხამი გულთან სამი ზონარით ჰქონდა შეკრული, ვერცხლშესხმული თმა სახეზე ჩამოშლილი და ცალ თვალწარბს უფარავდა. თეთრ, ფერმკთალ, სუფთად გაპარსულ სახეზე სიწითლე შემოჰპარვოდა. ხელის კვრით თმა აისწორა და სადგურიდან მომავალ გზას გახედა. ზებო და გალინა არ მოდიოდნენ, არც ლობჯანიძე ჩანდა. სადღაც მინდვრის მოსახვევთან კვამლი აღმართულიყო და პირუტყვი ბალახობდა.

— ისევ სურამი! — ამოიკენესა იოსებმა, — ისევ სურამი, ისევ ფიქრები და ლანდები! ველარასოდეს მოიშორებ მათ, როგორც სულის მღრღნელ კიებს და მატლებს.

ეს ველები, ქართლის ტრამალები და მასზე გაწოლილი უზარმაზარი რკინის-გზის კიბე, მზის სხივებით განათებული, შორს, სადღაც ღრუბლებთან არის მიბჯენილი, და იოსებს თითქოს მთელი ტანი ასტკივდა, მაგრამ არა, ეს სხივები არ არის, ეს ცისარტყელას ფერად-ფერადი ზოლებია, ან, ალბათ, უზარმაზარი ელექტროპროექტორები გაუმართავთ ხაშურის გარეუბანში, ფანჯრებგამონათებული თეთრი სახლები აღმართულა, თეთრი, როგორც ახლადალესილი კირი... „ალბათ ზეიმია“... — გაიფიქრა იოსებმა.

მაგრამ უცებ, როდესაც იოსები აქ დერეფანში იდგა, ჩაქრენ პროექტორები, ქვეყანაზე დაბნელდა, გაიბზარა თეთრი სახლის კედელი და სახურავები ჩამოწვენი. გრიალით დაეწვენი ქვემოთ ნათალი ქვები. შემდეგ ნაცრისფერი მტვერი აფარდა

ჰაერში, რომელიც გაიზარდა და თოფისწამლის ბოლივით გაშავდა, დაბვეული და გრუზა.

გუგუნით იმსხვრეოდა რალაც, თითქოს ქვემეხები გრუხუნებდნენ.

და ასე გამწარებული იოსები რომ იდგა, ის მიხვდა, რომ ყოველივე ეს მოჩვენებაა, გაიბრძოლა, მაგრამ თავი მაინც ვერ დაახწია სიზმარს.

საიდანღაც უღარუნი გარკვევით ისმის და თანდათან ახლოვდება, შემდეგ ზედ თავთან ჩამორეკა. იოსებმა მოიშველა სვეტი, მიეყრდნო და მკლავებით მოეხვია. რაჯგუნით, რეკვით და ზრიალით წამოვიდა ჯაჭვი, ქერის ფიცარზე შეწყდა მის ტანის უკანასკნელი სრიალი. იოსები ვერსად გაიქცა, ფეხები მოუდუნდა და წელი ველარ გაათრია. ამიტომ თავი მკლავში ჩარგო და ზურგი აიშვირა, გაუყუჩდა და ყოველი სახსარი წინასწარ საშინელ ტკივილებს გრძნობდა. ის ამ წუთს არც სუნთქავდა, არც თვალს ახამხამებდა და თავს უფრო გამალებით რგავდა მკლავებში. აჰა, საცაა დაეცემა ჯაჭვი, უცნაური სიმძიმე რაჯგუნით დაატყდება და შემდეგ იოსებმა არ იცის რა იქნება...

ლოგინზე შეხტა, შემდეგ ფეხზე წამოვარდა და დაიბღვლა:

— მამაჩემო, გალინა!

სიბნელეში რალაცას წაერაჯგუნა და დაეცა.

ზებო ანთებული ლამფით შემოვარდა და იატაკზე გაშხლართულ იოსებს მოეხვია.

— იოსებ, იოსებ!..

იკრავდა გულში და ვერ გამოერკვია რა მოხდა.

— იოსებ, ერთი შემომხედე, კაცო, გამეცი ხმა, ხმა გამეცი-მეთქი იოსებ, — ანგარიშმიუცემლად უსრესდა ხელებს, შუბლს და მკერდს. შემდეგ დარეტიანებული მივარდა დუნიაშასთან, ექიმი გვერდით ცხოვრობდა, დუნიაშა ფეხზე ჩაცმა ვერ მოასწრო და წინდებისამარა გაიქცა.

ზებომ იოსებს ცივი წყალი გადაასხა, სახე მოუბანა, წამოზიდა და ლოგინზე გადააწვინა.

— იოსებ, იოსებ-მეთქი!

მძინარემ თვალეები გაახილა.

— სადა ვარ?...

— აქა ხარ, აქ, ჩემთან. აქა ხარ, რა მოგივიდა, შე ადამიანო, რა დაგე მართა?! — იოსებმა ისევ დახუჭა თვალეები და ზებოს სახე მოარიდა..

ექიმი მოვიდა. იოსები შეიშმუნა. ექიმის მობატიყება სცადა, უადგილო გადააფურთხა, გაფითრებული ისევ ბალიშებზე გასწორდა და ქუთუთოები დახუჭა, მალე ისევ წამოიწია და ტანისამოსი მოითხოვა.

ექიმმა ზებო დაარიგა:

— ახლა მოასვენეთ, სრულებით არაფერია, გული კენჭივით მაგარი აქა და ფილტვები ხელუხლებელი, ალბათ დაღლილობის ბრალია...

— რა უნდოდა? — ჰკითხა იოსებმა ზებოს, როდესაც ის ოთახში დაბრუნდა. — ექიმს რა უნდოდა?

— არაფერი, ისე შემოიარა, მე რალაც სამსახური ვთხოვე, ჩვენი მშენებლის ქსენონში, მეზობლისას ყოფილიყო, ჯერ თერთმეტიც არ დაურეკია!

— ზებო, მოდი აქ, უფრო ახლოს!..
 — რა იყო? — გაშტერდა ზებო.
 — რა უნდოდა იმ კაცს აქ, არ დამიმალო, მე ხომ შენი იოსები ვარ, რა უნდოდა მეთქი?
 — არაფერი, სრულებით არაფერი, მეზობლისას იყო და შემოიარა, ქსენონ-ში სამსახურს ვთხოვდი!.. — ჩურჩულითვე უპასუხა ზებომ.
 — მატყუებ!.. — წამოიძახა იოსებმა, — მატყუებ, შენ მე მატყუებ!
 — საოცარია, რად უნდა მატყუებდე! — აუწია ხმა ზებომაც.
 — მატყუებ, შენ ამ უსინიდისობას არ გაპატიებ-მეთქი! შენ ზებო არა ხარ, შენ მტერი ხარ ჩემი! შენ გინდა მე დამლუპო, დავიკარგო, შენ მტერი ხარ! — ჩურჩულებდა ცრემლმორეული იოსები.
 — შეილო, ვერაფერი გამიგია, გამოგიტყდები! შენ ცუდად შეიქენი, მე გამოუძახე ექიმს, შენ ალბათ, ცუდად, გეძინა!
 — მოდი აქ, მამაჩემო!
 ზებო რომ მოვიდა, იოსებმა სულ ჩაუწია ხმას და ისე იკითხა:
 — მაშ მე არავინ მეძებდა, არავის უკიოხივარ?
 — ვინ უნდა გეძებდეს, დამშვიდდი, აი ლოვინი!
 და ზებომ ბალიშის ქვეშ ჩუმად დანა ჩაუდო, ძილგატეხილობის უებარი წამალი.

— გალინა სად არის? — იკითხა იოსებმა. ზებომ არაფერი უპასუხა, მხოლოდ ვაოცებით შემოხედა. მაშინ იოსებმა განაგრძო: — ვიცი, ის წავიდა, ისე გკითხე-ოპ! — ამოიხვნეშა იოსებმა და მერე დიღხანს არაფერი უთქვამს, შემდეგ მისუსტებული ხმით ალაპარაკდა:

— მე დავილაღე, მე დავილაღე, მე ვითომ ადრე გამომეღვიძა და ფოსტ-ლებში ფეხჩადგმულმა დერეფანში გავიხედე. შავი შალის წამოსასხამი მეცვა, სამი ზონარით შეკრული და ვუყურებდი უცნაურ რკინის კიბეს, ღრუბელზე მიბჯენილს. და ახლაც ვერ ვისვენებ, რა ვქნა, ზებო, მითხარი, შე კაცო, რა ვქნა, ვერ ვისვენებ, ვერა!..

დილას ქართლის ველებიდან და ხოდაბუნებიდან წამოვიდა ნისლი და სურამის ქედის მწვერვალები დაფარა. ზებოს სამსახურში წასვლა ეჩქარებოდა და ადრე წამოდგა, დუნიაშა საუზმეზე გააგზავნა, იოსების ოთახის კარებს ორჯერ შემოუტრიალა, მაგრამ ოთახიდან ჩამიჩუმიც არ ისმოდა, ამიტომ შესვლაც ვერ ვაბედა. მას ეგონა დაღლილ იოსებს ეძინა და ეკრძალებოდა არ გამოეღვიძებია. სინამდვილეში იოსები, გამთენიისას ფეხზე წამომდგარი, სავარძელში იჯდა და ღია ფანჯრებისკენ იხედებოდა. ფანჯარასთან პაწია ჩიტები სახურავს ჯამბა-ზურად აფრინდებოდნენ.

იოსებს ისევ სტკიოდა თავი და უძილობისგან თვალების ქუთუთოები ეწოდა, ამიტომ მოისურვა ჯერ პირი დაებანა.

— მამაჩემო, ახალი წყალი! — დაიძახა მან, და ზებომ, კარებთან რომ იტყლიდა, ახლა გაიგო იოსებს არ ეძინა, მაშინვე კარი შემოაღო და პასუხი

გასცა:—აქა ვარ!—გამოიქცა და იოსებს, უბირველესად ყოვლისა, სახეზე შეხედა, იმავე წუთს გულზე რაღაცამ გაჰკაწრა: შვილს საამქვეყნო ფერი არ ედო, ნიკაპზე და ცხვირზე წუხანდელი უფერულება არ მოშორებოდა... ისევ ის დაღლილი თვალები და გამოხედვა... ზებოს შეეშინდა.

— შენ ავად ხარ, იოსებ!..

ინჟენერმა ეგ სიტყვები არაფრად ჩაავდო, ძლიერ გვიან შეხედა ზებო ინა-ინის და დატუქსა:

— სისულელეებს დაანებე თავი, რაც გითხარი მომიტანე და აქედან დამე-კარგე.

ზებო გაიქცა, ჭიდან ცივი წყალი ამოიტანა და სიტყვა შეუბრუნებლად ვაფიდა ოთახიდან, იოსებმა კი შუბლი გაიგრილა, სავარძელზე უფრო საფუძ-ვლიანად მოკალაზნდა და თვალები ღია თანჯრიდან ისევ გააპარა შორს, თოვლით დაფარულ ბეჭობებისა და სერებისაკენ, რომელთაც მზე ალმაცერად დაჰპურებდა.

და როდესაც შორიდან ნაწყვეტი საუბარი მოისმა, შემდეგ ჭიშკარი გაიღო და ოდის კიბეზე ნაბიჯები ერთმანეთში აირია, იოსები მიხვდა, რომ ლობჯანიძე, გურჯიშვილი და „უჯრედის ბიჭები“ უნდა ყოფილიყვნენ და თავის ოთახი მიათვალეირა, მაგიდაზე დაწყობილი ხელთნაწერები დაკეცა და უჯრაში შეინახა „უჯრედის ბიჭები“ კიბეზე ამოვიდნენ, რაჯგუნით გააღეს თავიანთი ოთახი და შევიდნენ. მძიმე ნაბიჯით დაიარებოდნენ იატაკზე, თითქოს ფეხებზე რკინის ქალამნები ცმოდეთ.

ერთი ფეხის ხმა გამოეყო და ბაბუციძის ოთახისკენ გამოემართა. ეს აღ-ზად ბესარიონია, — გაითქრა იოსებმა და სწორეთ ამ დროს ლობჯანიძემაც კარები შემოაღო.

— დილა მშვიდობისა, ამხანაგო იოსებ, არ გასვენებთ, ა? შენ რა ამბავში ხარ, იოსებ, გალინას წაჩხუბებიხარ, საწყალი ქალი ტიროდა!

— დილა მშვიდობისა, მაგ უჯრედის ბიჭებს უთხარი, როდესაც ამ სახლში შემოდინ, ცოტა საკუთარ თავს პატივი სცენ და ხმადებლა ილაპარაკონ და დააბიჯონ... — აავდო სიტყვა ბანზე შემფოთებულმა იოსებმა.

ამ დროს ოთახში ზებოც შემოვიდა, ბაბუციძემ ეს მაშინვე შეამჩნია;

— რა დროა ნეტავ! — იკითხა იოსებმა, — წუხელი საათი მაჯაზე შემრ-ჩა და მივამტვრიე, ხომ არ დავაგვიანე, ახლავე გადავიცვამ. დუნიაშა, ჩემი გამა-შები და ფეხსაცმელები...

ბესარიონ ლობჯანიძეს კისერგადაღუნული, ლითონისწვერებიანი ჯოხი ეკავა, ცალი ხელით დახვეულ გრძელ სახაზავ ქალაღდს ძლივს იმაგრებდა, სამხედრო ფორმაში იყო გამოწყობილი. საკუთარ ტანზე შეკერილი მეთაურის ფარაჯა ეცვა და როდესაც გადაადგამდა ნაბიჯს, ახალთახალი ჩექმები გამოუჩნდებოდა. თავზე სამხედრო ქუდი ეხურა, რომელზედაც დიდი ვარსკვლავი იყო გაკრული. ყველა-ფერი ეს ბესარიონს იოსების თვალში ჯიქურობას ჰმატებდა.

— წუხელის ცუდათ მეძინა! — ჩაილაპარაკა ბაბუციძემ თავისთვის.

— ცუდათ გეძინათ? ცხადია, იძინებთ მარტო და ვერ მოისვენებთ, ისტე-რიკა, ბატონო, ეს საშინელი ავადმყოფობაა, — შეაგება პასუხი ბესარიონმა.

— გალინამ გამაჯავრა. რაო, რა თქვა? ხა-ხა-ხა, თქვენთან მიჩივლა?!

— ჰო, გიჩივლათ. მოვიდა, ტიროდა, მიზეზი კი ვერაფერი ვათქმევინე, რატომ იჩხუბეთ, ესლა თქვა, ჩვეულებრივი საოჯახო დრამის მსხვერპლი ვარო. მიუჭინე თავისი ბინა საერთო სახლებში. განა ასე უნდა მოიქცეთ?!..

— ჩემი ბრალია, არ შემირიგდება ვიცი და გასალახიც ვარ ამაზე!..

ზებომ ნაძალადევი გაცინება სცადა და ისევ თავი შეიკავა, ცუდი არაფერი წამოსცდენოდა.

— თავი საშინლად მტკიოდა, სიცხეც მქონდა, ექიმსაც გამოვუძახეთ...

— რა მოგივიდათ? — მზრუნველობით და გაცხებით აღმოხდა ბესარიონს და იოსებს დაყვავებით ურჩია:

— თუ ასეა, იქნება სჯობდეს თქვენი სამუშაოს გადადება... თავს მოუარეთ, ღამე ნუ კითხულობთ და წეროთ, დაღლა ყველაფერის დამღუბველია, მით უფრო ახლა თქვენი აუადრეყოფობა...

ეს უკანასკნელი სიტყვა ბესარიონმა ზომაზე მეტად გააგრძელა და თითები ნერვიულად აათამაშა.

იოსებს ჩაჭურჩვით სცემდა ბესარიონის მზრუნველობა. აკვირვებდა, ნუთუ ამას ეუბნებოდნენ მას? მერე ვინ, ბესარიონი? აფასებდნენ და უფროთხილებოდნენ?

-- საოცარია, — ფიქრობდა იოსები... — საოცარია, როგორი უნარი აქვთ შენი ჭირიმე მათ...

— რა მოგივიდათ? თუ ასეა, დღეს მოისვენეთ, მეც გვირაბში ავრე დამე-მართა, ექიმმა დაღლის მიზეზი, დავისვენე, კაჭვით გავხდი! — წარმოთქვა ხელმეორედ ბესარიონმა, რაკი პირველ სიტყვაზე პასუხი ვერ მიიღო და მზრუნველობით დააკვირდა იოსების სახეს. ბაბუციძე ყველაფერს თავჩაღუნული უსმენდა. როგორც იქნა, ხმა ამოიღო:

— ისეთი არაფერი, ძილი გამიტყდა, ცუდმა სიზმრებმა არ მომასვენეს!

მოიხარა და მარჯვენა ფეხზე გამაშები ჩაიცვა, მუხლების მსხვილი კუნთები დაღუულიყო და მკაფიოდ აღარ ჩანდა.

რახან ბესარიონი არ მოეშვა, იოსები იძულებული იყო მოჰყოლოდა სიზმარს. იოსებს ეშინოდა ნამდვილად მოლანდებული გაემხილა. ეს ისევ საიდუმლო იყო, როგორც ის სხვა სინამდვილე, რომელიც მარტო მის სულიერ ქვეყანაში ამდენი ტანჯვის ფასად იწახებოდა. ამიტომ რაღაც საშინელი ამბები შეთხზა, ვითომ გაცხარებით ეომებოდა ურჩხულებს ხმალამოწვდილი და კივილით ცაში ვარსკვლავებს წყვეტდა.

ბესარიონმა მოუსმინა, თუ როგორ აჯობა გველეშაპმა ინჟენერს, ქვეშ მოიქცია და თავისი სამართებელივით ალესილი ბრჭყალები სახეზე დაადო! ბესარიონმა შენიშნა:

— შენ, თუ ძმა ხარ, თავი გაანებე ხმალს და გველაშაპებთან ბრძოლას, მათთან ამით ვერაფერს გააწყობ. ყველაფერს სჯობია მათ შორისაც მოძებნო ადგილი. არის ერთი თქმულება: ამ გველეშაპის კულზე ყოფილა დაყრდნობილი ეს მძიმე ქვეყანა. მიუხედავად ამისა, ძველ ლეგენდებში, ყველა ვიგინდარამას თავს ჭრიდა. ეს ამ მუშკეტერების მიერ მოჭრილი ლეგენდებია.

იოსები წელში გასწორდა, შებლზე ხელი იტაცა. ეს როგორ, მის გულში დაცინვით ლაპარაკობდენ და ხითხითობდენ. ბესრიონმა სომ არაფერი იცოდა რა ეწყობო იქ ხელუხლებელ კუნჭულებში? ხომ არ გასცა გალინამ, რომელიც დაემუქრა კიდეც? გალინა ამ უკანასკნელ დღეებში რაღაც საეჭვოდ იქცეოდა ბესარიონთან... დიახ. ალბათ სწორედ ასეა და გრძელი დასმენის ქალაღდი წარდგენილია... ეს ქალაღდი წაკითხული აქვს ბესარიონს და წელანდელი მზრუნველობაც მოგონილი იყო, თავისი სასახელო გამარჯვება იოსების სრული განადგურებით სურს დააგვირგვინოს... რა სასტიკათ და შეუბრალებლად გამოიყურება ახლა მის ბრინჯაოს ფერი პირისახე სამხედრო ტანსაცმელში და რა მკაფიოა ახლა ეს ვარსკვლავი, პატარა, წითელკიდურებიანი ვარსკვლავი ახალთახალ ქუღზე...

— დიახ, არის თქმულება, მაზე ყოფილა დაყრდნობილი ეს მძიმე ქვეყანა...

გაიმეორა დაბნეულმა და შემფოთებულმა იოსებმა და საკინძები შეიბნია, მაგრამ მათ ყელზე წაუჭირეს და იოსებმა უკანასკნელი ორი ღიღი გაჰსნა.

— არის ერთი თქმულება, — გაიმეორა დაფანტულმა იოსებმა, შემდეგ ჩაფიქრდა და გამოცოცხლდა, წარბი შეიკრა და თავი იმართლა:

— მე ხომ არ ვებრძოდი მათ, ისინი მოიწვედენ ჩემზე და თავის ტორქვემ ჩემი დაგლეჯა სურდათ... ისინა მე დამდედენ თავიანთი სამართებელივით ალესილი ბრჭყალებით.. ისინი მოიწვედენ... გესმით თუ არა... ისინი მოიწვედენ მეთქი... თქვენ იქნებ არ გესმით ეს?

ეს ხმამაღალი ლაპარაკი და იოსების სახის უფერულობა ლობჟანიძეს ძალიან გაუკვირდა და იხუმრა.

— იოსებ, თქვენ თავი ისევ სიზმარში ხომ არ გგონიათ? — და ცნობის მოყვარეობით წივნი გადაშალა. ყველამ გაიცინა.

იოსები მზად იყო წასასვლელად, საჭმლის მოთხოვნილება მას დღეს სრულებით დაჰკარგოდა, გული რაღაცნაირად ერეოდა და თავი სტკიოდა. ნახევარი ჭიქა წყალი დალია, შემდეგ ბაგეები კბილებით შემშრალა და თავისთვის დაცემული ხმით ჩაილაპარაკა, ისე, რომ ბესარიონისათვის სახეში არ შეუხედავს.

— წავიდეთ! — გაალო ოთახის კარები და კიბე ჩაირბინა.

II

წინათ ბევრჯერ ზამთარი ისე ვაივლიდა, რომ იმ გლეხების უმრავლესობა, რომელიც ახლა სურამში მუშაობდა, ამას ვერც კი ვაივებდა.

ისხდენ ბუბრის წინ, კერიასთან, შემას ჩეხავდენ, ქალამნებს კერავდენ, ნადირობდენ, მოჯამაგირეობდენ და თითქოს ახლა ნახეს მათ სუსხი. უღელტეხილი მანც უზარმაზარ საყინულეს ჰგავდა, ვარშემო თოვლით დახუნძული მთები ყოველ წუთს გრუხუნით აზვავებდენ მეწყერს. თოვლის სიმძიმით წელგატეხილი ნაძვები, თეთრად შეფეთქილნი, დაბორგილნი, აღარც კი ჩანდენ მიწაზე. მთის პაწია ჩიტები ზამთარმა ჩხერიმელას ნაპირებამდე ჩამორეკა, მთელი დღე ღიანდაგის პირად საკენკს დაეძებდენ და ჟრიაბულით იკლებდენ ხეობას. მუღამ ნისლში გახვეული მთები მარტო ხანდახან გამოაჩენდენ ყინვებით გალაპლაპებულ თავებს, და მოელვარე მზე მაშინ რომ

დააქვრდა ამ სითეთრეს, ჩუხჩუხით აიშლებოდნენ ნამქერის ნაკადულები კლდეებზე, ჩხერიმელა ხუილს უმატებდა, ყელამდე გაზიზინებულ კალაპოტიდან წყალი ნაპირზე გადმოდიოდა... ლიანდაგის პირად ჩამოხერგილი ქვები, თოფის წამალივით შავი ქვიშა და ძირიანად მოთხრილი ხეები ნავთის მატარებლებს აბრკოლებდნენ.

შემდეგ იმავე ღამეს ერთბაშად ყინვა დაისისინებდა, ნაძვის ხეები შეიჭირხლებოდა, ნაკადულები ქვაგდებოდნენ, ჩხერიმელა მიიძინებდა, თითქოს ამოილეოდა კიდეც, საილდანაც მოფოფხდებოდნენ თოვლიანი ღრუბლები, მწვერვალები ნისლ-ჯანღში გაეხვეოდნენ, დაიკვილებდა ქარი და ციდან ყრუ ფაჩუნით ცვივოდა ეს თეთრი მომადუნებელი სუსხი. ქარი ათამაშებდა თოვლის თეთრ პებლებს, დააქროლიბდა მათ ხან აღმა, ხან დაღმა, შემდეგ მოუსვენარი სისინით მოფარებულ ადგილებში ლექავდა. ნაძვის ხეები ისევ გაუჩინარდებოდნენ მიწაზე, მთის პაწია ჩიტები ისევ ჩამოიშლებოდნენ ხეობაში, ახალი თოვლი მეწყერებს ახვავებდა და გრუხუნით წამოსული ლიანდაგს გლეჯდა.

მოუსვენარი გზისმწმენდავი მატარებლები გადასარბენზე თოვლში იფლებოდნენ და დამხმარე ორთქლმავლებით მოათრევდნენ მათ უკან. უღელტეხილის სადგურები თოვლში ჩაიჩუმქრა. იქ დღეობით იდგენ ვათოშილი ნავთის მარძრუტები და გამგზავრების რიგს უცდიდნენ, ეს რიგი აღარ მოდიოდა და ღუმელში ცეცხლმინელებული ორთქლმავლები ლიანდაგებზე იძინებდნენ.

ბესარიონ ლობჯანიძე თავისი ლითონის წვეტიანი ჯოხით დააბოტებდა სურამის მთებზე. მარებიდან ავარდნილ ანაორთქლში ნიადაგგახვეული და სიცივისაგან ფერშეცვლილი.

— მაგრად, ბიჭებო, საცაა თებერვლის მზე გამოანათებს! — ყოველ ბრიგადაში, ყოველ სამუშაოზე გუგუნებდა მისი ვაჟკაცური მოწოდება, და ბიჭებიც მზად იყვნენ თუვინდ წყალში ჩაცვენილიყვნენ და ისე ემუშავათ.

ხან თხლად, მაგრამ ლელვის ნაქურჩელას სიფართის ფიფქებით ბარდნიდა, ხან ლერლილივით წვრილად ცრიდა, ხან ფრჩხილის ოდენა ჩეჩქივით მოქონდა ქარს ფათქუნით, სისინით და ერთბაშად მოვარდნილ გამძაფრებულ ქარბუქის ხათქით ათოვდა ლიანდაგს, რკინისგზის სადგურებს, გზის ოსტატების ქოხებს, ტელეგრაფის ბოძებს, იზოლატორებს, გამტარებს, ხეობას, მთასა და ღრეს და ასე რძესავით დღლდა და ქათქათებდა ცა და მიწა, წყალი და ჰაერი.

ქარი ხან აღმოსავლეთიდან დაიქროლებდა, წამოშლიდა მთებიდან უკვე ჩამოთოვლილ ფიფქს, ჰაერში კორიანტელს დააყენებდა და რკინისგზის სადგურებს თავზე გადმოაყრიდა, სუნთქვას გააჩერებდა და თუ ამ დროს დასავლეთიდან შემხვედრი ზღვაური შეექიდებოდა, ჰაერში რისხვა ტრიალებდა, ებრძოდა ერთმანეთს ორი მიმართულების ქარტეხილი, თოვლი კი მაღალი, დაგრებილი სვეტივით აღიმართებოდა ჰაერში და ციბრუტივით ბრუნავდა.

ერთხანს გამოიდარებდა, თითქოს გაზაფხულიც დადგებოდა, ლობჯანიძის ბიჭები მზეზე თბებოდნენ, თოვლქყაპიც მიილეოდა, სურამში ეგონებოდათ ეს არის გადავრჩითო, მაგრამ ისევ აიშლებოდა ავდარი...

1905 წელს აჯანყებულები იყვნენ უღელტეხილზე ასეთ ყინვებში, ახლა კი სურამის მშენებლები იჩენდნენ ვაჟკაცობას და ვმრობას. სტიქია და აღამიანი

დაეკიდნენ ერთმანეთს, არც ერთი მხარე არ თმობდა და ასეთ ხიფათიან და მშფოთვარე ბრძოლაში უგემური ზღაზნით, ზმორებით და გამთოშავი სისინით გადიოდა ჩანერის თითოეული დღე, საათი, თითოეული წუთი.

ამ ცეცხლოვან, ოფლ და სისხლნარევ საათებისაგან შედგა დღეები, კვირეები, დეკადები; აფუვდა ეს საათები, ვაჟკაცური შრომით, მოთმენით და თავდადებით ნაზარდი. თანდათან ჩალაგდენ უკან ყინვიანი ღამეების გრძლად გაბაწრული რიგები და შეუმჩნეველად, თვალსა და ხელს შუა, ჩიტებმა სასიხარულო გალობა შორთეს, მზემ აყარა სუსხი და ყინვა, ჩხერიმელამ ხუილით ჩარეცხა ის ზღვამდე, კვირტებმა თვალი გაახილეს, ალბურმა იამ ქაშანური ფრთები გაშალა, ძურებმა ჰაერში დაიწყეს ნავარდი, და როდესაც მთების თავზე ღრუბლები შეგროვდა, თოვლის მაგიერ შხაბუნა წვიმა დაასხა.

ზამთარი გავიდა მინდვრებიდან, ეზოებიდან, ტრამალებიდან, ისევ მთების მწვერვალებზე აბობდა. ხეში წყალი ჩადგა და მიწის ქვეშ ჩაძინებულმა ბაყაყებმა კრული და ყიყინი გააბეს. ისინი ყიყინებდენ შეღამებისას ყოველ ეზოში, ყოველი სახლის წინ და გასახარელ გამოღვიძლებას იუწყებოდენ. მწვერვალებიდან უქანასკნელად შემოუტია გამხვრეტავმა ქარმა, მოაყარა მუშტის ოდენი კობი და ხომეკაკალა. გამთბარი მზე ღონივრად შეიჭრა ცაში და მთელი დღე დიდებით მაღალ ლაჟვარდზე სუფევდა.

პაწია გოგირდისფერა ბუჩქებმაც გაშალეს ფერადი ფარჩები და განაფხული დააშვენეს. მაინც აქა-იქ ღრმა ძაბრებში ჩარჩენილი თეთრი თოვლი კიანთობდა და ქვეყანას ახლადგასტუმრებულ ზამთარს აგონებდა.

თავი მეოთხე

I

ხაშურის ღია ქვესადგურში ჩამწყრივებულია ზეთის ამომრთველები, ტრანსფორმატორები, ვეებერთელა მზზინავი იზოლატორები. დახურულ ქვესადგურში მოტორგენერატორი დადგეს, უშველებელი საკისურები გამართეს, განმანაწილებელი მარმარილოს დაფის მონტაჟი დაამთავრეს, სარდაფები ასფუთიანი ბატარეებით და აკუმულატორებით გამოჭედეს. ბაქოდან ჩამოსულმა ბრიგადამ პერზე უშველებელი ამწევი ონკანი დაკიდა, მთელი მოწყობილობა საოცარი წესწყობით გრიალებდა. მაღალი ჭინვის დენი წიოდა ტრანსფორმატორებში და ღამით მთელს უბანში უზარმაზარი ელექტროსანათურები ბრდღვიალებდენ. დახურულ ქვესადგურს მნახველები ბუწივით ეხვევა, ეს მეხუთეჯერ ჩაამსხვრიეს ფანჯრის მინები, მცველი ილანძღება და ხალხს ხელის-კვრით ერეკება. სამუშაოების უქანასკნელ რიგს ამთავრებენ, სახელოსნოში მაგრად სცემენ უროს, ვილაცა ჩაქუჩის კაკუნს აყოლებს, და დაუღრგომელი რიტმი ირხვევა. სადღაც მორებს ხერხავენ, მანქანა წივის და ხრიალებს, სააღლუმო ორთქლმავალი ჰკივის, ქალები ტკრციალებენ და დარუს ხმა ყველასას აქარბებს. თითქოს ეს მსუყე მარილიანი ოფლი აორთქლებულა, იწვეს მაღლა და მზის სხივებით დედამიწიდან ამოწოვილი ოზონივარით ქათქათებს. ხაშურის დახურულ ქვესადგურებში ოცზე მეტი ოთახია და ყველა გამოვსებულია რთული ელექტრომოწყობილობით, ისე რომ მოსაბრუნე-

ბელი ადგილიც არაა დარჩენილი. ათასზე მეტი ვოლტმეტრი, ამპერმეტრი და რეგულატორია დამონტაჟებული, დღედაღამე ცის ქვეშ ზუზუნებს ღია ქვესადგური გამტარებით, უმსხვილესი კაბელებით, რკინის კონსტრუქციებით, ანძებით.

გადახურული დეპოს შენობა ერთი შეხედვით პატარა გეჩვენება, მაგრამ რამდენ შრომად და წვალებად დაჯდა ის!.. მუშათა სახლები დაშთავრებულია. ხაშურის გარეუბნის მეორე ქალაქი ლიანდაგის გასწვრივ გაწოლილა და მატარებელს ოსიაურის ხიდამდის მოსდევს. კანტორის, საწყობის, სახელოსნოების თეთრი შენობები აქა-იქ გაბნეულან მინდვრებზე. ხაშურის ლიანდაგებში ვეებერთელა ანძა-კომპები ამართულა, და მთელი ღამე პროექტორები სურამის მთებამდე ანათებენ.

იოსებ ბაბუციძის ნაოფლარიც ბევრია აქ, მან თავის ხელით დადგა გენერატორის საკისურები... მაგრამ მისი მუშაობა ჰგავდა ჭიდილის უკანასკნელ წუთებს. როდესაც ფალავანი მოპირდაპირის მკლავებში მოიქანცავს კისერს და წაქცევის პირად მიდგება, მაშინ მას ერთი სიტყვის ამოღება არ შეუძლია და მთელი არსებობა იჭითკენაა მიმართული, კუნთები გაკაჟდენ, გაისკვნან და გაიჭიმონ, რათა მეორე ფალავნის მოძალება მოტყდეს. სისხლი წივილით დაქრის ძარღვებში და თვალები ამოცვენას! აპირობენ მაშინ, ამ წუთს შეიძლება ჩარხი შეტრიალდეს და გამარჯვებული ისე დაეცეს, ზედ ტვინიც და სისხლიც მიანთხიოს...

მოლითში, ჩხერიმელას მარჯვენა ნაპირზე, ტყეში აღმართულია ღია და დახურული ქვესადგური, აქაც ბრდღვიალებენ ელექტროსანათურები და ღამით მოსვენება არ არის, გარშემო ხეებზე შეგროვილი ფრინველები ჩამოიჭროლებენ, მიუჯდებიან სინათლეს და ყიავე-ყიავეთ იკლებენ იჭაურობას.

მჭედლიძე სულგანაბული უდარაჯებს მათ, და მთელი ღამე ისმის „გეკოს“ შეუწყვეტილი ტკაცუნი.

ტრანსფორმატორი წივის, ამპერმეტრების და ვოლტმეტრების ისრები განუწყვეტილვ კანკალებენ.

ეს გენერატორი აქ, ამ კლდეში, ლობჟანიძის კონსტრუქციის უზარმაზარი რკინის ოწონარით ამოათრიეს.

ზესტაფონშიც ამთავრებენ ქვესადგურების მონტაჟს, იტალიიდან უკანასკნელი გენერატორი მიიღეს. მაგრამ ახლა ეს სამუშაო თუნდაც რომ არ დამთავრდეს, ამას არ აქვს მნიშვნელობა, უღელტეხილზე რამდენიმე მატარებლის ჩაშვება ისედაც შესაძლებელია, მოლითის ქვესადგურის დატვირთვით.

და ყოველ ბოძზე, ყოველს დანადგარზე, მოწყობილობაზე, თითქოს საითაც არ უნდა მობრუნდე, ყველაფერზე გაკრულია თუნუქის დაფა, დაფაზე გამოსახულია ადამიანის თავის ქალა და გადაჯვარედინებული მუხლის ძვლები, ქვეშ კი წარწერაა: „ნუ შეეხებით, სასიკვდილოა“.

— დიახ, სინამდვილეშიც მართლა სასიკვდილოა, ტყუილად კი არაა წარწერილი!

აფრთხილებს საექსკურსიოდ მისულ ხალხს მჭედლიძე, ის დადის ამ უცნაურობის ქვეყანაში და თვითეულ დეტალს სწავლობს, ხაზავს. წიგნები, ჩასაწერი ქალაღდი და ფანქარი, სახაზავი, გონიო და ფარგალი დააქვს, დადის თმა უკანადადგარცხნილი და სუფთად პირმოპარსული.

საკონტაქტო ქსელი ხაშურიდან ზესტაფონამდე მზად არის. ლითონის საფეხურიან კონსტრუქციებს შორის მრავალგვარი გამტარია დაქსოვილი და ასე გრძლად ერთმანეთზე გადაბაწრული ანძები დაულიერ სიმორემდე ჩამწკრივებულან, და ეს ფოლადალუმინის, რკინის, თუჯის და ფაიფურის ხეივანი მიჰყვება ლიანდაგის ნაპირს სურამის ციცაბოზე, გადასავარდნებზე, მოსახვევებზე, ვიადუკებზე და მოლითის დაღმართზე.

ზაჰეს-როინჰესის სისტემის შემაერთებელი გადამცემი ხაზი, კასპიდან ხაშურამდე, დამთავრდა, ახლა ბრიგადა ზესტაფონიდან როინჰესს უახლოვდება.

და ოდესღაც მზის მცხუნვარების ქვეშ მთვლემარე ხაშური, ეს ქვეყნის ახალი ინდუსტრიალური გული, დღეღღზე ამერიკიდან მოელის საოცარ, ჯერ უნახავ მანქანას, ელექტრომავალს. ბესარიონი გამარჯვებას გამარჯვებაზე ზეიმობდა, ყოველ წუთს რეკავდენ ტელეფონით ადგილებ დან და ამათუიმ წვრილმანი სამუშაოს დამთავრებას იუწყებოდენ. ლობჯანიძეც კარგად იმშვენებდა საზეიმო განწყობილებას, ბიჭებს ამხნევებდა, აწინაურებდა, აჯილდოებდა და უკანასკნელი თავდადებული შრომისათვის აქეზებდა.

მაგრამ ეს კიდევ ცოტა იყო. გარდა შენებისა, რაც მთავარია, სურამმა გამოზარდა ცოცხალი ადამიანები...

ბესარიონ ლობჯანიძეს ელექტროფიკაციის მშენებლობის საწარმოებლად არავითარი პრაქტიკა არ ჰქონდა, ის მოდიოდა პირდაპირ ხაშურის საორთქლ-მავლო დეპოდან და უმაღლესი სასწავლებლის კედლებიდან, მაგრამ არამცთუ თვითონ შეიძინა ძვირფასი გამოცდილება, თავის გარშემოც დარაზმა ახალგაზრდა მონტიორების მთელი არმია. და ახლა მეორე სურამი რომ ყოფილიყო ქვეყანაზე ელექტროწევაზე გადასაყვანი, ნახევარი შრომაც არ დაეხარჯებოდათ, ამ მონტიორებს ახლა ელექტროსაქმე ისე ესმოდათ, როგორც თესვის, მკისა და ლეწვის საქმე ორიოდვე წლის წინათ.

ყოველ კვირას ლობჯანიძე ტექნიკურ კონფერენციებს მართავდა, სადაც მონტიორებს ოსტატისათვის თავიანთი ახალ-ახალი ცოდნის ანგარიში უნდა ჩაებარებიათ. მჭედლიძე იჯდა და, როგორც წინათ ვერიას წერილებს, ქექავდა, პროფესორ იარკოვის წიგნიდან ამოწერილ კონსპექტს... საღამოს კონფერენციაზე დასცხებდენ ერთმანეთს, სერიი გაიმართებოდა, აბა, ჰაა, ვინ ვის აჯობებდა!!

— დედა, რა დაუწერია ამ კაცს?! — ფიქრობდა მჭედლიძე იარკოვზე, ქაქანით კითხულობდა, შემდეგ ლობჯანიძესთან მირბოდა და რაღაცას ეკითხებოდა. ოჰ, რა ნელა ლამდებოდა, რა ნელა! მზის ჩაელას საშველი არ დაადგებოდა! ჩაივლიდა 8 საათის საფოსტო მატარებლები, შემდეგ ცისტერნების შემადგენლობა წარაჯგუნდებოდა, პატარა ოთახი ბიჭებით გაივსებოდა, და ლობჯანიძეც კითხვებს ამზადებდა, წერდა. და გვიან ლამემდე მოხუცი დარაჯი, კარებთან, სიცილისაგან ოთხად ინასკვებოდა, როდესაც ბესარიონი მჭედლიძეს გამოიყვანდა გამოცდაზე და ეკითხებოდა სინქრონული და ასინქრონული მოტორების ურთულესი ნაწილების მოქმედების თაობაზე, ან სხვა ასეთზე, მჭედლიძე პროფესორ იარკოვის ენით ლაღადებდა, და განცვიფრებული ლობჯანიძეც ქუხდა:

— სწორია!!

მაგრამ თუკი ალექსი ზოგიერთ პასუხს ვერ მოახერხებდა:

— ვაი, დედა... უ... უი... .

კვდება სიცილით მოხუცი დარაჯი.

II

იოსებ ბაბუციძემ საკისურები დადგა... სად არის ქვესადგურების ნგრევის, მუშაობის შეფერხების, ჰიდროცენტრალეზას დაზიანების დიდი გეგმა! ნაფოტით მჩატე და უცნაურად მიუწვდომელი შეიქნა ნაოცნებარი, მაგრამ მან საკისურები ხომ მაინც დადგა?.. და თითქოს ამან ოდნავი სულიერი სიმშვიდე აგრძნობინა. იოსები თამამად დადიოდა ალექსი მჭედლიძის ბინაში, თავდავიწყებაში წასული უსმენდა ფანდურის ხმას, და როდესაც ალექსი სრულიად შემთხვევით გახეპირებული ლექსს მღეროდა:

ეს ჩემი გული ორია,
ერთში წვიმს, ერთში დარია,
ეს ერთი გული მეტყობდა:
— მოკვდი, რათა ხარ მთელია!
მეორეც ამას ამბობდა,
— იყავ, აჯავრე მტერია...

სახეზე წამოწითლებული იოსები თვალებს გადმოკაკლავდა, თავისი სწორი-მალალი ხმით ნაწყვეტ-ნაწყვეტ ბანს ძალაუნებურად ააყოლებდა და შემდეგ ხველებისაგან სული ეხუთებოდა... ეს ხველებაც იოსებს უკანასკნელ ხანებში აუტყდა და ყველაფერს ზამთარში მუშაობას აბრალებდა.

ეს ჩემი გული ორია,
ერთში წვიმს, ერთში დარია...

ლილინებდა იოსებ ბაბუციძე და თავდავიწყებაში წასულს თითქოს ცრემლები ადგებოდა თვალებზე.

გალინა ხმას არ სცემდა იოსებს, არც ავში ერეოდა, არც კარგში. ორი თვის წინათ გურჯიშვილმა ზებო ინაიჩი სამსახურიდან მოხსნა, და ეს ბებრეკი უმუშევარი ათი წლის მკვდარივით დილიდან მეორე დილამდე ლოგინზე ესვენა. გაჯავრებული იოსებ ბაბუციძე არც მას, საკუთარ მამას სცემდა ხმას და ასე გამოლენჩებული და დარდისაგან შექმული რომ დადიოდა, თვალსა და ხელს შუა ილეოდა, თვალები სადღაც უკან ღრმად ჩასხდენ. მკერდი ჩაუვარდა და შეეკუმშა, მკლავები და თითები დაუწვრილდა, ხმა გაუნაზდა და დაუძაბუნდა, თმამ ხელალებით ჩამოცვენა დაუწყო, საფეთქელთან ჭაღარა თითქოს მომრავლდა, და შვილის ცვლილებებით გულგახეთქილი ზებო ინაიჩი ხედავდა, ხანდახან, როგორ მთელი ღამე ბოლთას ცემაში და პაპიროსის წვევაში ათენებდა ღამეს ინუენერი.

— ბატონო იოსებ, ამდენი უძილობა გაწყენთ, რას ჩადით! — შეუბღავდა ზებო ინაიჩი.

— დამეკარგეთ აქედან და საშუალება მომეცით მოვისვენო, ამოიკვნესებდა ნაგვემი იოსები. მაგრამ ის ვერ ისვენებდა, ოხრავდა. უსაშველო ფიქრი თავიდან

ვერ ამოეკვეთა, ის ან სხვაგან უნდა გადასულიყო სამუშაოდ, ან სახლვარი, ახალ-ციხის გზით, ბოლოსდაბოლოს გადაელახა, ან, რადგანაც ჯანმრთელობამ ასე საოცრად უმტყუნა, რაღაც მოეხერხებია თავისთვის...

— შაურად ღირს ის, რასაც სიცოცხლე შევწირე, საკისურებილა?... — ფიქრობდა სასომიხდელი იოსები... — ხედავთ, ბესარიონ ლობჯანიძე უფრო ძლიერი გამოდგა, გურჯიშვილს ახლა პარტიულების არმია ჰყავდა... ისინი, უკვე ქკუ-ანასწავლი იყვნენ და აქ განა უფრო მეტს გააკეთებდა კაცი, ვინემ იოსებმა გააკეთა? არა. რაც მოხერხდა, ესეც იოსებ ბაბუციძის ვაჟკაცობით... მაგრამ „რაც მოხდა“, ის უბადრუკობად, სასაცილო წვრილმანად, უაზრობად თუ ჩაითვლებოდა, და მაშინ იოსებს ცოფი ერეოდა და გალინას დაუსრულებელ შიშით მრქანცული აქედან ხელაღებით წასვლას აპირებდა.

უწუგეშო, გულგატეხილი და ჩაქოლვილი, ცოტა რამეზე ფიცხობდა და ემდუროდა ყველაფერს, სიცოცხლეს, თავის ბედს, გაჩენის დღეს და ხაშურში მშენებლობაზე ჩამოსვლის საათს.

— კაცი რომ ისეთ ფეხზე დაიბადება, ცხოვრების გზა ყოველმხრივ რომ შეეკვრება, შემდეგ მისი საშველი არ არის და არ არის! — ჩიოდა იოსები.

და რამდენადაც აქ ერთი მხრივ იოსები იღეოდა და ჭირვეულობდა, მეორე მხრივ ბესარიონ ლობჯანიძე, გამარჯვებული და ქედმაღალი, უფრო ზევით და ზევით აღიოდა, სულ ახალახალ საფეხურზე.

— ეს ცხოვრების უცნაური დაცინვაა!.. — მოთქვამდა ბაბუციძე.

— ცხოვრებას ჩვენ თვითონ ვჭმნით!.. — ქუხდა ბესარიონი, და ასეთ ყოფაში, ამ უჩინარ ჭიდილში ახლოვებოდა ის დღე, როდესაც ბესარიონს საბოლოოდ უნდა გაეტანა ლელო. და იოსები შეეპყრო უცნაურ წინაგრძნობას, რომ ის სულ ჩქარა, სულ ჩქარა მოკვდება...

ამ ყოფაში ხანდახან იოსებს დაეუფლებოდა სიხარბის გამოუცნობი გრძნობა, მას უცნაურად შეშურდა გალინას უღარდელი ბედი, რომელმაც ცხოვრების დაწყება ხელმეორედ თავიდან მოახერხა. იოსები უბედურადაც რაცხდა თავისთავს, რადგან საქმეები ისე წარიმართა, გალინას გზა მისთვის გამორიცხული იყო.

— ხედავ შენ მაგ ქალს, აფერომ, გვარიანად გამოიჩარხა! — გაცხარებით მსჯელობდა შარტოდ დარჩენილი ინჟინერი.

— უყურებ შენ, ბედნიერება ჰპოვა, ყავისფრად გაშავდა, გავა გაისქელა და მთელი დღე ხორხოცში ატარებს. აფერუმ, გალინა!.. ქალიც ასეთი უნდა, ამყოლს აჰყვა, ჩათრევის მაგიერ თავის ფეხით ჩაბრძანდა და იმ ქვეყნის ქუდი საუკეთესოდ მოირგო, სადაც მივიდა. რომ ვუჟვირდები, მთელი საიდუმლოება აღამიანის სიცოცხლისა ევა ყოფილა. მე კი ნაპირზე გავიროყე მოტყუებული და მტვრად ქცეულს. ვაჰ, რა მურტლად გავიფუჭე თავი, მაგრამ აწ სინანულიც გვიანაა და მობრუნებაც! — გამოაჭქონდა სასტიკი მსჯავრი საკუთარ თავზე.

რამდენადაც სამუშაოები დასასრულს უახლოვდებოდა, იოსებს სურამში გაჩერება უჭირდა.

ის გრძნობდა საშინელ გულციობას და ამაზრზენ სიძულვილს იმისადმი, რასაც ხედავდა, რაც მის გარშემო ხდებოდა, ამიტომ ხშირად სახლიდან გარეთ

ალარ გამოდიოდა, ცოტა რამეზე ზებოს ან ღუნიაშას ჩხუბს აუტეხდა და დიდ ამბავს დაატრიალებდა.

— მომშორდით, გამცილდით, წადით აქედან! — უყვიროდა ის დაფრენილ-ჯალაბობას და ხანდახან, ასეთ შემთხვევის შემდეგ მარტოდ რომ დარჩებოდა, უნებლიედ აჯამებდა თავის წარსულ ცხოვრებას. როგორ მოხდა ეს, როგორ მოხდა, რომ იოსებ ბაბუციძე, ინჟინერ-ელექტრიკოსი, ოდესის უნივერსიტეტის კურსდამთავრებული, სურამის სახელოვანი მშენებელი, ღუნიაშასთან უთანასწორო ჩხუბში ირთობდა თავს! და იოსები რომ გაჰყვებოდა მოგონების ძაფს, ძალა-უნებლივ ტვილისში გადასახლდებოდა.

აი, გააღო საშაქარლამოს კარები, გაშალა გაზეთი და შეკრთა.. იოსები გრძნობდა, რომ აქედან დაიწყო მისი უსაშველო გასაჭირი, აქედან ჩატყდა მისი ზურგი და შემდეგ ხომ ორი წელიწადი გავიდა, ბევრი რამ შეიცვალა. ბევრი რამ გადასხვაფერდა, მაგრამ ბაბუციძეს ერთხელაც არ გაუზარია.

— ეგეც არაფერი, უნდა მცოდნოდა, რას მივიღებდი! — ებრძოდა საკუთარ ნაოცნებარს ინჟინერი და ამ გამწარებულ ჭიდილში დღე არ ღამდებოდა, ერთ-სადამივე ალაგას ტრიალებდა მზე ცაში, მხოლოდ გვიან, როგორც იყო, ეღირსებოდა სურამის გორების იქეთა მხარეს მოფარებას, მაშინ სამაგიეროდ დაიწყებოდა ღამე და ახლა ეს ალარ აპირებდა გასვლას იოსების ბინიდან.

— იოსებ, იოსებ, შინ ბრძანდებით? ეგეც თქვენი საქმე მოეწყო!! — მხიარული ყიყინით, მხესუმზირას სიფართის პირისახით შემოვარდა ეზოში ბესარიონ ლობჯანიძე, რომელსაც რამდენიმე წუთით სამუშაოდან აეწყვიტა, რათა ბაბუციძე გაეხედნინებინა.

იოსები თავის სავარძელში იჯდა და გამოთაყვანებული გაჰყურებდა მშენებლობის უბანს. დაძახილზე წამოდგა და თავის უფროსს მიეგება. იმ დღეს ავადმყოფობის გამო სამუშაოდ არ გამოსულა და ახლა თავისი უნაზესი მიზრამოხვრით ბესარიონისათვის უნდოდა ცუდად ყოფნა დაედასტურებია, ამიტომ ერთის გაჭირვებით ჩამოვიდა კიბეზე და კეცივით გაცხელებული ხელი გაუწოდა ჩამოსართმევად.

— გამარჯობა! თქვენ სიცხე გაქვთ, იოსებ, ბრძანებულიყავით, რაღათ შეწუხდით?! — შეაგება მზრუნველობა ბესარიონ ლობჯანიძემ და სახარობელი ამბის გადაცემაც არ დაავიანა:

— მე მოგიწყეთ საქმე, ხვალვე წაბრძანდებით წყალტუბოში დასასვენებლად, მომჯობინდებით და ჩამოხვალთ!..

— გმადლობთ, ჩემო ბატონო, — შეაგება ბაბუციძემ და ახალმოსულს სახლში შეუძღვა.

— ახლა თქვენ წყალტუბო უეჭველად მოგიხდებათ, აი ნახეთ თუ არა, ზამთარში რევმატიზმების შესახებ რომ შემომჩვილეთ, ნუ გეგონებათ მე ის დამავიწყდა ან უბის წიგნაკში უსაგნოდ ჩავიწერე...

— ჰო, ზამთარში მუშაობამაა, რომ დამლუბა, ქვესადგურში რომ გავცოვდი. მას შემდეგ ერთხელაც არ ვყოფილვარ კარგად... -- გაიმავრა თავისი მტკიცე მდგომარეობა იოსებმა.

— მაშ ხვალ მიბრძანდებით!..

— მეტი რა ჯანია, თუმცა სული და გული აქ მრჩება, ელექტრომაგლები უნდა მიიღოთ...

— ეგეც არათური, დაისვენებთ, ჩამოხვალთ, ყველაფერი დამზადებული და გიხვდებათ!

— ახლაც უკვე ყველაფერი მზადაა, ბესარიონ, მაგრამ მე შევეწირე ამ საქმეს! — თქვა დანაწებით ინჟინერმა, ამ სიტყვების შემდეგ ბესარიონი თავჩაღუნული ხანგრძლივად ათვალღერებდა ბაბუციძის გამხდარ ავადმყოფურ აღნაგობას.

— წყალტუბოდან დაბრუნების შემდეგ რომელიმე სხვა აგარაკზე მოგაწოებთ, იოსებ, და სანამ საფსებით არ გამოჯანსაღდებით, მე სამუშაოს არ მიგაკარებთ!

— მადლობელი ვარ ესოდენ ამხანაგური მზრუნველობისათვის. სხვა, რა ამბავია ქვესადგურებში?!

— ვამთავრებ უკანასკნელ წვრილმანებს, მაგრამ მჭედლიძემ გამიჭივრა საქმე უბრალო ნაწილებს ჩაეკირკიტება, ყველაფერი უნდა ისწავლოს, ამიტომ რვეულში დასამახსოვრებლად ჩაიწერს ხოლმე, ამასობაზე საქმე მიგვიანდება...

— უყურე შენ მაგ ბიჭს, აფერუმ!..

ტელეფონის ზარმა დარეკა, ბესარიონს უხმობდნენ სამუშაოებიდან...

— დიდად სასიამოვნოა, შენთან საუბარი, მაგრამ ხომ ხედავ, ბიჭები უჩემოდ ხელს არ ანძრევენ, ამ წუთს ისევ უკან უნდა გავიქცე, შენ კი ახლავე და იწყე სამზადისი გასამგზავრებლად!

ბესარიონმა კიბე ჩაირბინა, ეზოდან მშვიდობა დაიბარა და გაიქცა.

იოსებ ბაბუციძე მთელი ღამე დავიდარაბობდა. გადახალისების და სიცოცხლის ზარმა ერთბაშად დაჰკრა... ის უნდა წასულიყო სადღაც ტყეში, იქ არ იქნებოდა სურამი, არ იქნებოდა ბესარიონ ლობჯანიძე, გურჯიშვილი, გალინა, ზებო ინაიჩი, არ იქნებოდა მშენობლობის უბნები, სამაგიეროდ ფრინველები თავიანთ უცნაურ ჭივილხივილით დაატკობდნენ ინჟინერს, ტყის გაუტეხავი დუმილი მოსვენებას მისცემდა, მდინარეების დაუღეგარი ჩხრიალი სიცოცხლის ფეთქვას გააღვიძებდა მასში, ცხოველმყოფელი მზე ძალას და ღონეს მიანიჭებდა.

აჰა, როგორც იქნა, ეღირსა ბაბუციძეს ამ ტალახიდან ამოსვლა, სადაც საბედისწეროდ ჩაეკეცა მუხლი და ყოველდღე უფრო ღრმად და ღრმად იძირებოდა.

ყურებს მზუილი გაჰქონდა, გული განუწყვეტლივ ძგერდა. აჰა, წავა ახლა ბაბუციძე დასასვენებლად, შემდეგ მეორე აგარაკს ამოირჩევს, მესამეს, ბოლოს ისე მოახერხებს, მთლიანად დაახწევს თავს სურამს, საკისური კი აქ დარჩება.

— არა უშავს, — ფიქრობდა ბაბუციძე, — გვარიანად მოეწყო საქმე! მეტი რა უნდა?!

გათაციცებით გაავსო სამიოდე ხელის ჩემოდანი. გაქათქათებული საცვლები, ხალათები, ჰალსტუკები, ცხვირსახოცები, საზაფხულო ფეხსაცმელი და ასეთი

წვრილმანი ორ ჩემოდანში ჩაეტია. იოსებს ერთი ცალი წიგნიც არ მიჰქონდა, არც საწერი ქალაღლით მომარაგებულა. გულისჯიბეზე დაბნეულ მუღმიემელნიან კალმისტარსაც მოუნდომა შინ დატოვება, სათვალეები განზრახ ბავშური ალტაცებით დაამსხვრია, რომ ხანგრძლივად წერაკითხვა არ შეძლებოდა, და ასე ყველაფერი რომ მოამზადა, მაშინ შეიპყრო საშინელმა წინაგრძნობამ, რომ ის უკანასკნელად, უკანასკნელად ეთხოვებოდა თავის საცხოვრებელ სახლს. კარმიდამოს, ზებო ინაიჩს... სკამზე ჩამოჯდა და დაღონებით გადახედა თავის აწრიალებულ ოთახს...

მატარებელზე მთელმა სურამმა გააცილა იოსები. აქ იყვნენ ლობჯანიძე, ლაღუა გურჯიშვილი, დარუ, დოდო, გალინა, მჭედლიძე, ხაბეიშვილი, ზებო ინაიჩი...

— რა ლამაზია, — ფიქრობდა იოსებ ბაბუციძე, — რა ლამაზია მატარებლის შემოსვლა სადგურში! ჯერ ნიშანსვეტთან დაიბღაველებს, შემდეგ შემოსავლელ ისართან, დაიგრიანებს სადგურის წინ და გაჩერდება, მწვანე ბაირაღებს იფრიალებენ, შემდეგ დარეკავენ ზარს, ნიშანს მისცემენ, შემადგენლობა ნელა ვასცილდება ბაქანს, ზოგს ჩამოიყვანს და დატოვებს, ზოგს წაიყვანს... ძალიან ლამაზია! — და იოსები ასე გამგზავრების ფიქრში რომ იყო გართული და სახეშებუდრული, სახეიმო კოსტუმში გამოჯგიმული, სახაფხულო პალტო, მხარზე წამოვადებული ამაყად იდგა, მოდიოდნენ და მოდიოდნენ გამცილებლები თაიგულეებით, იების კონებით... ერთმა საკუთარი ხელით გამოთლილი ქვესადგურის პაწია მოდელიც მოუტანა. გალინა შეჰყურებდა ამ გამცილებლებს და სახეზე საამქვეყნო ფერი არ ედო. ბესარიონმა საჩუხავრო პურმარილით, საუკეთესო ღვინოებით, ნახუქებით, შემწვარი წიწილებით დახუნძული კალათა დოდოს ხელით მიართვა იოსებს.

გაზაფხულის მშვენიერი საღამო იყო. ხაშურის იქით ყრუდ იდგა უღელტეხილი მსუბუქ ნისლში გახვეული; იოსები აკვირდებოდა ანძების გრძელ მწკრივს, ლინდაგთან ერთად ზედ რომ ემსხვრეოდა სურამის პირველ ფერდობს. შემდეგ ხანდახან ისე შემოახედავდა გალინას, თითქოს ეს ქალი პირველად გაიცნო. ორჯერ სცადა გამოლაპარაკებოდა, მაგრამ გალინამ ცივად აარიდა თავი. ეს ბესარიონმა შეამჩნია, სახელდახელოდ დამხმარეები იშოვნა, აქეთ იოსებს მოავლეს ხელი, იქით გალინას მკლავი მკლავში გაუყარეს და წასვლის წინ ორთავეს შეერიგება სთხოვეს, მაგრამ ქალმა მთელი ტანით კანკალი დაიწყო და გაფოცებულმა ძლივს დააღწია ბესარიონს თავი.

— იოსები წავა გულნატკენი და ეს მე არ მინდა!.. — მზრუნველობდა ლობჯანიძე. ამ დროს გალინამ ყველასათვის სრულიად მოულოდნელად მღუღარე ცრემლი გადმოყარა და დერეფანში განაპირდა.

— შეხედეთ, უყვარს საწყალ ქალს!.. — ამოიოხრა დარუმ. გალინას კი აღელვებდა არა სიყვარული, არამედ ის გულწრფელი მზრუნველობა, ბაბუციძის მიმართ რომ იჩენდნენ.

— შე გთხოვთ, პატივცემულო ბესარიონ, თავი დაანებოთ გალინა დავითის ასულს. მერე შევრიგდებით ჩვენ, უფრო სხვანაირ საზოგადოებაში და სხვა-

გვარი განწყობილებების პირობებში! — ვადაჭკრა მათრახი იოსებმა თავის ჭველ თანამებრძოლს.

ეს იყო და ეს... იოსებს მეტი არაფერი უთქვამს გამგზავრებამდე.

როდესაც მატარებლის კიბეზე აღიოდა, მაშინლა გაეხსნა კრიჭა.

— ბედნიერი ვარ, — წამოიძახა მან გალინას გასაგონად, — ბედნიერი ვარ. მივდივარ აქედან და თქვენ სუყველანი მაცილებთ, მშვიდობით!.. — შეტრიალდა. ვაგონის კარებთან ლანდივით მიიმალა და სადგურზე დარჩენილნი სრულიად ამაოდ აფრიალებდენ ცხვირსახოცებს, ქულებს, ხელთათმანებს.

III

გალინას მთელი ღამე არ დაუძინია. ბინაში რომ ბრუნდებოდა, გზაზე გურჯიშვილს წააწყდა და რატომღაც შეეშინდა. ვერაფერი გადაეწყვიტა, ისე გრძნობდა თავს, თითქოს თვალუბახვეული უფსკრულის წინაშე მდგარიყო. ნაბიჯის გადადგმა წინ, მისი აზრით, ხრამში გადავარდნას ნიშნავდა. უკან ნაბიჯის გადმოდგმაც უარეს ცეცხლში მოაქცევდა. ხანგრძლივი წამებით გამოლენიებული. მეორე დღით ლოგინიდან წამოდგა თუ არა, მაშინვე ქვესადგურში გამოემართა: აქ მას კარგახანია მჭედლიძე უცდიდა. უკანასკნელ ხანებში იწყენერი ქალი მას ამეცადინებდა.

— გამარჯობა, ალექსი.

— გალინა დავითის ასულს ვახლავარ!

ქვესადგურის კიბე ამოიარეს. გალინა განმანაწილებელი დაღის უკანასკნელ ამპერმეტრს ამონტაჟებდა. მჭედლიძე კი მესამე დღეა მოტორგენერატორის დაბეტონებულ საძირკვლებს თარაზოთი ამოწმებდა. ისინი თავიანთ საქმეს შეუდგნენ.

გალინამ ორიოდე ქანჭიკი მოარგო მარმარილოს ფიცარს. შემდეგ ისევ გუშინდელი საღამო გაახსენდა, თავი იდაყვზე დადო და უსაშველო ფიქრებს მიეცა.

— რათ ხარ დაღონებული, გალინა დავითის ასულო, — ამოსძახა დაბლიდან მჭედლიძემ და სიცილით დაუმატა, — იოსები ისევე ჩამოვა და მაშინ შეგარიგებთ კიდევ!..

— არა, მაგაზე არ მიფიქრია, — უპასუხა ქალმა ძალიან დაგვიანებით და ბაგეებზე ზიზღი გამოესახა.

— მაშ ავად ხომ არა ხარ? — გამოიჩინა ოსტატისაგან გადმოღებული მზრუნველობა ალექსიმ.

გალინა ხანგრძლივად დუმდა. გუშინდელმა საღამომ ის გადაჭრით დაახლოვა ბესარიონ ლობჯანიძესთან, მაგრამ მას მაინც ჯერ არაფრის თქმა არ შეეძლო. იოსებ ბაბუციძეს ის ჯადოსნურად ჰყავდა შებოროკილი.

— ალექსი, — უთხრა გალინამ თავის შეგირდს, — იოსები ჯერ იქნება ჩასული აგარაკში?

ალექსიმ რვეულში რაღაც ციფრები გადაამრავლა, საათები მოუმატა და კითხვაც გამოარკვია.

— არა, ჯერ არ იქნება!

გაღინამ თავისი საქმის გაგრძელება სცადა, მაგრამ ვერც ახლა დაუღო დიდბინით გული.

— გახსოვს, უღელტეხილზე ნივეღირს რომ დაათრევედი, აღექსი! ახ, რა კარგი იყო მაშინ... კარავში რომ ვიძინებდით. მე რომ დავეცი... ღმერთო ჩემო, როგორ მეტკინა მაშინ ფეხი!.. როგორ მეტკინა!..

— მახსოვს, გაღინა დავითის ასუღო, ასე ჩქარა რად დამავიწყდებოდა. — უბასუბა მკედღიძემ და თარაზო სხვა ადღიღას გაღაღიტანა. ამის შემდღე ხანგრძღიღი სიჩუმე ჩამოვარდა.

— შენ რომ იოსებმა ცარიეღი შუშები გაჩუქა? — წამოღდა გაღინამ.

— ხა-ხა-ხა!.. — გაღცინა აღექსიმ და თარაზო ისეღ პირვეღ ადღიღს მოარგო.

— გაღინა დავითის ასუღო, — განაგრძო ცოტახნის შემდღე მკედღიძემ, — ვერაფერი გამიღია: ეს დანადგარი მგონია შეამოწმეს, ლობჟანიძემაც ნახა, მე კი თარაზო მესამე დღეა ამ საკისურებში უცნაურ ციფრებს მაჩვენებს. აი, ნახე თუ არა, ვგრემც გაიხარებ, ჩამოღი და ამიხსენ, რად ხდება ასე?

— ააჰ, ღმერთო! — შეჰკივღა გაღინამ და სანამ შეგირღი განმანაწიღებღ დადამღის ამოვიღოდა, გულიც შეუწუბდა.

მუშები მოცვიღდენ, ბესარიონი და ლადუაც მოიჭრენ.

— რა მოუვიღა? — ჰკითხა ბესარიონმა მკედღიძეს.

— არაფერი მესმის, ოსტატო, რაღაც შევეკითხე, ამან კიღვე დიკივღა და გულიც წაუვიღა. — იმართღა თავი მკედღიძემ.

— ხომ არაფერი დაცა? — შეეჰვღა ლობჟანიძე.

— არა, რა უნდა დაცემოღა? — კანკაღებღა აღექსი.

ხალხი რომ შეგროვღა და გაღინა მოასულიერეს, მან ჯერ დღფეთებული თვალღ გაახიღა, შემდღე სულმოუთქმეღი ტირიღი აუტყდა, იმდენი ათვალღერა შეკრებიღნი, სანამ ბესარიონი არ მოძებნა.

— რა მოგვიღდათ, გაღინა, ასე რამ შეგაწუხათ? — შეეკითხა მაშინ ლობჟანიძე.

— ღმერთო... თქვენა ხართ მოწამე... მე ამას არ ვიტყოღი... მე ამას არ გავამხეღდი... მე იოსებთან მართალი ვარ, მე ვიქნებოღი ჩემთვის ჩუმად, ის კი თავისთვის იქნებოღა, რა ვქნა მე ეხღა... აჰა-ჰა-ჰა... — ტიროღა ინჟენერი ქალი. რომელიც შეკრებიღ ხალხს სრუღებით ანგარიშს არ უწევღა. როდესაც დაამშვიდეს და მოასულიერეს, მან ბესარიონი, გურჯიშვიღი და მკედღიძე მიიწვია კალკე ოთახში, ჩაიკეტენ.

იმავე დღეს დააპატიმრეს ზებო ინაიჩი, გაჩხრიკეს სახღის სარდაფბ და ფართღეუღის აუარებღელი, ხეღუხღებელი კიბები იზოვეს. აი, საიღან გებუღობდენ, თურმე, გასატებ ვავონების ნომრებს.

— ამას ყვეღაფერს მე ვხეღმძღვანეღობღი, იოსები არაფერ შუაშია, — გაღცხაღა ქაღალღიღიღათ გათეთრებულმა ზებომ.

— აი, თურმე როგორი ყოფიღხარ შენ! — განუწყვეტღიღ ყვიროღა მკედღიძე, და ზებოსკენ საცემად მიიწევღა. შემდღე წინ გაიგღო... უკანასკნეღად ზებომ ამოიღხრა და თვალები მოისრისა.

ბესარიონ ლობჯანიძე უსაშველო სასოწარკვეთას შეეპყრო... როგორ მოხდა, რომ სურამში ასეთი ამბები დატრიალდა... ჩანს, მასზე მეტს სხვები მუშაობდნენ, ის კი, თურმე, ღრმა ქურში იჯდა და მარტო საინის სიფარტის ცახხედავდა მალა, საკუთარი თავის ზემოთ, ხოლო რაც მის გარშემო ნამდვილად ხდებოდა, დაფარული იყო.

— აფერუმ იოსებ.. უყურებ რამდენი შესძლებია?!

მხოლოდ ახლა გახსნა ბესარიონმა მეორე ლიანდაგის გაყვანის ვერსიის, აგრეთვე ორმოების დაქცევის, გაქედლი ანძების, უვარგისი იზოლატორების, რკინის როსტოვში გაგზავნის, და სხვა ასეთი წვრილმანების სათავე.

— აა... თურმე!! — აბოდებდა ცეცხლწაქიდებულ ბესარიონს და ასე აწუქრებს რომ გაჰყვებოდა, ისეთი ჯავრი მოსდიოდა, თითებს იკბენდა, თვალგბს უმწეოდ აბრიალებდა და სახეზე მოწოლილი სისხლი სუნთქვას უშლიდა.

— უყურებ შენ რა გამიკეთეს!!

გმინავდა ბესარიონი, ფიქრში წასული ბრაზით მოიღუშებოდა, ძალა უნებურად მუშტი ენასკვებოდა და კიდევ კარგი იმ საათებში იოსები ხაშურში არ იყო, თორემ გულგახეთქილი პირისპირ მოითხოვდა ანგარიშს.

— უყურებ შენ მაგ უმადურ ქოფაკს... როგორ შეიშენა ჩვენი მზრუნველობა და ზურგს უკან კი ამოფარებული ქვა დაჰქონდა, დღეღალამე კეფაში გვიმიზნებდა და ყოველ წუთს წაფერხებას მოელოდა... ისე დაუდგამს საკისურები, ეხლა ხომ მშვენივრად მუშაობს, საში წლის შემდეგ მრტორგენერატორი დადგებოდა „გამოურკვეველი მიზეზების გამო“, ეს გამოურკვეველი მიზეზები მარტო მისთვის იქნებოდა მისახვედრი... — და ასე გაცხარებით რომ მსჯელობდა ბესარიონი, მის თვალწინ ალექსი მჭედლიძის უცნაური მოჩვენება იყო დარქობილი, და ინჟინერს, სიამაყით და კმაყოფილებით სავსეს, მრავალმნიშვნელოვნად ეცინებოდა.

არა, ბესარიონმა ვერ გაამართლა პარტიის იმედი და დავალება, ძალიან ბევრს ენდობოდა უცნობ პირებს, მაინც საკისურს როგორ არ მიაქცია ყურადღება, ამდენი საქმე ებარა, ბატონო, და გამორჩა, უეჭველად შემთხვევით გამოეპარა მხედველობიდან, რამდენ ერთისთვის უნდა გაეძლო...

— მე კი რა აღმოვჩნდი, ქალაჩუნა და ხელის სათამაშო, ყველას დასაბრკილებელი და მოსახმარი!!

— ხვდება, ბატონო, სუყველაფერი ხვდება ბესარიონს, პარტიიდანაც რომ გამორიცხონ, ახი არის მისთვის. განა ჩვენ ისეთ დროში ვცხოვრობთ, რომ ყველა ადამიანს შეიძლება სინიღისზე ენდო, განა ასე გვასწავლის ჩვენ პარტია. არა, ამ შეცდომას ბესარიონი ვერ გამოისყიდის, ვერც ქვეყანა აპატივებს.

განა მოსკოვის ქარხნის „დინამოს“ უბრალო, რიგიანი მუშა არ სჯობია ახლა ინჟინერ ბესარიონ ლობჯანიძეს, განა ეს ქარხანა ახლა უფრო წინ არ წავიდა, ვინემ სურამი?! უღელტეხილზე უცხოეთიდან შემოტანილი მოტორგენერატორი დადგეს, ელექტრომაგალიც ამერიკიდან გამოიწერეს, ხოლო ქარხანა „დინამომ“ რამდენიმე დღეში ისე აითვისა უცხოეთის ტექნიკა, ახლა ამერიკულზე უფრო მძლავრ ელექტრომაგალს უშვებენ, გენერატორსაც ამზადებენ. განა „დინამომ“ არ გაუსწრო სურამს? ბესარიონმა არა თურაიმე ტექნიკური გაუ-

მჯობესების შეტანა, უცხოეთიდან გამოწერილ გენერატორის წესიერად დადგმაც ვერ მოახერხა. მაშ რისთვის გაგზავნეს ის სასწავლებელში ხაშურის საორთქლმავლო დეპოდან. დარჩენილიყო მემანქანედ და ეკეთებია ის საქმე, რასაც მოერეოდა. მაშ რისთვის დაიხარჯა ამდენი ათასი მანეთი ბესარიონის სწავლაზე? სირცხვილი, განა სირცხვილი არ არის ესა?!

გამოქონდა საკუთარ თავზე მკაცრი სასჯელი სურამის მშენებელს.

— ვგრძნობდი შე ამას, ბატონო, ვგრძნობდი, — იძახოდა ერთსადიამევეს გაცეცხლებული გურჯიშვილი. ამიტომაც მოვხსენი ზებო. არაფერი მასალა არ მქონია, მაგრამ ისე ვგრძნობდი!

ალექსი მჭედლიძე და ლადუა გურჯიშვილი ეახლენ ბესარიონს.

— ბაბუციძე ჩამოუყვანიათ! — დაიწყო ფროთხილად გურჯიშვილმა და ლობჯანიძეს პასუხის გაცემა დააცადა.

— მერე? — იკითხა ბესარიონმა

— ხომ არ მოისურვებ ნახო პირადად?

— არა, ტფილისში გააგზავნონ!. — თქვა უკმეხად ბესარიონმა, ხოლო შემდეგ დაგვიანებით დაუმატა, — სად იყავით თქვენ, ამხანაგებო, ალექსი მჭედლიძე, გურჯიშვილო, როდესაც ჩვენ ასეთ საქმეს გვიმზადებდენ!

ახლადმოსულნი ხმას არ იღებდენ. შენ თვითონ სად იყავიო, — უნდა ეთქვა გურჯიშვილს, მაგრამ ვერ შეუბედა. რაკი ისინი ხმას არ იღებდენ, ლობჯანიძემ განაგრძო:

— გვიან არის, ჩემო კარგებო!..

მჭედლიძემ ოსტატის დამშვიდება სცადა:

— ეს მართალია, მაგრამ იოსებს, ალბათ, უფრო მეტის გაკეთებაც ენდობებოდა, ჩანს, არც სალახანები ვყოფილვართ. ხომ სწორია!!

— როდის ჩამოიყვანეს? — იკითხა ბესარიონმა გულცივად და ცალთვალად დაწყურა, შემდეგ გაეცინა.

— ახლახან. ისე იქცევა თურმე, გიჟი გეგონებათ, ძალიან აჩქარდაო, გადმომცეს. ხა-ხა-ხა! — ჭიხვინებდა მჭედლიძე,

ბესარიონ ლობჯანიძემ იმ რამდენიმე დღეში მთელი წარსული მუშაობა გადააფასა, გულნატკენს ყველაფერი არარაობად ეჩვენებოდა, ვერ შერიგებოდა იმ აზრს, რომ ადამიანები, რომლებიც მის გვერდით მუშაობდენ, აწყობდენ ასეთ მუშანათობას... და ბესარიონი რომ გაჰყვა ფიქრს, ამ გარემოების ახსნაც ადვილად მოახერხა:

— აქ სურამის საქმე არ წყდებოდა, ძველთაგანვე ერთმანეთისადმი დაპირდაპირებული ძალების კიდილი იყო, და ბესარიონს სწორედ ამიტომ ვერ ებატივებია საკუთარი თავისათვის, რომ ამ კიდილში ხანდახან წასთვლემდა და პევრი რამ მხედველობიდან გამოუშვა. ხომ წვრილმანი იყო გენერატორის საკიპური, ხომ მეორე დღესვე აყარეს საძირკველი, ბეტონი აანგრის და შეასწორეს, მაინც მუდამ მხნე, ენერგიული, გამბედავი ჯიქური ბესარიონი, საცოდავ მოწყე-

ნას და სასოწარკვეთას დანებდა. ახლა მისთვის ყოველგვარი ლაზათი დაეკარგა უღელტეხილზე დახარჯულ შრომას.

— უკეთესი არ იყო ისეთ ვინმეს მოეკიდა ხელი სურამისათვის, რომელიც საქმეს თამამად მოერეოდა? კი, უკეთესი იყო, მაშ რად გაეჩხირა აქ ბესარიონ ლობჯანიძე?

— სულელო ჩემო თავო, არ მიჯობდა საქათმეები მეშენებია და ასეთი სირცხვილი კი არ მეჭამა?.. კი უჯობდა ბესარიონ ლობჯანიძეს, მაგრამ ახლა რომ გვიან არის? რომ გვიან არის ახლა?

ყოველდღე თითო წვრილმანი სამუშაო მაინც თავდებოდა, მაგრამ ახლაც ეს ლობჯანიძეს არ ახარებდა. ხაშურის ლიანდაგებში საკონტაქტო ქსელის მონტაჟი რამდენიმე დღით ადრე მოისტუმრეს და მიღწეული ეკონომიით სურამის რკინისგზის შტო გადაიყვანეს ელექტროწევაზე, ეს გურჯიშვილის ინიციატივა იყო. ის მოვარდა ბესარიონთან და საქმის ვითარება ახარა, ლობჯანიძეს კი ერთიც არ გაუცინია. გადამცემმა ხაზმა რიონჰესამდე მიადგია. ზესტაფონში გენერატორი გამართეს, ეს კოტჩენკოს და მიქაბერიძის ვაჟკაცობა იყო, — არც ეს ახალსებდა ინჟინერს. ახალი გეგმა მიიღო ბესარიონმა, სურამზე განთავისუფლებული მუშები ხაშურ-ტფილისის ხაზის ელექტროფიკაციის სამუშაოებზე უნდა გადაეყვანა, რამდენიმე ხანში ელექტრომაგალი ხაშურიდან ტფილისში უნდა შესულიყო, ხოლო შემდეგ წლებში კიდევ წინ წაიწევედა ბაქოს მიმართულებით, სადგურ აქსტაფამდე, ხოლო ბათუმის მიმართულებით სადგურ სამტრედიამდე... ლობჯანიძე არც ამაზე ფიქრობდა. ხაშურის საორთქლმავლო დებოს მისი არსებობის სამოცი წლის თავზე საძირკველი ეთხრებოდა, გაბედნიერებული და სიცოცხლის უფლებამინიჭებული უღელტეხილის მემანქანეები ტოვებდნენ მშობლიურ დებოს, ზოგი ლენინაკანის, სამტრედიის, ტფილისის და ბაქოს დებოებში გადაყვდათ, ზოგიც ელექტრომაგლის მართვას სწავლობდა. ისინი უხვდებოდნენ ლობჯანიძეს გზაზე, აგონებდნენ მატარებლების დამსხვრევის და დაღმართზე გაქცევის ამბებს და სურამზე გამარჯვებას ულოცავდნენ, მაგრამ არც ეს აღფრთოვანებდა ხაშურის დებოს ყოფილ მემანქანეს. ბესარიონი ოცნებობდა სამუშაოებიდან განთავისუფლებულიყო და დაესვენა.

ოსტატს ასეთ ყოფაში რომ ხედავდა, თავის მხრივ მჭედლიძეც წუხდა, ამხანაგებში მოკალათებული სულ მუდამ ერთსადაიმავეს ჩიოდა:

— ამდენი წელიწადი ჩემს თვალწინ ერთგულად იმუშავა იმ კაცმა, დღე-ღამე ოცნებობდა, თუ როდის იხილავდა ელექტრომაგალს, თავისი ოფლით შეადგინა პროექტი, თვითონ გვასწავლიდა ჩვენ მონტიორის ხელობას, აღფრთოვანებული, ბედნიერი ორი წელიწადი ელოდა, ელოდა, და აი ბოლოს ყველაფერი ჩაუშხამდა და გაუუგემურდა!

დადიოდა ასე სასოწარკვეთილი ბესარიონი და მხოლოდ ერთმა გარემოებამ რამდენიმე ხნით დაუბრუნა მას სიცოცხლის ძალუმი ფეთქვა. ბათუმის ნავთსადგურიდან ორთქლმავლებმა ორი ამერიკული ელექტრომაგალი ამოიყვანეს „ჟენერალ ელექტრიკის“ ფირმისა. იმ დღეს სადგურ ხაშურში ლიანდაგებზე საღლუმო მუშაობა დროებით შესწყდა. სამივე მხარის ნიშანსვეტებამდე მოაწყდა ხალხი. ყველას უნდოდა ხელით შეხებოდა უცნაურ მანქანას. ელექტრომაგალს

ჩამოყვენ ამერიკელი და იტალიელი ოსტატები. ხაშურის დეპოს ორთქლმავლები განგაშებდნენ, სასულე ორკესტრი გრიალებდა, ზურნა ჭიჭყინებდა, ვილაცებები ცხენს დააჭენებდნენ. სადღაც არღანს ატირებდნენ... ბესარიონსაც დაეტყო გამოცოცხლება, მაგრამ ისევ მოიღუშა.

ამ საერთო ორომტრიალში ხმაჩაწყვეტილი ორატორები პათეტიურად შლიდნენ ხელებს და ოფლში გაზუნზუნლი საზეიმო სიტყვებს წარმოსთქვამდნენ.

ბესარიონ ლობჯანიძე მთელი ამ ხნის განმავლობაში წყნარად იღიმებოდა და აღმაცერად ათვალეირებდა შეგროვილ ხალხს... ეს ხალხი მზათ იყო თუგინდ ზელზე აყევანა მწვანედ შეღებილი, მაღალ ბორბლებზე შემდგარი ტანმოორჩილი მანქანა და ქუჩებში პლაკატივით ეტარებია.

უცხოელებმა ქართულად ჯერჯერობით ორი სიტყვა იცოდნენ: ჰო და არა... ამ ლექსიკონითაც საუცხოოდ გაჰქონდათ თავი და განუწყვეტლივ ელაპარაკებოდნენ ბესარიონს.

IV

მოვიდა ის დღეც: პირველი სახალხო მატარებელი უნდა ჩაყევანათ სურამის თავდაღმართზე. მშენებლობის უბანი საზეიმოდ იყო მორთული, გალინას გაუნღებელი სიცხე ჰქონდა, ამდღეს უკეთესად იყო, ფეხზე დგომა შეეძლო, მაგრამ როგორ მიეღო ზეიმში მონაწილეობა? სასულე ორკესტრის გრიალმა ლოგინიდან წამოაბტუნა. ფანჯრიდან მორიდებით გადაიხედა. გვერდით ჩაიარეს, წავიდნენ. გალინა დაემხო ლოგინზე, ღრმად ჩარგო საბანში თავი და ატირდა. და ასე თავდაღმა რომ იყო დამხობილი მხრები საცოდავად უკრთოდა... როგორ უნდა გამოესყიდა მას თავისი უაზრო ღუმილი? იტანჯებოდა ამაზე ფიქრით. რკინისგზის სადგურზე და ქალაქშიც ყოველი დარაბის წინ წითელი დროშები ჩამოეკიდათ. საორთქლმავლო დეპოს კედელზე უშველებელი პლაკატი იყო გაკრული. ქალაქის მოსახლეობა სადღესასწაულოდ ემზადებოდა. ქალები დილიდანვე მაღალქუსლიანი და სუარეო კაბებით გამოვიდნენ ბაზარში. სრულ თერთმეტ საათზე მოსწავლე ახალგაზრდობის კოლონები ერთი ჟრიაშულით გაემართა ბესარიონთან კარებისკენ, ამათ მიჰყვენ ფიზკულტუროსნები, ბოლოს დეპოს მუშების ვანიერი რიგებიც გამოჩნდა.

გამართული ელექტრომავლები პანტოგრაფაწეულნი მაღალი ძაბვის ქვეშ იდგნენ და განუწყვეტლივ გრიალებდნენ, თითქოს ზაჰესის კაშხალთან განზე გადაშვებული წყალი ხუოდა და გმინავდა.

— ეს კომპრესორის ხმა არის!.. — უხსნიდა ალექსი მკედლიძე საზოგადოებას. — თქვენ გინახავთ როგორ სუნთქავს ორთქლმავალი, ის მაშინ საკვამლე მილიდან ნაწყვეტ-ნაწყვეტ, წვრილად უშვებს ორთქლსა და მუხრუჭებისათვის ქებაში ჰაერს ტენის. ელექტრომავალი კი ჰაერს კომპრესორით იხაზირებს. ხედავთ, რამდენი განსხვავებაა? ამიტომაცაა რომ ის თავდაღმართზე ორიათას ტონას ჩაატარებს და ნაბიჯსაც არ აუჩქარებს...

უცხოელები მანქანაზე ტრიალებდნენ, და ხალხს ისეთი შთაბეჭდილება რჩებოდა, თითქოს ისინი მკედლიძეს ებაასებოდნენ და პირიქით მისგან სწავლობდნენ

— აქ კიდევ მოტორია მოთავსებული, — განაგრძობდა თბინარელი უმიწა-
წყლო და უსახლკარო.

ხაშურის დეპოს მემანქანეები პირდაპირი უსმენდენ, ყველას უნდოდა
ახლოს მოსვლა და მჭედლიძის სიტყვების გაგონება. ამიტომ ჯიკაობით ერთმან-
ეთს გვერდს უნგრევდენ, ტანსაცმელს ახევდენ, და მჭედლიძეც იძულებული
იყო დროდადრო საუბარი შეეწყვიტა.

ტფილისიდან მოელოდნ სახალხო მატარებელს, ის დღის 12 საათზე, ზედ-
მიწვევით დანიშნულ დროს მოვიდა კიდევ, ჩვეულებრივზე გრძელი, გირლიან-
დებით, ნაძვის ტოტებით და ბაირალებით მორთული. გაზეთებმა დილით დაბე-
ჭილი სადღესასწაულო ფურცლები გამოიტანეს და ცა და ქვეყანას მოდვეს.

მიტინგი რომ გაიხსნა, ბესარიონ ლობჯანიძემ მშენებლობის დამთავრების
თაობაზე სტუმრებს პატაკით მიმართა.

გრილებდა ტფილისელების სასულე ორკესტრი.

— ვაშა... ვაშა... შააა!!.

ირხეოდა ჰაერში. ელექტრომაკალის ბაქანზე შემდგარმა ლობჯანიძემ, ერ-
თიანად გაფითრებულმა და საზეიმოდ მორთულმა, სიტყვა წარმოთქვა:

— ამხანაგებო! რაც გავაშენეთ, თქვენ ამას ხედავთ, თუმცა ბევრია შიგა-
დაშიგ პირადად ჩემთვის ღრმად საწყენი, ეს ჩემი თავისთვის მე ვერ მიბატყე-
ბია, მაგრამ ამ თქვენ სიხარულს რომ განვიციდი, ერთის იმედი მეზადება: ჩვენ
სუყველანი საერთო ბრძოლით ხელიხელჩაკიდებულნი წავალთ უფრო წინ...

ბევრი მუშაობაა, ამხანაგებო, ჩატარებული, ახლა მე ამას თქვენ ვერ ჩამო-
გიტოვლით, მაგრამ მარტო ტრანსფორმატორების, გენერატორების, ზეთის ამო-
მრთველების, ვოლტმეტრების დადგმით, ორასორმოცდაათ კილომეტრზე უდიდეს
ჰიდროცენტრალების გამაერთიანებელი ხაზის და სამოცდასამ კილომეტრზე სა-
კონტაქტო ქსელის მონტაჟით არ ამოწურულა საქმე. სურამმა აღზარდა ადამიან-
ნები, რომლებიც შემდეგ უცხოეთის პრაქტიკის ზოგიერთ ინჟინრებს უბორკავდენ
ხელფებს დამნგრეველ მუშაობაში.

აქ მშენებლობის დაწყების წლებში მოვიდა ხალხი, რომელთაც ეცვათ ქვეშ-
მოხუცული ჩოხის ძიქვები, ქალამნები. ისინი მოვიდნ ქართლის მიყრუებულ სოფ-
ლებიდან, რომელთა სახელები რუისი, აძვისი, წრომი, ბრეთი ახლაც გვესმის რო-
ვორც ვახტრების დროს აღმოჩენილ ბრინჯაოს რეკვა, ისინი მოვიდნ და მთე-
ლი დღე ყაყანებდნ მოსავალზე, ქარხალზე, გვალვაზე, ანეულებზე.

შემდეგ სურამში მათ შეითვისეს ურთულეს ელექტრომოწყობილობათა
მონტაჟის ტექნიკა, რომელიც აქამდე ჩვენს ქვეყანაში არავინ იცოდა. ქვის ვია-
ლუკებზე ბაწრით ჩამოკიდებამ, უღელტეხილის გამხვრეტაგმა ქარებმა, რკინის
კონსტრუქციებზე დღედაღამ განუწყვეტელმა „ჯამბაზობამ“, გაყინული ნიადაგის
ანძების ქვაბებისათვის ლალუმით აფეთქებამ და ღამით საველე სადგურების ბა-
ქანზე ან მორიგის გრძელ სკამზე წოლამ მიაღებინა მათ მონტიორის კვალბი-
კაცია. გაუმარჯოს ამ ახალ ადამიანებს, ამხანაგებო!

— ვაშა... ვაშა... შააა...

გუგუნებდა მიღეთის ხალხი.

გრილით და შხუილით წამოვიდა ელექტრომაგალი. ბუფერის თევზებზე
ოდნავი შეხებით მიუბეს სახალხო მატარებელს...

ელექტრომაგალის ბაქანზე იდგენ ბესარიონ ლობჯანიძე, ალექსი მჭედლიძე,
ლადუა გურჯიშვილი, ხაბეიშვილი, კოტჩენკო, მიქაბერიძე, გაზეთის მუშაკები და
ტფილისის სტუმრები.

დებოს საყვირის, ორთქლმავლების სალუტის, ზემის მონაწილეების ჟრიაშუ-
ლის საერთო განგაშიდან ელექტრომაგალის სირენის დახვეწილი ხმა მკვეთრად
გამოირჩა. მატარებელი დაიძრა. ჩაზნექილი რონები აიმართენ, ბორბლები აქაქან-
დენ და შემადგენლობამ ერთბაშად, ისრებიდან გასვლამდე სრული სიჩქარე გა-
ნავითარა.

ლობჯანიძე იყურებოდა წინ უღელტეხილის კალთებისაკენ, სადაც ნელნელა
მოცურავდა ნისლი. შემადგენლობა ისე მიქროდა, თითქოს ცისკენ მიემართებოდა,
ოკინის პატარა ხიდებზე ხმაურობდა და როდესაც გვერდით ოქროს ყანებს ჩა-
უქროლებდა, დაყურსული მძიმე თავთავები ამღვრეულ ტალღებივით შრიალებ-
დენ, გორაკები ირყეოდენ, მატარებელს გარშემო უვლიდენ და შემდეგ უკან
ჩრებოდენ ჩამწყრივებულნი. ველარ გაარკვევდით მატარებელი მიდიოდა იქით,
თუ უღელტეხილი მოცურავდა მატარებლისაკენ. გვირაბში შეიჭრენ... დაბნელდა.
მაშინ გირლიანდები ათასფრად აენთო და აზიმზიმდა. შუა გვირაბიდან დაღმართ-
ზე მოტორმა დაიწყა მუშაობა, როგორც დინამომ, და ხაშურის დახურულ ქვე-
სადგურში განმანაწილებელ დაფასთან მჯდომმა მიიღო პირველი უფასო დენი.
რომელსაც ელექტრომაგალი იძლეოდა...

წითელ, ცისფერ და ყვითელ ლამფებით აზიმზიმებული საზეიმო მატარებ-
ელი მიქროდა წითის გვირაბში, ლობჯანიძე გაჰყურებდა უშველებელი ელექ-
ტროლამფებით გამოჩირაღდნებულ გირლანდებით მრავალფერად განათებულ
ქვის კედლებს და გაფითრებული მჭედლიძეს ეკვროდა ზედ. დროდადრო მღელ-
ვარებისაგან თავს ვერ იკავებდა და ალექსის მკლავზე წაუჭერდა ხელს:

— ხედავ, ალექსი!!.

— კი ვხედავ, ოსტატო!! — შემდეგ მჭედლიძე თავის მხრივ გურჯიშვილს
კითხებოდა, ლადუაც პასუხობდა:

— ვხედავ და ჯერ რაღაც უცნაურობა მგონია!

სუფთად გაკრიალებულ ნიკელის ლოგინზე წევს ალექსი მჭედლიძე, ოთახის
ფანჯრები ღიაა და უღელტეხილის ნიავი საწერ მაგიდაზე დაყრილ ქალაღის
ფურცლებს აფორიაქებს. შუა ოთახში სასადილო მაგიდის გარშემო სკამები ლამაზად
არის დალაგებული. მეორე კუთხესთან პატეფონი უკრავს. ალექსიმ სქელტანიანი
წიგნის კითხვა დაამთავრა, კედლისაკენ გადაბრუნდა და ფიქრებს მიეცა:

— რა არის ახლა, მაინცდამაინც, ელექტროწევა? — ფიქრობდა ის, სურა-
მით უკმაყოფილო, — ცოტა ხანში ელექტრომაგალი ჩამორჩენილ ტექნიკად თუ
ჩაითვლება! — ალექსის ამ სქელტანიანი წიგნიდან ამოკითხული ახალი ამბები
იზიდავდა, სურამელებს, თურმე თავი რომ ასე ამაყად მოჰქონდათ, ჩვენმა ცხოვ-
რებამ უფრო წინ გაუსწრო. ავიომატარებელი დაემონტაჟებიათ მოსკოვში, რო-

შელიც ბოძზე ჩამოკიდულ რონებზე სწორედ ელვის სისწრაფით ისრიალებს. ამერიკაში კი ამას წინათ ექსპლოტაციაში გაეშვათ „ზეფირ ექსპრესი“, რომელიც წუთში სამ კილომეტრს გადიოდა, ესე იგი საათში 180 კილომეტრს. ჩვენებსაც დაემონტაჟებიათ ამავე ტიპის მატარებელი 300 კილომეტრის სისწრაფით საათში... და ალექსის აღედრა უსაშველო სურვილი, როგორმე ამ მოწინავე ტექნიკაში გაერია ხელი, მაგრამ ეს ახლა ისე მიუწდომლად ეჩვენებოდა, როგორც ორიოდე წლის წინათ მონტიორის ხელობა. დაღლილი და სასოწარკვეთილი, უფრო ტანზე ბუსუსების მომგვრელ ფიქრებისაგან დაღლილი უცნაურ მოწყენას მიეცა. და რომ ამ თავბრუდახვევისაგან გამორკვეულიყო, გულის ჯიბიდან ვერიას წერილი. ამოიღო და შეეცადა მეთედ წაეკითხა: „ალექსი—სწერდა ვერია,—თხინარა ის ათარის, რაც შენ გინახავს და გახსოვს, ეს კარგა ხანია მთელმა ქვეყანამ და შენმა კულმაც იცის. შარშან მე მარტო ორასი დღე გამოვიმუშავე. მიხომ სამას ორმოცდაათი, თითო დღეზე 16 კილოგრამი პური, საკმაო კარტოფილი, მუხუდოლობიო და ვაშლი მივიღეთ. მიხომ კარგი სახლი დაიდგა. ვინც განზრახ საქმეს ურევდა მათ მოუარეს. შილაკიძეს აღარაფერი დარჩა. ეს იმოდენა ფარფაშს დაჩვეული ოჯახი ერთ ოთახში იძინებს. ნუ, ჩემო ალექსი, მე ნუ მტოვებ ასე... ჩამოდი. ჩამოდი...“ და ასე ლოგინზე წამოწოლილ, ტანდასუსხულ ალექსის გულმა უგრძნო, რომ ჯერ კიდევ მისთვის თითქოს ვერია არც იყო დაკარგული, ხოლო ძველი თხინარა წაცურდა სადღაც უკან, თავისი გაბზარული კოშკით, კობახებით და ცხერის ნაობრალით, შილაკიძის ოჯახით და ეფრემის ნამოსახლარით.

1931 — 34 წელი
სურამი—ტფილისი.

მშვიდობით! — მესმის სიმღერა მთების —
მთების ჩონგური, მთების ნალარა.
მზეს რომ გავცქერი, თან მეც ვინთები,
თითქოს სხივები გულს დამეყარა.

ველარ მოვისმენ ფოთლების შრიალს:
მინდიავე! მომდევს შენზე ფიქრებიც.
ჩემო გმირებო, ნუ გეშინიათ,
თქვენი ვარ, მკვდარიც თქვენი ვიქნები.

... ჩამავალი მზე თვალებს ნაბავდა,
შეწყდა შრიალიც ჩარგალში წამით.
მთებს დაეხურა ღამე ნაბავდა,
როგორც ფშაველას წამოსასხამი.

და ჩარგაულას მოთქმა, დილის ხმა
დაფარა თარის მტირალ ძაფებმა.
ჩამალა სადღაც დაბლა ტფილისმა
ქაყას გრივალი და გამძაფრება.

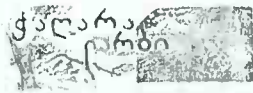
გავიდენ წლები... როიგ ჰყვავიან
ღვია და დეკაც ახლა მთა-ველად.
გმირებს ზეიმით აუყვანიათ
მთაზე მყვირალი ვაჟა-ფშაველაც.

მკვლარის სტიქონები

არ გიცნობდი მე შენ გუშინ,
 არც მენახა ეს გზა დიდი;
 უცებ შემხვდი, ამ სადგურში
 გამოსულხარ და რძეს ყიდი.
 წუ გაკვირვებს, ხსოვნას დარჩეს,
 რომ გარემოს ვუმზერ ხარბად;
 მე მგზავრი ვარ, აქ ვერ ვამჩნევ
 ვახის ლერწით შორთულ ხარდანს.
 ვერსად ვნახე ღელე ურჩი,
 ქვების წყობა კლდეთა მსგავსი;
 მარად მწვანე ჩაის ბუჩქი
 აქ მიწაზე არსად არ ზის.
 სხვა მხარეა... ცუდი განა?!
 მინდვრებზე ძევს თითქოს მთვარე;
 ბზინავს მწიფე პურის. ყანა
 და აჩერებს მგზავრის თვალებს.
 ფერი მისი მივსებს ვაგონს,
 მკას დაიწყებთ ალბათ მალე.
 ამ მხარეში, რომ არ გაქო,
 გყვარებით შრომა ქალებს.
 ვნახე ბევრგან ცელით ხელში
 გოგონები შენი კბილა,
 თივას სჭრიდენ... მათი ეშხი
 მაგონებდა სოფლის დილას.
 მოვსდევ მინდვრებს, გზა წინ მიდის,
 ვერ მივადექ ქვეყნის კარებს...
 რა ვრცელია და რა დიდი
 მადლიანი თქვენი მხარე.
 შორს მივდივარ... დღეა ცხელი,
 დონს დავხედავ, ვიცი, ადრე.
 თუმცა მორცხვად რომ მიცქერი
 აქ დარჩენაც მომანატრე.
 სად ილამებ, ან ვინ გშველის?
 სოფელი გაქვს ალბათ ახლო.
 ვიცოცხლოთ და ეზო შენი
 მეც ოდესმე იქნებ ვნახო!

მთა გაწვილებულ მუნჯივით გიცქერს.
სცილდება სივრცეს გროვა ნისლეზის...
მერცხლებმა ლაქვარდს
სიმღერა მისცეს...

შე სხივებს ესვრის ბორანის ფიცრებს,
და ალაზანში სხედან კლდის მხრები...

დამწვარა ღამე როგორც ნახშირი,—
ღამე—გაშლილი ყამირ მიწაზე,
ცის დასავალზე
ნაჭერ ვაშლივით

ჰკიდია მთვარის თეთრი აჩრდილი,—
და ფერდობების მუქი სიმწვანე...

ბორანზე დგებარ,—
და სუნთქავ ხარბად.

შენ ახლა ალბად ოცნებობ ისევ...
მოარხევს ჰავლებს მსუბუქი ტალღა;
შხუილი გარბის ალაზან გაღმა,—
და ტირიფების ლაშქარი ისმენს...

როცა ჯერ კიდევ ბინდების რიგი
ბუდობდა ირგვლივ, მხრებგიშრიანი,
როცა მარტოდენ მთის წვერებს ლიბრი
მოშორდა ზანტად...

და მერე იგი
იკარგებოდა ფრთების შრიალით,—

ადგა სოფელი... და როგორც ჯარი
ბუმბერაზ ჯანით მოადგა ბორანს;
არ იყო შუღლი,
არ იყო ჯაფრი,
არ ეკრათ გულზე სიმწუხრის ჯანლი
და ხანჯალივით პირბასრი მტრობა!..

დასძარ ბორანი,
გავიდა ყველა...

და უკვე ხედავ გმირების ვარჯას...
ამდგარა ცაში წერაქეთა ქღერა,—
ვალხენს ჯავშნიან ყამირის რღვევა.
და უცნაურად გერხევა მაჯა!..

...სამოცმა წელმა განვლო ქარულად.
დროთა მარულამ ვერ მოგსპო კაცი!

სიცოცხლე გინდა,—

რომ სიხარულმა

გაინავარდოს ალამდარულად,—

და გიმზეროდეს მხარე წარმტაცი...

მოხუცო, წუხელ მითხარი მშვიდათ:

„მალატობს ხშირად ტიალი მუხლი“...

ნიაფი ჰქროდა,—

ტყე შრიალს შლიდა...

მთვარე გვიმზერდა ღრუბლის კოშკიდან,

და ნაპრალებში დიოდა მწუხრი!..

დიოდა მწუხრი...

ისმოდა ჩქამი.

სხივები ჩქარი—უვლიდა დავლურს.

არ გედებოდა ფიქრების ჩვარი,—

ახალგაზრდული იერით სჩანდი

და აჟღერებდი მოსირმულ ფანდურს!..

სიცოცხლე გინდა?

იცოცხლებ ისევ!—

რომ შეეთვისე მხარეს მთებიანს.

თუ თვალებიდან მოდენი ისრებს

და გამოდრავებს ზღვა სიხალისე,—

მაშინ მუხლებიც ვამაგრდებიან!..

ჯანმავარ ბიჭებს ბეჯითად შევლი;

გარუჯულ ხელით

საჭეს აბრუნებ...

მოკვეთილ შუბლზე დიმილი გშვენის.

იმხიარულე, ჭირიმე შენი,—

შენ ვერაფერი გაგანადგურებს!

ქალარა ლარბი!—

თამამად გეტყვი:—

ახალი ქვეყნის ღვიძლი ხარ მართლა!..

თუმცა გაზაფხულს სიბერით შეხვდი,—

ირჯები მიინც... სამშობლოს ეტრფი;

და მღერი ლექსებს გრძნობებით გამთბარს!..

ქაბაძების
კვათი

არ მიძებნია მე ნამღვილი ღღე,
ნამღვილი წელი
ჩემი გაჩენის,
შემდეგ ვავიგე,
რომ ითაღლითეს
და პურმარილით
მოპირეს მღვდელი...
ბევრი არ. მახსოვს,
ვიყავ პატარა,
და მეშინოდა თეთრწვერა კაცის,
სისხამ დილაზე
ფეხზე ამდგარმა
დავიმსახურე მოპყრობა მკაცრი.
ბოლოს შემიპყრეს
უბნის ქალებმა,
ვინაც შიშს მგვრიდა
იმ კაცს მიმგვარეს,
დამაშოშმინეს ბევრმა თვალებმა
და ოთახები შემომატარეს...
...ნათლობის შემდეგ
აღარ ვტიროდი,
იყო სუფრაზე სიმხიარულე-
ლაყლაყა შუბლზე
მეცხო მირონი,
ვთვლიდი ნაჩუქარ
ბრჭყვილა ფულებს.
ამ დროს მახლობლად
ატყდა წივილი.
წამოიშალა ხალხი ერთბაშად,
ფრონტზე მოეკლათ
მეზობლის შვილი,
და სიხარულის ნაკადი დაშრა.
იმავე ღამით თურმე ბაასი
ჰქონდათ მყლეტავი
ომის შესახებ,
მოუფიქრნია ბაბუა ვასილს,

— ჩქარა მოუსწრებს

მშვიდობა ხალხებს.

ამ გზით,

ამ ფიქრით,

ბუთი წლის ნაცვლად

დააწერინა მღვდელს ორი წელი

შემდეგ დღეები ისე გამჭრალან,

ვით ნაწვიმარზე თოვლის ფანტელი,

და წელიწადი, მეოცდაერთე

ჩემში ცისკარად შემოანათებს,

მიხმობს:

ცხოვრებას, მიდი, ეკვეთე,

სამშობლოსათვის გმირობა ნახე!..

— აღარ სწყველიან

ვაჟთა გაჩენას.

არ ეკუთვნიან ეშმაკის კერძებს,

სიხარულია და აღმაფრენა,

იქ სიჭაბუკე

გმირობას ეძებს.

ხვალ ჩემი სწორი,

(არა მოწმობის)

წითელი ჯარის რიგში ჩადგება,

არ გვინდა სისხლი,

მულეტავი ომი,

ხალხის დოვლათის გაჩანაგება,

მაგრამ იქ, შორით,

მოხუც მხეცების

გაცხოველებით

არის მზადება,

აფთარივით თავს დაგვეცემინ,

დრო თუ იხელთეს მუხანათებმა.

მიტომ ვეჩქარი, ის რაც მომპარეს,

აღმიდგინონ და გადმომცენ სრულად,

ტოლებთან ერთად ვიცავდე მხარეს,

მხარეს, კრიალა ზეცა რომ ჰხურავს,

ვიცავდე დიად წითელ სამშობლოს,

მე მის ტკივილებს ვგრძნობდე ტკივილად.

სადაც ცოცხალი კაცი არ ობლობს

და ეგებება მსოფლიო დილას;

სადაც მებრძოლი ბედნიერება

ყოველდღიურად მართავს

სასწაულს,

სადაც ყოველი დღის ძლიერებას

ჩემი თაობის გმირობაც ახლავს.

1.

სოფელში უცხო კაცის გამოჩენას ყველა შეამჩნევს და როდესაც ღიტომ ქვედურის მთავარი ქუჩა გადაიარა, ყველამ გულმოდგინეთ დაათვალიერა ეს უცხო ყმაწვილი. გოგოებმა მაშინვე დაიწყეს გაკითხვა-გამოკითხვა.

- ვინაა ნეტავი?
- ჩვენი კოლას ცოლის ძმა ხომ არაა?
- რომელი? ინყენერი? არა, ის მინახავს. ეგ ვილაცა სხვაა.
- ღმერთო ჩემო, რა კარგი ვაჟია!
- ვისთან მოდის?

ქვეყნის ამბავის მცოდნე თიკო დატრიალდა, სადღაც გაძვრა და ერთი საათის შემდეგ სულ სხვა პასუხებით უამბობდა გოგოებს საკუთრად მოკორილ ამბავს და შემდეგ სუყველა აიყოლა, რომ სოფლის მოედანზე წასულიყვნენ, სადაც კვირადღეობით დიდი კაკლების ქვეშ მთელი სოფელი იკრიბებოდა.

სოფლის მოედნის თავში იდგა სოფლის საბჭოს შენობა, სადაც კოლმეურნეობის გამგეობაც იყო მოთავსებული და ახლა თავმჯდომარეს, ჭალარა თედოს, ვაცხარებული საუბარი ჰქონდა ამ უცნაურ სტუმართან.

— ეგ ყველაფერი კარგია, რა ვქნა, მაგრამ რო არ ვიცი, შვილო, რა კაცი ხარ, საიდანა ხარ, ნასწავლი ხარ, რა ვქნა, თუ უსწავლელი? აგრე სად ვაგონილა, რა ვქნა, რო კაცის ამბავი არ იცოდე და აგრე ქალი გაატანო. ახლა რა ვიცი შენ ვინა ხარ?

ღიტომ მხიარულად დაჰკრა მხარზე ხელი თედოს და სიცოცხლით აღსავსე ხმით უთხრა:

— სწორი ხარ, მოხუცო, სწორი. ვაეცნოთ ერთმანეთი და ვნახოთ, ისე, როგორც მხედავ, გლახა ბიჭი არ უნდა ვიყო.

— შესახედავად, შვილო, ამ ჩვენ სოფელში ჩვენი საყდრისთანა შენობა სულ არ დგა, მაგრამ შიგ კი არაფერი ყრია ნაგვის მეტი. კაცი მარტო შეხედულეებით ხომ არ დაფასდება. კაცს შრომისა და გარჯის შნო უნდა ჰქონდეს, რა ვქნა.

— მაგის შნოცა მაქვს და უნარიც. ჩვენი კოლმეურნეობის ბრიგადირი ვარ.

— თქვენში, იმერეთში, მარტო სიმინდი მოდის და ჭადით დამიხრჩობთ ქალს.

— სიმინდიც მოდის, პურიც და, ნუ გეწყინებათ ძია, და ჩვენ კოლმეურნეობას ცოტა უკეთესად აქვს საქმე, ვიდრე თქვენსას. თქვენ აქ უწყლობით

იბრჩობით და აქამდე წყალსადენის საქმე ვერ მოგიგვარებიათ, აი თქვენები ლაპა-რაკობდენ მოედანზე ამის შესახებ. ჩვენ კი სახლებს ვაშენებთ და წყალსადენი სახლებში შეგვყავს.

თედომ კისერი მოიქექა.

— აი, წამობრძანდით ჩვენთან — ვანაგრო დიტომ — მე გპატიებთ, ვინც გინდოდეთ წამოიყვანეთ; დავათვალეროთ, გაგაცნოთ ჩვენი მეურნეობა, ავლა-დიდება, ჩვენი მუშაობა...

— წამოვიდოდი, თუნდაც დღესვე წამოვიდოდი, მაგრამ ხვალ იჭრება ჩვენი პური. მკა გვეწყება და რო არ მცალიან. დღეს ამის გამო თათბირი გვაქვს, ბრიგადირები სადაცაა მოვლენ. მოდი, იცი რა ვითხრა, შეილო. აი, შენც აქა ხარ და მე დამიპატიჟინხარ. ხვალ სამუშაოდ გავიდეთ, ერთი შენი გარჯა ვნახო, მაგრამ შენ მკა რომ არ გეცოდინება, რა ვქნა...

დიტომ ჩაიციხა.

თედოს საკუთარი აზრი ძალიან მოეწონა, ზეზე წამოხტა ბავშვივით აღტაცებაში მოვიდა.

— შეილო, ქალსა მთხვოვ და ჩემგან ყაბული გინდა, არა? ამბობ ბრიგადირი ვარო. მოდი ერთი ეგზამენია დაგინიშნო. მე გლუხიკაცი ვარ, მიწის მუშა. ჩემ გვერდში მომუშავეს მუხლებში შევატყობ, რა შეილიცაა. საულლე ხარსაო... ზო გაგიგონია ქართული ანდაზა, ჰო და მოდი, ვნახოთ...

— ვნახოთ.

— შენ ეს მითხარი, მკა იცი?

დიტომ ისევ ჩაიციხა.

— ვნახოთ.

— ჰო და მამ კარგი. ჩოფურა ნიკუს გვერდით დაგაყენებ, ის იქნება მეთაური და ოცი ნაბიჯით ჩამორჩენის ნებას მოგცემ, იცოდე. თუ მეტი ჩამორჩი, უარს გეტყვი, ჩემმა ქალმა შენი გულისთვის თავიც რო ჩამოიბრჩოს.

— კარგად იცის მკა?

— იმის ბადალი მთელ საქართველოში არ იქნება. ერთი მუხრანში მეგულეობა იმისთანა. აა! ნიკუსაც მოვიდა. მოდი, აქ მო, აი ეს ყმაწვილი გაიცანი...

დარბაზში სხვებიც შემოვიდნენ და როდესაც დიტო გაიცნეს, მოსვლის მიზეზი გაიგეს, ისეთი მზიარული მასლაათი გაიმართა, რომ მოედანზე შეკრებილმა ხალხმაც კი ყურადღება მიაქცია.

ერთი საათის შემდეგ ბრიგადირები ერთმანეთს ეცილებოდნენ დიტოს მასპინძლობაში და ბოლოს ყველას უჯრედის მდივანმა აჯობა.

— თედო, შენთან ბოდიში, — მოუბრუნდა უჯრედის მდივანი თედოს — მაგრამ ისევ ჩემთან ჯობია ამის სტუმრობა. ჯერ საქმე არ გადაგვიწყვეტია და რომ იცი. ელიკოც ახლა შინა გვყავს და განა გაგონილა ცეცხლის და ნავთის ერთად მოთავსება. ამხანაგი დიტო ჩემი სტუმარია, მორჩა.

მკლავი მკლავში გაუყარა და მოედანზე გამოვიდნენ.

თიკომ გოგოების გუნდი მიატოვა და მამინვე უჯრედის მდივნისაკენ გაექანა.

— სანდრო, სანდრო, აქმო. საქმე მაქვს. თამრომ დამაბარა, რომაო... — და როდესაც სანდრო თიკოსთან ახლო მივიდა, უცბად ხმას დაუწია და ჰკითხა — ვინ არის ეგ ვაჟი?

— რა დაგაბარა თამრომ?

— არაფერი არ დაუბარებია. ეგ ვაჟი ვინ არის-მეთქი მინდოდა გამეგო.

— არაფინაც არ არი.

— კარგი ერთი! მითხარი, რა!

— ცოლიანია, ხუთი შვილი ჰყავს.

თიკო ვითომ გაიბუტა და გულმოსულად თვალი გააყოლა ორთავეს. გოგოები ყოველ კუთხიდან, შემოედვენ, მაგრამ გულდაწყვეტილი დარჩენ. ვერაფერი ვერ გაიგეს.

სალამოს უკვე ყველამ იცოდა საქმის ნამდვილი შინაარსი და არასოდეს ასე დაინტერესებული არ ყოფილა სოფელი ქვედური, როგორც ახლა.

ბიჭები სულ აწირილდნენ. ილო „რიჟიკა“ ერთ ადგილზე ვერ ისვენებდა და ხელების ქნევით ქაქანობდა.

— რა ოინი უყვია თედოს, დახე, დახე! ჩოფურა ნიკუას დაუყენა გვერდში, ვაი თუ ნიკუამ ელიკო არ დაანება. გაგონილა, კაცო, მას მიჰყვე მკაში? მაგრამ ის ბიჭიც ზორბა რამე სჩანს, აი ბიჭებო! წამოთ, ნიკუას მოველაპარაკოთ. არ შევრცხვეთ ხალხში.

ნიკუასთან წავიდნენ, სულ ჯიგლივით შეცვივდნენ დარბაზში და ყველამ ერთად დაიწყო ლაპარაკი.

— ნიკუა, აბა შენ იცი...

— ნიკუა, იცი? დღეს იმას მკლავები გაუსინჯე და სულ რკინასავით აქვს, აი. არ გაჯობოს.

— მერე როგორი გოგო უნდა წაგვართვას! თვალია, რალა, ამ ჩვენი სოფლისა.

— მერე ხო იცი შეყვარებული კაცი ლომდება. ჩემმა მშემ. ნიკუა შენი ფალანგობა არ ჩავიფლავს.

ჩოფურა ნიკუა ჩუმად იღიმებოდა. ვისთან დასჭირდათ ეს ლაპარაკი. მასთან? დაბადებიდან ნამგალი ხელში უჭირავს. და განა ტყვილა ეუბნებოდა აგროინსტრუქტორი, რომ ნამდვილი არტისტი ხარ ნამგლის ხმარებაშიო. მერე ნიკუამ ხომ დაღლა არ იცის. რაც უფრო ხურდება მუშაობის დროს, მით უფრო ემატება ძალა.

მაგრამ ბიჭები ვერ ისვენებდნენ, ეზოდან ეზოში დარბოდნენ, ერთმანეთს ეხეთქებოდნენ და დაღამების შემდეგ კიდევ დიდხანს ისმოდა სოფლის ჩაბნელებულ ქუჩებში მხიარული ყრიაშული.

თანდათან მიყუჩდა სოფელი. ყველამ დაიძინა. ხანდახან საღღაც სოფლის ბოლოში თუ დაიყვებდა ძალლი.

მხოლოდ ერთი თანჯარა ანათებდა ოდნავად, ამ თანჯარასთან იჯდა ელიკო და მთელი დღის ამბებით გაბრუებული, ფიქრებში გართული შესცქეროდა ვარსკვლავებით მოჭედილ ცას.

ვარსკვლავები სოფლის თავზე ციმციმებდნენ.

2.

განთიადმა იელვა, აღმოსავლეთით ცა თეთრად შეჭტერა და ცივმა სიომ დაუბერა.

სოფელი აიშალა

ყველაზე ადრე თედო ადგა და პირი დაიბანა თუ არა, მაშინვე გაიქცა გამგეობაში განკარგულების გასაცემად. ქიტესას გაუარა, რომ თავის დროზე დაეყენებია სამხარეულო საქმეებზე, მაგრამ მას უკვე დაესწრო თედოსათვის. თორმეტუთიანი ძროხა წუხელვე დაეკლა და ახლა ქვებების თავდარიგში იყო.

ყველგან ხმამალალი ლაპარაკი ისმოდა, მეზობლები ერთმანეთს გასძახოდნენ და ჩქარობდნენ. სოფლის შარაზე გამოჩნდნენ მოედნისაკენ ვაჩქარებულნი მკლავზე ნამგალ გადადებული ბიჭები.

მოედანზე ერთი გუგუნნი და ყრიაშული იყო, ყველა ცდილობდა დიტო შეეთვალეირებინა და შეეთვასებინა.

— ამხანაგებო! — გადმოსძახა კოლმეურნეებს უჯრედის მდივანმა სანდრომ — დღეს მკას მეთაურობს ჩვენი ნიკუა. ხვალ კი მკის მეთაური იქნება ამხანაგი თაბაგარი.

ბიჭების აღტაცებამ უმაღლეს წერტილს მიაღწია და ყველას გულიდან აღმოხდა.

— ვაშა!..

— ყოჩაღ, სანდრო, ეგ კარგად მოიფიქრე...

ილო „რიჟიკა“ კარგა ხანს რალაცას ყვიროდა, ხალხს აჩუმებდა და ბოლოს, როგორც იქნა, როდესაც გუგუნნი ცოტაოდნათ მიწყდა, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა იყვირა:

— ხალხო, დამაცათ, ერთი რალაც მინდა ვიკითხო.

მხიარულად შეაქეზეს.

— აბა, ილო, თქვი.

— მოდი, რიჟიკ.

— ჰაა, მწყერები არ გააფრინო, ბიჭო.

— აივანზე ადი, აივანზე.

— დააცათ, კაცო! რეჩს ამბობს, ვერა ხედავთ?

ილო აივანზე ავიდა. სიჩუმის ჩამოსაგდებად ხელი ასწია და შემდეგ სანდროს მიუბრუნდა.

— მე ის მინდოდა მეკითხა, ეგ ამხანაგი რომ ხვალ მეთაურობს, დღეს იმუშავებს თუ არა.

— იმუშავებს, მაშ! — გაელიმა სანდროს.

ბიჭები ისევ ახმაურდნენ.

— ეგ იყო შენი „რიჩი“?

— ტაში ილოს.

ცა მთლად გათეთრდა, მხოლოდ აღმოსავლეთით წითელმა ფერმა დაჰკრა. გავიდნენ თუ არა სოფლის თავში, საიდანაც იწყებოდა გორაკებზე შეფენილი პურის ყანები, ნიკუამ მარჯვნივ და მარცხნივ ჯარისკაცებივით გაამწყრი-

კა სამოცდა თორმეტი მომკელი. ვინაიდან ძალიან შორ მანძილზე გადაიქიმა მწკრივი. თითონ შუაში ჩადგა და ბიჭებს გადახედა.

ისინი იღვნენ და მეთაურის ნიშანს ელოდნენ.

დილის სიო ოდნავად ქროდა და ყვითელი თავთავი ზანტად ლელავდა და შრიალებდა.

ნიკუამ დინჯად გაიკეთა ხის სათითები, ერთხელ კიდევ მოუშინჯა ნამგალს პირი, დაკაპიწებული სახელოები შეისწორა და...

იელვა ნიკუას ნამგალმა.

იელვებს ნამგლებმა და შეესიენ აშრიალებულ პურს.

დინჯად, აულელვებლად, სასიამოვნო ხმით წამოიწყო ნაკუამ.

ჰერიო, ჰერიო.

ჰერიო, ჰერიო.

ჰერიო, ჰერიო, ბიჭებო...

მთელმა მწკრივმა იმავე სიღინჯით უპასუხა. მხოლოდ გამოცდილი ყური თუ შეამჩნევდა, რომ სიმღერას სულ ოდნავი აჩქარება ეტყობოდა და ეს აჩქარება ისე ზუსტად იყო გამოზომილი, რომ სვრელის გათავებისას ყველაზე ჩქარი უნდა ყოფილიყო.

ნამგლებმა აუჩქარეს და მხოლოდ ნიკუას სიმღერა აყენებდა მათ თავის დონეზე. რადგან ბიჭები ცდილობდნენ, რაც შეიძლება ღრმად შეეკრილიყვნენ პურში, ერთმანეთისთვის, და განსაკუთრებით დიტოსთვის გაესწროთ.

— გაუსვი, გაუსვი, ნამგალი...

— გაუსვი, გაუსვი ბიჭებოო...

გუგუნებდა მწკრივი და შეხურებული ბიჭები ხის წვეტიან სათითურებს კასტანეტებივით ატკაცუნებდნენ.

— გაუსვი, გაუსვი, გაუსვი...

— გაუსვი, გაუსვი ნამგალი...

ერთი საათის შემდეგ მოვიდნენ ხელაურები. კალათებით დილის საუზმე მოიტანეს და მხიარული ჟრიაბულით შეესიენ შესაკრავ ნამჯას. ჩოფურა ნიკუა უკვე ოციოდე ნაბიჯით იყო ყველაზე წინ წაწეული და მის მიერ მომკილ პურს სამი ხელაური დაჭირდა.

თიკომ მაშივე დაირბინა მწკრივი და დიტოსთან გაჩნდა. უნდოდა კარგად დაეთვალეირებინა და შემდეგ ელიკოსათვის პირველს ეამბნა თავისი შთაბეჭდილებანი.

კარგად მკიდა დიტო. არაფრით არ განირჩეოდა სხვებისაგან. სანდროსთან ერთად თანაბრად მიდიოდა, არც უსწრებდა და არც უკან რჩებოდა. მწკრივიდან ბიჭები ხშირად იცქირებოდნენ დიტოსკენ.

საუზმის შემდეგ ჩოფურა ნიკუამ მუშაობას უმატა. მძლავრად გაიწია წინ და მთელი მწკრივი ისე აითრია, თითქო თოკზე ჰყავდა ყველა ასხმული.

— გაიწია ნიკუამ.

— აბა, ბიჭებო, არ შერცხვეთ.

— ტა, ტა, ტა! შენი ჰირიმე, ბიჭო. ნიკუას შეხედე, როგორ მიდის. ტრახტორია, რაღა, — გადასძახოდნენ ერთმანეთს ბიჭები და უფრო მძლავრად გუგუნებდა სიმღერა.

— ნამგალი, ნამგალი, ნამგალი...

— გაუსვი, გაუსვი, ბიჭებოო...

ხელაურები მარდად ტრიალებდნენ, სხივებზე აბზინებული ოქროსფერ თავთავს ძნებად კრავდნენ და მთელი ყანა მოიფინა გრხელკაბიან დედაკაცების მსგავს ძნებით. ყველანი დიტოს უთვალთვალებდნენ, მაგრამ ის მუშაობდა ღინჯად. აუღელვებლად, არც არავის უსწრებდა წინ და არც უკან რჩებოდა.

ილო რიჩიკა იმდენს ეცადა, რომ დიტოს გვერდით მოექცა, რათა უფრო გულდასმით გაეშინჯა დიტოს მუშაობა. ბევრჯერ სცადა დიტოსათვის გაესწრო, რომ სალამოს წაეტრახანა, მაგრამ ვერაფრით ვერ შესძლო. სადილობამდე წელი მოიწყვტა, თავს მთელი ძალღონე დაატანა და ბოლოს ისე ამუშავდა, კაცს ბზრილა ეგონებოდა. ხანდახან დიტოს გადახედავდა ხოლმე, მაგრამ ის ისევ ძველებურად ღინჯად მუშაობდა და შინც ილოს გვერდით იყო. დაღლაც კი არ ეტყობოდა.

სადილობამდე მომკვლევმა ორჯელ შეისვენეს, ხოლო პირველ საათზე ყანის თავში გასულმა ნიკუამ ნამგალი მკლავზე გადაიდო, ჭრელი ცხვირსაბოციით ოფლით დაცვარული სახე მოიწმინდა და გადასძახა:

— შაბაააშ!

მომკვლები აიშალენ, შეისვენეს და აუჩქარებლად გაემართენ აკაკებისაკენ, სადაც ჩრდილში აბიზინებულ მოლზე სუფრა იყო გაშლილი.

წყაროზე ხელები დაიბანეს, სახეებიც გაიგრილეს და ბარაქიან სუფრას მოუსხდნენ. ჩაციებული ღვინით სავსე ხელადები ჩაამწკრივეს და მადიანად შეუდგენ ჯამს.

სადილობის დროს ბიჭები ერთმანეთს ჩურჩულით ეკითხებოდნენ დიტოს მუშაობის შესახებ და ხმამალა აქებდნენ ნიკუას. განსაკუთრებით ილოს ეტყობოდა მოუსვენრობა. სადილი ყველაზე ადრე დაამთავრა, ნიკუას რაღაც ჰკითხა, შემდეგ ქიტესასთან გაიქცა, იმასაც ჩურჩულით რაღაც გამოჰკითხა და სოფლისაკენ მოუსვა.

ისადილეს თუ არა, ყველა დასასვენებლად მოლზე მიწვა. ზოგიერთები ჯგუფ-ჯგუფად წამოწვენ ჩრდილში და მუსაიფში გაერთენ.

შუადღის სიცხემ უმაღლეს წერტილს მიაღწია და ხუთმეტრი წუთის შემდეგ უკვე ყველას ეძინა. მხოლოდ გოგოებს არ ეძინათ. სუფრას ალაგებდნენ. ყოველ სიტყვაზე კისკისებდნენ და რამდენჯერაც არ ჩაუარეს მოლზე წამოწოლილ და გაყუჩებულ დიტოს, იმდენჯერვე ხუმრობით ხელს ჰკრავდნენ ხოლმე ერთმანეთს.

ნაშუადღევს, როდესაც მთებიდან გრილმა სიომ ჩამოიქროლა, კოლმეურნეები ისევ აიშალენ, ნამგლებს პირი აუწყეს და ის იყო წასასვლელად გაემართენ, როდესაც სოფლიდან გამოჩქარებული ილო დაინახეს, რომელსაც ზურგზე რაღაც უცნაური ტვირთი ეკიდა და ურთის ქაჩანით მათკენ მიიჩქაროდა. მოვიდა თუ არა, ზურგიდან ტვირთი მოიხსნა და აღტაცებულად შესძახა:

— აი! მოვიტანე.

ნიკუამ გადაშალა წუხანდელი დაკლული ძროხის ტყავი რომელშიაც თავები ეწყო.

— აბა, თაბაგარს დაუძახეთ, თაბაგარს! — გადასძახა ილომ.

— თითონ ნახოს თითონ, დაუძახეთ — აჩოჩოლდენ ყველანი.
დიტო მივიდა და დაინახა, რომ ნიკუამ მოხდენილად შეახვია ძროხის თავ-
ფეხი ნელ ტყავში, კობტად შეჭკრა, ზურგჩანთასავეით ხელების გასაყრელი გა-
უკეთა და ზურგზე აიკიდა.

— რად უნდა ეს ზურგზე? — წყნარად ჰკითხა სანდროს დიტომ.

— აი ჩვენში ფალავანმა მეთაურებმა ასე იციან: რაც კი დაიკვლება სა-
დილისათვის, იმის თავ-ფეხს ასე შეკრავენ, ზურგზე დაიკრავენ და ამგვარად
მუშაობენ სალამოდდე. მეთაურიც იმას ჰქვია, ვინც ამგვარად შესძლებს მუშაო-
ბას, ჩვენთან ეს მარტო ჩოფურას შეუძლია, მეტს არავის. ეხლა შენც იმიტომ
ვანგებ გიჩვენებენ.

— ჰოო.

— მაშ! მართლა ძნელი კია, ჩემმა მზემ — განაგრძნობდა სანდრო — ერთ-
ხელ ვცადე და ათი წუთის შემდეგ სულ მუხლებში ჩამკეცა სატიალომ. ათ ფუთ-
ზე უფრო მძიმედ მეჩვენა.

ბიჭები თვალს უშვებოდენ ერთმანეთს და დიტოს მიმართ ირონიულად
იღიმებოდენ. შუადღემდე ფრთხილად მუშაობდა, ვითომ თავს ინახავდა, მაგრამ
რამდენიც არ უნდა ინახოს თავი, ხვალ რომ ნიკა-ხარის თავ-ფეხს დააკრავენ
ზურგზე, აბა ერთი მაშინ ვნახოთ, რა ბიჭიც გამოდგება.

ზურგზე ტვირთაკიდებული ნიკუა ისევ თავში ჩადგა და წავიდა, მაგრამ
როგორ წავიდა! ზურგზე თითქო არაფერი არ ეკრა. ხელები თითქო რკინისა
ჰქონდა. ელვის სისწრაფით პარსავდა ამრიალებულ ყანას და დასტებად აწყობდა
ნამჯებს.

— ეჭვი! გაუსვა ჩოფურამ.

ისეთი აღტაცებით მიჰყვებოდენ ბიჭები, რომ სუნთქვაც კი ეკვროდათ.
სასიამოვნო საცქერი იყო ამოდრავებულ მწკრივის მუშაობა.

სალამოს სიოთი ამრიალებული ყანა ღელავდა და ტალღები ხან აღმაცე-
რად გადაირბენდენ, ხან მომკელებისაკენ გამოირბენდენ.

სოფელში ყველამ, ვინც მოათავა საოჯახო საქმეები, ამ შეჯიბრების საც-
ქერად გამოიქცა. მთელი გარშემო მდებარე გორაკები და სერები მოიფინა ჭა-
ლიშვილებით, ბავშვებით, მოხუცებით. გაფაციცებით აღვენებდენ თვალს ამ სა-
ინტერესო მკას და ყველანი დიტოს გამოცნობას ცდილობდენ.

გოგოებმა ელიკოც წამოიყვანეს. ერთის ვაი-ვაგლახით გამოათრიეს სახ-
ლიდან, ყველაზე მოხერხებულ ადგილას დადგენ და თვალთვალი დაუწყეს. ხმა-
შალლა გამოსთქვამდენ თავიანთ მოსაზრებებს.

— შეხე, ჩოფურა როგორ წინ მიდის.

— ეს მეორე ვილაა? აი ის იმერელი ხომ არაა?

— არაა. ის, აი, იქ სანდროს გვერდით რო მუშაობს, ისაა. ეს თებროიანთ
გაბრიელა.

— მართლა! ისაა.

— ჩოფურა როგორ წინ მიდის. ასი საყენით მაინც იქნება წინა.

— ასი კი არა, ის არ ვინდა! ერთი ათი მეტრით თუ იქნა, ისიც კარგია.

— იპ, რა ვუთხრა მაგას. რა იქნება, რო ცოტა ნელა იმუშაოს. ხომ იცის,

რომ ის ვაჟი ელიკოსათვის დნება. ახლა დაკირდა თავის ოსტატობის გამოჩენა?!

— აბა, რას ლაპარაკობ, ქალო. ნიკუას მაგისტანებით ვერ შაარბილებ. ის თავის ოსტატობას ფასს არ დაუკარგავს, განა არ იცი.

ელიკო ჩუმად ისმენდა გოგოების ქაქანს და დაღვრემილი ვასცქეროდა ტალღებად ქცეულ ყანას.

სიმღერა ისევ აგუგუნდა. ნიკუამ სისწრაფეს უმატა და დაატრიალა ბიჭები.

— აბა, ბიჭებო, თქვენი ჭირიმეთ, ჰა!

ჭერიო, ჭერიო, ნამგალიი...

ჭერიო, ჭერიო, ბიჭებო...

ამ რიტმიულ სიმღერაზე ყველას რაღაც სასიამოვნო ჭრიაშული უვლიდა ტანში და ისინიც ჯიგრიანად აყოლებდნენ ხმას.

— ჭერი, ჭერიო, გაუსვით...

— გაუსვი, გაუსვი ნამგალი...

ნიკუა ორმოცი ნაბიჯით ადრე ავიდა თავში, ჯერ მარჯვნივ გადმოჭრა ჭური, წინ შეხვდა მომკვლს და შემდეგ მარცხნივ გადავიდა. ელვის სისწრაფით აიტანა ის სვრელიც, შემდეგ თავში დადგა, ნამგალი წინ დაიღო, ოფლი მოიწმინდა და სანამ სუყველამ არ დაამთავრა მკა, სიმღერა არ შეუწყვეტია. ერთი კი შესძახეს.

— ოჰო! ჰო! ჰო! ჰო!.. ჰეეი!

და ყველამ ნამგლები მკლავზე გადაიწყვეს.

ნიკუამ ზურგიდან ტვირთი მოიხსნა და ხელაურებს გადასძახა.

— აბაა! თქვენ რაღა მოგივიდათ! ჩქარა!

სიამოვნებით გადახედეს ბიჭებმა ერთმანეთს, შემდეგ დიტო შეათვალიერეს და საიღუმლო ღიმილით ერთმანეთს თვალი ჩაუკრეს.

— ჰაა! შეგვიშინდა მგონი ჩვენი სტუმარი.

— მაგას, ალბათ, ინტლიკანტური მკა ეგონა და...

— აბა ხვალ იქნება სეირი, აი. მაგას თუ ნიკუა დაუდგა გვერდით, ფაშეზე გახეთქავს ჩემმა მუხმ.

— თვალებს კი არ მოსთხრის!

— თქვენ დაიცათ. მაგ მე მგონია, თავს უვლიდა, აი. აბა ხომ არავის ჩამორჩა. არც არავის გაუსწრო.

— ეე, კარგი ერთი. ხვალაც შორს აოაა. ენახოთ და!

3.

მთელ საღამოს არ შეწყვეტილა ამგვარი საუბარი, მაგრამ ყველაზე გაგიჟებული „რიეიკა“ იყო. დიტოს და პატარა რეზოს, სანდროს უმცროს ძმას, მოჭკრა თვალი. საიღუმლოდ თათბირობდნენ და დიტო გულმოდგინეთ უსმენდა რეზოს რაღაცას. „რიეიკა“ მთლად ყურადღებათ იქცა და ყურები, რაც შეეძლო. წაიგრძელა, მაგრამ ვერაფერი ვერ გაიგონა. ხეებს აფთარა, ფრთხილად მიეპარა, მაგრამ მესაიღუმლეებმა შენიშნეს და გაიპარნენ. „რიეიკა“ მთლად გაგიჟდა. ცოტა ხნის შემდეგ რეზო მონახა და რა ხერხს არ მიმართა, რომ საიღუმლოება გაეგო.

რეზო კლდესავით ურყევი გამოდგა და თუმცა „რიჟიკას“ თოფის გულს-
თის თავის მოშინაურებულ მელიასაც კი არ დაინანებდა, მაგრამ საიდუმლო
მანც არ გასტეხა. „რიჟიკას“ ორივე ხელით დიდი ცხვირი უჩვენა და გაიქცა.

— კარგი და გავახსენებ მაგასაც, თუ ბიჭი ვყოფილვარ. კიდე შემეხვეწები
სანადიროდ წამიყვანეო. — მისძახა გავულისებულმა „რიჟიკამ“.

დიდხანს ისმოდა სოფლის შარაზე მხიარული ჟრიაშული, დალილ მამა-
კაცებს უკვე კარგა ხანია ეძინათ. მხოლოდ ქალები დაუღალავად შეჭქაქანებდენ
ერთმანეთს და ბნელში აშრიალეებულ ხეებს.

ინათლა თუ არა მთელი სოფელი წამოიშალა ფეხზე და მომკელები სულ
სირბილით გაიქცენ მოედნისაკენ. ყველას სასიამოვნო აღეგება ეტყობოდა. ბი-
ჭები ნამგლებს პირებს უშინჯავდენ და „რიჟიკა“ ჰაერში ასროლილ ქალაღს
ჭრიდა ნამგლით.

— აბა, ამას შეჭხედეთ. — მხიარულად გაჭკიოდა „რიჟიკა“.

შეგროვდენ თუ არა, სანდრომ ერთი წუთით სიჩუმე დაამყარა და ბიჭებს
გასძახა.

— აბა, ბიჭებო! დღეს ამხანაგი თაბაგარი მეთაურობს. ვინც ამხანაგ თა-
ბაგარს გაუსწრებს, სანადირო თოფით დავაჯილდოვებთ.

მხიარულმა ყიჟინამ გადაირბინა შეჯგუფებულებზე და ყველანი გაემართ
სამუშაოდ.

— თედო, დღეს კარგი სადილი დავახხვედრე, — მიუბრუნდა სანდრო სახ-
გახსნილ თედოს.

— თქვენ მაგის დარდი ნუ გაქვთ. მეთაურთან საუბრე დღეს ელიკოს მოაჭკს.

— ოჰო! თუ ჩამორჩა მეთაური?

— მაშინ შენ დაიწვიე საუბრეზე.

— ხა! ხა! ხა! — გულიანად გაღიხარხარა სანდრომ და მომკელებს გა-
მოუდგა.

დიტომ დინჯად ჩაამწკრივა მომკელები. ზოგიერთებს ადგილი შეუნაცვლა
ქველას ნამგლები დაუშინჯა, შემდეგ ჩადგა შუაში.

ნამგალი აიქნია და გასძახა:

— დაიწყეთ.

თითონ კი ისევ იდგა ადგილზე,

მომკელები ყიჟინით შეესიენ პურს, მაგრამ როდესაც დაინახეს, რომ დი-
ტო ერთ ადგილას იდგა, შეჩერდენ და ვაკვირვებულად შეხედეს ერთმანეთს.

— რა მოხდა, კაცო?

— ეგ რატო არა მკის?

— გვამასხარავებს თუ რა არის, კაცო?

დიტომ სიცილით შეარხია ნამგალი და მხიარულად გასძახა ვაკვირვებულ
მომკელებს.

— გაუსვით ნამგალი, გირჩევნიათ. სულ ერთია; დაგეწვიეთ მკაში. აბა.
ნულარ ცდებით — და თითონაც გაუსვა ნამგალი.

ბიჭები უცბად გამოერკვენ და ეკვეთენ პურს.

ჰე, მკი! ჰე, მკი!
ჰე, მკი, ჰე მკი!

გაელესოთ, ძმებო ნამგალი,
პური შეგვექნა სამკალი,
ჯეუ „პოპუნ“ დავაგუგუნოთ
და შერე „არი-პარალი“.

წამოიწყო აკაკის ცნობილი ლექსი დიტომ.

ეს ლექსი მართო სანდრომ იცოდა ზეპირად და მაშინვე მიიძახა შესაბამისი ტაქტი:

— მეთაურო, თაბაგარო,
ნუ გგონია რომ დაგეჩაგრო,
ნახავ მკაში, რომ შენ ჩვენთან
ბევრი ოფლი გადმოღვარო,
მომკლები ვართ ჩვენცა სრული,
არ ვყოფილვართ დაჩაგრული,
თაბაგრები თუმც არა ვართ
მკა კი ვიცით თაბაგრული.

— ოპო! პო! პო!

— პოპ! პოპ! პერი! პერი!

ჩუ გამობტა აგერ მწყერი...

ნამგლები უფრო აელვარდა, ბიჭები გახურდენ და ჯარასავით დატრიალდნენ. თაბაგარი წავიდა წინ, მაგრამ როგორ წავიდა! კალოსოდენა სვრელი გაიტანა და გიაურებში შეჭრილ მამელუკივით დატრიალდა.

— ეჰე! აბა, შეხე იმერელსა...— გადაულაპარაკეს ბიჭებმა ერთმანეთს და ჩოფურას გადახედეს.

ნიკუმ თავიდანვე კარგად დაიწყო. განიერი სვრელი დაიჭირა და აუჩქარებლად შეუდგა მუშაობას. შემდეგ ნელნელა ააჩქარა ტემპი. მაგრამ ახლა ათი ნაბოჯით მაინც უკან იყო დიტოსთან შედარებით.

— აბა, ნიკუა! ეგ რა მოგდის?

— რაო, ჩამორჩა?

— ჰა! ბიჭებო, მასახელეთ, თქვენი კირიმეთ.

„რიჟიკა“ მთლად გაიგუდა. სახეზე ხვითქი გადასდიოდა, მაგრამ იბტიბარს მაინც არ იტეხდა და ნიკუას თითქმის გაუსწორდა.

— ვა! კაცო, ხედავ, „რიჟიკა“ რაებს ჩადის!

— ჰა, ყოჩაღ, რიჟიკ!

— აბა, რიჟიკ, გაუსვი, ჰაა.

— ბიჭო, — „პარი“ არ დაგაკლდეს.

„რიჟიკა“-მ ერთი გადაუბღვირა მზიარულად აყიყინებულ ბიჭებს და მწყობრად შეუტია:

— დაიკარგეთ, თქვენ ჩაძლახებო, თქვენა. თუ ბიჭები ხართ, მეთაურს კი ნუ დაეკიდებით. შე დაშეწიეთ, აი!

— შენ ემანდ ფრთხილად იმუშავე ნამგლით, არაფერი მაიჭრა. — გასძახა ნანიკიანთ ტიტომ — თორე, შვილოსა, მეთაურს შენ ვერ გაასწრებ, ცუდილია. დახე, როგორ მუშაობს, ი დალოცვილი. რკინის ხელები აქვს თუ არა, კაცო. შენე სად გაუსწრო ნიკუას!

— დაიცა და ნასადილევეს რომ ღვინიას ტყავით და თავფეხით „დავატორმუზებო, — მერე ვნახოთ — ცხარედ შეეკამათა „რიჟიკა“. ახლა ცოტა განაფარდოს, არა უშავს რა.

ელიკომ კალათით ხელში მორცხვად გადაიარა მომკილი ყანა და სანდროსთან მივიდა.

— ოო, ელო, მობრძანდი. საუზმე მოიტანე? აგე, აი შენი სტუმარი სადაა, ბედავ? წადი, წაუღე. ჩემი სახლობა სადღაა?

— თქვენი საუზმეა აქა!

— ჩემი? მაშ იმის საუზმე სადღაა? — დიტოზე ანოზნა სანდრომ.

— იმისიც აქაა.

— ი! კარგი ერთი! წადი, წაუღე, ნუ გრცხვენინან.

— რისა მრცხვენინან. კი არა მრცხვენია, მაგრამ...

— ჰო, ვიცო, არ გრცხვენინან, მაგრამ გერიდება. მეთაურო, ხელაური მოგივიდა, გესმის! — გასძახა დიტოს სანდრომ და შემდეგ ისევ ელიკოს მიუბრუნდა — წადი, საუზმე წაიღე, მეც ეხლავე მოვალ. შაბაშს მეთაური იძახის, მე ნება არა მაქვს მუშაობას თავი ვანებო.

ელიკო თუმცა აღტაცებული იყო მით, რომ დიტო ორმოცი ნაბიჯით წინ იყო სხვებზე, მაგრამ ეხლა ყველაზე უფრო აწუხებდა ეს ორმოცი ნაბიჯი. მომკელებს მწკრივს უნდა გასცილებოდა და ყველა დაინახავდა, რომ ელიკოს მოაქვს საუზმე დიტოსთვის. არ უნდოდა საუზმის წამოღება, მაგრამ რო არ დააყენეს! რა ხალხია!

მართლაც. გასცდა თუ არა მწკრივს და დაიძახა თუ არა დიტომ:

— შაბააშ!..

ბიჭებმა მაშინვე შეამჩნიეს ელიკო და აღტაცებით შატი დასძახეს.

— ვაშააა!

— ელიკო, მოგვილოცნია!

— აი, საინტერესო ნიშნობა!

— ვაშაა!..

ელიკო ჯერ დაიბნა, მაგრამ შემდეგ ძალა მოიკრიბა, ბიჭებს ღიმილით გადახედა და გაბუტულივით წამოიძახა:

— კარგია, ერთი და! რა მოგივიდათ!

ყველანი ელიკოსკენ გამოიქცენ. ხელს ართმევედენ და ულოცავდენ.

— ელიკო, მოგვილოცავს.

— დიტო! დიტო! მოგვილოცავს ძმაო!

— ბედნიერი გამყოფოთ.

მხოლოდ ილო „რიჟიკა“ ისევ ჰირვეულობდა და ქაქანობდა.

— ჯერ დაიცათ, ხალხო. ნასადილევეს ვნახოთ, როგორ იმუშავენ. ტყავი და თავ-ფეხი ხო არ დაუკრავს ზურგზე. მერე ვნახოთ.

მაგრამ ილოს უკვე აღარავინ არ უსმენდა და აღტაცებული ყიყინა ფა-
ჩავდა არემარეს.

საუზმის შემდეგ ელიკო ძნებს ჰკრავდა და მხოლოდ რეზო ეხმარებოდა,
პეტი არავინ.

დიტო ისე წინ იყო და, მართალია, ჩოფურაც და „რიჟიკაც“ ბევრს ეცადენ
დასწვოდენ მეთაურს, მაინც ვერაფერს გახდენ.

არასოდეს ასეთი მხიარული არ ყოფილა სადილი, როგორც დღეს. ამდენი
ობუნჯობა, სიცილი, სიმღერა ქორწილშიაც არ იქნებოდა.

ნასადილევს ყველა მილაგდა დასასვენებლად, მხოლოდ „რიჟიკა“ იყო ერთ
ფართი-ფურთში. დაკლული ხარის თავ-ფეხი კობტად შეახვია ტყავში, ლამაზად
შეჭკრა, მკლავების გასაყრელიღვედები კობტად მოუწყო და ერთი ორჯერ მა-
ინც აწონა ხელში. ... უსაც კი დაუძახა და შეამოწმებინა, გუშინდელზე მსუბუ-
ქი არ იქნესო, მაგრამ ... ორჯერ უფრო მძიმედ შეამოწმა და ურჩევდა, რომ
ორი ფეხი მაინც მოეკლო.

— შენ შენთვის დადექ. — გაცხარდა „რიჟიკა“ — სამართალმა პური ჭამაო,
ხო გაგიგონია. რისთვის დაეაკლო. თუ ბიჭია, აბა ეს აიკიდოს და წინ წავიდეს.

გულის დასაჯერებლად ერთხელ კიდევ აწონა ხელით და წამოიშალენ თუ
არა ყველანი სამუშაოდ, მაშინვე დიტოსკენ გაეჭანა და შეკრული ტყავი მიურბე-
ნინა.

— მეთაურო, აი, მზადაა თავ-ფეხი. ისე კობტად გავაკეთე, რო სულ არ
შეგაწუხებს.

დიტომ წყნარად შეათვალა ილოს ნაოსტატარი გუდა და უარის ნიშნად
თავი გაიქნია.

— არა, ძმობილო, მე მაგას არ ავიკიდებ.

რიჟიკამ ჯერ დიტოს შეანათა სისხლიანი თვალები და შემდეგ ბიჭებს გადა-
ხედა.

— როგორ თუ არ ავიკიდებ!

ყველანი ჩუმად იდგენ და დიტოს უცქეროდენ. უხერხული სიჩუმე ჩამო-
ვარდა.

დიტომ სანდროს შეხედა. მიხვდა რომ ისიც უხერხულად იშმუშნებოდა და
სიცილი აუტყდა.

— იცი, რა გითხრათ, ძმობილო, — მიუბრუნდა ილოს მხიარულად დიტო — მე
ჭამაო, სასიძო კაცი ვარ და მაგ მყრალ ტყავს ზურგზე არ ავიკიდებ და თავს არ
ავიმყრალებ. რეზო, აქ მოდი, მოდი აქ...

რეზო გადმოხტა რიგებიდან და დიტოს კისერზე მოახტა.

— აი, რეზო ხომ იქნება ორი მაგდენი სიმძიმის? დავიჯენ კისერზე და ვი-
მუშავებ.

„რიჟიკას“ გაკვირვებისაგან თვალები გაუფართოვდა.

— თანახმა ხართ, ბიჭებო?

— თანახმა ვართ, მაშ! თანახმა ვართ. — ერთხმად შესძახეს სუყველამ.

— ჰო და აბა შენ ეს ერთი კონა წკნელი დაიჭი ხელში და რაც გასწავლე,
აომ არ დაგავიწყდა? — შეეკითხა რეზოს დიტო.

— არა, ძია დიტო, წავიდეთ. ერთი ამათ ვუჩვენოთ ნომერი.
ისევ გაიშალენ ევლზე, მაგრამ დიდხანს ვერ მოახერხეს მუშაობის დაწყება.
ყველანი დიტოს უცქეროდნ.

არასოდეს ასეთი რამ მათ არ ენახათ.

გაუსვამდა ნამგალს დიტო, ისროდა ნამჯას ჰაერში. ელვის სისწრაფით
იჭერდა რეზო ნამჯას, სწრაფად აძრობდა ილიაში გაჩრილ კონიდან წნელს, შე-
კრავდა პურის კონას და მოხდენილად ისროდა უკან.

გაუსვა დიტომ მკას და ელვის სისწრაფით დაიწყო ცვენა უკან შეკრულმა
კონებმა.

ჩოფურა ნიკამ თავსაფარი მოიხსნა და პირდაღებული შესცქეროდა დიტოს.

— ეს რა არი, თქვენ გენაცვალეთ, ტრახტორია?

— ტრახტორი კი არა კომბაინია, ვერა ხედავ?

— აბა, ბიჭებო, მარჯვედ, მარჯვედ!

ჰოოპუნა! ავხე, ავხე!

ბიჭო, ჩემი მკაცა ნახე....

დაატრიალეს ბიჭებმა ნამგალი და მიყვენ მეთაურს. მეთაური კი ისე ტრია-
ლებდა, თითქო, რეზოს მაგივრად ბუზი ჯდომოდეს კისერზე. გაიწია წინ და
მარტო ნიკუა ძლივს ახერხებდა დაწევას. მკის დამთავრებამდე ერთიც არ შე-
უსვენებია, ათი ნაბიჯით აღრე გაუსწრო ჩოფურას, შემდეგ რეზო ჩამოსვა,
უკან დაბრუნდა, ჯერ სანდროს ჩაუდგა გვერდში და სერელი აატანინა, შემ-
დეგ მთელი მწკრივის გასწვრივ დაიჭირა სერელი და სანამ დანარჩენები ბოლო-
მდი გავიდოდნ, თითონაც ჩავიდა ბოლოში.

მძლავრად აგუგუნებული სიმღერა ბიჭებმა უკანასკნელ ნამგლის მოსმასთან
ერთად „ოჰო-ჰო!“-ს შეძახილით დაამთავრეს და ნამგლები ჰაერში შეათამაშეს.

— ვაშა, ჩვენს მეთაურს!

— ვაშა!..

ცაზე ვარსკლავები ციმციმებდნ.

დაღლილ მუშებივით ეძინათ მინდორზე მოფანტულ ძნებს.

მხოლოდ იქ, სოფლის შუაგულში აშრიალებულ ხეების ფოთლებში გამოჩნდა
აციაგებული სინათლე. ისმოდა აგუგუნებული მძლავრი სიმღერა და ვილაცას
ცამდე აწვდენილი ტენორი საამურად რეკავდა:

— მცხეთელებმა ქორწილი ქნეს,

დაკლეს დიდი ჭედილაოო...

პატარძალიც მოიყვანეს...

კარებში გაქედლილაოო...

ცამდე აღიოდა ხმა და ვარსკლავები მხიარულად ციმციმებდნ.

ტფილისი

1935 წელი, ივნისი.

კლასიკური მამკვიდრობა

ალიგვიარი დანტეს

„სალხინებელი“-დან

ქება მეექვსე.

- 1 როს მოთავდება სამ კამათლით ზარას თამაში,
- 2 ზარას წამკები ქვე დარჩება გულშემოყრილი.
- 3 ისერის კამათელს ხელმეორედ ფიქრობს მწუხარე.
- 4 ხოლო მომგებელს თან გაჰყვება მოგროვილი ბრბო.
- 5 ერთი მეორეს წინ წაუსწრებს, ზოგიც თან მისდევს,
- 6 წამოეწევა, გაახსენებს მოგებულს ამავს.
- 7 ზარას მომგები ხან ერთს უსმენს, ხანაც მეორეს,
- 8 ვისაც ხელს ართმევს იგი მყისვე ჩამოსცილდება,
- 9 ასე იშორებს ის თავიდან ხალხს მოზღვაებულს.
- 10 ასე ვიდოდი გარშემორტყმულ სულების ბრბოში
- 11 ხან ერთს ვუმზერდი, მივხედავდი ხანაც მეორეს,
- 12 ზოგსაც აღთქმებით, ზოგს შეხედვით ვიგერიებდი.
- 13 არეცოელი აქვე იყო, რომელიც მოჰკლა
- 14 გჰინო და ტაკკოს ულმობელმა, მსახვრალმა ხელმა,
- 15 იგიც, ვინც ბრძოლის ველს გაექცა, წყალში დაიხრჩო,
- 16 იქ ხელგაწვდილნი მომდგომოდნენ, მევედრებოდნენ
- 17 ნ. ფრედერიგო და მეორე, მკვიდრი მიზასი,
- 18 ვინც ქველ მარტუკკოს დიდი ძალა გამოაბჟლავნა.
- 19 აქ გრადი ორსო და ის სული ვინც მოკვდინებით
- 20 გაშორდა სოფელს მესურნეთა გესლის წყალობით,
- 21 თუმც მართებულად, როგორც თავად მომითარო სულმა;
- 22 დედა ბროჩია იყო იგი, დაფიქრდეს თავათ
- 23 ხსენებაზე სინჯორა დიდი ბრაჰანტი

[†] il giuco della zara დანტეს დროს ფრიად გავრცელებული ძვლის კამათლით თამაში.

¹³ ა რ ე ც ო ე ლ ი — ბენიკაზი ცნობილის შჯულის მდებელი არეცოს მცხოვრები.

¹⁷ დანტე: ფრედერიგო ნოველო — სახელი და გვარი ვერ ჩაეტია ლექსის სტრიქონში და ამიტომ ასე დავწერე.

²⁰ გ რ ა დ ი ო რ ს ო — არაა ცნობილი რომელ ორსოს გულისხმობს დანტე.

24 რათა შემდეგში ცოდვილთა მრევლს არ მიეთვალოს
 25 როცა საკმაოდ გავუსწარი სულთა აჩრდილებს,
 26 რომელნიც ერთხმად მოითხოვდნენ: სხვებისგან ლოცვას,
 27 ამ გზით ეწადათ ნეტარებას ზიარებოდნენ.
 28 ასე დავიწყე: „როგორც მახსოვს შენ უარპყაეი
 29 „ჰოჲ, სულმნათრ, ერთ შენს წიგნში თითქოს ლოცვითა
 30 „არვის ძალუძდეს რომ შესცვალოს ცის განაჩენი.
 31 „ეს ბედშავები მხოლოდ ამას გევედრებიან
 32 „ნუთუ ამოდ სასოება აღძვრია სულებს?
 33 „ან ეგებ თქვენი ნაბრძანები მე ვერ გამეგოს?“
 34 მითხრა: „ნაწერი ნათელია ჩემი ამგვარი,
 35 „არც იმა სულთა სასოება არის ამო,
 36 „თუ მათ გონებას არ დააკლდა განსჯისა ნიჭი.
 37 „ძირს არ დაიწევს ის მწვერვალი მართლმსაჯულების,
 38 „როდესაც ცეცხლი სიყვარულის შეავსებს სწრაფად
 39 „რასაც სასჯელი აქაური მიუზღავს სულებს.
 40 „მხოლოდ ჩემს წიგნში სულ სხვას ვწერდი ოდესღაც მენა,
 41 „როცა ვამბობდი ლოცვა ცოდვილს ვერ განკურნავსო
 42 „უკეთუ იგი უფლისადმი არ განკუთვნილა.
 43 „მაგრამ არ შერჩე ამ ძალალსა წინასწარ გრძნობას.
 44 „ვიდრე ამ საკითხს არ გადასწყვეტს ჭეშმარიტების
 45 „და შენ გონების შორის ვინაც ჩადგება ერთხელ.
 46 „მე აქ ვგულისხმობ ბეატრიჩეს, მიხვდი თუ არა?
 47 „მაგრამ შენ იმას მთის ზეთავზე იხილავ მხოლოდ.
 48 „მწვერვალის თხემი გაბრწყინდება ნეტარ ღიმილით.“
 49 მე ვუბასუხე: „ო, მოძღვარო ავჩქარდეთ მაშინ,
 50 „დაქანცულობას მე აღარ ვგრძნობ კვლავინდებურად.
 51 „ეჭე, შეხედე, გაწოლილა უკვე მთის ჩრდილი.
 52 „ვიდრემდის ღლეა წინ გავსწიოთ მარდი ნაბიჯით“.
 53 მან მიბასუხა: „და ვიაროთ სანამ შევიძლოთ,
 54 „სულ სხვანაირად ეს მოზდება, ვიდრე გგონია
 55 „ვიდრე შენ მწვერვალს მიაღწევდე, უაუქცეული,
 56 „მნათობი მთების გადმოღმიდან გამოანათებს,
 57 „ასე რომ შენში სხივი მისი ვერ გადატყდება.
 58 „წინ გაიხედე, ეგერ სული და გვითვალთვალე,
 59 „იქ სდგას მარტოკა გვაშტერდება მომწუხველ მზერით,
 60 „იგი გვასწავლის ჩვენ აქედან შარას უმოკლესს“.
 61 ჩვენც მას მივმართეთ: „ჰოჲ, სულო ლომბარდიულო,
 62 „რა ქედმაღლად და ამაყად გეჭირა თავი,
 63 „დარბაისლურად მოგვაპყრობდი თვალთაგან მზერას“.
 64 მან არა გვითხრა, არ დაუძრავს არც ერთი სიტყვა,
 65 ელოდებოდა ჩვენგან მისვლას, გვითვალთვალედა,

66 როგორაც ლომი გაწოლილი განსასვენებლად.
 67 ვირგილი თავათ მას ეახლა, თხოვა კიდევაც
 68 ეჩვენებინა ჩვენთვის გზაჲ აქ უმარჯვესი.
 69 მაგრამ ვედრებას არ ათხოვა ამ სულმა ყური.
 70 თავათ ჰკითხავდა ცხოვრების და სამშობლოს ამბავს.
 71 ტკბილმა მეგზურმა მყის დაიწყო: „მანტუდანო...“
 72 და ჩრდილი იგი მოღუშული, ფიქრში წასული
 73 მიეჭრა ოსტატს, გადიცვალა მყისვე ადგილი
 74 წამოიყვირა: „მანტუელო, მე ვარ სორდელო,
 75 შენი ქვეყნიდან...“ შემოეჭდნენ ურთიერთს ყელზე.
 76 ოჰ, იტალიავ, შე მხეველო, ტანჯვის დილეგო,
 77 უიალქანო ხომალდი ხარ გრიგალის პირში,
 78 ოდესღაც ხალხთა მბრძანებელი ან საროსკიპო.
 79 ეს დიდი სული აათროლა ისე იჩქითად
 80 თავის მამულის სახსენებლის გაგონებამაც,
 81 ნათესავს თვისას მიესალმა და ესალბუნა.
 82 შენს მკერდზე მცხოვრებთ უომებოთ ვერ გაუძლიათ,
 83 ცოცხლად შთენილნი დღენიადაგ სჭამენ ურთიერთს,
 84 თავათ ისინიც ვინც საერთო ციხეში ცხოვრობს.
 85 თვალი მოავლე უბედურო, შენსა ქვეყანას,
 86 შენი ხმელეთი, შენი ზღვები მიმოიხილე,
 87 თუ სადმე იყოს ერთი კუთხე მშვიდობიანი.
 88 აუსტინიანემ თუმცა ერთხელ მოგდო აღვირი,
 89 მაგრამ რას გშველის უნაგირი აწ უპატრონო!
 90 შენი სირცხვილი უმისოდაც შემციორდებოდა.
 91 ჰოჲ, ქვეყანავ, თავმოდრეკა გმართებს უთუოდ,
 92 რათა კვისარს დაანებო ცხენზე შეჯდომა,
 93 თუ ყურადიღებ სათნოებით სიტყვას უფლისას.
 94 აჰა, გაშმაგდა, გაზულუქდა აწ მხეცი იგი,
 95 რადგან დეზებით ჯერაც არვის დაუოკნია.
 96 მას შემდეგ რაც შენ ხელი იპყარი სადავე მისი,
 97 შენაც ო. ალბერტ გერმანელო, ვინაც დაავდე
 98 იგი ულაყი, გაუხედნი, მოუთრგუნავი,
 99 როცა სადავე ხელში მტკიცედ უნდა გკეროდა.
 100 დე, დაუშინოს მართებული სასჯელი ზეცამ
 101 ან სისხლსა შენსას, თვალსაჩინოდ განცხადებული.
 102 რათა ათროლდეს რისხვისაგან მემკვიდრეც შენი,
 103 რადგან შენის და მამის შენის გამოისობით,

⁹⁷ დანტე: O, Alberto te deseo.

⁹⁸ Arcioni — უნაგირი.

ფიორენტინო ახსენებს ავეჯანდს, ვ. ი. ამ ცხენზე უნდა შემჯდარიყავიო. ქართულ კვივალენტში იგივეა ნათქვამი, ოღონდ ოდნავ გზამოვლით

აზიზიანი დანბე

რაფელის სურათიდან — ს, კეცხოველი.

104 გაუმადრობით და სიხარბით სულწაძლეულნი,
 105 საკეისროის ბალი იგი დაფარა ჟვერმა.
 106 მოვედ იხილე კაპპელლეტტი, გინა მონტეკვი.
 107 ფილიპესკები და მონალდი, ო, უდარდელო,
 108 ნახე რა-რიგად დაზაფრულან, დაშინებულან.
 109 მოვედ სასტიკო და იხილე დაცემა ზნეთა
 110 შენ აზნაურთა და ჟწამლე დასნეულებულთ,
 111 და ნახავ თავათ რა დღეშია სანტაფიორე.
 112 საკუთარ თვალით ნახე რომი ცრემლთა მთხეველი,
 113 თუ როგორ მოსთქვამს უსასოოდ დაქვრივებული.
 114 რისთვის დამაგდე კეისარო, რისთვის დამტოვე?
 115 ნახე რა-რიგად ერთმანეთი შეგვძულებია,
 116 ჩვენ აღარ ველით შეწყნარებას და შევედრებას,
 117 მოვედ სახელის საკუთარის პატივსადებად.
 118 და ვით შეგკადრო იუპიტერს, ღვთისგან ხელდასხმულს,
 119 ჩვენი გულისთვის გოლგოთაზე ჯვარზე გასულო,
 120 მართალნი თვალნი უცხოოდ ხომ არ მიგიქცევია,
 121 ვინ იცის ეგებ გვიმზადებდეს ზრახვად უფსკრულში,
 122 თათბირი შენი გამომღები ნაყოფთა დიდთა,
 123 რასაც ეგების ვერ სწვდებოდეს გულისხმა ჩვენი.
 124 რადგანაც მთელი იტალია დარჩა ტირანებს
 125 და ან მარჩელოს თავს უწოდებს ყველა ყაჩაღი.
 126 ან და თავკაცი რომელიმე ჯგუფის — პარტიის.
 127 ო, ფლორენციავ, იამაყე ასეთ განდგომით,
 128 რადგანაც იგი შენს ზღუდეებს ვერ შეეხება,
 129 ხალხისა შენის გულხმიერი სიბრძნის წყალობით
 130 მრავალს უნთია სამაროლისა ლამპარი გულში,
 131 მაგრამ არ ჩქარობს მოისარი ბრძენი არასდროს.
 132 შენს მოქალაქეთ ენის წვერზე უძვეთ სიმართლე.
 133 მრავალი გარბის სახელმწიფო სამსახურიდან,
 134 შენი ხალხი კი უკითხვად აღრიალდება
 135 აჰა, დამტვირთეთ ჩემი ზურგი იმსახურეთო.
 136 მაშ იხეიმიე, არ გაკლია ლხინის მიზეზიც,
 137 შენ მორკმული ხარ ხვაიანი და ზავიანი;
 138 სიტყვანი ჩემნი სინამდვილემ ვერ გააწბილოს.
 139 შენ ვერც ათინა შეგედრება და ველარც სპარტა,
 140 სჯულისდებანი უძველესნი ვინც შექმნა ერთხელ,
 141 მათ არ მიუძღვით შენოდენი დამსახურება,
 142 რადგან კანონებს ისე ბრძნულად აწესებ შენსას,

106 საშუალო საუფ. იტ. წარჩინებულთა გვარებია. უფრო გვიან შექსპირი ახსენებს მათ.

107 გიბელინელ წარჩინებულთა გვარებია.

127 ტექსტში: digresione — განდგომა.

- 143 რომ ნოემბერში უკვე აღარ გამოვადგება
144 რაც ოქტომბერში მაჯაგანით მოვიქსოვია.
145 და რამდენი გზის ადამიანთ მახსოვრებაში
146 კანონი, ზნენი, მართველობა, ფული და ზომა,
147 მოქალაქენი და წესრიგი შენ შეგიცვლია:
148 ჰოჲ, ნეტავი რომ შეგეძლოს, გონს მოხვიდოდე
149 და მიხედებოდე როგორ ჰგავხარ შენ იმ ავადმყოფს,
150 რომელიც მშვიდად ვერ ისვენებს თვის სარეცელზე
151 გულშემოყრილი ბრუნავს ასე სენთან მებრძოლი.

თარგმანი

კონსტანტინე გამსახურდიანი.

¹⁴³ დანტე: *a mezzo novembre* — ნოემბრის შუაში, მე არ ჩავთვალე საჭიროდ ასეთი დაზუსტება.

¹⁴⁴ დანტე: *d'ottobre firli, fillare* — ქსოვა, დართვა, ქრის კეთება და სხვა.

ა. პ. ჩეხოვი

ანტონ პავლეს-ძე ჩეხოვი დაიბადა 1860 წელს ქ. ტაგანროგში წვრილ-მურყუაზიულ წრეში. განათლება მიიღო ჩეხოვმა ტაგანროგის გიმნაზიაში (1869—1879), რომლის დასრულების შემდეგ ის შევიდა მოსკოვის უნივერსიტეტში მედიცინურ ფაკულტეტზე. უკანასკნელი დაასრულა ჩეხოვმა 1884 წელს და რამოდენიმე წლის განმავლობაში მუშაობდა ექიმის თანამდებობაზე. 1892—1893 წლებში ჩეხოვი განაგებდა სერბუხოვის მაზრაში საექიმო პუნქტს, რომელიც დაარსებული იყო ხოლერის ეპიდემიასთან საბრძოლველად.

ლიტერატურული მოღვაწეობა ჩეხოვმა დაიწყო ჯერ კიდევ სტუდენტობის დროს: 1880 წლიდან ჩეხოვი ათავსებდა ანტონა ჩეხოვს ფსევდონიმით სხვადასხვა ჰუმორისტულ ჟურნალებში („Стрелоза“, „Будильник“, „Осколки“) თავის სახუმარო პატარ-პატარა მოთხრობებს, რომლებსაც მკითხველები დიდი სიამოვნებით ხვდებოდნენ. თავის შემოქმედებაში ჩეხოვი ამჟღავნებდა ამ დროს საფრანგეთის მწერლის ზოლას ნატურალიზმის გავლენას, რომლისთვისაც ის მომზადებული იყო უკვე მედიცინური განათლებით. ზოლას მსგავსად, ჩეხოვიც იზიარებდა იმ აზრს, რომ ხელოვანი თავის საგანს ისე უნდა ეკიდებოდეს, როგორც ეკიდება მას ბუნებისმეტყველი, და, მაშასადამე, მწერალიც თავის შემოქმედებაში რეალური ცხოვრების ზუსტ აღწერას უნდა იძლეოდეს. კიდევ უფრო ახლო იდგა ჩეხოვი საფრანგეთის მეორე მწერალთან, გიუ-დუ მოპასანთან, რომლის შემოქმედებას ახალგაზრდა ჩეხოვი განსაკუთრებულ ყურადღებით ადევნებდა თვალყურს.

ლიტერატურისათვის ახალი ფორმის ძიების საქმეში ჩეხოვი ცდილობდა მოპასანის მსგავსად რაც შეიძლება მეტი სიზუსტითა და ობიექტურობით დაეჭირა მინიატურულ მოთხრობაში რთული და უზარმაზარი სინამდვილის ერთი რომელიმე კუთხე, მაგრამ გაეკეთებია ეს ისე, რომ მკითხველის წინაშე არ დაბნელებულიყო ამ კუთხის კავშირი მთელს სინამდვილესთან. ამიტომ, თუმცა არ შეიძლება ითქვას, რომ ჩეხოვმა პირველად მიმართა რუსულ ლიტერატურაში მინიატურულ მოთხრობათა ჟანრს, მაგრამ მოპასანის დახმარებით ჩეხოვმა მიიღწია ამ დარგში ისეთ სისრულეს, რომელიც მანამდე უცნობი იყო რუსული ლიტერატურისათვის. მოსახსენებელია აგრეთვე ფრანგი რომანისტის ფლობერის გავლენაც ჩეხოვზე: უკიდურესი ობიექტივიზმი, აღწერათა სიცხველე და თვით ზოგიერთი სახეები (განსაკუთრებით ქალის სახეები) ჩეხოვს საერთო აქვს ფლობერთან. ფლობერის მსგავსად ჩეხოვი იცავდა იმ პრინციპს, რომ მხატვრული ნაწარმოები მით უფრო მეტს შთაბეჭდილებას ახდენს მკითხველზე, რაც უფრო ობიექტურია იგი, რაც უფრო ზუსტად ასწერს ცხოვრებას და რაც უფრო ნაკლებად არის დამძიმებული მწერლის მიერ შემოტანილ სუბიექტურ ელემენტებით.

ამასთან იყო დაკავშირებული ჩეხოვის იმპრესიონისტული მანერა წერისა: რუსული ლიტერატურისათვის ტრადიციული მხატვრული რეალიზმი აქ გადადიოდა ნატურალიზმში და აძლევდა ჩეხოვის კრიტიკოსებს (მაგალითად, მახაილოვსკის), საბაბს ესაყვედურებიათ ჩეხოვისათვის, რომ მისი მოთხრობები წარმოადგენენ სწრაფი ფოტოგრაფიული აპარატით სინამდვილისაგან გადაღებულ სურათებს და არ აშუქებენ ამ სინამდვილის სოციალ-პოლიტიკურ აზრს. მართლაც, ჩეხოვის პოეზია თავისუფალი იყო იმისაგან, რასაც რუსები ეძახიან „направлен-ство“-ს და რითაც დამძიმებული იყო 70-იან წლების ლიტერატურა (გლებ უსპენსკი, ნეკრასოვი). „თუ კაცი არ გრძნობს თავს თავისუფლად, ის გალიაში დამწყვდეულ ჩიტსავით ჩუმდება“, იტყოდა ხოლმე ჩეხოვი, რომელიც მხატვრული შემოქმედების პირობად სთვლიდა „პირადი თავისუფლების გრძნობას“.

მოთხრობების პატარა მოცულობა აყენებდა ჩეხოვს ვიწრო ფარგლებში და არ აძლევდა მას საშუალებას ვრცლად შეხებოდა გამოყვანილ გმირს და დაწვრილებით გაეცნო მკითხველისათვის ამ გმირის წარსული: ჩეხოვი ასწერს თავისი გმირის ცხოვრების მხოლოდ ერთ მომენტს, იძლევა მისი პიროვნების მხოლოდ მთავარ ხაზებს და ამ გზით აღწევს იშვიათ გარკვეულობას, რადგან მთავარი არ არის აქ დაბნელებული მეორეხარისხოვანი დეტალებით. მოძრაობა ჩეხოვის მოთხრობებს აკლიათ, ამბავს (ე. ი. მოქმედების განვითარების აღწერას) ის არ იძლევა: მისი მოთხრობა ჩვეულებრივ სივრცეშია გაშლილი და არა დროში, და ამ მოთხრობის ნაწილებიც გაერთიანებული არიან არა მიზეზობრივობის, არამედ უბრალო მეზობლობის კავშირით. გამონაკლისს არ შეადგენენ აქედან ჩეხოვის მოზრდილი მოთხრობებიც („გლებები“, „ველი“, „დაცთა სამეფო“, „ჩემი ცხოვრება“ და სხვ.): მკითხველს იპყრობს აქ არა ინტრიგის განვითარება, არა სიუჟეტი, რომლის გაშლა ჩეხოვს ჩვეულებრივ არ ეხერხებოდა, არამედ გარკვეული სულისკვეთების პროგრესიული ზრდა. ამ სულისკვეთების აღძვრაში ჩეხოვი დიდი ოსტატი იყო, და მისი მოთხრობები ლირიზმით არიან გაჟღერებული („სალამური“, „ბედნიერება“, „სტუდენტი“, „წმინდა ლამეს“ და სხვ.). მომეტებულ შემთხვევაში ეს არის წყნარი სევდის სულისკვეთება, რომელიც ხშირად რთულდება ნაზი და ფაქიზი ჰუმორით. ჩეხოვს არ უყვარს თავისი მოთხრობის დამძიმება მრავალი მომქმედი პირობით: ის ცდილობს მინიმუმამდე დაიყვანოს თითოეულ მოთხრობაში გამოყვანილ პირთა რიცხვი („ხირურგია“, „სადალაქოში“, „მახათი ტომარში“, „რეპეტიტორი“ და სხვ.). აღსანიშნავია აგრეთვე ჩეხოვის პეიზაჟიც, რომელიც ვიწროდ არის დაკავშირებული ადამიანთა ყოფის აღწერასთან. საერთოდ კი ჩეხოვის თითოეული მოთხრობა ჰქმნის მხატვრული სისრულის შთაბეჭდილებას: ის სავსეა მაგრად შეკუმშულ შინაარსით, სადაც მოცემულია ადამიანის ფსიქოლოგიისა და მისი ყოფის იშვიათი ცოდნა. თუ ტოლსტოი ცხოვრების ასასახავად სწერდა ვეებერთელა ეპოპეას და სარგებლობდა უზარმაზარი სარკით, ჩეხოვი იმავე მიზნით სარგებლობს სარკის პატარა ნატეხებით. მაგრამ ისე ოსტატურად ათამაშებს ის სარკის ამ ნატეხებს, რომ ახერხებს კარგად ასახოს მთელი რუსეთის ყოფა-ცხოვრება. საშუალო ინტელიგენტი, მეცნიერი, ხელოსანი, გლეხი, ოფიცერი, ლაქია, მღვდელი, პოლიციელი, მასწავლებელი, გიმნაზიელი, სტუდენტი და ათასი სხვა პროფესიისა და წრის ადამიანები პოულობენ ჩეხოვის თხზულებებში თავის ადგილს.

ერთ-ერთი დამახასიათებელი თვისება ჩეხოვის შემოქმედებისა არის ღრმა თანაგრძნობა თავისი გმირების მიმართ: ჩეხოვი დიდი ჰუმანისტია, და მისი თხზულებები ავრცელებენ თავის გარშემო ადამიანურობის გრძნობას. ცივი და მშრალი გაკიცხვა ადამიანისა ჩეხოვისათვის უცხოა, და სატირას მისი კალამი გაუბრძის. ცუდი ადამიანებიც კი ჩეხოვის თხზულებებში ისე არიან წარმოდგენილი, რომ ისინი აღვიძებენ მკითხველში სიბრალულის გრძნობას, როგორც ბედის უდანაშაულო მსხვერპლები. ჩეხოვი არ ასამართლებს თავის გმირებს, არამედ მხოლოდ აგვიწერს მათ ყოფას. 1886 წ. ჩეხოვმა შეაგროვა თავისი მოთხრობები და დაბეჭდა ისინი ცალკე კრებულად, რომელსაც მისცა სათაურად „ქრელი მოთხრობები“ („Шестые рассказы“); შემდეგ წელს გამოვიდა ჩეხოვის მოთხრობათა მეორე კრებული „შებინდებისას“ („В сумерках“), ხოლო 1894 წელს დაიბეჭდა ჩეხოვის მესამე კრებული—„ნოველები და მოთხრობები“. სამივე კრებული დიდი აღფრთოვანებით იქნა მიღებული საზოგადოებაში; ჩეხოვის სახელი გაიზარდა, და ის იწყებს თანამშრომლობას დიდს ჟურნალებში („Северный Вестник“ „Русская мысль“, „Жизнь“).

1890 წელს ციმბირში გადასახლებულთა ყოფა-ცხოვრების დასათვალისწინებლად ჩეხოვი მიემგზავრება სახალინში და თავის შთაბეჭდილებებს აღწერს 1895 წელს დაბეჭდილს წიგნში „კუნძული სახალინი“. 1892 წელს იწერება მოთხრობა „პალატა № 6“, რომელიც სადერმაკაციო ხაზად ითვლება ჩეხოვის შემოქმედების განვითარებაში.

80-იანი წლების მიწურულიდან ჩეხოვი იწყებს ახალი დრამატიული ფორმის ძიებას: 1888 წელს დაიბეჭდა პიესა „Иванов“, 1896 წელს—პიესა „Чайка“, რომელმაც დიდი მითქმა-მოთქმა გამოიწვია. უმრავლესობამ დაიწუნა პიესა, მაგრამ ზოგიერთმა (კონიმი, ურუსოვმა) სცადა დაეცვა იგი. 1901 წელს ჩეხოვმა დაასრულა პიესა „სამი და“, რომელსაც მოჰყვა 1904 წელს დაბეჭდილი დრამა „ალუბალის ბაღი“. ლევ ტოლსტოი მაღლა აყენებდა ჩეხოვის მოთხრობებს, მაგრამ არ მოსწონდა მისი დრამატიული პიესები. სამაგიეროდ, ეს პიესები მოაქცია თავის რეპერტუარის ცენტრში ნემიროვიჩ-დანჩენკოს თაოსნობით შექმნილმა „მოსკოვის მხატვრულმა თეატრმა“. ჩეხოვის პიესების ფორმალურ თავისებურობას შეადგენს ის, რომ აქ ინტერესი გადატანილია ცალკეული მომქმედი პირისაგან ანსამბლზე. „მთავარი გმირი“ ჩეხოვის პიესებს არ ყავთ, რადგან ყველა გმირები თანასწორად მთავარი და თანასწორად მეორეხარისხოვანი არიან, რამდენადაც ყველანი ერთნაირად საჭირო არიან იმ სულიერი განწყობილების შესაქმნელად, რომელიც პიესის მთავარ მიზანს შეადგენს. მსახიობის ინდივიდუალობაც ჩაყენებულია ანსამბლის მოთხოვნილებათა ჩარჩოებში და ამის შესაფერისად ჩეხოვის თეატრში რეჟისორის ფუნქცია გაზრდილია აქტიორის ხარჯზე. დინამიკა ჩეხოვის პიესებს განზრახ აკლიათ: ისინი არიან არა მოქმედების, არამედ სულისკვეთების დრამები და თავის წინამორბედს პოულობენ არა გოგოლის ან ოსტროვსკის, არამედ ტურგენევის დრამატურგიაში. ჩეხოვი გაუბრძის თავის პიესებში საეფექტო სცენებს და მყვირალა ფერადებს, მისი პიესები დაწერილია მკრთალი საღებავებით და ძლიერ ვნებათა ნაცვლად იძლევიან ღონემიხილ გრძნობათა ნიუანსებს. გრძელი მონოლოგები ჩეხოვის პიესებიდან განდევნილია

და მომქმედი პირები ხასიათდებიან ძლიერ-და შესამჩნევი ხაზებით, რომელთა განვითარება და დასრულება ეკისრება ერთის მხრით რეჟისორს, ხოლო მეორეს მხრით მსახურებელთა წარმოსახვის უნარს. სწორედ ამით უახლოვდება ჩეხოვის დრამა სიმბოლიზმს, რომელიც თავის გამოსათქმელს შინაარსს როდი გამოსთქვამდა, არამედ მხოლოდ ანიშნებდა. საჭირო სულისკვეთების შესაქმნელად მსახურებელთა შორის ჩეხოვს შეაქვს თავის პიესებში მუსიკა და ყველა მის დრამებს მუსიკალური აკომპანიმენტი სდევს თან. გამონაკლისს შეადგენენ ჩეხოვის აღრინდელი პიესები („დათვი“, „წინადადება“, „ქორწილი“), რომლებიც არსებითად განსხვავდებიან ბოლოს დაწერილ დრამებისაგან. უკანასკნელთა სუსტი დინამიკა, მოქმედების შენელებული ტემპი და უფერული გმირები კარგად შეესატყვისებოდნენ 80-იანი და 90-იანი წლების უმოქმედო ხანას. ჩვენი რევოლუციონური ეპოქისათვის კი ისინი შეუფერებელი გამოდგენ, და ჩეხოვის პიესებიც თითქმის სრულიად ამოვარდნ თანამედროვე თეატრის რეპერტუარიდან.

1900 წელს ჩეხოვი აირჩიეს მეცნიერებათა აკადემიის საპატიო წევრად შხატკრულ სიტყვიერების დარგში, მაგრამ როდესაც აკადემიამ გამოიციხა თავისი შემადგენლობიდან მაქსიმ გორკი, ჩეხოვმა საჭიროდ დაინახა შეეტანა აკადემიაში განცხადება, რომ მას არ სურს აკადემიის წევრად დარჩენა. გარდაიცვალა ჩეხოვი 1904 წელს საზღვარგარეთ (ბადენვეილერში) ფილტვების ქვებისაგან, რომელიც მას ახალგაზრდობაში შეეყარა, და დასაფლავებულია მოსკოვში.

ჩეხოვის თხზულებათა მთავარ ინტერესს წარმოადგენს ჩვენთვის ის გარემოება, რომ ამ თხზულებებში მოცემულია მეშჩანური ყოფის კომიკური სურათები. თვითონ ჩეხოვმა საუკეთესოდ დაახასიათა თავისი დამოკიდებულება მეშჩანური ყოფისადმი: „მთელი რუსეთი“, ეუბნებოდა ერთხელ ჩეხოვი მაქსიმ გორკის: „არის რაღაც მსუნაგ და ზარმაც ადამიანების ქვეყანა. აქ ჰამენ და სვამენ საშინლად ბლომად და უშნოდ; უყვართ დღისით ძილი და ძილში ხვრინავენ. ცოლს ირთავენ მხოლოდ ოჯახის წესრიგისათვის, საყვარელს კი იჩენენ პრესტიჟის მოსაპოვებლად საზოგადოებაში. ადამიანებს აქ ძალის ფსიქოლოგია აქვთ: თუ მათ სცემენ, ისინი ნელა წკმუტუნებენ და იმალებიან თავის ბუნაგებში; თუ კი მათ ეფერებიან, ისინი წვებიან ზურგზე და აქნევენ კულებს“. ძალადობა და ადამიანის ღირსებისადმი უპატივცემლობა, მექრთამეობა და წვრილმანი გაიძევრობა, ძლიერთა წინაშე მონური თავმდაბლობა და უძლურთა მიმართ აუტანელი ქედმაღლობა, უბადრუკი ჭორიკანობა, საშინელი უკულტურობა და მაღალ მისწრაფებათა სრული უქონლობა, — ასეთია მეშჩანური რუსეთი ჩეხოვის წარმოდგენაში.

ჰუმორისტულ ფერადებით აგვიწერს ჩეხოვი იმ მორიდებასა და შიშს, რომელიც წვრილმან ადამიანებს აქვთ რუსეთში დიდი ჩინით შემოსილ და გავლენიან პირთა წინაშე („მსხვილი და წვრილი“, „ჩინოვნიკის სიკვდილი“, „ქამელფონი“, „მასკა“, „გაკვირვების ნიშანი“). ავტორმა კარგად იცის, რომ ეს შიში დასაბუთებულია რუსეთის პოლიტიკური წესწყობილებით, რომელიც არ ითმენს მოქალაქეთა თავისუფლების უუსუსტეს ნიშანსაც კი და ჭირივით ეზარება ადამიანის დამოუკიდებლობა არა მარტო ქვეყანაში, არამედ აზროვნებაშიც („ჩუი-ჩუი-ჩუი უხოვ“). პროტესტის ყოველგვარი შესაძლებლობა დახშულია ამ პოლიტიკური წესწყობილებით, და საერთო დამონების ატმოსფერა რყენის ადამიანს, ხელს

ა. ვ. ჩახოვი

ნახ. ს. კეცხოველი.

უწყობს ანტისოციალურ ჩვევათა ზრდას. ერთგულება მთავრობის მიმართ იღებს აქ ზოგჯერ უგნური დამბეზლობის სახეს. ამის მაგალითია უნტერ-ოფიცერი პრიშიბევეი, რომლიც დაასრულებს სამსახურის ვადას და დაბრუნდება თავის სოფელში, მაგრამ არ ივიწყებს ყაზარმის წესებს და ცდილობს ეს წესები მოახვიოს თავზე სოფლებს, თუმცა არაფერ არ ავალებდა მას ამ საქმის გაკეთებას („უნტერი პრიშიბევეი“).

ასეთი ანტისოციალური ტიპი გამოყვანილია აგრეთვე მოთხრობაში „ადამიანი ბოლჩაში“, რომლის მთავარი გმირია გიმნაზიის მასწავლებელი ბელიკოვი. არც ქუთა, არც მოხერხება ბელიკოვს არ გააჩნია, მაგრამ მას დაწინებული ყავს მთელი გიმნაზია, ვინაიდან თვითონ ბელიკოვს ეშინია ყველაფრის. რაც კი კანონით არ არის გათვალისწინებული, ბელიკოვს სახიფათო საქმედ მიაჩნია, და ის გაურბის ასეთ რამეს, როგორც აკრძალულს. ბელიკოვს, მაგალითად, ეშინია, როდესაც გიმნაზიელები თავის მასწავლებელთა ხელმძღვანელობით გაზაფხულის ერთ მშვენიერ დღეს მიდიან სასეირნოდ ქალაქ გარედ: ეშინია, რომ ცუდი რამე არ გამოვიდეს აქედან, რადგან გიმნაზიის წესდებაში არაფერი ეწერა იმის შესახებ, რომ მასწავლებლები ვალდებული არიან მოწაფეები სასეირნოდ ატარონ. ბელიკოვს სახიფათოდ მიაჩნია აგრეთვე, თუ გიმნაზიის მასწავლებელი შეჯდა ველოსიპედზე, რადგან წესდებაში არ იყო გათვალისწინებული, რომ გიმნაზიის მასწავლებელი ველოსიპედზე შეჯდეს. ასე გამოდიოდა თითქო წესდების შემდგენელი ყოფილიყო ღმერთი, რომელსაც გათვალისწინებული აქვს ყველაფერი, რაც კი შეიძლება ოდესმე მოხდეს, და არა ჩვენსავით გონება შეზღუდული ადამიანი, რომელსაც არ შეუძლია წინასწარ იცოდეს ყველაფერი, რასაც შემომქმედი სინამდვილე შექმნის მომავალში. ამრიგად, რაც კანონთა კრებულით არ არის გათვალისწინებული, ის ბელიკოვის აზრით აკრძალულია, და, მასასადამე, კაცს შეუძლია მხოლოდ ის აკეთოს, რაც მას კანონით აქვს დავალებული. როგორც ვხედავთ, ბელიკოვი არის სულით ბიუროკრატი, რომელსაც ცხოვრების მრავალფეროვანება წესდების მუხლებით აქვს შეცვლილი და რომელიც ამ წესდების დარღვევის შიშით ზურგს აქცევს ცხოვრებას, სპობს თავის თავში ყოველგვარ სურვილს და გულმოდგინედ ეთიშება ცოცხალი სინამდვილის ყოველს სიოს. ზამთარ-ზაფხულში ბელიკოვს პალტო და კალოშები აცვია, რომ არ გაცივდეს, ხელში კი მუდამ ქოლგა უჭირავს, რომ წვიმამ მოულოდნელად არ მოუსწროს, ხოლო ყურები ბამბით აქვს დაცობილი, რათა ქარი არ მოხვდეს: ეს არის მკვდარ-ცოცხალი ყოფა და არა სიცოცხლე, არავითარი უნარი წინააღმდეგობისა ბელიკოვს არ მოეპოვება. ასეთ ადამიანებს ბლომად წარმოშობს ხოლმე ბიუროკრატიული სახელმწიფო.

ადვილად შესამჩნევი ძაფები აკავშირებენ ჩეხოვის ბელიკოვს დოსტოევსკის შიგაღვეთან და სალტიკოვის უგრიუმ-ბურჩევეთან. ოღონდ ის, რაც დასტოევსკის ტრაგიკულ ფერებში აქვს მოცემული, ჩეხოვის კალმის ქვეშ იღებს კომიკურ გარეგნულობას, თუმცა ამ გარეგნულობის ქვეშ მაინც დიდი ტრაგედიაა დაფარული. თედორე სოლოგუბი განავითარებს შემდეგ თავის რომანში „პატარა ქინკა“ ბელიკოვის ტიპს, რომლის ვარიანტს წარმოადგენს, არსებითად რომ ითქვას, პერედონოვი. ბელიკოვის ტიპის შექმნით, ჩეხოვმა გამოიჩინა უპიკელად მხატვრული სინთეზის დიდი ნიჭი.

უწყობს ანტისოციალურ ჩვევათა ზრდას. ერთგულემა მთავრობის მიმართ იღებს აქ ზოგჯერ უგნური დამბეზღაობის სახეს. ამის მაგალითია უნტერ-ოფიცერი პრიშიბევეი, რომლიც დაასრულებს სამსახურის ვადას და დაბრუნდება თავის სოფელში, მაგრამ არ ივიწყებს ყაზარმის წესებს და ცდილობს ეს წესები მოახვიოს თავზე სოფლელებს, თუმცა არაფერ არ ავალებდა მას ამ საქმის გაკეთებას („უნტერი პრიშიბევეი“).

ასეთი ანტისოციალური ტიპი გამოყვანილია აგრეთვე მოთხრობაში „ადამიანი ბოლჩაში“, რომლის მთავარი გმირია გიმნაზიის მასწავლებელი ბელიკოვი. არც ქუთა, არც მოხერხება ბელიკოვს არ გააჩნია, მაგრამ მას დაშინებული ყავს მთელი გიმნაზია, ვინაიდან თვითონ ბელიკოვს ეშინია ყველაფრის. რაც კი კანონით არ არის გათვალისწინებული, ბელიკოვს სახიფათო საქმედ მიაჩნია, და ის გაურბის ასეთ რამეს, როგორც აკრძალულს. ბელიკოვს, მაგალითად, ეშინია, როდესაც გიმნაზიელები თავის მასწავლებელთა ხელმძღვანელობით გაზაფხულის ერთ მშვენიერ დღეს მიდიან სასეირნოდ ქალაქ გარედ: ეშინია, რომ ცუდი რამე არ გამოვიდეს აქედან, რადგან გიმნაზიის წესდებაში არაფერი ეწერა იმის შესახებ, რომ მასწავლებლები ვალდებული არიან მოწაფეები სასეირნოდ ატარონ. ბელიკოვს სახიფათოდ მიაჩნია აგრეთვე, თუ გიმნაზიის მასწავლებელი შეჯდა ველოსიპედზე, რადგან წესდებაში არ იყო გათვალისწინებული, რომ გიმნაზიის მასწავლებელი ველოსიპედზე შეჯდეს. ასე გამოდიოდა თითქო წესდების შემდგენელი ყოფილიყო ღმერთი, რომელსაც გათვალისწინებული აქვს ყველაფერი, რაც კი შეიძლება ოდესმე მოხდეს, და არა ჩვენსავით გონება შეზღუდული ადამიანი, რომელსაც არ შეუძლია წინასწარ იცოდეს ყველაფერი, რასაც შემომქმედი სინამდვილე შექმნის მომავალში. ამრიგად, რაც კანონთა კრებულით არ არის გათვალისწინებული, ის ბელიკოვის აზრით აკრძალულია, და, მაშასადამე, კაცს შეუძლია მხოლოდ ის აკეთოს, რაც მას კანონით აქვს დავალდებული. როგორც ვხედავთ, ბელიკოვი არის სულით ბიუროკრატი, რომელსაც ცხოვრების მრავალფეროვანება წესდების მუხლებით აქვს შეცვლილი და რომელიც ამ წესდების დარღვევის შიშით ზურგს აქცევს ცხოვრებას, სობს თავის თავში ყოველგვარ სურვილს და გულმოდგინედ ეთიშება ცოცხალი სინამდვილის ყოველს სიოს. ზამთარ-ზაფხულში ბელიკოვს პალტო და კალაშები აცვია, რომ არ გაცივდეს, ხელში კი მუდამ ქოლგა უჭირავს, რომ წვიმამ მოულოდნელად არ მოუხსროს, ხოლო ყურები ბამბით აქვს დაცობილი, რათა ქარი არ მოხვდეს: ეს არის მკვდარ-ცოცხალი ყოფა და არა სიცოცხლე, არაფითარი უნარი წინააღმდეგობისა ბელიკოვს არ მოეპოვება. ასეთ ადამიანებს ბლომად წარმოშობს ხოლმე ბიუროკრატიული სახელმწიფო.

ადვილად შესამჩნევი ძაფები აკავშირებენ ჩეხოვის ბელიკოვს დოსტოევსკის შიგაღვეთან და სალტიკოვის უგრიუმ-ბურჩევეთან. ოღონდ ის, რაც დასტოევსკის ტრაგიკულ ფერებში აქვს მოცემული, ჩეხოვის კალმის ქვეშ იღებს კომიკურ გარეგნულობას, თუმცა ამ გარეგნულობის ქვეშ მაინც დიდი ტრაგედიაა დაფარული. თედორე სოლოგუბი განაფითარებს შემდეგ თავის რომანში „პატარა ჭინკა“ ბელიკოვის ტიპს, რომლის ვარიანტს წარმოადგენს, არსებითად რომ ითქვას, პერედონოვი. ბელიკოვის ტიპის შექმნით, ჩეხოვმა გამოიჩინა უეჭველად მხატვრული სინთეზის დიდი ნიჭი.

განსაკუთრებული ყურადღების ღირსია ჩვენი დროისათვის ჩეხოვის მოთხრობებში „პრაქტიკაზე“, „გლეხები“ და „ხრამში“. პირველ მოთხრობაში აღწერილია ქარხანა, სადაც ათასი მუშა ეწევა წელ-გაუმართავ შრომას და საშინელ სიღარიბისათვის მიანც ვერ დაუღწევია თავი. მოთხრობის ავტორი აშკარა სიმპათიით ეპყრობა ამ გაუბედურებულ ადამიანებს, მაგრამ ეს არის მხოლოდ სიმპათია, რადგან ჩეხოვი არ გვიჩვენებს აქ იმ სწორ გზას, რომლის საშუალებით შესაძლებელია მოისპოს ადამიანის ექსპლოატაცია. ნაკლები თანაგრძნობით ეკიდება ჩეხოვი გლეხებს, რამდენადაც შეიძლება ამის შესახებ მსჯელობა 1897 წელს დაწერილ ერთი მისი მოთხრობის („გლეხები“) მიხედვით. ბალზაკისა და ემილ ზოლას მსგავსად, ჩეხოვი ამჩნევს გლეხობაში მხოლოდ უარყოფითს თვისებებს და აბათილებს გლეხობის იმ იდეალიზაციას, რომელსაც ეწეოდნენ ხალხოსნები. მოთხრობაში წარმოდგენილია გლეხობის სიღარიბე, სიბინძურე, გაუნათლებლობა, ლოთობა, უკულტურობა, ურთიერთის მტრობა. თითქმის ვერც ერთი დადებითი თვისება ქალაქში აღზრდილმა ჩეხოვმა სოფელში ვერ დაინახა. მას გამოეპარა მხედველობიდან ის კლასობრივი ბრძოლაც, რომელიც წარმოებდა სოფელში კულაკებსა და ღარიბ გლეხთა შორის და რომელიც სოფლის უკეთესი მომავლის საწინდარი იყო. ამიტომ მთელი შთაბეჭდილებაც ამ მოთხრობიდან მეტის მეტად მძინე გამოვიდა. როდესაც ხალხოსნობის იდეოლოგმა ნ. მიხაილოვსკიმ დაიწუნა ჩეხოვის ეს მოთხრობა, ავტორმა სკადა თავისი მოთხრობის მეორე გამოცემაში შეევსო იგი და ეჩვენებია სოფლის ცხოვრებაში ისეთი მომენტი, რომელიც გამოიყვანდა გლეხობას უმწეო მდგომარეობიდან. მაგრამ ამისათვის საჭირო იყო საზოგადოებრივი ცხოვრების დიალექტიკის ცოდნა, რომელიც ჩეხოვს აკლდა.

ჩეხოვი კარგად ხედავდა სოფლის ცხოვრების გარეგნულ მხარეს, ამჩნევდა, რომ გლეხებისათვის უკეთესი იქნებოდა, რომ მათ შორის მეტი ნდობა და ურთიერთი სიყვარული ყოფილიყო. მაგრამ ჩეხოვმა ვერ უჩვენა მკითხველს, როგორ შეიძლებოდა ეს ნდობა და სიყვარული გაჩენილიყო სოფელში, სადაც ერთი ნაწილი უმოწყალოდ ყვლევს მეორე ნაწილს. ამიტომ ჩეხოვის მიერ მითითებული გზაც გლეხთა მდგომარეობის გაუმჯობესებისა უბრალო მორალის ფარგლებს ვეღარ გასცდა.

უკეთეს შედეგს ვერ აღწევს ჩეხოვი თავის მოთხრობაშიც „ხრამში“. აქ კარგად არის დახასიათებული კულაკების მოღვაწეობა სოფლად, მაგრამ როგორ შეიძლება ამ მანებელ მოღვაწეობას ბოლო მოეღოს და სოფელი გამოჯანსაღდეს, ეს ჩეხოვის მოთხრობაში არ არის კარგად ნაჩვენები.

ჩეხოვს სძულდა რუსეთის მეშჩანური ყოფა, ის ხედავდა მის უბადრუკობას ცდილობდა ეპოვნა იქიდან გამოსავალი („ძია ვანო“, „სამი და“, „ალუბალის ბალი“). მაგრამ ერთის მხრით მისმა საკუთარმა წვრილ-ბურჟუაზიულმა სოციალურმა წრემ, ხოლო მეორეს მხრით მის მიერ მიღებულმა ბუნებისმეტყველურმა განათლებამ ვერ მისცეს ჩეხოვს საშუალება მოენახა ასეთი გამოსავალი, და მთელი მისი შემოქმედებაც დარჩა იმ წვრილ-ბურჟუაზიულ იდეოლოგიის ფარგლებში, რომლის სიმწირე თვითონ ჩეხოვსაც კარგად ჰქონდა შენიშნული. ამიტომ არის, რომ ჩეხოვის შემოქმედებას ღრმა პესიმიზმი და ფატალიზმი ახასიათებენ. ეს არის იმ წვრილი ბურჟუას პესიმიზმი და ფატალიზმი, რომელიც გონებრივად საკმაოდ განვითარებულია იმისათვის, რათა შეამჩნიოს თავისი წრის ნაკლებუვანებანი, მაგრამ მოკლებულია ძალას გაარღვიოს ამ წრის ვიწრო საზღვრები და ჩადგეს ახალი სოციალური კლასის რიგებში, რათა ამ კლასთან ერთად აწარმოოს ბრძოლა კაცობრიობის უკეთესი მომავლისათვის.

ს.ს.რ.კ. ხაღხია დიგარაგუა

ა. სელიშალოვსკი

მ ი კ ო ლ ა ბ ა ჟ ა ნ ი

ნუთუ ამ გზაზე ფიქს ნასათუთავს,
სულ ეს მიზნები ჰქონია მხოლოდ...

1.

უკრაინელ პოეტ მ. ბაჟანის პოეზია, როგორადაც ჩვენ მას ვიცნობდით უკანასკნელ ხანებამდე, პირველი შეხედვით ძირითად ხაზებში თანხმოვანი იყო ბ. პასტერნაკის პოეზიასთან. ორთავე პოეტის შემოქმედებას ახასიათებს იდეალისტური შეხედულება ცხოვრებაზე, დედააზრის გაბუნდოვანებისაკენ მიმართული ტენდენცია, საკუთარი ლირიკული „მე“-ს გახსნა ნივთთა და საგანთა საშუალებით, რომლებიც პირობით სიმბოლოებად და ნიშნებად იქცევიან და, ბოლოს ისეთი პოეზიები ასოციაციები, რომელთა ათვისება გულისხმობდა მეტის-მეტად დახვეწილ, სპეციფიურ-ინტელიგენტურ კულტურულობას. მაგ რამ ამასთან ერთად დაკვირვებულ მკითხველს არც განსხვავების გამოჩენა გაუჭირდება. თუ სამყარო, რომელიც გვევლინება პასტერნაკის პოეზიაში, არის სამყარო ქაოტურ უწყესრიგობით მიმობნეულ, დაფანტულ, მოძრაობაში შუოფ და გარეგან კანონზომიერებას მოკლებულ აზრთა, გრძნობათა და განცდათა, სამაგიეროდ ბაჟანის შემოქმედებით სამყაროში, პირიქით, გარეგნულად ყველაფერი მწყობრი და მოწესრიგებულია. ბაჟანის ლექსები გონივრული ხასიათისაა, თუმცა მათში მრავლადაა ბოდვისებური, ექსტატიური, ვიზიონერული სახეები, ჩვენებები და მოჩვენებები. ბაჟანისათვის პოემა, რომელშიაც, მსგავსად ივანე კარამაზოვის საუბრისა ეშმაკთან ანდა შესატყვის სიტუაციებთან ბელის „პეტერბურგი“-დან, ადგილი აქვს საუბარს მოჩვენებასთან, სხვა არაფერია, როგორც „ტრიუკა“, უბრალო „ხერხი“. მიმოატარებს რა მკითხველს ავადმყოფ და ანთებულ შეგნების ხეულებში, ავტორი ააშკარავებს მისტიფიკაციას და გვატყობინებს, რომ „მოჩვენებების ხილვა ჩვენს დროში ნიშნავს სიმტიკის უქონლობას და მასთან სამარცხვინოცაა“ („გულთა საუბარი“). დაკვირვებულ მკითხველს შეცდომაში ვერ შეიყვანს „ჰოფმანის ღამის“ მოჩვენებებითი ფანტასტიურობა, სადაც თითოეული ხერხი ზედმიწევნით აწონილ-დაწონილია, სადაც გროტესკული „შეგნების ჩავარდნები“ და „სიტყვა-მოჩვენებები“ შეუბრალებლად დამორჩილებულია ნაწარმოების ძირითად იდეისადმი, რომლის რაობას ჩვენ ქვემოლ შევებებით.

ნამდვილად არსებული, ობიექტური, მატერიალური სამყარო არაა უარყოფილი ბაჟანის პოეზიაში. მაგრამ იგი—როგორც კანტის სისტემაში—წარმო-

აღგენს მხოლოდ პასუხურ მასალას, რომელშიაც ჰარმონია და კანონზომიერება შეაქვთ გონების კატეგორიებს. ბაქანის პოეზიის ეს მსგავსება კანტიანურ მიმართებებთან მით უფრო გარკვეული ხდება, რამდენადაც „აუცილებლობის სამყაროს“ თავზე აქ აღმართულია აბსტრაქტულ მოვალეობის კატეგორიული იმპერატივები და წმინდა სილამაზის სამყარო. ბაქანის მთელი შემოქმედება გამსჭვალულია გაორებით, და სწორედ მასში, ამ გაორებაში იმალება მისი შემოქმედების შინაგანი პათოსი და აქედანვე აღმოცენდებიან მისი შეგნების გადაუჭრელი კონფლიქტები.

ბაქანი გადადის ერთი სტილიდან მეორეზე — ჰომეანის ფანტასტიკიდან მის მიერ აღორძინებულ კლასიციზმზე. მაგრამ არ შესწევს რა ძალა საკუთარი სტილის შექმნისათვის, იმავე დროს იგი არაა ეპიგონი და უპრინციპო მიმბაძველი. იგი დაეხეტება საუკუნეებში, სადაც მიკერძოებით არჩევს გამოსახვის იმ საშუალებებს, რომლებიც მას ესაჭიროება მეოცე საუკუნის მხატვრული გამოვლინებისათვის, — იგი არა თუ „სესხულობს“ სიძველეებს, არამედ „აგუებს“ მათ თავის მიზნებს, ასხვაფერებს, სახეს უცვლის. მასში ბევრია ჰომეანისაგან, მაგრამ არა ნაკლებია ვერჰარნისაგან, ამასთან სახეთა სკულპტურული გამოკვეთილობა, სიერცობრივ ასოციაციებისაკენ მიიმართება და კერძოდ კლასიციზმისაკენ მიზიდულობა სიერცობრივ ხელოვნებათა გარკვეულ მიმდინარეობებთან აახლოვებენ მის პოეზიას. ასე მაგ., მისი ლექსების წითელარმიელები წააგავან საფრანგეთის დიდი რევოლუციის მხატვრის დავიდის სურათების ფიგურებს. ვერჰარნის, ჰომეანის, დავიდის მოტივები ბაქანის პოეზიაში არ წარმოადგენენ შინაგანად დაცარიებულ და უიდეო სტილიზაციას, მაგრამ ამავე დროს ბაქანი არ შეიძლება დავსახოთ თავის დიად წინამორბედთა განშვრტობად და მოწაფედ. იგი თავისუფლად, როგორც საკუთარ რამეს, განაგებს მათ შემკვიდრეობას, მაგრამ ეს არ წააგავს შემკვიდრეობის იმ კრიტიკულ გადაშლშეგებას, რომელსაც აწარმოებს პროლეტარიატი. პროლეტარული მწერლობა გვერდს ვერ ჩაუვლის ჰომეანს, რომლის ფანტასტიკა და რომანტიკა ლიტერატურული გამოსახვა იყო პოლიტიკურ და სამეურნეო ჩამორჩენილობის და უუფლებობის პირობებში მცხოვრებ, მე-19 საუკუნის პირველი ნახევრის გერმანულ ბიურგერთა ჯერ კიდევ უღონო წინსწრათვისა. მით უფრო პროლეტარული ფერწერის ხელოვნება გვერდს ვერ ჩაუვლის დავიდს, რომელმაც კონვენტის და რაკობინელების ეპოქა გადმოგვცა ანტიურ ხელოვნებიდან ნასესხებ სახეებში. მაგრამ შემკვიდრეობის მიღება-ათვისება ბევრნაირია. აქ მთავარი ისაა, თუ მეშკვიდრეობის რომელ ელემენტებს იღებ და რომელ იღებების კონტექსტის ქვეშ მრეკტევიან ისინი. ისტორიულად პროგრესული და კონკრეტულ-ისტორიულ პირობებში შემოქმედებითი ხაზი ჰომეანის და დავიდისა მე-20 საუკუნეში შეიძლება გადაიქცეს... ბურჟუაზიულ დეკადანსად ან ურეაქციონურეს უკრაინულ „ნეო-კლასიკად“, ბოლოს, იგი შესაძლებელია, დეფორმირებულ იქნას... ბაქანის პოეზიადაც.

2.

თუ სოციალისტური რევოლუციის წლებში მცხოვრები მწერალი ორგანიზულად შედუღებულია მასთან, — იგი მთელ მის შემოქმედებაში შედის, მითი იწ-

სკვალემა მთელი არსება იგი ხმაურობს ყველა მის ნაწარმოებში, რაზედაც არ უნდა იყოს დაწერილი ისინი და რა გინდ რა თემასაც არ ეხებოდნენ. ბაჟანი კი ეკუთვნის იმ მწერალთა რიცხვს, რომელთა შემოქმედებაში სოციალისტური რევოლუცია სდუმს მაშინაც კი, როდესაც იგი თემის სრული ბატონპატრონი უნდა ყოფილიყო. რევოლუციაზე დაწერილი ბაჟანის მცირერიცხოვანი ლექსები მიძღვნილია სამოქალაქო ომისადმი. მაგრამ მხოლოდ ნაწერის დათარიღება და ესა თუ ის ტერმინები (მაგალითად, „პოლიტკომი“) მოწმობენ მათი დაბადების ჩანაწერს: მე-20 საუკუნე, ოქტომბრის შემდეგი პერიოდი. და კიდევ უფრო ზუსტად: მოწმობენ არა რევოლუციას, არამედ წინსვლას, განყენებულ ბრძოლას, განყენებულ ნებისყოფას გამარჯვებისათვის. გრიალებს სროლის ხმა, იღვრება სისხლი, იღუპებიან მეომრები, მათ სცვლიან ახალი რაზმები — რისთვის, რისი გულისათვის? გმირული სიკვდილი გამართლებულია თავისთავად. ვინაა ამბოხებული? რომელი რევოლუციის შესახებაა ეს ყველაფერი? რაშია პროლეტარული ბრძოლის განსხვავება, მაგალითად, პუგაჩოვ-შჩინასა, რომაელ მონათა აჯანყებასა ანდა კულაკურ პარტიზანელობისაგან? მიზანი, რომელსაც პროლეტარიატი ისახავს სოციალისტურ რევოლუციის, არაფრით არაა გამოსახული ბაჟანის მიერ. ისევე როგორც ვერა აქვს მას გამოხატული რევოლუციის შემქმნელ, ცოცხალ მეომართა აზრი და გრძნობები. ყველაფრის თავზე მაღლა აღმართულა კატეგორიული იმპერატივი, აბსოლუტური კანონი. შენ მოვალე ხარ! შენ ვალდებული ხარ! — ეუბნება ბაჟანი მეომრებს. აჲ მეომრებო მიტეხნობენ, მათ „ხელის ძარღვებშიაც კი შესულა თოფის წამლის სუნი“, „ისინი ყნოსავენ გადასიცხულ ველთა ძელგ სურნელს“, ერთი მათგანი მისცემია „პაწია შვილებზე და დიაცის სიამეზე“ ოცნებას, მაგრამ რა დროს ოცნებაა.

თუ გუშავი ხარ, დაღვრემის ნისლი
 არ შეიძლება, ნუმც გებურება.
 ნუ სთვლემ, იფხილუე —
 ჩვენ ვიცით, ვიცით
 შენებრ მებრძოლის ღარებულება.
 ნაფლეთ — ნაწამებ დების,
 ძმებისთვის,
 შურისძიების შენ ხარ ნაჯახი.

„ყველა თავისიანზე შურის მიძიებლები“... ეს ფორმულა ყველა ომს უდგება და სწორედ ამიტომ არ უდგება არც ერთს. იგივე ფორმულა შესაძლოა მივუყენოთ ყელეზნიაკსაც, მე-18 საუკუნის უკრაინელ აჯანყებულთა ერთ-ერთ მეთაურს (ლექსი „ყელეზნიაკის ღამე“). თვით „აირწინალშიაც“, სადაც აირწინალის არმქონე წითელარმიელები ათასობით იღუპებიან ლეგიონის დროშის დაცვის დროს, რომელიც მათ კომკავშირმა გადასცა, — „აირწინალშიაც“ მოცემულია სიკვდილის განყენებული გმირობა. და კანონი: „შენ ვალდებული ხარ!“ შენდევნაირად ზუსტდება: „შენ გმირულად უნდა დაიღუპო განყენებული იდეის გამარჯვებისათვის“. მაგრამ ასე ხომ სამხედრო დისციპლინის მექანიკის საშუალებით მოძრაობაში მოყვანილი იმპერიალისტური ომის ჯარისკაცებიც იღუპებოდნენ მარნაზე, იბრზე, გალიციაში... ჰო, სწორედ ასე! და ეს არ არის ბაჟანისადმი მიეკრძოება. ამას თითონ ბაჟანი აღიარებს ლექსში „სიტყვა ლეგიონზე“, რომ-

ლითაც იხსნება მისი „ლექსთა კრებული“. არსებობს სხვადასხვა ეპოქათა ომების შორის უშუალო შემკვიდრეობა, რადგან ნათ ამოძრავებს იგივე ნებისყოფა გამარჯვებისათვის:

ზარბოში ცხენები, კლდისტანა ცხენები.
ბაგირებს, სძუვეს რომ ჰგლეჯდენ ურჩები,
მიქშენდენ დაწყვევილი გადასარბენებით,
ბატარეების წაშორვილ ტუჩებით,
და განადგურებულ კოლონას ფენებით,
შლიფად გასდევდა სიბნელე უჩვევი.

ასე მიდიოდენ ჯარისკაცები გალიციის ველებზე იპერიალისტურ ომის დროს, — და ილუბებოდნენ;

სადაც ბაბუა მხნედ დაეცა, იმ ველზე ქარად
წასულან წლები, შვილისშვილნი მოსულან შემდეგ.
ხელში ალერსით აიღებდენ გაყვითლულ ქალას
და ღრუ ძვალვებით გარჩირაჟის შუქნარში სდებდენ.
ეს აღარ ახსოვსთ, კვლავ მინდორ-ველებს
მზიარულ ლაშქრად ასკდება ხალხი.

მაგრამ შეჩერება, ხარვეზი წამიერია:

და ცნობილია თუ საით უტევთ,
ამ ჯაგნარებსაც მოუღებთ ბოლოს.
ნუ თუ ამ გზაზე ფიქრს ნასათუთევეს,
სულ ეს მიზნები ჰქონია მხოლოდ?

ბაჟანის მიერ სოციალისტური რევოლუციის დედააზრის გაგების განყენებულობა და არაისტორიულობა განსაკუთრებული სიცხადით ელინდება. მისი შემოქმედებითი ევოლუციის ანალიზის დროს. სამოქალაქო ომმა მას მდიდარი მასალა მისცა განყენებული გმირობის, განყენებული თავდადების, მეომრის დაღუპვის სახეების პლასტიურ პოზაში ესთეტიზირებულად მოცემისათვის. უკვე აქ არსებითად წაიშალა განსხვავება, რომელიც არსებობს თერმოპილებს, თოთხნეტი წლის გალიციის ზინდერებსა და სამოქალაქო ომის ხანის წითელი არმიის ფრონტის შორის. შემდეგ, ბაჟანს მოუვიდა იგივე, რაც შეემთხვა მრავალ პოეტს, რომლებმაც სამოქალაქო ომი მიიღეს განყენებულად, ისე რომ არ მიუღიათ მისი კლასობრივი დედააზრი: შემდეგ მომდევნო წლებმა, რომელთაც მოაკლეს რევოლუციას გარეგანი ბრწყინვალეობა და მოამზადეს დღევანდელი გაშლილი სოციალისტური შეტევა, იგი პროლეტარიატისაგან განზე დააყენეს. მაგრამ ბაჟანის განდგომა განსხვავდება მთელ რიგ სპეციფიურ თავისებურებით, რომელთაც გააშიშვლეს მისი შემოქმედების ძირითადი ფილოსოფიური კონფლიქტი. ცხოვრება სულ სხვა გზით წავიდა, ვიდრე მას ეძახოდენ ბაჟანის კანტიანური კატეგორიები და იმპერატივები. ამაზე მეტიც: იდეალიზმის შეუვალ კუნძულზე მეტი ყოფნა შეუძლებელი შეიქნა. სხვათა რიცხვში ბაჟანსაც მოუხდა იმ გზაზე შედგომა, რომელიც განსაზღვრა რევოლუციის ობიექტურმა ლოდიკამ. ბაჟანისათვის ეს შეიქნა მცირე საქმეთა გზა — ყოველდღიურობის და დაქინების უსახო გზა. და აქ ბაჟანმა, რომელმაც ვერ გამოიცილა კლასის მიზ-

ნები, დაიწყო ფიქრი სუბიექტური მიზნის და ცხოვრების სუბიექტური გააზრების პრობლემაზე.

გზა მიიმართება „არეულ ბორცვებზე, სადაც გაცოფებულ კომეტის ბოლო-სავით შემშლელ საღამოთა ცეცხლი იწვის“. რა მძიმეა მაზე სვლა! როგორ უმძიმეს თვით გზას, რომ წვება „მაგარ ქვებზე!“! რა მარტოობა გზაში! მაგრამ რისგანაა ასეთი სიმძიმე?“

აქვე უკვე შემზადებულია ბაჟანის კანტიანობის დამსხვრევა. აღმინანის გონებას არ ძალუძს თავისი, სურვილების მიხედვით დაგეგმოს ობიექტური სინამდვილე. იგი იძულებულია ანგარიში გაუწიოს მის კანონზომიერებას. რევოლუციის გზებზე იგი ვერ ხედავს „მიზნებს“. და თუ ამ მიზნების გამოძებნა შეუძლებელი ხდება ბურჟუაზიულ რესტავრატორობის გზებზე, მაშინ გამოსავალი ასეთია: არა დამორჩილება სინამდვილისადმი, არა მისი გამართლება, არამედ მისი უარყოფა: კლასიციზმის ესთეტიკა იცვლება სიმახინჯეთა ესთეტიკით — ბაჟანი გადმოატრიალებს ცხოვრების უკუღმა მხარეს, მის სიმახინჯეს, სიღამპლეს, მის დახუთულ და მოწამლულ მხარეს, სევდას, გაიძვერობას, — და მოიქმედებს რა ამას, კვლავ ცდილობს გაამართლოს ცხოვრება, თუნდაც ესოდენ მახინჯი და საზიზღარი.

3.

ტყუილად დაუწყებდით ლექსების ამ ციკლში დღევანდელი დღის მოტივების უშუალო გამოხატულების ძებნას. ისინი, ეს მოტივები, არსებობენ ანარქიკლის სახით, როგორც გროტესკის, ფანტასტიკის, სიმბოლიკის ენაზე გადათარგმნილი რამ. წინათ ბაჟანი მაღალ პათოსს ეძებდა წითელარმიელის გმირობაში. ახლა კი მასვე დაეძებს იგი მხატვრის შემოქმედების შთაგონებაში, მის „პათეტიურ ხომალდში“, „მაღალ მღერათა ხომალდში“, „მომაკვდინებელ განგაშის საათებში“, „ქალმის მაღალ ტემპერატურაში“, მარტოობის და მახრჩობელ ა-ქალაქის მოტივები მჭიდროდაა ერთმანეთთან გადაჯაჭვული. ისე თავის უფლებებში შედის „საღამოების“, „ქალუცინირობულ სოფლების“ და „მახრჩობელა-ქალაქების“ პერიოდის ვერჰარნი. ქალაქი-მახრჩობელა, ქალაქი — მაჯლაჯუნა, ქალაქი გარყენილების თავმესაფარი, — ასეთია (ერთი თავისი მხარით) ვერჰარნის კაპიტალისტური ქალაქი, ასეთივეა ბაჟანის საბჭოთა ქალაქი.

სანთურნი ტემზას ზღაპრულ ბებრის თითისტარებად ჩაბზრიალებენ ბნელ ტალღებში ოქროს ფთილებიძე, და მუზღეაურთა ლანდნი, ცეცხლით აპრიალებულ წვიმის გუბებზე ჩაბატვიან ჩახჩობილივით.

ესაა ვერჰარნის ლონდონი.

რომ საიდუმლო შეუნახონ იდუმალ სრუვას, ეს ხან ქალაქის ჩრდილებია, ხან დაბრუნებით მოფოფხავს დამე... და ქაობის ცეცხლივით მჩჩიოლავს ცვალებად შუქით მოფარფატე სანათურები.

ესაა ბაჟანის ქალაქი, — ქალაქი, სადაც აღორძინებულა კაპიტალისტურ მსოფლიოს გარყენილება, ლუდხანების, პროსტიტუციის და ფოქსტროტების ქალაქი, — ის ქალაქი, სადაც

ამ მოედანზე, ამ სახლების სართულებს შორის,
მე გავათრიე სიცოცხლე და ფეხით გავთელე.

ყველაფერი გაუპატიურებულია და ყველაფერი იყიდება, ადგილი
აქა აქვს სიყვარულს, პატიოსნებას, — „ღამეა ბნელი და ღრმა“:

და საიდუმლო შანტანის წინ სანთურნი ჟღერენ,
ადგება სახლი საშინელი ბნელში და ფეთქავს
მაჯა ქალისა, რომ უპყრიათ მთვრალ კაცთა ხელებს:
— ერთად ჩავლიოთ, ჰერ, კახპავ, წამოდი ჩემთან...

ატრაქციონების გაელვება, მათი „გიჟური ფეიერვერკი“, ფოქსტროტის
„საჯარო მრუშება“, „ონანიზმის კომმარი“, — ასეთია დღეს სიყვარული და
თვით ცხოვრება:

ხალხთ სიყვარული. ხალხთ სიყვარული,
ათრთოლებს ნუცელს...
მუცელს, თეძოებს და ბაგეებს ბოტო-კუდივით.
თითქოს შოპრაობს მჩვრებში ნატრებად
ბაგე და უცებ,
შიმშის ნაჯღაბნით, თვის წარმოდგენას, დაქნილ კუნთებით
გადიწერს ხალხი სტენოგრაფიულად.
და სტაკატო შიმშის ხმებში,
და ბღრძივით შიმშის ხმებში,
შვერდზე ოფლით მიღვარულთა,
აი შიმშის შარიშურში,
აი შიმშის შარიშურში,
როგორი ხარ სიყვარულთ...

შეცდომა იქნებოდა გვეფიქრა ვითომ ამ ლექსებში ბაყანი იძლეოდეს
კაპიტალისტური ქალაქის გროტესკს, არა, ის ქმნის ქალაქის განყენებულ
სახეს, რომელმაც თავისში შეისრუტა როგორც კაპიტალიზმის, ისე საბჭო-
თა რეჟიმის ხაზები. შეცდომა იქნებოდა აგრეთვე გვეფიქრა, ვითომდა ბა-
ყანი უარყოფს ასეთ ქალაქს. არა, იგი — საშუალო ანგარიშით — იღებს მას.
მისი შენიჭებების ამ ეტაპის გასაღებს იძლევა პოემა „ჰოფმანის ღამე“.

სამიკიტნოში „მაღალ და ჩაფიქრებულ წყევლათა“ ქეიფია. აქ მეფობს
იგი — ჰოფმანი, „გაგაიყვებული აშედე, აფყია-პოეტი, უფიქრო გამომგონებელი,
დაკრძალულ და საზეიმო-გაგაიყვებულ შეკრებილობათა ღამის მეფე! გარდაიქმ-
ნება რა მისგან შექმნილ სახეებად, მეფე მის მსმენელ ლოთთა და „ღამის ფანტას-
მაგორიების კარნავალის მომწყობი“, — იგი გადაშლის სიმახინჯეთა ესთეტი-
კის დეკლარაციას, და გადახსნის საფარს, რომელიც ფარავს წმინდა სიმახინჯის
სამყაროს, სადაც ბატონპატრონი ისაბ და სადაც ერთადერთი ადგილია ნამდვილ
შემოქმედებისა და შთაგონებისათვის. აი ყველაზე უფრო საყურადღებო ნაწილი
დეკლარაციისა:

მხრებზე ვიბურავ შთაგონების ღამეს დარხეულს,
როგორც ძველისძველ ანაფორას და როგორც სირცხვილს,
და გავაწამებ მე ჩემს-სხეულს, მოშხანულ სხეულს,
გაუმძღვარი, ანთებულ შოროტი რისხვით...
ვნების, ბოდვითა, სირცხვილის და საზიზღროების
გარემოცვაში, მე კუბრძანებ სიტყვებს — აჩრდილებს:

დასტოვონ ქალა, შემეცნების ღრმა ორმოები.

— „ობობასავით, თქვენ, სიტყვებო ფეხებს გაშლიდეთ.

ობობასავით, რომლის მხერაც არის ბედითი.

იფორთხეთ წყნარად, უშიშარად, თქვენ ამას შესძლებთ,

ამოდით მაღლა — რომ დაგაწყონ აქ მძორებივით

საშინელებით გაფითრებულ ქალაღდის გვერდზე.

ო, შეუძლოა. თრთის სარდაფი ვნებიანობით...

ქეიფის დაძაბულობა გადაღის მუსიკაში. რეკავს მეთორმეტე საათი. ქეიფი დასრულებულია. მრჩეველი ჰოფმანი ტალახიანი გზით ბინისაკენ მიემართება. მეუღლე მისი, ამელია, ბუზღუნებს: „რას დაეთრევი, შე უვიცო“. მაგრამ ჰოფმანი-ამედე ეშმაკურად ჩაიცინებს. ჩვეულებრივი და მყარია ბიურგერული ყოფა. ეს მოხუცი მაცდურია: მას ესმის ჭეშმარიტების ორმაგობა, იგი ერთდანიმავე დროს ორ სამყაროში ცხოვრობს: ბიურგერულ კაბინეტს გარდა, მისი ფლამანდური ღუმელით და ბლენძი მდივანით, არსებობს მის მიერ აღმოჩენილი და ბევრისათვის მიუწვდომელი წმინდა ხელოვნების, გლიუკის კონცერტის და ვალპურგის ღამის სამყარო.

ამ სამყაროს დამტკიცება ობიექტურად იქცევა ეპოქისადმი ნასროლ გაწოწვევად, იმ ეპოქისადმი, რომელმაც თავის ფარგლებიდან გააძევა მასტიკა და ეშმაკეულობა და გაბატონებულ მსოფლმხედველობად განამტკიცა მარქს-ენგელს-ლენინ-სტალინის მატერიალისტური მონიზმი.

4.

ბაჟანი თითქოს პოლიტიკის გარეშეა. მაგრამ ჯერ კიდევ ბლოკს მშვენივრად ესმოდა, რომ მხატვრის პოლიტიკის გარეშე ყოფნა ნიშნავს ყოფნას პათთან, ვინც ექსპლოატაციის პოლიტიკას აკეთებს. სოციალისტურ შეტევის წლებში პოლიტიკის გარეშე ყოფნა სწორედ მათ მხარეზე ყოფნას ნიშნავს, ვინც აწარმოებს შეტევას პროლეტარიატის წინააღმდეგ. ჩვენ არ გვინდა იმისი თქმა, რომ შესაძლოა ბაჟანის ბურჟუაზიულ მწერლობის ბანაკისადმი მიკუთვნება (როგორც ამას ცდილობდნენ ზოგიერთი მეტად „რევოლუციური“ კრიტიკას მიტმასნებული ყმაწვილები). ჩვენი სურვილია, რაც შეიძლება ზუსტად გამოვარკვიოთ ბაჟანის „თანამგზავრობის“ დედააზრი; მისი თანამგზავრობის ძირები, მისი განვითარების ეტაპი და უკანასკნელის შესაძლებელი პროგნოზი. გუშინდელი „თანამგზავრი“, რომელიც წინანდელ პოზიციებზე რჩება, რომელსაც ცხოვრება „უფლის“ ყოველი მხრიდან, ადრე თუ გვიან გაარღვევს იმ ძაფებს, რომელიც მას პროლეტარიატთან აკავშირებს. მაგრამ ჩვენ უკვე დავინახეთ, რომ ბაჟანი არ სტაბილიზებულია თავის წინანდელ პოზიციებზე. იგი მოძრაობაში იყო, მაგრამ მისი მოძრაობის სვლის გეზი პოლარული იყო სოციალისტური რევოლუციის სვლის გეზისადმი. ამაშია — საკითხის არსი. ამაში იყო საშიშროება, რომელიც მუქარას წარმოადგენდა ბაჟანისათვის.

ბაჟანის ევოლუციის ტენდენციების სწორი გაგება შესაძლოა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მათ არ განვიხილავთ „ლიტერატურული რივის დაწული“

სახლერების თარგლებში, და თუ განვსახლდრავთ მათ, როგორც ქვეყნის, კერძოდ უკრაინის, კლასობრივი ბრძოლის ერთერთი ტენდენციის სპეციფიკურ გამოხატულებად. ნების ხანაში უკრაინის ინტელიგენციის განსახლვრულ ნაწილზე (დამის შორის კომუნისტთა ჯგუფზედაც) ძლიერ გავლენას ახდენდა ახალბურჟუაზული იდეოლოგია. საკმარისია გავიხსენოთ ეგრედწოდებული „ხვილევიზმი“. დასახლებულ ინტელიგენტურ განფენებათა იდეების კომპლექსსა და იდეათა იმ კომპლექსთა შორის, რომელიც დამახასიათებელია ბაჟანის შემოქმედებისათვის, შეიძლება საგრძნობი თანხმობების აღმოჩენა: შევეცადოთ ერთ კვანძში შევეკრიბოთ ის მამოძრავებელი და განმსახლვრელი მოტივები, რომლებიც გამოვლინდა ბაჟანის შემოქმედების ანალიზის დროს.

ჩვენს მიერ დადგენილი იყო, რომ მის განმსახლვრელ მსოფლმხედველობითს საფუძველს შეადგენდა კანტიანობის ეპიგონობისაგან წარმოშობილი იდეალისტური დუალიზმი. ამ დუალიზმს თან ახლდა მძაფრად გამოხატული ინდივიდუალიზმი და მხარდი ფორმალისტური ტენდენციები. ბაჟანი „რეტკოდა“ თანამედროვეობისაგან. პროლეტარულმა რევოლუციამ, რომელიც ხანგამოშვებით (წელთა განმავლობაში სულ უფროდაუფრო იშვიათად) შეიქრებოდა მის შემოქმედებაში. მიიღო მასში მხოლოდ აბსტრაქტული, ალგებრაული, „ზეკლასიური“ და „ზეისტორიული“ გამოხატულებასოციალისტური შეტევის კონცეპციას ბაჟანმა შემდგომ დაუპირისპირა რევოლუციის გადაგვარების კონცეპცია, რევოლუციური ვმრობის ესთეტიკა შესცვალა სიმახინჯეთა ესთეტიკით. ვერჰარნის და პოფმანის მოტივებს რეაქციური — დაცემულობითი ბგერა მისცა. მაგრამ აქაც — როგორც ყველგან — თავი იჩინა ბაჟანისათვის დამახასიათებელმა დუალიზმმა: მის „პოფმანის ღამეებს“ და დაცემულობის სახებს თან ახლდა ჰიპერტროფირებულ ინდივიდუალიზმის, „ნიცშეანელობის“ ვიტყოდით ჩვენ — მოტივი, რომ არ ვერიდებოდეთ ისტორიული ანალოგიების ცუდათ გამოყენებას. ძლიერი ადამიანის, ასომთავრულით აღნიშნულ გმირის ინდივიდუალიზმი იხლართებოდა ბაჟანის პოეზიაში ნაციონალისტურ მოტივებთან, რომლებიც თუმცა ვერ სძლევდენ სხვა მხარეებს, მაგრამ მაინც ვარკვევით იყვნენ გამოსახული, ასეთია, მაგალითად, პოემა „გულთა საუბარი“. უსახლვროდ ბნელ ღამეში სწარმოებს პოეტის საუბარი მოჩვენებასთან, ეს მოჩვენება არის ძველი რუსეთის, ძველი კულტურის, ველიკორუს ხალხის სიმბოლო. საუბრის ფილოსოფია მდგომარეობს ველიკორუსულ კულტურის, როგორც თავიდან ბოლომდე გამრყენელ და ექსპლოატატორულ კულტურის დახასიათებაში, კაბაკი, სიმურდლე, ალკოჰოლიზმი, ცარიზმის წყევლა, — ასეთია „სული“ რუსეთისა, რომლის კონდენსირებულ გამოხატულებას წარმოადგენს „დოსტოევიჩინა“.

ბაჟანი — „ზაპადნიკია“, მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ მისთვის უცხოა ნაციონალისტური ზეგავლენა. იგი „ზაპადნიკია, იმიტომ რომ მისი „ზაპადნიკობა“ ეხაუტებოდა უკრაინელ „ნაციონალურ რენესანსის“ იდეათა კომპლექსს. და იგი, ერთის მხრივ, უარყოფდა ველიკორუსულ კულტურას, როგორც რასაუტინების და მალიუტების კულტურას (ამავე დროს ივიწყებდა რა იმ კულტურას, რომელმაც რუსეთის პროლეტარიატი მსოფლიო სოციალისტური რევოლუციის მწვერ-

რვალზე აიყვანა) და, მეორეს მხრივ, ანვითარებდა თავის კულტურულ-ფილოსოფიურ პრობლემატიკას, ამტკიცებდა მებრძოლ და სკვითურ ძველებური უკრაინული ტრადიციის სახეს, რომელსაც არ განუცდია რყევა და ისტორიის გზებზე წინ მიიწევდა ომებით, თარეშით და ტყვეთა ხელში ჩაგდებათ.

სიტყვები მოგვწონს, ვით დაკლავნილ კვამლის ხვეული, საშინელ მსხვერპლთა, მკერდგაფატრულ თათრის ქალების, ჩვენ სისხლს ვუმღერით, რომ შედეგდა დადუღებული, და ამ ნახნავებს, გაფიცებულს, ორთქლით შებურვილს, მივესალმებით წრფელი გულის აცინცხალებით.

ამგვარად ახლებურ გააზრებას იღებდა აბსტრაქტულ მოვალეობის ფორმულები. ამგვარი დაბოლოვება მიიღო ბაჟანის პოეზიის შინაგანმა გაორებამ, „ჰოფმანის ლამეების“ და „პოლონელ ქალების სისხლის“ სინტეზმა, ლექსებმა სიყვარულზე და ლექსებმა საბჭოთა აღმშენებლობაზე:

მოდის, — მიწაზე რომ იგრილოს,
ამ ძველ მიწაზე რომ იგრილოს,
მუსიკამ, შრომის, დაუსრულებლივ.
კენესის ტრამალი, გუგუნებს ბარი,
გაშვებულია ფოლადის ღარი,
მარადიული ელსადგურების.

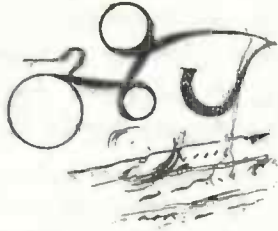
მაინც საითკენ მიიმართებოდა გონივრული გაორების, წინსწრაფვის და უმიზნოდ განწყობილი ინტელექტის პოეტი ბაჟანი? მისი გაორების კრიზისი არ შეიძლებოდა ყოფილიყო ხანგრძლივი. თავისი გამოსავალი მას უნდა ენახა ან იდეოლოგიურ რეაქციის ან პროლეტარიატთან დაახლოვების გზებზე. მაგრამ მაშინ აუცილებელი იყო მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებულ საფუძვლების რღვევა, ფასეულთა გადაფასება პროლეტარიატის პოლიტიკის თვალსაზრისის პოზიციებიდან, აუცილებელი იყო შემოქმედებითი მეთოდის კრიზისი. იდეოლოგიზმი, ფორმალიზმი, ინდივიდუალიზმი, „ზაპადნიკობა“, როგორც ორიენტაცია ბურჟუაზიულ დასავლეთზე, არასოდეს არ შეიძლება გამოყენებული იქნან რევოლუციის მომსახურების საქმეში.

და ბაჟანმაც ვაჟაკურად, პატიოსნად და თანამიმდევრულად მოახდინა მობრუნება პროლეტარიატისაკენ. ამ მობრუნების მოწმენი ვართ ჩვენ მის „რიცხვებში.“ კანტიდან მარქსისა და ლენინისაკენ — ასეთი გამოხატულება იპოვა ამ მობრუნებამ მის მსოფლმხედველობაში. მისთვის, რომლისთვისაც ესოდენ ძვირფასია თეორეტიული განზოგადებები, სინამდვილის სიმართლე განმტკიცებული იყოს „თეორიის სიმართლითაც“, — ასეთია მისი თავისებური გზა სოციალიზმისაკენ.

და, რა თქმა უნდა, ეს იქნება უკვე ახალი პოეტი. მაგრამ ჩვენ რომ მომავლში უკეთ გავუგოთ მას, საჭიროა გავერკვიოთ მის წარსულში ისე, როგორც იგი მოცემული იყო იმ ნაწარმოებებში, რომლებიც ზემოთ ჩვენ გავარჩიეთ.

აღნიშნულ წერილში მოყვანილი ლექსები თარგმნილია დ. ვაჩეჩილაძის მიერ. რედ.

უდაბურ ველებს შუქი და ლანდი
თავზე ადგება უცნაურ ფარად;
გიჟმა კომეტამ მომართა ლახტი,
დაისმა ცეცხლის გაშალა ფარდა.

ბინდი დაეცა ყოველი მხრიდან,
დაგვფარა ლამის ბნელმა რტოებმა,
გადმოფრენილი სხივები ციდან
მიწაზე ნათელს ველარ ტოვებდა.

გზაზე ვიდეჟით... გზა ჯვარედინი
ნელი ბარბაცით ებრძოლა ფეხებს;
ალბათ ძნელია, რომ გზას ედინა
სწორი ხაზებით პიტალო ფერდზე.

ძნელია ალბათ.. და ქვეები მკაცრად
ეკიდებიან გაისრულ შარას;
უნდა გაკაფოს ხელმარჯვე კაცმა
გზები, რომ მიდის მიზნებთან ჩქარა..

განშორების და შეზღვედრის გზაო,
გზავ, ადამიანს ნულარ აცდები;
ცივი რელსების სარკეში წვალობს
ლამის შუქი და სანთლის ლანდები.

გზავ, ნუ აგვაცდენ მიზანს ჯეროვანს,
ჩვენი ოცნების და ფიქრის შარავ!
და ბნელ ღამეში მუდამ მჯეროდა—
გაგვინათებდა ვარსკვლავი ჩქარა.

გზები გავიგნეთ, სად მიდის ვიციტ,
ეკლის ბურღებიც დავგლიჯეთ უკვე...
და სანუკვარი ოცნების ფიციტ
ჩვენ მაღალ მიზნებს ბილიკებს ვუკვლევთ.

ყველა მართალ გულს ვერ შესჭამს. მატლი,
და არც გზებია დახშული ყველა;
აგერ ზაფხულის მოგვადგა მაღლი
და ყვაფილების იფეთქა ელვამ!

მიქელ პატარიძის თარგმანი

ქაობზე ფრინველთა ქარავნად ლამე ჰქრის,
თუჯად იღვრიმბზ სახის ანარეკლი,
ფიქრი ლურსმანივით გაჩრილა ტვინში:
„სად, როგორ შევხვდებით მტერს იერიშით?“
ო, მტერი მძლავრია გასული მთა-ბარად...
დროშას, კომკავშირმა რომ გადმოაბარა,
ალისფერ დროშას, სიკვდილთან შედიოს,
მას ვერვინ წაართმევს მეხუთე ლევიონს.
და ფიქრი ქალაში, ვით თუჯის ლავა,
ან ცის დაფიონი. — ელვარით ენთება...
ისმის: „ამხანაგო, შვიდი დღე ვდგავართ,
სად, როგორ შევხვდებით საშინელ შეტევას?“

ისმის, კომისარმა რომ გადასძახა
სანგარში — „ლევიონს რა ვუყოთ ახლა?“
ხიხინებს ხახა ამომშრალ გუბედ:
„სად, როგორ შევხვდებით აირთა ღრუბელს?“
დივიზიის მოხუცი უფროსი უცქერს...
და ხელის დაქნევით აჩერებს უცებ.
ის ლონეს მოიკრებს, ხმის აცახცახებით
ამბობს: „არ გვეყოფნისო აირწინალები,
ათასს თუ შევმოსავთ, ექნებათ საფარი,
დანარჩენს რა ვუყოთ, საშველი სად არი?“

გული რთვილმოყრილი რა ცივად ფეთქავს,
მკრთალი კომისარი გაჩუმდა, შედგა...
მაგრამ ასეულის უფროსი ამ დროს,
დაღვრემით წამოდგა, ქუხილით. ამბობს:
მიცვალეზულზე ფერმკრთალი უფრო,
სახეს მიგრეხილი ბაგენი ქუფრობს:
„საბჭოთა ქვეყნისთვის წითელარმიელი,
სიკვდილსაც შეხვდება ბრძოლაში ძლიერი,
და აი, ახლა, ამჟამად ასეა: —
ორათასს სიკვდილი... სამიათასიდან...“

უნდა განწირულმა ამ ორმა ათასმა,
ხიშტით, კონდახებით გაფანტოს თავდასხმა...
ქუხდეს, მოძრაობდეს სიკვდილის უარად,
და ასე გადასჭრას — იცოცხლებს თუ არა.“

ცას კაწრავს რიჟრაჟი — სდის შუქის წვეთი,
ჰაერში ასწია დღემ ჩონჩხის ქედი,
მზე არც ლაჟვარდზეა, არც ვილზე მოსჩანს,
თვითონ მზეთ ელვარებს წითელი დროშა.
აქ ასი თვალი ჰგავს ას ნაჭრევს ნასისხლარს,
აქ ასი გული სძგერს ერთ ბარაბანის ხმად.
არვინ მოცრემლილა... მხოლოდ ძირს დახარა-
დივიზიის უფროსმა თეთრ შუბლის ქალარა...
სერს იქით დროშაა სისხლისფერ ამინდად,
უწინ კომისარი გასწევს სანგარიდან,
სად ნაპრალს მწუხრი და ტრამალი ახლავს,
იქ ორიათასი გამწკრივდა ახლა....

წინ ბნელში ბალონი აირით ახველდა,
შედგა ლეგიონი, ბნელს თრთოლვით გახედა,
ასეულ საფეთქლებს ურტყამენ ძარღვები —
„ჰე, ჩვენ არ გვიშველის აირწინალები“...
გული ჩაქრობის წინ ცახცახებს მხოლოდ,
მშვიდობით, ახლოა სიცოცხლის ბოლო...

წინ რაზმი იჩქარის დაფარულ ხვრელებით,
ყუმბარის კიდურებს სწურავენ ხელები,
თვალეები ჩამქრალი ვარსკვლავის ლანდია,
და სისხლის შხეფებით ჰაერი ანთია.
წინ გზა რომ გადასჭრა — მინდვრებით, ლარდებით-
მოგლინავს შხამიან ბოლებს ფარდები.
რძის ყვითელ ბინდებად რომ გადმოედინოს,
ბურუსი დაეცა მეხუთე ლეგიონს...

ო, ასი ნაბიჯიც, სისხლში და მტვერში
ვერავინ გადადგა... თუმც გული ერჩის...
დალაგდენ, სახეებს სილურჯე იცავს,
სისხლიან ფრჩხილებით მობლუჯეს მიწა...
უეცრად სანგარი დაღუმდა, შედგა
გულიდან მოგლეჯით მოესწრო ეთქვა
დივიზიის მეთაურს: „წითელარმიელი
საბჭოთა ქვეყნისთვის იბრძოლებს ძლიერი,
თუმც ჩაკლავს ათასებს ბრძოლათა ნისლები,
ცაში მზედ დარჩება დროშა ალისფერი...“
დროშა კომკავშირმა რომ გადმოაბარა
გმირმა ლეგიონრმა ერთგულად ატარა.

• ბიბლიოგრაფია •

მიქელ პატარიძე

„ვეფხისტყაოსნის“ რუსული თარგმნებისათვის *)

ქართველი ხალხის შემოქმედების ყველაზე ბრწყინვალე გამოვლინებათ შორის გენიალური პოემა ითვლება. რასაკვირველია, რუსულ ენაზე ამ პოემის გადათარგმნას უდიდესი კულტურული და ლიტერატურული მნიშვნელობა აქვს.

უდაოა ისიც, პოემის კარგი თარგმანი მას მისცემს იმ რეზონანსს, რომლის ღირსი არის ეს ლიტერატურული მოვლენა. გასაგებია, რომ ყოველ ცდას ამ დარგში ასეთი ყურადღებით ეპყრობა პრესა და საბჭოთა საზოგადოებრივობა.

ამ პოემის თარგმნა რუსულად გარეშე ქართველი მწერლისა და სპეციალისტის დახმარებისა არ შეუძლია არც ერთ უცხოელს. ქართული ენის უცოდინარობა არა ქართველი მწერლის მიერ არის ის უდიდესი დაბრკოლება, რაიც აფერხებს, ჩვენი აზრით, ქართული ლიტერატურული დოკუმენტების უცხო ენებზე თარგმნასა და შეტანას მსოფლიო ლიტერატურის აქტივში.

მეორე მხრით პოემის მოცულობა, შოთას ენის ბრწყინვალეობა, მისი ლექსის მაღალი ღირსება და ტექნიკური უზადობა თავიდანვე ანთარადებს მთარგმნელს.

რუსთაველის თარგმნის დროს მთარგმნელმა, უპირველესად ყოვლისა, უნდა გადასჭრას რამოდენიმე ტექნიკური საკითხი, ამ საკითხების სწორად გადაჭრას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს თარგმანის ხარისხისათვის. განვიხილოთ ცალ-ცალკე ეს საკითხები.

რუსთაველის რიტმი მრავალფეროვანია და უმთავრესად ხორის და დაქტილის კომბინაციებს წარმოადგენს. თუ ჩვენ რუსთაველის მუსიკალურ აღნაგობას დავუკვირდებით, ადვილად შევამჩნევთ, რომ რუსული, გერმანული და საერთოდ ტონური ლექსთწყობიან ენებისათვის ასეთი რიტმი უჩვეულოა და ძნელად ასათვისებელი. ამ საკითხის გადაჭრის დროს ზოგი მთარგმნელი ჰბაძავს დედანს და სცდილობს, რაც შეიძლება ახლოს მიუდგეს მას. ცნობილი რუსი პოეტი კლიჩ-

*) კამათის წესით.

კოვი ფორმალურად მიდგომია ამ საკითხს. მის მიერ აღებული რიტმი ძლიერ უახლოვდება რუსთაველისას თავის მუსიკალური ნიშნებით, მაგრამ ლექსის კითხვა სრულებით სხვა შთაბეჭდილებას სტოვებს. ამრიგად, ერთი და იგივე ხერხი გამოყენებული სხვა ენის პრაქტიკაში იძლევა სულ სხვანაირ ეფექტს.

Даже еднице неспорило, тускло светило рядом
С трепетом ее улыбкой, с влажным золотом взора
Царь созвал визирей и величавым взглядом
Всех усадив по возрасту, так приступил к разговору.

მოყვანილი ტაეები ძლიერ ძნელი ასათვისებელია რიტმის მხრივ, მაშინ, როცა რუსთაველის ლექსი მოძრავია, ხმოვანი და მოედანზე გამოსული მარდათ სცემს ჩოგანს. ის თავისუფლად მიგორავს როგორც მთის კალთებზე გადმოვარდნილი ნაკადული.

ამრიგად, როცა რუსულ ენაზე ვთარგმნით ვეფხის-ტყაოსანს უნდა მივმართოთ ისეთ რიტმს, რომელმაც სიტყვის რუსთაველისებური დინება და ხმაური შეჭქმნას. უნდა მივალწიოთ, შეიძლება სხვა საშუალებით, დედნის სინარჩარეს ჩვენი დაკვირვებით ხორეი (1-) ყველაზე უფრო მისაღებია ამ შთაბეჭდილების მისაღებად. პოეტი ბალმონტი ხორეით თარგმნის და მისი ლექსი მართლაც დიდი სისწრაფით და ტემპერამენტით მიმდინარეობს.

ბალმონტი არ გააჰყვა ბრმათ რუსთაველს. მან დაისახა მისი რუსულად გადამღერება. ბალმონტს ათვისებული აქვს რუსთაველის ლექსის ხმოვანება, შაირის აღნაგობა სურს გადმოსცეს შინაგანი რითმებით. ის აქ აღწევს ერთგვარ წარმატებას და ეფექტიანობას, მაგრამ რუსთაველს მაინც სცილდება. პოეტი ხედავს, რომ ქართული შაირი ორი ტერფისაგან შესდგება და თვითეული სტრიქონი ბუნებრივად იყოფა ორ ნაწილად.

ესე ამბავი სპარსული, (ქართულად ნათარგმანები,
ვით მარგალიტი ობოლი, (ხელიხელ საგოგმანები,
ვპოვე და ლექსად გადავთქვი, (საქმე ვქენ საჯოგმანები
ჩემმან ხელმქმნელმან დამმართოს (ლალმა და ლამაზმა ნები.

რუსულად Сказки перссы их помека, влил грузинские я строки
Ценный жемчуг был в потоке, красота глубин тиха,
Но во имя той прекрасной, перед кем я впытке страсти,
Я жемчужин отсвет ясный сжал оправою стиха.

რუსთაველი ერთ რითმს იმეორებს ოთხჯერ. ოთხჯერ განმეორება განსაკუთრებულ ხმოვანებას ჰქმნის. ბალმონტმა სხვა ხერხს მიმართა: შინაგანი რითმებით დატვირთა, ნაწილობრივ გაიმარჯვა, ხმოვანება შეჭქმნა, მაგრამ რუსთაველის სიღარბისლე დაჰკარგა, მასთან ძლიერ დასცილდა დედანს. რუსთაველი კი ზუსტად უნდა ითარგმნოს.

აქ დარღვეულია რუსთაველის ტაეების რითმის განლაგება. რუსთაველი იღებს ერთ რითმს, უმეტეს შემთხვევაში 3 ან 2 მარცვლიანს, ბალმონტი კი მიმართავს ვაჟურ და ქალურ რითმების კომბინაციას. რითმების ასეთი განლაგება არ იძლევა ხმოვანებას რუსულ ენაში. რითმა დაშორებულია ერთი მეორისაგან, 32 მარცვლით აღარ მიდის სმენამდე. ამას გრძნობს ბალმონტი და მიტომ მიმართა შინაგან რითმებს.

რუსთაველის რუსულად მთარგმნელი ცაგარელი არ ითვალისწინებს ამ გარემოებას და თარგმნის ერთ და ორმარცვლიან რითმების თანამიმდევრობით და სრულებით ველარ გვაძლევს რუსთაველის ხმოვანებას.

Жил в Аравии властитель. Ростеван — избранник бога
Вождь бойцов, глава вассалов, шедр, величествен и сед,
Судия даривший милость, приговор свершал строго,
В бигвах мужественный воин, златоуст — в часы бесед.

თავი რომ დავანებოთ მთელ რიგ სადაო ტერმინებს და აზრის მეტად დაშორებას, რიტმიულად ლექსი ვერ იძლევა დედნის შთაბეჭდილებას, თარგმანი დედნის აჩრდილადაც არ გამოდგება. ხელოვნურად გაკეთებულ იაგუნდს, საფირონს და ზურმუხტს სპეციალისტიც კი ძლივს არჩევს. კარგი ყალბი თვლის-ქმნელი განსაცვიფრებელ ეფექტს აღწევს. უფრო ხშირად კი ყალბი ქვის ნამდვილის გვერდით მოთავსება ცხადყოფს სიყალბეს. აქ შედარებაც არ არის საჭირო. ოდნავ დახელოვნებული თვალი შეუშას, რაგინდ ოსტატობით არ იყოს დაწანაგებული, მაინც ადვილად გაარჩევს ბრილიანტისაგან. მაგრამ ჩვენ რუსთაველის მარგალიტის წილ მძივებს ვერ მივაწოდებთ საბჭოთა კავშირის მკითხველს.

რაც შეეხება რუსთაველის ერთ ხერხს, სახელდობრ, მაღალი შაირიდან დაბალზე და პირიქით გადასვლას, რაც ასეთ განუმეორებელ შთაბეჭდილებას სტოვებს ქართულად, რუსულად მისი გამოყენება ჩვენ მიზანშეწონილად არ მიგვაჩნია. პოეტი რუმერი იცავს ამ ხერხს თავის თარგმანში, რომელიც გამოქვეყნებულია „Литературная газета“-ში. მაგრამ ის, რაც ბუნებრივია ქართულ ლექსთწყობაში, რაც იოლად ასათვისებელია ქართულ შაირში, სადაც პირველი მარცვლებიდანვე მკითხველი იღებს სწორ კამერტონს და ადვილი ხდება მაღალ შაირიდან დაბალზე გადასვლა, ეს რუსულში არ გამოდის, ეს ამძიმებს რუსულ ლექსს და ადექვატურ შთაბეჭდილებას ვერ ქმნის. ენის მხრივ რუმერის თარგმანი მაღალ დონეზე დვას, მაოლოდ საბოლოო დასკვნის საშუალებას მისი მცირე ნაწყვეტი არ იძლევა.

„ზარია ვოსტოკა“-ში მოთავსებული თარგმანი ყანჩელისა, რატომღაც ხელმოუწერელი, აგრეთვე არ იცავს დედნის რითმების განლაგებას, მხოლოდ აქ ტაეპში რითმები წყვილად მიდის, რაც უფრო მისაღებად უნდა ჩაითვალოს, ვიდრე ის წესი, რომელსაც ცაგარელი ადვას.

„Стар становлюсь, а старость злая болезни всякой тяжелей,
„Уж смерть близка, близка могила,—тѣков удел, судьбы людей
„Там меркнет свет дневного блеска, где мрачно движется ночь
„Пусть на престол взойдет царицей светило мира, наша дочь.

მკითხველმა გაიხსენოს ეს ტაეპი ქართულად და მაშინ ცხადი შეიქნება, როგორც თარგმნის მუსიკალური სისუსტე, ისე მისი ულოლიკობა და დამახინჯება აზრის. მაგრამ თვით ენის ფაქტურა ვულგალურია, რად ღირს ეს: „Уж смерть близка, близка могила“ დაბალ ხარისხის სასიმღერო ლექსებს მოაგონებს კაცს: „Пускай могила меня накажет“. საერთოდ გადაკრით და კატეგორიულად უნდა ითქვას, რომ რუსთაველის ენის სიღარბაისლე, აზრის უცნაურ და მოკლე ფორმებით გამოთქმა და მისი თხრობის კილო და იერი მოითხოვს მთარგმნელისგან ლექსის და რუსული ენის დიდ ოსტატობას. მოსა-

ლოდნელია, რომ დიდი ოსტატიც დამარცხდეს, მაგრამ დილეტანტობა აქ უსათუოდ თავიდანვე განწირულია.

ერთობიანი ლექსით თარგმნის რუსთაველს პ. პეტრენკო, მას ხელი აუღია სამ და ორმარცვლიან რითმების ცვალებად განლაგებაზე. ის მთელ პოემას თარგმნის ვაჟური რითმით. ასეთი ხერხი უფრო კარგ შედეგებს იძლევა. მუსიკალური შთაბეჭდილება მიღებული ასეთი ლექსიდან უახლოვდება შოთას შაირებს.

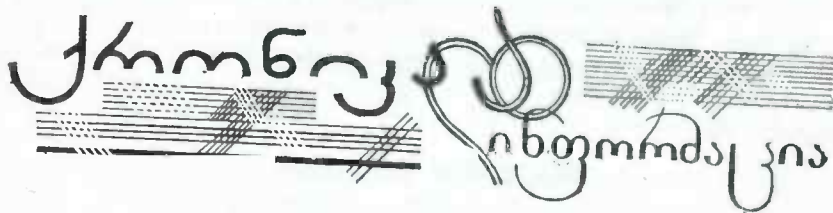
„Ростезан был царь арабский, божей милостью храним,
Войск бесчисленных властитель, был он щедрым и простым,
Мудр, любезен, правосуден, прозорлив и неострашим,
Кроме доблести прославлен красноречием своим.“

პეტრენკოს თარგმანის შესახებ ჯერ საბოლოო მსჯავრის გამოტანა ძნელია, მაგრამ უკვე მოცემული მასალა უსათუოდ მაღალი ღირსების არის. მას ახასიათებს გაცილებით მეტი სიზუსტე, ვიდრე სხვა მთარგმნელებს. მისი ლექსი ხშირად შესამჩნევად უახლოვდება ორიგინალს და ჰქმნის ისეთ განწყობილებას, რაიც მეტად უახლოვდება ქართული პოემის სტილს და ელფერს. თვით ენის ფაქტურა მეტად მდიდარია და ფერადოვანი.

„Дева чуткая к теченью поучающих речей“...
„У ручья, рыдая чуждый чудный юноша сидел“.

ცნობილია, რომ რუსთაველი ხშირად მიმართავს ალიტერაციებს, რაც მისი ენის ძირითად და ბუნებრივ თვისებას შეადგენს. აღნიშნული საკითხები ზედმიწევნით გაშუქებული და თვალსაჩინოდ აქვს დამტკიცებული თავის სპეციალურ ნაშრომში პოეტ კონსტანტინე ჭიჭინაძეს. რუსთაველის ეს თვისება გამომდინარეობს ერთი მხრით ქართული ენის განსაცვიფრებელი ცოდნიდან, და მეორე მხრით – პოეტის შემოქმედების ქვეშეცნობითი პროცესებიდან. რუსთაველის ენა მოდის როგორც სტიქია, ნიაღვარი, აზავთებული მდინარე მრავალწყლიანი და ფართოდ გაშლილი. ეს მისი თვისებები დილეტანტს არ შეუძლია გადაიტანოს სხვა ენაზე. მხოლოდ რუსული ენის დიდ ვირტუოზს, რომელსაც განვილით აქვს შემოქმედებითი დიდი პრაქტიკა, შეუძლია რუსთაველთან შეჯიბრებაში გასვლა. კ. ჭიჭინაძეს „ვეფხვის-ტყაოსნის“ უკანასკნელ გამოცემაში აღნიშნული აქვს, თუ რა მდიდარია შოთა სიტყვის ფორმების მხრივ, მაგრამ ის მდიდარია აზრის გამოთქმის ფორმებითაც, ლექსიკური მასალით, რითმებით, რიტმის მრავალფეროვნებით. შოთას ხელა უპყრია ქართული ენის ყველა შესაძლებლობა

ის, რაც მოცემულია რუსთაველში როგორც შემოქმედებითი სტიქია, მთარგმნელმა ანალიზის შუქით უნდა გამოიტანოს დღის სინათლეზე და შემდეგ უკვე სავსებით ნათლად გარკვეულ საშუალებებით იბრძოლოს ადექვატური ღირებულების მოცემისათვის თავის ენაზე. ამ მუშაობას შესძლებენ არაქართველი მწერლები მხოლოდ ქართველი მკვლევარის და პოეტების დახმარებით.

რ ს ფ ს რ

ბოლსტოის დღეები.

ბოლსტოის გარდაცვალებიდან 25 წლის შესრულებას მოსკოვი აღნიშნავს მისი ნაწერების და მისი შემოქმედებისა და ცხოვრების შესახებ გამოკვლევების გამოცემით, სპეციალურ ლექციების და რადიოგადაცემათა ჩატარებით.

მწერალთა კავშირის ბოლსტოის კომისია კავშირების დიდ დარბაზში აწყობს საზეიმო სხდომას, რომელზედაც ლუპოლი წაიკითხავს მოხსენებას: „ბოლსტოი და თანამედროობა.“ საღამოზე გამოვლენ მწერლები. საღამო დასრულდება კონცერტით, მოსკოვის საუკეთესო მსახიობები წაიკითხავენ ბოლსტოის ნაწერებს. ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე გოლდენვეიზერი შეასრულებს „კრეივეროვა სონატა“-ს.

ეწყობა მწერლების ექსკურსია იასნაია პოლიანაში, სადაც გამართულ იქნება საზეიმო სხდომა. ჩამოყალიბებულია სამი ბრიგადა, რომლებიც ბოლსტოის დღეებში საღამოების ჩასატარებლად გაემგზავრებიან დნეპროპეტროვსკში, ივანოვსა და ტულაში.

გარდა ამისა, მწერალთა კავშირს შემუშავებული აქვს მთელი რიგი ღონისძიებები ბოლსტოის ცხოვრებისა და შემოქმედების ფართო ლიტერატურულ საზოგადოებრივობის გასაცნობად.

გამომცემლობები: სახელმწიფო ლიტგამომცემლობა სცემს ბოლსტოიზე ლენინის წერილების კრებულს 100.000 ეკუ. მოკლე ხანში გამოვა დიდი საიუბილეო კრებული, რომელშიაც მოთავსებული იქნება მასალები მწერლის შემოქმედების შესახებ. კრებული შედგენილია მუზეუმის თანამშრომლების მიერ.

1936 წლის განმავლობაში გამოვა აკადემიურ გამოცემის 13 ტომი. „დამწყებ მკითხველის ბიბლიოთეკის“ სერიაში განზრახულია გამოიცეს 100.000-ანი ტირაჟით ბოლსტოის რამდენიმე თხზულება. გარდა ამისა მზადდება და მოკლე ხანში გამოვა ცალკე წიგნებად „ანნა კარენინა“, „ადღგომა“ და სხვა.

გამომც. „აკადემია“ სცემს „კაზაკებ“-ს აკადემიკოს ლანსერეს ილუსტრაციებით.

გამომც. „საბჭოთა მწერალი“ ახალგაზრდა მწერალთათვის სახელმძღვანელოების სერიათა ხაზით სცემს პროფ. გუძის ნაშრომს „როგორ მუშაობდა ბოლსტოი“ და სხვა.

წარმოადგენები: გორკის სახ. სამხატვრო თეატრი ამზადებს „ანნა კარენინას“. ინსცენირება ეკუთვნის ვოლკოვს. გენერალური რეპეტიცია ჩატარებულ იქნება მიმდინარე სეზონის დასასრულს.

რევოლუციის თეატრი მუშაობს „Живой труп“-ზე.

ვახტანგოვის თეატრმა დასადგმელად აირჩია მწერლის დაუმთავრებელი პიესა „Свет во тьме светит“. ეს პიესა ავტობიოგრაფიული ხასიათისაა.

არ არის კლუბი და კულტურულ-საზოგადოებითი დაწესებულება, რომელთაც არ ჰქონდეთ გადაწყვეტილი ბოლსტოის დღეები ჩატარონ როგორც დიდი საზეიმო ხასიათის დღესასწაული. ასეთივე დიდი მასშტაბით ტარდება ბოლსტოის დღეები ლენინგრადში, კიევი და საბჭოთა კავშირის სხვა მოწინავე ქალაქებში.

ველიმიკ ხლუბნიკოვის ხსოვნის აღსანიშნავად

ველიმიკ ხლუბნიკოვის დაბადებიდან 50 წლის შესრულების გამო (ნოემბერი) გამომცემლობა „საბჭოთა მწერალი“ სცემს ხლუბნიკოვის რჩეულ თხზულებათა ერთტომეულს. წიგნი გამოდის სტეპანოვის შესავალი წერილითა და სათანადო შენიშვნებით.

გარდა ამისა ხარჯიევის რედაქციით გამოვა ხლუბნიკოვის ჯერ დაუბეჭდავი ნაწერების კრებული (ნაწყვეტები, ჩანაწერები). მასში მოთავსებული იქნება აგრეთვე გამოუქვეყნებელი წერილები და მოგონებები.

30 მილიონი მაყურებელი

კინოფილმ „ჩაპაევის“ ეკრანზე გამოშვებიდან 5 ნოემბერს შესრულდა ერთი წელი. სახელმწიფო კინო-ფოტომრეწველობის სამმართველოს ცნობების მიხედვით ამ ერთი წლის განმავლობაში „ჩაპაევი“ უნახავს 30 მილიონ მაყურებელს. „ჩაპაევი“ გამოშვებულია ჯერ არნახული რაოდენობით: 236 ხმოვანი და 532 მუნჯი ეკრანულარი.

მსოფლიო ლიტერატურის ნიმუშები

გორკის ინიციატივით გამომცემლობა „საბჭოთა მწერალი“ ამზადებს გამოსაცემად მრავალტომიან „რუსულ და მსოფლიო ლიტერატურის ნიმუშების კრესტომათიას.“

კრესტომათია გამოვა ახალგაზრდა მწერალთათვის სახელმძღვანელო წიგნთა სერიაში. და მიზნად ისახავს დამწყებ პროზაიკოსებსა და პოეტებს ვაცანოს მსოფლიო პროზისა და პოეზიის საუკეთესო თხზულებები.

1936 წელს განზრახულია გამოშვებულ იქნას ორი ტომი, მიძღვნილი რუსულ და ერთი დასავლეთ ევროპის (საშუალო საუკუნოებისა და ადრეულ აღორძინების ეპოქა) ლიტერატურისადმი.

რუსული ლიტერატურის 1-ლი ტომი შესდგება სამი განყოფილებისაგან: 1. XI-XVII საუკუნის რუსული ლიტერატურა, 2. XVIII საუკ. ლიტერატურა პუშკინის, ლერმონტოვის და გოგოლის ჩართვით.

II ტომში წარმოდგენილია რუსული ლიტერატურა გოგოლიდან სიმბოლისტებამდე. ორივე ტომს რედაქტორობენ პროფ. ბელჩიკოვი, ფუკოვსკი, გუძი, ლესნიცი და ტომაშევსკი.

ჩეჩენიშევსკის ნაწერების აკადემიური გამოცემა

სახელმწიფო ლიტგამომცემლობა შეუდგა სამზადისს ჩეჩენიშევსკის თხზულებათა პირველ აკადემიურ გამოცემისათვის.

განზრახულია გამოიცეს 20 ტომი. თითოეულ ტომში მოთავსებულ იქნება 45 საავტორო ფურცელი.

თხზულებები დანაწილებულია ოთხ ჯგუფად: სოციალ-პოლიტიკური და ლიტერატურული სტატიები (12 ტომი), ბელეტრისტული თხზულებები (3 ტომი), დღიურები (1 ტომი) და მიწერ-მოწერა (4 ტომი).

ჩეჩენიშევსკის ტექსტებს თანდართული იქნება ვრცელი კომენტარები. განზრახულია გამოცემას წაემძღვაროს შემდეგი შესავალი სტატიები: „ჩეჩენიშევსკის ბიოგრაფია“, „ჩეჩენიშევსკი და მისი ეპოქის რევოლუციური მოძრაობა“, „ჩეჩენიშევსკი და საგლეხო რეფორმა“ და „ლენინი და ჩეჩენიშევსკი“.

თხზულებები გამოცემულ იქნება სამი წლის განმავლობაში. 1936 წელს გამოვა პირველი ორი ტომი.

„შაჰ-ნამე“ ჩაგატაიურ შნაზე

კახაყტანის ცენტრალურმა მუზეუმმა შეიძინა მთელი რიგი უძეორფასესი ძეგლისძველი წიგნები. მათ შორის განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს ფერდოუსის პოემა „შაჰ-ნამე“ სიშვიათი ეკრემლარი. ეს წიგნი გამოცემულია ჩაგატაიურ ენაზე.

ჩაგატიური ენა იყო ხელოვნურად შექმნილი ენა, რომელიც შემოღებულ იქნა ირანულ-მალაღ წოდებისათვის. ეს ენა შედგენილია ირანულ, სპარსულ, თურქულ და უზბეკურ სიტყვებსაგან.

ეს წიგნი მით არის საინტერესო, რომ ჩაგატიური ენაზე თარგმნილი „შაჰ-ნამე“ გამოცემულია უფრო სრულად.

ლიტერატურულ ტიპების სიტყვარი

გამომცემლობა „საბჭოთა მწერალი“ ამზადებს გამოსაცემად „ლიტერატურულ ტიპების სიტყვარს“ — ორ ტომად.

გამომცემის მიზანია საშუალო განათლების დონეზე მდგარ მკითხველს მისცეს სახელმძღვანელო მსოფლიო ლიტერატურაში არსებულ ტიპების გაცნობისა და შემდეგ მათ დამოუკიდებელი შესწავლისათვის.

სიტყვარში მოთავსებული იქნება წერილები დასავლეთ ევროპის, რუსეთისა და აღმოსავლეთის ლიტერატურაში ცოტათი მაინც ცნობილ გმირების შესახებ.

თითოეული წიგნი 120 სააქტორო ფურცელი იქნება.

ლენინგრადის პოეტები უკრაინაში

უკრაინაში თენახეერის მოგზაურობის შემდეგ ლენინგრადში დაბრუნდნ პოეტები: პოკოფიევი, ბრაუნი, საიანოვი, სადოფიევი და კომისაროვა.

პოეტების ბრიგადის მოგზაურობის მიზანი იყო უკრაინულ სინამდვილის ახლო გაცნობა, რაც ხელს შეუწყობს მათ მიერ განზრახულ უკრაინის პოეტების თარგმნას რუსულ ენაზე. კიევში მოწყობილ იქნა ლენინგრადის პოეტების რამდენიმე საწარმოო შეხვედრა უკრაინის პოეტებთან.

პოეტებმა კიევის გარდა დაათვალიერეს ოდესა, დნეპროპეტროვსკი, დნეპროპესი.

ლენინგრადის პოეტები უკვე შეუდგნენ ტიჩინას, ბაჟანის, რილსკის, პერეომისკის და სხვა უკრაინულ პოეტების ნაწერების თარგმნას.

ახლო ხანში განზრახულია მოწვეულ იქნას უკრაინისა და რუს პოეტების საწარმოო თათბირი, რომელზედაც გაირჩევა შემოქმედებითი საკითხები ანტოლოგიის გამოცემასთან დაკავშირებით.

უ ც ხ ე თ ი

აბისინიის პირველი სტამბა

„მანჩესტერ გარდიენ“-ში მოთავსებულია საინტერესო მასალები აბისინიის თანამედროვე ლიტერატურის შესახებ.

ნეგუსმა ათი წლის წინად, მაშინ, როცა იგი ტახტის მემკვიდრე იყო, ადის-აბებაში ჩამოაყალიბა პირველი აბისინური სტამბა. ამ სტამბაში მან გამოსცა რამდენიმე წიგნი, როგორც სასულიერო, ისე საერო შინაარსისა. აღნიშნული წიგნები დიდის თავდადებით არის გაფორმებული. ამ წიგნთა უმრავლესობა ახლა გამოფენილია ლონდონის ერთ-ერთ მალახიში.

თვითონ ნეგუსმა დასწერა რამდენიმე წიგნი, მათ შორის მისი 1924 წელში ეროპაში მოგზაურობის აღწერა. აბისინიის ერთ-ერთმა პრინცმა დასწერა წიგნი მისი პალესტინაში მოგზაურობის შესახებ. ეს უკანასკნელიც გამოცემულია ამავე სტამბაში და ილუსტრირებულია. გარდა ზემოაღნიშნულ წიგნებისა დაიბეჭდა რამდენიმე წიგნი რელიგიურ ხასიათისა.

ნოგელის პრემიის კანდიდატი

ფრანგულ გაზეთების ფურცლებზე უკანასკნელად ხშირად გაისმოხ ხმა, ნობელის პრემიის კანდიდატად რონი-უფროსის წამოყენების შესახებ. რონი გონკორების, აკადემიის პრეზიდენტისა და მალე შეუსრულდება 80 წელი.

ქან რიშარ ბლოკი ფიქრობს, რომ ყველა თანამედროვე მწერალი ბევრად არის დავა-
ლებული რონისაგან. ჩვენ მისგან შევითვისეთ—ამბობს ბლოკი — ჩვენი აზროვნების ზოგიერთი
უფრო ცოცხალი ფორმებიო“.

არტურ კემპო აზრიკაში

ქან-მარი კარემ „რევიუ დე ფრანს“-ში გამოაქვეყნა დოკუმენტები, რომლებიც ნახულ იქნა
ადენის საფრანგეთის საკონსულოში. ყველა ეს დოკუმენტი შეეხება არტურ რემბოს აფრიკაში
ცხოვრების პერიოდს.

აღნიშნულ ქაღალდებში აღმოჩნდა არტურ რემბოს რამდენიმე წერილი, რომლებიც და-
ნაც შეიძლება ვიქონიოთ წარმოდგენა მისი ცხოვრების შესახებ ხარარში. „ნუველ რევიუ ფრან-
სეს“-ში (1 ოკტომბერი) დაბეჭდილია ერთ-ერთი იმ წერილთაგანი, რომელიც მიწერილია პო-
ეტის მიერ საფრანგეთის კონსულისადმი ადენში. წერილიდან სჩანს, რომ არტურ რემბოს აულია
თავის თავზე ვალდებულება აბისინიის ნეგუს მენელიკისათვის მიეწოდებია იარაღი.

სწერან რომ დანივიწჷონ სინამდვილე

ამერიკის ცნობილი პოეტმა და რომანისტმა კინრად აიკენმა დასწერა სისხლის სამართ-
ლის რომანი, რომელიც აღსაესება საშინელებით. „ნიუ მესეს“-ის რეცენზენტი სწერს: „როგორც
იქნა ამერიკელმა მწერლებმა საბჭოთა მწერლების დაგვარად დაიწყეს წერა მასებისათვის.
მაგრამ აქ ჩვენ ვხვდებით პატარა განსხვავებას. საბჭოთა კავშირში მწერლები სწერენ იმისათვის,
რომ აღამიანებმა უკეთ გაიგონ სინამდვილე. ჩვენს ქვეყანაში კი ისინი სწერენ იმისათვის, რომ
აუტანელ შრომის შემდეგ შინ დაბრუნებულმა აღამიანებმა გაიღიზიანონ ნერვები და დაივიწყ-
ონ სინამდვილე.“

ლუიჯი პირანდელო — ფაშიზმის აგენტი

ჟურნალ „ვინდორ კუარტერი“-ს რედაქტორმა ირენ მერილმა გაუგზავნა ლუიჯი პირან-
დელოს მისი ამერიკაში ყოფნის დროს შემდეგი წერილი:

„ჩვენ პროტესტს ვაცხადებთ იმ სკანდალურ ფაშისტურ პროპაგანდის წინააღმდეგ, რო-
მელსაც თქვენ აწარმოებთ ჩვენს ქვეყანაში. სამწუხაროა ხედავდეთ კულტურულ აღამიანს, მწერალს.
თუ იგი როგორ არის წაქეზებული პოლიტიკურ სადისტების ჯგუფის მიერ, რომელთა მიზან-
სწრაფვა დამლუპველია მასებისათვის.“

ჩვენთვის ცხადია იმ გაუგონარ სიცრუის საწყისები, რომელთაც ავრცელებთ თქვენ, აღარ
გვჯერა თქვენი მტკიცება, თითქოს თქვენ უნდა გაანთავისუფლოთ აბისინელი ხალხი
მონობისაგან.

ჩვენ გვესმის ფაშისტურ დიქტატორის ტაქტიკა: იმისათვის, რომ კულტურულ აღამიანე-
ბის აზრი მიიზროს იყენებს მათი წრის წარმომადგენელს, მწერალს.

მაგრამ ეს ტაქტიკა უკვე მოძველებულია, ჩვენ აღარ მოვტყუვდებით... თქვენ პროპაგან-
დას ამერიკაში გავლენა ექნება მხოლოდ გაზრწნაზე მიმდგარ კლასის წარმომადგენელთა შორის,
რომლებიც ცალი ფეხით უკვე სამარეში დგანან.

ჩვენ ლატერატურისა და ხელოვნების წარმოადგენლება, რომელთა მუშაობის მიზანს
შეადევნა ჩვენი ქვეყანაში კულტურის განკურთება, მოვიწოდებთ უარი სთქვათ თქვენი ფაშის-
ტური პროგრამისაგან“.

მარკ ტვენის დაბადებიდან 100 წლის შესრულების გამო

მარკ ტვენის დაბადებიდან 100 წლის შესრულების გამო (30 სექტემბერი 1935 წელი)
აღებრტ პეინმა გამოაქვეყნა ტვენის დღიურები და ჩანაწერები. ამ მასალათა საგრძნობი ნაწილი
გამოყენებულ იქნა როგორც თვით მარკ ტვენის მიერ, ისე პეინის მიერ, რომელმაც 1912 წელს
გამოსცა ტვენის ბიოგრაფია. მაგრამ ეს დღიურები და ჩანაწერები მთლიანად ქვეყნდება მხო-
ლოდ ახლა. ახლად გამოცემული მასალები უდიდეს ინტერესს შეიცავენ, ვინაიდან იქ გამო-
ქვეყნებულია ტვენის ინტიმური აზრები.

როგორც ამ მასალებიდან ირკვევა მარკ ტვენის იყო შეურიგებელი მტერი ოფიციალურ ოპტიმიზმისა, რომელიც ამერიკულ კაპიტალიზმის „ოქროს ხანის“ დამახასიათებელ თვისებად ითვლებოდა. მას სტანჯავდა და ადელვებდა იმ დროინდელ ბურჟუაზიის დამახასიათებელი მტაცებლობა და რელიგიური პირმოთნეობა.

მიუხედავად იმისა, რომ მარკ ტვენის თავის ნაწერებში დასცინოდა ამერიკულ ბურჟუაზიას, იგი მაინც იმულებული იყო დამოწმებოდა ამ ბურჟუაზიის გემოვნებას. იგი სწერს დღიურებში: „რა საოცარია, რომ ქვეყანა არ არის აღსავსე ისეთი წიგნებით, რომლებშიაც ყბად აღებული იქნებოდა მსოფლიო, უღმობელი და შეურაცყოფილი ადამიანთა მოდგმა, მთლიანად ეს არაფრის მაქნისი სისტემა.“

შეცდომის გასწორება

დაბეჭდილია

უნდა იყოს

94 გვ. თავიდან მეორე პწკარი—ალიგჰიერი დანტეს

ალიგჰიერი დანტე

რედაქტორი—ლავით დემეტრაძე

პ/მ. გლივანი—ნიკოლოზ ჩაჩავა

საქართველოს საბჭოთა
მწერლების კავშირის
სამხატვრო-სალიტერატურო ჟურნალი
„წვენი თაღბა“

1936

წლისათვის

ვიიღება

ხელის მოწერა

„საიუზპეჩატის“ რედაქციებთან, ფოსტის კანტორებში, ფაბრიკადგილკომებში და ჟურნალის რედაქციაში.

ხელის მოწერის ფასი:

წლიურად—18 მანეთი ნახევარი წლით
10 მანეთი.

ფანსი 2 მან.

პ 553 / 3
1935